

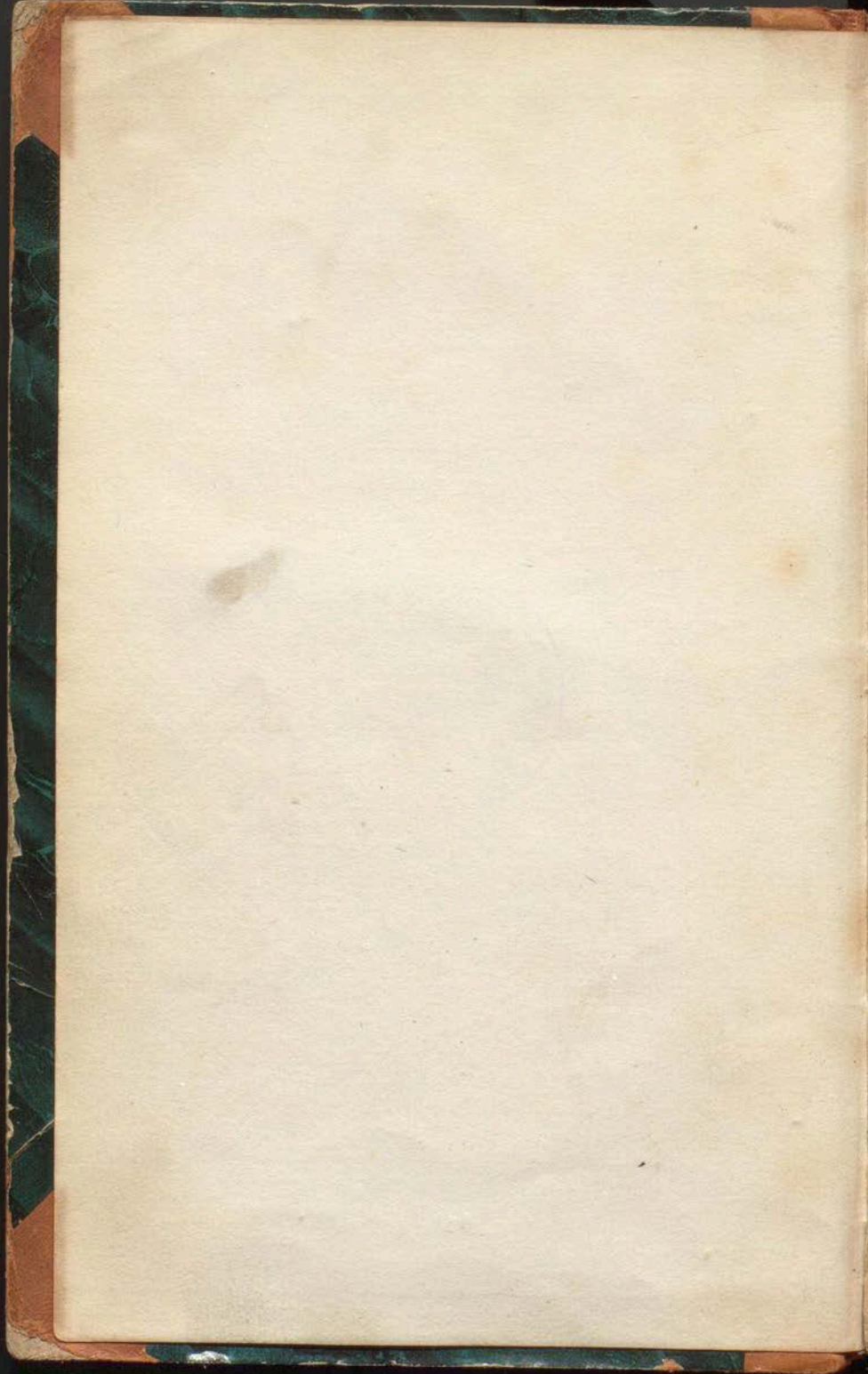

Mag 42

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK ERLANGEN

VBBSPES

Mag 42 Forsøg

til en

Præste = Historie,

eller nogenlunde

Efterretning om Biskopperne og Præsterne
i Bergens Bne og Stift,

fra Reformationen til værende Tid,

sanket tilsammen

af gamle Documenter, Protocoller,
Pergaments - Breve, Haandskrifter ic.

og udgivet

ved

Albert Hatting,

Medtiener i Ordet ved Dom = Kirkens Meenighed i Bergem

Første Deel,

inddelet udi tvende Bind, med tilhørende Stamtabler.

Kiøbenhavn, 1775.

982012760

Deres
Høi-Grævelige Excellence,
H e r r
Otto Græve af Thott,

Ridder af Elephanten,
Kongelig Majestæts Stats-Minister
og Geheime Raad,

samt
Skole-Herre ved Herlufholms Skole

26. 26. 26.

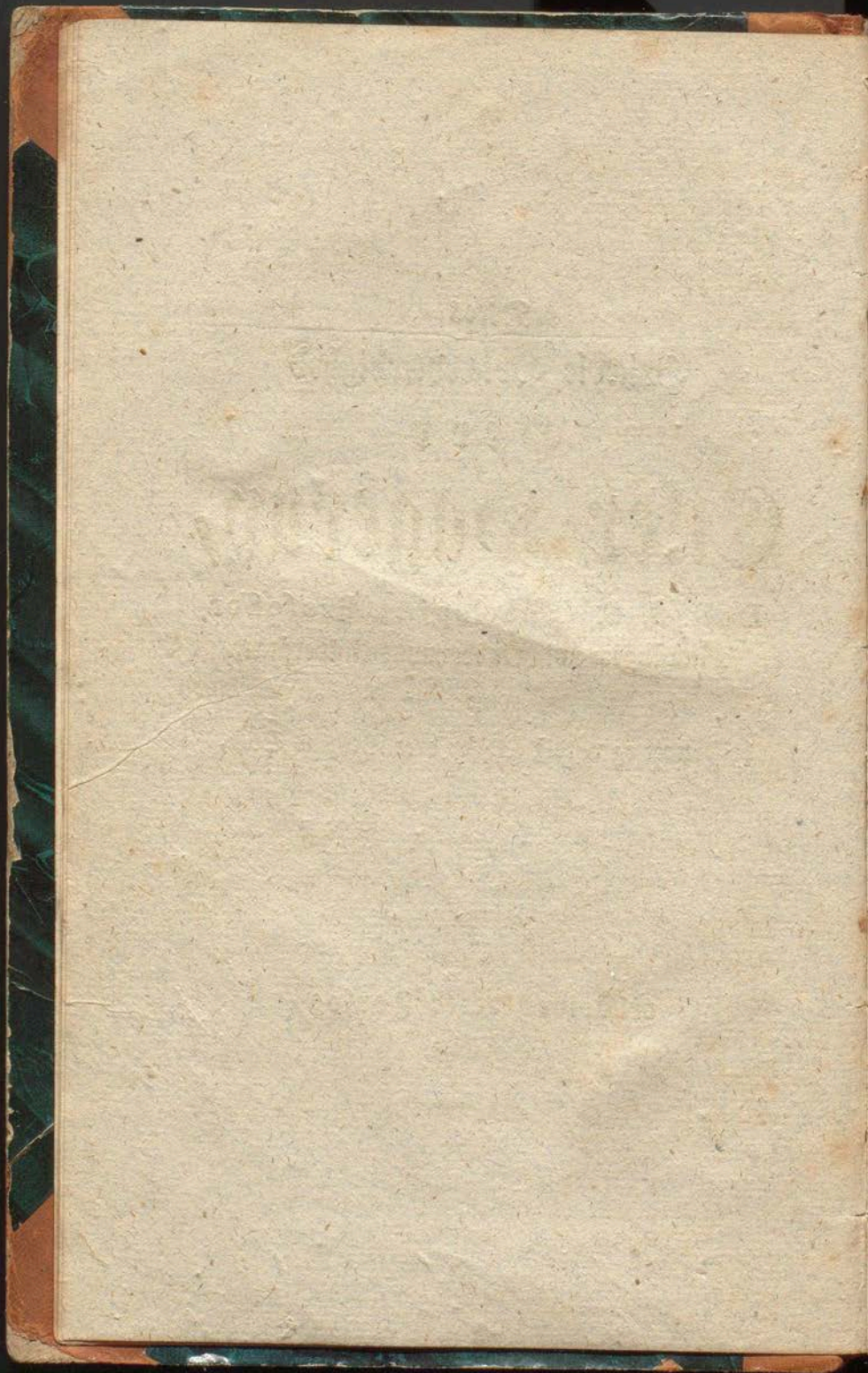
Deres
Høiedle Høierverdighed
H e r r
Eiler Hagerup,

Doct. S. S. Theologiæ, Professor
Theologiæ udi Kiøbenhavns Universitet,

samt

høifortroet og værdig Biskop over Bergens Stift,

tilskrives dette Forsøg
underdanigst.

Fortale.

Den Belærdærdige og Hoilærde Forfatter giver her Materialier til en Kirke-Historie, ved at have forfattet Biskoppernes og Præsternes Liv og Levet her i Stiftet. Han har med stor Flid og Noie samlet de Efterretninger, som her til udfordres. Og da han har forlangt, at jeg vilde giøre en Fortale til dette Skrift, saa giør jeg det med des meere Fornøielse, da jeg anseer dette Arbeide baade behageligt og nyttigt. Det er i mine Tanker baade roesværdigt, at de Studerendes anvender deres leedige Timer til nyttig Arbeide for Publico, og ved at ville lære andre, lærer man selv. Og det er just Bestemmelsen af Lære-Embedets

dets Diemærke, baade; selv at lære og lære andre tilligemed.

Det er stor Skade for Verden, at de nyttigste Efterretninger, de vigtigste Prover af Guds Forsyn, ikke allene forglemmes af Menneskene selv, medens de leve, men i det de ikke findes antegnede i Skrifter, blive de endog ubekjendte for Efterkommerne. — Der skeer mange vigtige Ting i et Land, mange besynderlige Tildragelser, mange betydelige Dyders Exempler og Forhold, som ikke allene kunde være betydelige for de nærværende, men og for de tilkommende Slægter at viede, der nu reent bliver ubekjendte for Estertiden, som de aldrig havde været til udi Verden, og det af Mangel paa skriftlig Efterretning. Og findes der adskillige Efterretninger, saa forgaaer de med Tiden, naar de ikke blive publicerede ved Trykken, for at redde dem fra Forglemmelsen. Det som kunde være nyttigt at vide, er derfor en Begierning for Publico at bekiendtgjøre, og et nyttigt Arbeide. Det synes at de ældre Verdens Lieder har været flogere i dette Stykke, end de nyere. Det er endog i private Tilfælde, at Menneskerne kan tabe ved denne deres Skiodesløshed. De Gamle vare meget for, at have en noie Kundskab om deres Familie.

milie. De havde en noie Kundskab om deres Slægt-Register, hvorved man kunde faae Kundskab om, hvad Folk der havde boet i en Bye og de fornemste Familier i Byen. Nu ere Folk saa skiodeslose i den Sag, at de neppe kiender, uden deres nærmeste Paarørende, og det gior, at Folk kan tabe deres Arve-Rettighed, enten ved selv ikke at vide deres Familie, eller ved ikke at kunde give tilstrækkelig Oplysning om den. — Havde de ældgamle Tider været saa skiodeslose i at efterlade skriftlige Efterretninger om hvad som skede i deres Tid, som de nærværende Tider nu ere, i at optegne hvad der skeer, havde man fast ingen Underretning haft om de ældre Tider. Og det synes som vore Efterkommere vil komme til at savne de Efterretninger om vore Tider, som vi allerede have om de ældre.

Det kan interessere baade en Regiering, saavel som sande Patrioter, der vil Landets Vel, at have tilforladelige trykte Efterretninger om een og anden Ting i et Land, baade i de ældre og nyere Tider. Og det var een af de vigtigste Nytter, som Bogtrykkeriet kunde giøre i en Staat, naar det blev anvendt dertil. — Bogtrykkeriets oeconomiske Nytte i en Staat er af stor Betydning. Hvor

a 5

beha-

behageligt og nyttigt var det ikke, om man havde trykte Efterretninger om alle de publice Stiftelser i et Land, fra deres første Begyndelse indtil nu? Var dette ikke en billig Ære, som Stifterne burde have, at deres Navne bleve ihukommet, som havde været Landets almindelige Velgiørere? Kunde det ikke være en Opmuntring for andre at efterfølge dem? Var det ikke en billig Ære for de Tilsyns-Mænd, Øvrigheds Personer, de Forstandere, under hvis Curatel Stiftelser havde tiltaget og voget, at deres Navne bleve ihukommet? Vilde ikke enhver herudi giøre sin Flid, naar hans Omsorg endog herudi blev for Æftertiden bekiendt? Var det ikke nyttigt og nødvendigt, om man fra de ældere Tider havde Kundskab om enhver Stiftelses Aftagelse eller Tiltagelse og Aarsagen hertil? Kunde de nærværende Tider ikke lære noget heraf? Kunde det, som har været til Nytte eller Skade tilforn, ikke være til Underretning om, hvad man i nærværende Tid havde at giøre? Havde man saadanne oeconomiske Calendere, hvoraf alle Stiftellers Capital for dette Aar vare anførte, kunde man Aar fra Aar see samme Stiftellers Afgang eller Tilvæxt. Og det ville glæde Patrioter og være en Ære for Curatorers af Stiftelser, at de meere kunde voget, end afstige. Slige oeconomiske Calendere kunde være li-

gesaa

gesaa nyttige, som de nu brugelige Calendere, hvorudi man finder Embedsmænds Navne. Man kan derfor ikke undre over, at de Persiske Konger i de ældre Tider havde den Maade, at der skulle anføres i Kronikkerne, alt hvad merkværdigt der skeede enten i deres Hof-Stat, eller i deres Land. Det var en Veiledelse for Regenterne, til at lære at kiende deres Land, og faae Leilighed til, at uddeele Belønninger. Det var ved saadan Leilighed, at Mardachæus blev frelst og ophøiet til Værdighed. Det var ikke til Skade for et Land, om der skeede en almindelig Fortegnelse af de merkværdigste Ting i Landet. Om Embedsmænd gjorde det, hver i sin Cirkel. Om Præsterne, s. Ex. havde en Bog, hvorudi de antegnede det merkværdigste som skeede i deres Meenighed, og i sær om besynderlige rare Dnyds og Gudsfrogtigheds Exempler, som iblant og kan findes i Verden, og om saadan Bog gik fra Mand til Mand i Embedet. Og om den civile Øvrighed havde en Bog, hvorudi Bønder paa Landet, som meest havde forbedret deres Jorder, og vrist sig som de duestigste Landmænd, vare anførte. Det maatte være dem en Ære, at deres Navne maatte komme at staae i saadan en Bog. Det samme kunde skee om de flittigste og duestigste Borgere i en Bye, baade i den fornemme og ringere

gere Stand. Vilde man herudi følge Guds eget Exempel, der har givet sine Forjættelser, at giøre Miskundhed mod mange tusinde, som elske ham og holde hans Bud. Vilde man efterfølge dette store Exempel i det borgerlige Liv, at det skulde ikke være en blot Vreminde for deres Person, men det skulde og strække sig til deres Afkom, saa at, dersom saadan dydig Mands Esterflægt kom i Nød og Omstændigheder, burde deres Afkom høste endog Frugten af deres Forfædres Dyder, og slige Folk hielpes frem for andre, naar de i andre Tilfælde vare lige. Dette var at anvende det historiske Studium til Nytte, og det viiste Bogtrykkeriets oeconomicke Nytte. Det er saadant priisværdigt Arbejde, som Hr. Hofmann har foretaget sig i de historiske Efterretninger, som han har udgivet over alle Legater og Stiftelser i Danmark, og som nu ventes at blive udgivne af Hr. Friman over Bergens Stift. Men det historiske Studium er og nyttig i mange andre Henseender.

Jeg vil i Anledning af denne Fortale give mine Tanker tilkiende over dette Studium. Af alle de Studeringer er det historiske Studium et af de behageligste og nyttigste tillige, i sær naar det anvendes og bruges paa den rette Maade. Betragter
man

man al den Kundskab, som Menneskerne haver i Verden, saa maa man sige, at den vigtigste Deel grunder sig allene paa historiske Sandheder. Men her tager man det Ord Historie i den vidtloftigste Meening. Vil man tage det Ord Historie i sin fuldkomne Meening, da er Historien ikke andet, end en Fortællelse om alt hvad er skeet, hvad der skeer, og hvad der skal skee i Verden. Saadan Fortællelse kunde ikke komme fra noget Menneskes Haand, efterdi ingen Mennesker vidste det; Men den kan allene komme fra den Guds Haand, som styrer og regierer Verden. Og saadan Fortællelse er og kommen fra Guds Haand. Det er det vi kalder det aabenbare Guds Ord, eller Bibelen. Derudi indeholdes en kort Fortællelse af Guds Ord, til Menneskene om Guds Gierninger. Det indeholder en Fortællelse af Guds Forjættelser, og Guds Forjættelsers Opfyldelse, og det baade i Tid og i Ewighed. Hvilken sød Historie er ikke dette! hvor bliver her ikke det historiske Studium behageligt! Her strækker det historiske Studium ikke allene til denne, men og til den anden Verden. At betragte Guds Ord og Guds Forjættelser, og Guds Forjættelsers Opfyldelse for dem, som ham frygte, er at betragte Hoved-Sagen af alt, hvad der er skeet, der skeer og der skal skee baade i denne og i den anden

den Verden. Det er at betragte det søde i Historien. Det er at studere Theologien tillige. Det er et Stykke udaf Himmelen selv. Man kan derfor sige, at Hoved-Sagen, af alt hvad der er skeet, skeer, og skal skee i Verden, indeholdes i det, som vi bekiender i vore tre Troes Artikle. Religionen bliver derfor det rette Lys, til at betragte de Ting, som ere skeete og skeer udi Verden. Og følgelig bliver Religionen det rette Lys, til at betragte Historien, da Historien er intet andet end en Fortællelse om de Ting, som ere skeete og skeer. Betragter man enkelte Personers Liv og Levnets-Lob, saa finder vi ofte kiendelige Prøver paa Guds Forsyn. Og hvad er Guds Forsyn andet i Verden, end Guds Forjættelser og Guds Forjættelsers daglige Opfyldelse. Mærker vi den allerførste Person, der nogensinde har levet i Verden, vor Frelser Christus Jesus, Guds eenbaarne Son, saa finder vi, at hans hele Liv og Levnets-Lob indeholder intet andet end Guds Forjættelser og Guds Forjættelsers Opfyldelse om ham og ved ham, saa at alt, hvad der skeede ham, og hvad han gjorde, var efter Guds Forjættelser, som bleve opfyldte ved ham. Derfor legges der saa ofte Mærke hertil i den evangeliske Historie ved alt, hvad der skeede ham og ved ham, legges denne Anmærkning til:

Dette

Dette skeede, paa det Skriften skulle fuldkom-
 mes. Personen var saa merkvaerdig, Sagen var
 saa merkvaerdig, som han skulle udrette. Han
 maatte være saa kiendelig, at han kunde skilles fra
 andre Mennesker udi Verden, og derfor maatte
 Spaadommene i sær vise det om ham, og ved ham
 skeede i sær Guds Forjættelser og Guds Forjættel-
 sers Opfyldelse. Men som alle Troende have Deel
 ved ham i Guds Forjættelser, saa er og Guds al-
 mindelige Forjættelser givet for alle Troende. Det
 hedder i Almindelighed, at Godt og Misskandhed skal
 følge dem alle Dage, som frygte Gud, saa at hvor
 vi finder Fodspor af Guds Forsyn for dem, som
 har frygtet Gud, saa finder vi herudi intet andet,
 end det vi kan kalde Guds Forjættelser og Guds
 Forjættelsers Opfyldelse. Og det er det søde, det
 herlige, i alt hvad der er skeet udi Verden til Guds
 evige Navns Lov, Priis og Ære. Dette er det
 rette Lys til at betragte Historien ved.

Men her maa vi mærke, at vi Mennesker ikke altid
 ere i Stand til at domme om Guds Forjættelser og
 Guds Forjættelsers Opfyldelse. Deres fuldkomne
 Opfyldelse i den anden Verden vil først vise det.
 Det som vi kalder det lykkelige i Verden, ere ofte
 Guds retfærdige Domme, og det vi kalder Lidel-
 ser

ser og Glendigheder, indeholder ofte ikke andet, end Guds Forjættelser og Guds Forjættelsers Opfyldelse i Christi Korsets Samfund her i Korsets Rige paa Jorden, for dem som ham frygte, saa dersom vi kiendte Guds Forsyn ret, saae vi den ikke mindre i de Glendigheder, som kan tilslaaes Guds Børn, end i deres Verdens Lykke. Vi kiender ikke Menneskenes Sind, Tankemaade, deres Hjertes indvortes Beskaffenhed, og hvorledes de har anvendt og brugt de Ting, som har hendet dem udi Verden. Vi kan kun see det Almindelige i Guds Forsyn. Vi kan kun see kiendelige Prøver paa, hvorledes Gud har friet i en og anden Tilfælde fra uhyggelige Hændelser, og hvorledes hans Forsyn har været for eet Menneske i Særdeleshed. — Den Belærbærdige og hoilærde Forfatter af dette Skrift har gidt Anviisning paa adskillige Prøver paa Guds Forsyn i deres Liv og Levnets-Løb, som han her har beskrevet. Vi have den Løbe-Bane at gaae igiennem, som Guds Forsyn har forudseet, at vi maa gaae igiennem i Verden, baade til vor egen og andre Menneskers Bedste, naar vi frygter Gud. Men Maalet er endnu ikke fuldkommen opnaaet i denne Verden. Det opnaaes først i den anden Verden. Det kan allene hede om Guds Børns Lidelser i denne Verden, som det heder om Christus

stus selv: Det er fuldkommet. Men Herligheden begynder først i den anden Verden. Det Maa af den anden Verdens Lyksalighed maae vi ikke tabe ud af Sigte, naar vi betragter det menneskelige Livs og Levnets Lob i denne Verden.

Men jeg vil give mine Tanker nærmere tilkiende, i Anledning af mit Gøste, om det historiske Studium. Historien deeler sig udi mange Deele. Saa mange Ting, som der kan skee Fortællelse om, saa mange Slags Historier er der og til. Man deeler dem i Almindelighed i Kirke-Historien, den verdslige Historie, i Natur-Historien, Videnskaberne og Kunsternes Historie, eller Historia Philosophica. Det vilde blive alt for vidtloftigt, at handle om alle disse Slags Historier. Jeg vil alene give een og anden Anmærkning om Kirke- og den verdslige Historie: Historien bør indeholde en Fortællelse om de fornemste Ting, som ere skeet. Det kan ikke blive en Fortællelse om alt hvad der er skeet, thi saadan Historie ville blive alt for vidtloftigt og unyttigt tillige. Men saa længe som Menneskene ikke komme overeens, i hvad det Merkværdigste er, bliver det en nødvendig Folge heraf, at Historien skrives baade i et ulige Diemærke og paa en ulige Maade. Det synes som, at det histo-

risse Studium har haft den største Bønselighed, af den almindelige Feil, som findes hos Menneskerne, at de ere ofte meere tilbøielige til at fortælle, oplede og bekiendtgjøre det Onde udi Verden, end det Gode. Man burde søge at gjøre en Historie, saa nyttig, saa lærerig og opbyggelig, som den kunde være, men det synes ikke at have været alle Historie-skrivers Diemærke. Betragter vi Kirke-Historien, da, naar vi undtager den Kirke-Historie, som indbefattes i Guds eget Ord, og som er skrevet af de hellige Skribentere, da findes mange Kirke-Historier opfyldte med Fortællelser om smaae Ting, og det vigtigste, betydeligste og opbyggeligste reent udeladt. Paa saadan Maade ere de fleste Kirke-Historier skrevne, som vi haver, derfor ere de saa mære, saa tørre og ubehagelige at læse, uden for dem, der elsker Gladder, og fornøier sig meere ved at vide det Onde, end det Gode udi Verden. Er der opkommen Tvistighed og Rietterie udi Kirken, saa har man til Punct og Prikke anført, alt hvad som i Historien meldes derom. De store Zirater
i Guds

i Guds Forsyn og for Guds Kirke, de Helliges Historie, Lærdommens Beskaffenhed paa de Tider, Martyrernes Historie, deres Acta, saadanne, som de anføres af de første Skribentere, har man enten løselig, eller saa godt som intet meldet om, ligesom flige Ting være Bagateller og smaa Ting, og ikke værd at regardere. Saadan er Menneskens Tænkemaade, og saadan er derfor Studeringens Skiebne i Verden bleven indrettet efter Menneskens almindelige Tænkemaade.

Det er gaaen med Kirke-Historien i den Tid, ligesaadan som det er gaaet med den civile eller verdslige Historie: De fleste af den verdslige Histories Skribenter har ikke gjort det et Haar bedre, end de, som har skrevet Kirke-Historien paa ovenanførte Maade. Den største Mangel hos dem, som har skrevet den verdslige Historie, eller Regenternes Historie i et Land, er, at de har gaaet det beste og fornemste forbie, som disse Regenter har gjort. Det Nyttige, det Lærerige, det som meest kunde interessere en Læ-

ser at vide, finder man ikke i slige Historier, men alt det unyttige, alt det som ikke interesserer nogen, eller i det mindste gandske faa Personer at vide, finder man den gandske Historie opfyldt med. Denne usle og elendige Maade at skrive den verdslige Historie paa, har giort Verden stor Skade. — Man har ikke lært at kiende de største og dydigste Regentere, som den har havt, da man derimod har ophøiet dem til Skyerne, som intet mindre end har fortient det. Med eet Ord: Kongernes Krigs-Bedrifter findes allene anførte i Historierne. Men deres Freds-Acta, deres Love, deres Indretninger til deres Lands Beste, meldes saa godt som intet om, ligesom disse Ting vare smaa Ting og Bagateller, da disse Ting ere dog langt meere end alle de største Krigs-Bedrifter. Det synes som den Maade at skrive den verdslige Historie paa, er kommen af Skribenternes Skiodesløshed, der har skreven allene for at fortiene Penge, uden at have et dydigt Niemærke med at skrive. Alle offentlige Tiden-

der,

der, som vi kalder *Uviser*, anfører indtil Punkt og Prikke, alt hvad der er skeet i en Krig. Og det er let at sammenrapse en Historie af flige *Uviser*. Men at erkjendige sig om Landets Love, erkjendige sig om de *Indretninger*, som en Konge gjør til Landets Beste i Landets adskillige Deele, er ikke saa let at komme efter, og derfor finder man det ikke hellere anført i flige Kongers Historie. Man kunde skrive en Konges Historie paa saadan en Maade, at man kunde i hans Historie anføre alle de Love, som vare udgivne i hans Tiid, og de *Indretninger* og *Forandringer*, han havde gjort til sit Lands Bedste. Og herved kunde man, ved at læse hans Historie, faae Kundskab om Lovene tillige og lære at kiende Landets Tilstand i hans Tiid. Det var vel ingen *Skade* og *Ulykke*, om den verdslige Historie var skreven paa den Maade, men det kostede nogen mere *Umage*, end den sædvanlige Maade at skrive Historien paa, og blev da de fredsommelige Kongers Historie, hvis *Freds Bedrifter* havde været de fleste, de

allerbehageligste at læse. Og var det vel ingen Ulykke for Verden, at Moden, at giøre sig berømmelig ved bare Ulykker, engang burde tage af i Verden, og Menneskene komme til sund Sands og Eftertanke. Tiden og Stedet tillader ikke, at udføre denne Materie videre, men jeg vil have den hoilærde Forfatters Skrift recommenderet, da jeg tvivler ikke paa, at jo mange vil læse det med samme Fornøielse, som jeg selv har læst det, og at jo Publikum vil contribuere til et saa nyttigt Arbeides Juldforelse.

Bergen,
den 28de April
1774.

Hans Mossin.
Stifts-Propst og Sogne-Præst til
Dom-Kirken i Bergen.

Gunstige Læser!

Herr Stifts-Probst Mossin, mit store Belynder, som har bæret dette mit Forsøg med sin Fortale, har allerede i samme sagt saa meget, at jeg holder det at være til Overflod, at melde et Ord mere, dersom jeg ikke troede mig forbunden til, at sige med saa Ord i Almindelighed dette:

Man maae ikke betragte nærværende Udgave anderledes, end som et ufuldstandigt Arbeide. Jeg ønskede gierne, at det kun blev optaget som Collectanea til en mere fuldstandig Udgave i sin Tid af andre. Nu, jeg har brudt Jsen, kan maaskee en anden med større Lykke og en mere heldig Pensel tegne til, hvad her mangler. Jeg har kun sanked,

fet, og hermed leverer Materialier. Bygningens Istandbringelse lader jeg med Fornøielse en anden have Eren for. — I de faae Timer, som jeg fra Embeds Forretninger har haft tilovers, har jeg søgt Sindets Recreation deri, at giøre mig bekiendt med gamle Documenter, Skiøder, Acter, Protocoller, Haandskrifter o. a. m. Disse ere Kilderne, hvoraf det, som Læseren her finder samlet, er søet. De Ildbrande, som Tiid efter anden har gaaet Bergen over, har til Skade! skilt os ved det meste, som kunde tiene til en complet Histories Udarbeidelse. Disse ere ogsaa Aarsager til de Mangler, som Læseren vil finde i dette Forsøg.

Jeg har vel betient mig paa nogle Stæder af andres Optegnelser; men derhos taget den mueligste Korthed i agt. Jeg har med Iliid brugt Midelveien imellem at rose og laste, d. e. imellem at tegne Personers moralske Characterer. Stille hos mig selv har jeg gjort samme Ønske, som engang en Biographus uden for mit Fædreneland gjorde ved Udarbeidelsen af sine Samlinger: *Ærre!* styr selv min Pen, at ingen maa fornærmes, og at den Slettes Feil, dem saa kun veed, men som den evige Barmhiertighed har forladt og skjult, aldrig ved min Pen for nogen maatte legges i Dagen.

gen. — Skulde jeg i noget, som Menneſke have feilet, da venter jeg, at den dydige Læſer bærer over med mig. Iblant maae jeg ſom Hiſtorieſkriver ſige baade ondt og godt; Men Gud bevare mig fra, at ſige det paa anden Maade, end den kjerligſte og uſkyldigſte. Jeg havde vidſt ikke engang navnet perſonlige Feil, uden jeg dertil havde været tvungen for Hiſtorienſ Skyld, til dens enten Dplyſning eller Fuldstændighed.

Diemerket af diſſe Samlingerſ offentlige Bekjendtgjørelſe er allene dette: At redde mange Efterretninger fra Undergang, og derved at tiene andre, naar jeg ſelv engang har betalt min ſidſte Gield til Naturen, og er opløſt til Stov. Og dette har jeg troet at kunne gjøre endog med Generalia. Endſkiønt at jeg ikke anfører Schandala med alle hoſfølgende Omſtændigheder, dem jeg meget vel kunde vide om en og anden, men bruger ſangt heller en menneſke-kjerlig Pen, ſmigrer jeg mig dog i Haabet, at mit Forſøg ſkal finde den dydige og forſtandige Læſereſ Biſald; thi naar vor Herre (ſaa at ſige) har glemt et Menneſkeſ Feil, og forladt ham dem, ſaa holder jeg for, at de og af Menneſker bør begraves udi et ævigt Forglemmelſeſ Mørke, og aldrig antegnes af nogen dydig til Beſkiæmmelſe for

c

den

den Fællende. Her bliver Christi Regel Skribentens Rettefnoer: Forlader og eder skal forlades.

Jeg sidder ubi Capellans ringe Bilkaar, maae søge stykkeviis mit Brød til min og mines daglige Ophold, tør derfor ikke vove, at udgive nærværende Forsøg anderledes, end stykkeviis, eller afdeelt udi visse Bind. Med stor Eyst arbejder jeg for det Almindelige; Men samme bør ikke, efter Billighed, at blive til min og mines Skade. Mine Understøtteres Antal er kun ringe. Nodig vil jeg salde dem besværlig med Prænumerationens Sum. Nogetlunde at stoppe mine Udgifter, kan jeg ikke nægte, at jeg søger; Men at vinde, har aldrig været min Tanke, er ei heller nu.

Bed een og anden merkbar dig Præste-Familie har jeg vovet at levere Genealogiske Tabeller. Maa ske endog disse i sin Tid kan blive til Nytte. Jeg har søgt at bringe dem til den mueligste Fuldstændighed. Ikke desmindre kan de dog maa ske have deres Mangler. I saa Fald kan en anden forbedre dem; thi dette falder unægtelig lettere, efter det gamle Axioma: Melius est emendare, quam facere. Jeg har gjort mig al Flid for at bringe alt det tilveie, som har været mig mueligt at overkomme. Under Publikum min valgte Plan, da skal jeg ubi de to følgende Deele af dette Bærk stræbe at levere, hvad jeg med ikke mindre Meie har samlet end indsamlet med vidtløftig Correspondence og Omkostning til Efterfølgerens

tens Nytte. — Formodentlig vil det ikke blive dem ubehageligt, som enten nedstammer fra Præster i vor Bys og Stift, eller allerede ere ved nogen Slags Forbindelse indlemmede udi visse geistlige Familier, her udi dette Skrift, at finde Efterretning om enten Familien i Almindelighed, (saavidt Stam-Tavlerne kan oplyse) eller om visse Personer udi Familien, som Historien kan underrette om.

Jeg havde i det øvrige gjort med mig selv den Af-tale, og det i sær efter en hoi Belynders fortroelige Raad, ja, saa godt som Befaling, at levere i de følgende Deele (om Præsterne paa Landet) en kort Historie, som Prologus til et hvert Kald, om sammes Kirker, deres Alder, Stiftere, Bygnings-Form, o. s. v. Men da jeg har funden megen Modstand hos mange, og Ophold i denne Sag, (uanset at jeg har desangaaende tilskrevet fast enhver Sogne-Præst i Stiftet, og af ham udbedet mig det fornødne), saa tør jeg dog ikke vove at levere Publikum noget, uden det skulle skee, som et Anhang til dette Værk, dog tør jeg ikke vove det paa anden Maade, end denne: Saa fremt som de Herrer Pastores (enhver for sit Kald) vil opofre saa megen Tid, at de kunde samle og indlevere de fornødne Materialier til en Beskrivelse over Kirkerne paa Landet.

De brave Belyndere og Venner, som have tient mig med Underretninger til dette Forsogs Udarbejdelse, drister jeg mig at nævne paa dette Sted til vel-

fortient Berømmelse: Hr. Justig: Raad Gardner, som har assisteret mig med mange fornødne Documenter af sit Contoir. Hr. Cancellie: Raad H. Meyer, ikke mindre af sine roes- og æreværdige Samlinger, Hr. Stifts: Probst Magister H. Mollin, som har overladt mig gamle Protocoller til Igiennemlæsning, og endelig min gamle Ven, Mons. C. Friman, selv en Elsker af Oldsager og gamle Alderdommens Levninger, der ikke lidet have været mig til Tjeneste under nærværende Forsøgs Udarbeidelse.

Jeg overlader nu da det eene med det andet til Publikum, saaledes som det hermed leveres. Aldrig skal jeg fortryde, naar den dydige og vittige Recensent siger mig beskedentlig mine Feil. Iverimod jeg ærer ham, fordi han lærer mig; Siger derimod en tilskuende Claudius mig en Hoben Grobheder udi et offentlig Blad, og det i en comisk Stil, fordi han har ladet sig hyre til at være uforkammet, da ynker jeg denne Stakkel, at han, nu da alle Ting ere forlorne og borte, kun for sit Opholds Skyld, skal saa taabelig prostituere sig for Publikum.

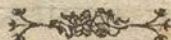
Forfatteren.

Indledning.

Smidlertiid at et sælt afgudiff Mørke
ffiuledede Norge og forblindede vore
gamle Forfædre, blomstrede Christi
Rige allerede herlig baade i Osten og Ves-
sten. Længe før man her til Lands fik Kund-
skab om Gud og den som han udsendte ffins-
nede Evangelii Lys klart for dem, der be-
boede den vestlige Kant af Europa. — Da
det Vidnesbyrd om Christo efter Løfter skulle
blive Hedningerne til et Lys, saa udbrede-
de det sig efterhaanden meer og mere som
en frugtbargiørende Strøm (ikke at tale om
i Palæstina, hvor Lære-Skolen allerførst
blev aabnet, deels af Christo selv og af hans
Apostler, deels og af de halofierfunds Eyve
Discipler) Men siden udbredede Evangelii
Lærdom sig videre over Havet, først til
Italien, hvor Paulus Hedningernes store
Apostel, plantende oplærede sine Kommere,
derfra til Naboe-Rigerne, siden videre over
Havet til Derne imod Norden, og omsider
efter det algode Bæfens Bestyrelse kom hid
til Norge, saa at vi, der nu omstunder
nyde Evangelii velsignede Frugter, og med
Sandhed kan bekiende: Gud er og Hed-
ningers Gud.

Christen-
dommens
Udspring.

At fastsætte enten det, som allerførst Tiden naar
gav Anledning til Christendommens Indfø- Forfædrene
relse først anto-

ge Christi-
stendoms-
men kan ik-
ke bestem-
mes med
Bished.

Daaben.

velse her i Norge, eller med nogen Bished at bestemme Tiden, naar vore gamle Forsædte fik Smag derpaa, bliver ikke vel mueligt, med mindre man ville afgjøre den Post med Gissninger; thi Esterretninger om Kirkens Tilstand i Norge udi den ældste Tiid ere baade mørke og tynde; vi maa derfor bekiende denne vor Uvidenhed, og med Stiltheden gaae denne Post forbie. — Med det, at de gamle Norske, baade idet 8de og 9de Aarhundrede havde den Skik, at overose de nysfødde Børn med Vand, og under samme Forretning at give dem deres Navn (a) vil nogle bevise, at den Artikel om Daaben allerede da har været Normændene bekiendt; men det lader sig lettere bevise, at denne Vandets Overoselse længe førend Christendommens Tiid var i Brug her til Lands, ja, kaldes udtrykkelig en hedensk Skik. (b) —

Christen-
dommen
begyndes i
Norge.

Den Tiids Punkt, hvorfra man nogen-
lunde kan regne Christendommens Indførelse
her i Norge, og hvorfra man i sær kan be-
tragte dens meere og mindre Fremgang, er,
fra R. HAGEN ADELSTEENS Tiider (c) eller
fra

(a) See J. Ram. N. R. S. Side 93 og 110.

(b) Loc. cit. Side 139.

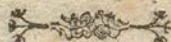
(c) Kong HAGEN blev opfød hos Kong HAGEN ADELSTEEN i Engeland, kaldes derfor almindelig: HAGEN ADELSTEENS Foster ic. Foster-Søn, blev og der oplært i den Christne Troe. Hans Hjer-
te

fra A. C. 930 omtrent. Saavidt de gamles efterlatte Aarbøger bringer i Erfaring, søgte denne fortreffelige Konge (strax efter at han var kommen til Regieringen) at føre Christendommen, saavidt han kunde, ind i Riget. Hvor vanskeligt Arbejdet maae have været paa de Tider, kan man let forestille sig! De mange og store Vanskeligheder, som fra alle Kanter stødte og mødte Konger, til viiser Historien overalt. Ikke desmindre satte dog HARALD alt dette til Side, og agtede al Noie for intet, imedens han ilede for at komme til Maalet. — Han gav Indbyggerne en Lov og deri befalede han: at man skulle helligholde Juule-Høitiden (de Norske's Joel) paa samme Tid som de Christne. Han formaaede mange af sine Venner til at vinde og antage den Christne Troe, og til at lade sig døbe. — Han forskrev Præster fra Engeland, og befalede dem at prædike for Folket. Endskiondt at nu Kongens Hensigt var god, saa fandt han dog til megen Modstand af den afgudiske og imod ham oprørte Almue: Thi da han gjorde sig Umage for, at overtale dem til, at antage den christelige Troe, lode de, ved deres Ombuds Mand (Asbiörn af Mehlhurs i Guledahl) ham betynde følgende: „ At
 „ de ville beholde den Troe, som deres For-
 „ fædre

Juule
Høitid.

te var godt, hans Hensigter reene og alle hans Bestræbelser medede til det Maal, at Gud, der havde sat ham til at regiere Norge, der i Landet baade kunde kiendes og dyrkes af hans Undersaattere.

" fædre havde haft og hvormed de havde
 " hiulpet sig hidtil Dags, og saafremt som
 " Han med nye Love ville tvinge dem til
 " andet, da ville de falde fra hannem og
 " tage sig een anden Hovding, som kun-
 " de forsvare demnem ved deres gamle Troe
 " o. s. v."

Almuens rasende Brede gif saavidt,
 at Hovdingerne af Tronhiem, droge ud
 til Nore hvor de sloge 3 Præster ihjel og
 opbrændte ligesaa mange Kirker, ja gif saa-
 vidt, at Kongen til sidst maatte unddrage
 sig. (d) For en deel standsede vel dette
 Christendommens Fremgang; men end
 meere, at Kongen strax derpaa fik at bestille
 med Kong ERICH Blod-Ores Sønner af
 Danmark, og i den seenero Tid med flere,
 saa at baade Tid og Veilighed blev ham
 betagen til videre, at tænke paa Christen-
 dommen og dens Befordring. Man vil, at
 dette meget skal have ængstet HARALD i hans
 Dods Timer.

Under HARALD ERICHSEN (e) og HAGEN
 Jarl havde Christendommen aldeles ingen
 Fremgang. Vel søgte den første, da han
 kom til Regjeringen, at træde i sin brave
 Formands Fodspor. Men uanset alle Be-
 stræbelser, udrettede han intet til Christen-
 dommens

(d) See J. Ram, N. Kong. Hist. Side 102.

(e) En Søn af K. ERICH Blodore i Danmark,
 var i Christendommen underviist udi Engeland,
 hvor han og havde antaget den.

dommens Fremgang, efter som det ikke var mueligt, at bringe Folket fra Afguderiet. I sin Tid gjorde han dog noget, for at komme til Maalet. — Han lod Afguds Templerne og de hedske Offer-Huuse bryde ned m. v. HAGEN Zarl, gjorde derimod i sin Tid, alt hvad han kunde optænke, for at udsukke det lidet Kundskabs Lys, som allerede var tændt. Han satte sig af al Magt imod Christendommen. Han forbød den christelige Troe strængelig, over alt udi Riget. Afguds Templerne og Offer-Huusene, som vare nedbrudte af hans Formand, lod han paa nye opbygge. Man maatte saa meget meere falde i Forundring over dette Skridt, som han en Gang havde erklæret sig for Christendommens Ven og ladet sig døbe. I hans Tid kom Afguderiet, hertil Lands, til sin yderste Grad. Men da Kong OULF-TRYGVESÖN kom paa Thronen, gif det om i een anden Både. Neppe var han udvalgt til Konge, forend han anstrængede alle Kræfter at bringe Christendommen ind over alt. (f) Med hvad Nidkierhed han antog sig Christendommens Sag, hvilke Indretninger han gjorde til dens Fordeel, og hvorvidt han bragte det, vil Læserne finde andensteds (g) udførligen ommeldt. I hans Tid blev Christendommen udbredet i Norge. De under Norge

A 3. da

Under
Kong
OULF
TRYGVE-
SÖN.

(f) See J. Ram. N. K. Hist. Side 121.

(g) See Loc. citat. og ejusd. Kirke.Hist. Edit. 1736. Side 293.

da liggende, og til deels endnu liggende Der, undgik samme Tiid ikke denne Guds frygtige Konges enter Opmærksomhed eller Omsorg. Men da Riget siden blev deelt og efter hans Dod kom under fleeres Bestyrelse, der ikke havde enten saa gode Hiertter eller saa reene Hensigter, som Kong OLUF TRYGVESÖN, saa begyndte Christendommen atter at hælde; thi nu, da hver Mand havde Frihed at troe og giøre hvad ham lystede, og Christendommen desuden var ung, fandtes der mange, som paa nye gik over til Afguderiet. (h)

Saavidt Underretningerne strække sig, som Alderdommen og de gamles Nøisagtighed har efterladt os i Aar-Bøgerne, og man er i stand til at opdage, kan Christendommen her til Lands, i forommeldte Epoke, ikke ansees anderledes, end som Sæden, gvalet af Klinten, d. e. undertrykter; Men denne Staternes Grundstøtte begyndte efterhaanden at oprensnes meer og meere, sær blev den bragt i Veiret, under den befjendte Konge OLUF HARALDSÖN, eller som Mængden nævner ham, (af hans udmærkede Gudsfrøgt og Iver for Christendommens Indførelse) OLUF den Hellige. Denne Konge tog, i mine Tanker Sagen paa den rette

Under
Kong
OLUF den
Hellige.

(h) Mængden havde meere af Frygt for Kong OLUF TRYGVESÖNS Magt, end af Kierlighed til Christendommen antaget den, og ladet sig døbe. Man undre sig derfor ikke over, at saamange siden saldt fra.

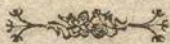
rette Fod. Han lod Folket grundig underviise, besørgede dem Kirker, bestaltede Lærere iblandt dem, befalede at prædike Guds Ord for dem, søgte med Kiærlighed at vinde de Affaldne og bestraffede dem, der satte sig op imod Christendommen. Spotterne bestraffede han meget haardt uden Persons Anseelse. (i) Og var, efter min Formeening hans Anstalter meget baade vittige og pruiiselige, ligesom og hans Bestraffelser. Man indvende, henseende til de sidste: I Executions Maaden var han noget for Saerd! Jeg har intet derimod, naar man løselig betragter Sagen og Tidens Tænke-Maade; men betragter man det noget nøiere, bliver man Nødvendigheden vaer, thi for det første var det, efter den Tids Alders Tænke-Maade, fornødent ikke at bruge tørre Moralia, hvormed intet blev udrettet, ey heller Lempfeldighed, hvormed man maaskee, efter Nationens grove Smag i denne barbariske Alder, snarere ville løbe fra, end til Maalet. Derneft tage man og i Betragtning, at Bespottelserne, som af ham bleve saa skarpt bestraffede, vare ikke saa meget et crimen læsæ Majestatis for Kongen, som jo meere (ligesom Evangelium blev bekiende iblant Al-

(i) Til et Beviis herpaa vil jeg anbringe følgende Historie: Da GODRAD (Dahle Kønning) og RÖRECK (Konge paa Hedemarken) frekt bespottede den christelige Troe, lod han Tungen skjære af den første, og stikke Dinene ud paa den sidste, m. m.

muen) et Crimen læse Majestatis Divinæ. Dette vil uden Tvivl retfærdiggjøre hans Opsørsel til alle Tider hos alle dydige, vel-tænkende og vittige iblandt Nationens Descendentere. — Efter denne tilføiede Anmærkning bør jeg sige: at den fortreffelige OLUF, gjorde siden følgende: Han lod nedbryde Offer-Huusene, han overbeviste den afgudiske og overtroiske Almue om, at Gud den Thor, som de gjorde saa meget Bæsen af, var en unyttig, en indbildt og Foragt-værdig Gud. Men at den Gud derimod, med hvem han stræbte at føre dem i Bekjendskab, var den eeneste og sande Gud, alle Tinges første Aarsag og Kilden til alt Godt. (k) Store Ting vandt han ved dette; thi de, som forhen meest havde sadt sig op imod Christendommen, bleve ikke alene nu, dens Behyndere; men ogsaa bidroge af alle Kræfter til, at samme videre kunde udbrede sig. Paa egen Bekostning byg-

(k) Da han lod Biskop Sigurd prædike Guds Ord for Almuen i Gudbrandsdalen, og lod dem undervise om den sande Gud, samt formanede dem at troe paa Ham m. m. maatte han fornemme til mange Indvendinger, sær af Dable Gudbrand (der var Hovding i Gudbrandsdalen og derfor almindelig blev kaldet Gudbrand Hirse.) I denne Anledning fortælles der, at da bemeldte Gudbrand forlangede adskillige Tegn til Stadfæstelse paa Lærdommens Rigtighed, at samme virkelig skæde (See J. Ram, N. R. Hist. Side 153 seqv.) foruden meere, som troeværdig anføres af bemeldte Skribent, Loc, cit.

byggede disse Kirker op for Almuen, ja drog
i det øvrige flittig Omsorg for, at Guds
Ord blev prædiker for den almene Mand.
— Denne lykkelige Forandring og denne
Christendommens mærkelige Fremgang un-
der Kong OLUF den Zellige bør at regnes
før fra A. C. 1018. Nu bliver videre at
lægge Mærke til Følgende.

Ligesom Guds Ord paa andre Stæder,
hvor Normændene paa den Tid, efter deres
krigeriske Sind ofte kom, allerede havde ud-
bredet sig temmelig vidt, saa blev det og,
efterhaanden hertil Lands meer og meere
klarvinnende. Christendommen blev omstæn-
der rodfæstet. Til Christendommens Frem-
gang, der i lang Tid havde haft ligesom
sin Flod og Ebbe, bidrog ikke lidet, at de
Danke (med hvem Normændene ofte om-
gikkedes paa de Tider) allerede da havde
taget ved Troen. At Kong KNUD SWENSÖN
henved A. C. 1020, sendte SIEGFRID over
til Norge for at være Biskop, hjalp ikke
lidet paa Sagen; thi denne og andre flere
retskafne Sandheds Vidner sparede ingen
Umage, for at antænde et saa tilstrækkeligt
Kundskabs Lys, at alle, endog den eens-
foldigste, betienende sig rettelig af samme,
kunde lære at kiende Gud, Guds Giernin-
ger og Belgierninger. Indbyggerne i
Norge, i Island og Grønland bleve ved
Guds Naade, des formedelst meer og meere
udforede fra Mørket til Kundskab om Gud.
Tilslidst forsvandt Afguderiet aldeles. —

Imidlertid man hertil Lands var i fuldt og alvorligt Arbeide med at tænde Evangelii Lys, tænkte Paverne paa mit Fæderneland. Nicolaus Anglus, det rommeriske Sædes Legat, blev A. C. 1151, af Pave Eugenio skicket hid over til Norge, for at gjøre een og anden Indretning i Kirken. Om trent ved denne Tid oprettede Mand eet Erke-Biskops Sæde i Tronhiem. Biskop Jon af Stavanger blev i den Tid beskicket til den første Erke-Biskop i Norge. (1) End skøndt at nu Christendommen var temmelig vidt udbredet, inden man fuldkommen havde lagt det 12te Aarhundrede tilbage, saa var dog Lærdommen blandet med mange menneskelige Bildfarelser, der meget vigede af fra Christi og hans Apostlers Lærdoms Reenhed. Dette gav Anledning til megen menneske Paafund, og i Fremtiden anrettede et betydeligt Onde. En Odin, Thor, Freja o. s. tilbade man i Afguderiets Tid. Disse vare Forsædrenes Guder. Fra dem og ingen anden forventede man sig al Lyksalighed. — Man forandrede derefter Lærdommen og disse Karle gif nok af Mode; men man valgte sig desfleere Helgene udi deres Sted. Helgenes Tilbedelse, havde en

I Tronhiem oprettes et Erke-Biskops Sæde allerede først.

(1) Foruden andet og mere viisser dette, hvormeget Christendommen allerede da var taget til her i Norge, thi naar man den Tid allerede havde inddeelt Almuen i visse Meenigheder, og beskicket Meenighederne ordenlige Tilsyns-Mænd, holder jeg for, at det allerede da maa være bragt temmelig vidt med Christendommen.

en nær Overeenstemmelse med Hedenskab, derfor vandt St. Jacob, Ole o. s. Almuens Ynde, uden megen enten Overtalelse eller mange Indvendinger. Kort, man gjorde dem Ere som Guder, man tilbade dem, og de trækkede den eene Dag meere end den anden Hiertets Kiærlighed og Tillid, fra den eeneste sande Gud til sig. Ikke mange Grader var dette neden for et Hedenskab. — At igiennemgaae enhver Periode, fra den Tid, da Paverne toge Kirken her i Norge under deres Skyds, og at opregne alle Tildragelser, alle Paabudde, Forandringer m. v. ville umægtelig føre os ind udi alt for stor Vidtloftrighed, der ikke ret vel passede sig til dette Stæd. Af denne Aarsag forbigaaes derfor samme, derimod anmærker jeg: At som det i den katolske Tid var Lægsfolk forbuden at læse og betiene sig af den H. Skrift, saa kunde man des lettere bedrages, og bringes til vildfarende Meeninger udi Religionen; thi tager man Lyset bort, bliver Mørket vist tilbage. Saa gik det og hertil Lands i den katolske Tid. Geistligheden der selv var smittet af Pavens forforiske og fra Guds Ord aldeles afvigende Læresætninger maatte nødvendig smitte andre og i sær dem, der af dennem skulle undervises. Videre, Geistligheden her til Lands ligesom paa andre Stæder i Europa, erkjendte Paven for deres eeneste Overhoved, og for den, efter hvis Befaling (enten henseende til Lærdommen eller Kirkeskikkene) de fornemmelig burde at rette sig. At gjøre det mindste

mindste Skridt, uden for hans Willie, vovede de ingenlunde. Den Lærdom og Læremaade, som han foredrog og befalede, fik Ret at være den herskende overalt. Heraf maatte følgende nødvendig blive den nærmeste Folge. At som Geistligheden vare opfyldte, paa den Tiid, med alle Slags vrang Begreber og papistiske Principier, saa maatte Lærdommen nødvendig blive vildfarende (Eigesom Paven allerede vigede af fra Christi og hans Apostlers Lærdom) Bilsfarende i Lærdommen maatte useiibar tage meer og meere til, efter som det ensfoldige Folk ingen Adgang havde til Guds Ord, og ingen Kundskab, var i Stand at faae af Guds Ord. Naar det blev udgivet for Guddommelig Befaling, som i sig selv ikke var andet end Anti-Christi Forførelser, saa maatte de ensfoldige nødvendig hænge ved deres Bilsfarende Meeninger bestandig.

Derimod saa snart som enhver havde haft Frihed til at bruge og betiene sig af den hellige Skrift, da havde upaatvivelig de Artikler i Lærdommen S. Ex. om at tilbede Helgene, om Skiers-Tid, om Siele-Messer, Afsad og a. m. bleven agtet for Daarligheder, længe før de bleve det. Saalænge man lagde Dølgemaal paa Guds Ord og intet deraf frembragte oprigtig, saalænge man brugte de sig selv imodsigende Runkes Legender, og ophoiede Kirkens Myndighed over Guds Ord, saa var Guds Kirke her i Nor-

i Norden i den allerynkkeligste Tilstand. Pavernes Myndighed tog mærkelig til i denne Periode.

Man forbød Bibelens Brug over alt. Man for-
 Hensigten dermed var fornemmelig denne: byder Bibe-
 At holde den almene Mand under Naget, lens Brug.
 ved at vedligeholde en bestandig Bidsfarelse og Banskundighed hos dem. I hvor meget at Paverne end umagede sig for denne Sag, saa lavede dog vor Herre det saaledes, at manges Dine bleve opladte efter Haanden. Og da nogle først selv vare blevne overbeviste om det papistiske Gloglerie, saa anstrængede de alle Kræfter, for at bringe andre til lige Overbeviisning med sig. De katolske Renker, bleve meer og meere lagte for Dagen. Det alviise Bæsen, oppvækkede vel uden for vort Fædreland, allerførst saadanne duelige og dydige Redskaber, der vare i stand til, baade at indsee Pavens vrange Lærdom, og udfinde Midler, derimod. Moed manglede disse ei heller til, at vidne imod hans Kram. Det Lys, som disse tændede paa andre Stæder, udbredede sig videre, og kom til at brænde i Norden. Ved Hielp af samme kunde man nogenlunde opspore den rette vei.

Paven fik, paa meere end et Stæd, mange Modstandere, der offentlig prædikede imod hans Lærdom, og anskaffede sig et ikke ringe Tal Tilhængere. Og som jeg holder for, at disse (endskøndt middelbar)

Man sætter sig op imod Pavens Lærdom o. s. v.

bar) oplode Dinene paa mange af vore Norske Forsædte, saa vil jeg for Sammenhængens Skyld, og til Historiens Oplysning nævne nogle af dem, der uden for Norge prædikede offentlig imod Paven, og hvis Lærdom blev udbredet i den følgende Tid, endnu meere ved deres Tilhængere. — I blandt disse nævner jeg en P. de Bruis, og H. Monacus. Omtrent A. 1150 prædikede begge imod Helgenes Tilbedelser, Siæle Messer o. s. v. efter dennem en Petrus Waldus (m) og flere. I den yngre Tid en Wi-

- (m) Petrus Waldus, en Borger i Lyon, satte sig imod Paven, oversatte Bibelen paa Fransk, og gav offentlig til kiende: At han holdt samme for Menneffers Rette-Snor, henseende til Christendommens Førelse m. v. Derved aabenbarede han de Rommers Debragerie, og fik en utrolig Hob Tilhængere. Disse kaldede sig, Waldensere, efter ham. De lærte de siden offentlig, hvad de havde hørdt af ham. De fornemste Pøster, af deres Lærdom gik derpaa ud: At man allene skulde rette sig efter Bibelen, hvori findes alt det, som er fornøden til Salighed. — De prædikede imod Helgenes Tilbedelse, imod Skiers-Jld, Siæle Messer, Afskeds-Breve o. s. v., og ville ifkun erkende To Sacramenter, Daabens og Altarens. Videre, de paastode at Viin og Brød i Altarens Sacramente, burde udelades tilhobe m. m. Saavel P. Waldus, som hans Tilhængere bleve (som troeligt var) holdte for Kiettere af de katolske: Man jagede derfor baade ham og hans Tilhængere ud af Lyon, og kaldte dem siden Spotteviis: Pauperes de Lugduno, efter som man opvakte

Wichelf (n) ikke at jeg skal nævne en W. Occa, en R. Armanus, og a. f. som allerest
de

vakte store Forfølgelser imod dem, og berøvede dem, al deres timelige Belskæd. Disse Waldensere, boede siden paa de Allobrogiske Bjerge i Gallia Narbonensi; Men deres Lærdom blev siden udbredet længere, ja til sidst, fast over heele Europa, til ikke mindre Skam end Skade for Paven.

- (n) Wichlef, bekiendt udi Kirke-Historien, var Doct. Theolog. i Orfurt, hvor han allerførst begyndte med sin Lærdom, at mønstre Meenigheden. Han fordømte de papistiske Bildfarelser og kaldte Paven offentlig en Antichrist. Denne Lærdom fandt snart Tilhængere. Kong EDVARD selv syntes godt om den. Mange af Hoffet det samme. Alle kaldede ham deres Apostel. Han skrev offentlig imod Paven. Hans Tilhængeres Tal formeredes hver Dag og W., begik sig temmelig godt, saalænge som K. EDVARD levede: Men da han var død, udvirkede Pave Gregorius, at W. blev jaget i Landsflygtighed. Han søgte Beskyttelse i nogen Tid hos de udi Böhmen værende Waldensere: Men da han, paa et offentlig Mode til Cantelbury, fik Frihed at forsvare sin Sag, kom han tilbage til Engeland 1377. I det engelske Sprog, oversatte han Bibelen omtrent, 1382. Men da Pave Gregorius atter lod holde et andet Mode, (hvis Lemmer uden Tvivl havde hans Tænke-Maade, saavidt som jeg af Historien kan udfinde) saa blev den rebelige Wichlef paa samme Mode damneret, og derefter (ventelig af Religions Iver) kastet i Fængsel, hvor han døde A. 1387. Dette kunde ingenlunde hindre, at hans Lærdom, fandt mange vittige Tilhængere. baade i Engeland

de havde banet Veien for de Lære-Puncter, som Wichlet i den yngre Tid bekiendtgjorde (hvilket, saavidt: man af Kirke-Historien kan samle,) bidrog en Hoben, først til Lærdommens paafølgende Forandring under Joh. Haas (o) og derefter hundrede Aar senere, til Kirkens Renselse ved Doct. M. Luther.

Endskiønde at nu Paven, som meldt, fik en Hær af Modstandere paa andre Støt-
 Paven viiser sig der, ja endog i kronede Hoveder (p) (der
 stolt imod indsaae Statholderens Myndighed i alle
 Danske og Ting, at vige fra Over-Hovedets udviste
 Kir-

land og i Böhmen. Jeg vil ikke antegne hvorledes, at Katolikkerne siden hævne sig paa hans døde Veien, thi Kirke-Historien har allerede antegnet det.

- (o) De fleeste er af den Meening, at Johannes-Haas allerførst er bragt til Efertanke, og i Harnisk imod Paven, ved at læse Wichlefs Skrifter, andre paastaaer, at Haas virkelig har været en Discipel af Wichlet i den Tid, da denne, drevet i Landsfugtighed af Kong RICHARD den II. i Engeland, opholdte sig i Böhmen. Hvorom Alting er, saa er det vist, at Haas havde i Begyndelsen stor Afsky for Wichlefs Skrifter. Men da han læste samme igiennem med Efertanke, fandt han meer og meere Smag udi dem, ja begyndte virkelig 2. Aar efter Wichlefs Død, at prædike samme Lærdom offentlig.
- (p) Daade K. CARL den 5te og K. CARL den 6te, begge misfornøiede med Paven, lode Bihelen oversætte i det franske Sprog, og uddeele blandt Folk uden Betaling,

Kierlighed og Sagtmodighed, saa fandtes der dog ingen, her til Lands, paa den Tiid, som torde vove, at byde ham spidsen, i hvorvel jeg holder for, at han havde for-
 tient et mandigt Stod, et Stod, som denne Roms stolte med rette kunne have ventet sig tilbragt af kielke Nordmænd, der i vigtige Sager har viist sig at være Helte. Hvor vidt gif ikke dette hans stolte Skridt, da han (q) A. C. 1331. ved Brev dateret Avignon 8. Kal. Jun. gav en vis Dom-Canonicus i Lybeck, ved Navn Henrich von — i Commission: at overlevere baade de danske og deres Konge til Dievelen (r) og da han Aaret derpaa behagede at sætte vore Forsædre ic. de Norske i Band? Dette var vel paveligt; men aldeles ikke christeligt; men saaledes pleiede Paverne i den Tiid at gjøre, naar de ikke paa anden Maade kunde saa deres Billie frem, og see deres apostoliske Myndighed soutineret. Endskiøndt, siger jeg, at man nu havde saa mange Ting imod Paven, vovede dog ingen her til Lands, at rive sig løs fra hans Nag, som man allerede anden steds havde giordt. — Bisse Aarsager gjorde, at man udsatte Lystens Opsyldelse endnu nogen Tiid.

Norske
 Nation,
 m. v.

B

Det

(q) Det var Pave Johannes den XXII.

(r) Regem & Danos Diris devovet. Saaledes udtrykker hans Hellighed sig vanhelligt, udt Brevet til Commissionairen (See Hømsfordts Aennal. Msc. som glemmes paa Universitetets Bibliothek, hvoraf dette er excerperet.

Det første man fornemmer til Paves dommers Svækkelse i Dannemark og Norge, var i høifalig Kong CHRISTIAN den Førstes Tiid; thi imellem denne Konge og Paven opkom der A. 1456, ved en vis Leilighed, en udmærket Misforstaaelse. Efter Pave Nicolai Død, havde Kongen bemelte Aarsendte Gesandtere til Rom, for hos Estermanden Calixtum at anholde om Forandring udi et og andet, og om at rette, hvad Pave Nicolaus havde gjort tvertimod Privilegierne og al Billighed. Men som de ikke traf Paven i det gode Lune, faldt det ham ind, haanlig at sende Gesandterne hjem med usforrettet Sag. Denne Opførsel forvoldede, at Kongen blev opbragt imod Paven, og at Nationen i Almindelighed, misfornoiet med hans Myndighed (sær nu, da man fornam at han strækkede sin Magt over de ordentlige Grendser) blev utaalmodig, og optænkte Midler, bequemme og retfærdige, for at kunne affaste sig hans Aag, som ved denne Tiid var vore Forsfædre utaaleligt.

Man bliver misfornoiet med Paven.

Omtrent ved samme Tiid reiste der sig eet Oprør her i Norge, imellem dem, som holdte med Paven, og dem som vare misfornoiede med hans Aag. Dette drog Mord og Drab efter sig. Vel bleve Urolighederne nogenledes stillede; men drog ikke desmindre et Schisma efter sig i Kirken; thi mange af de Norske som boede i Ironhiem, i Nordlandene, paa Helgeland, og der omkring gik over fra den katolske til den Russ-

Russiske Religion. (s) Folkets Sind imod Paven blev i Almindelighed det samme som tilforn. Jo meere man omgikkedes med Guds Ord, jo meere blev den papistiske Lærdoms Bildfarelse aabenbaret for Mængden. — Endskiøndt at mange, baade Lærde og Læge, allerede den Tiid indsaae Lærdommens Urigtighed, saa fandtes dog ingen, som vovede at erklære sig reent ud imod Paven. Hertil var meere end een Aarsag. Man nævner i sær, Dankundighed og Frygt hos Almuen, og til deels kan Egennytte have holdt Geistligheden fra, at giøre, hvad de efter Samvittighed og Pligt tilkom, og burde at giøre. Af disse var der paa den Tiid i Norge ingen, som vovede at rive sig løs fra Paven, nogle for ikke at tabe deres Profiter, andre for at blive staaende udi deres Embeder, og atter andre, baade da og i den yngre Tiid af en slags Fordom. (t) Maaskee at dette var Aarsagen, hvorfor Kirkens Renselse her til Lands blev saa længe ude. Man mumlede ifkun derom, men torde ikke erklære sig offentlig for Evangelii Benner. Man saae

B 2

Lys

(s) See, A. Hvidtfelds Krønike II. Tom. Side 864.

(t) I Reformationens Tiid finder man mange katolske Lærere, hellere at forlade deres Embeder end at antage og offentlig at prædike den reene Evangelii Lærdom. Vel gave de for, at de ansaae Lærdommens Forkyndelse for stridende imod deres Samvittighed; men at de ikke nu, som tilforn kunde folde deres Pung, var uden Tvivl den sandeste Aarsag.

Lyset, men betienede sig ikke deraf som man burde. Man byttede kun Mørket om med Tusmørket. Den klare Dag blev ude, indtil at Landets studerende Ungdom (der opholdte sig til Wittenberg, hvor de havde Leilighed til at høre Luther (u) og først fik Smag paa den reene Lærdom,) kom hjem, og efter Tilbagekomsten søgte at udbrede den meer og meere i deres Fædreland.

Paalidelig
Efterret-
ning om
Reforma-
tions Ver-
ket i Ber-
gen og Stif-
tet Wang-
ler.

Det er vist at beklage, at man savner paalidelig Efterretning om den vigtige Forandring og de mærkelige Omstændigheder, som foregik og modte her i Bergen og Stiftet i Reformationens Tid. Det lidet, som man hist og her finder antegnet derom, er baade mørkt og usuldkomment. (v) Alt hvad man

(u) Doct. Mort. Luther havde allerede, imidlertid at disse Ting gik for sig her i Norge, vist sig til Reformationens Fremme, som en fiæk Mand imod Paven. Paven lod ham vel føle Virkningerne af sin Brede, da han satte ham som en Kietter i Band; men Luther, som agtede den pavelige Lyn-Jld for eet Fulmen Brutum, oversatte det paafølgende Aar (1521) Biblen, som blev trykket 1530., og i det øvrige udbredede sin Lærdom videre til Wittenberg, hvor mange norske Studentere bleve underviste af ham, som siden, da de kom tilbage til Fædrene Landet, udbredede den iblandt deres Landsmænd.

(v) Tiden, formodentlig, som fortæller alle Ting, saavel som de Bergen saa ofte overgangne Jildebrande, har berøvet os de Protocoller, Documenter, Haandskrifter, &c. hvoraf de høvende

man deraf kan udlede er dette: At Evange-
lium, efter Luthers Læremaade (i Begyn-
delsen af det 16de Aarhundrede) fandt man-
ge Tilhængere her i Bergen, og at den, end-
skjøndt hemmelig, blev udbredet Tiid efter
anden meer og meere. — At de fornemste
Aarsager hertil vare: At de unge Studen-
tere, som kom hjem fra Wittenberg (det
jeg før har sagt) undervrettede sine Lands-
mænd, om de papistiske Bildfarelser og den
hidtil fordte Lærdoms Urigtighed m. v. At
det N. E. som paa Dansk var oversat af
Sal. Joh. Thausen (x) i Dannemark, nu
blev læst af alle, allevegne, endog af læg
Folk. Videre, at mange gudelige Skrif-
ter, som vare udgivne i Tydskland til den
reene Lærdoms Fortplantelse, nu bleve ind-
fordte i Landet af de Handlende, og med
stor Begierlighed læst af den almeene Mand.

B 3

(y)

høvende Efterretninger skulle tages, saa at Læ-
serne maa holde mig tilgode, naar jeg med
Uvidenhed gaaer denne Sag forbie. Min Stil-
rienhed røber vel Fattigdom, den jeg nok til-
faar; men derhos et mindre beklager.

(x) Magst. H. Thausen var fød i Fyen. I Bes-
gynnelsen var han en Munk, Prioren Eskild
udi Antvorskovs Kloster var hans Patron.
Denne lod ham reise Udenlands paa Klosters
Bekostning, gav ham Forlov at opholde sig ved
hvilket Universtet han vilde; men forbød ham
at komme til Wittenberg. Da han kom til
Tydskland og fik Luthers Skrifter at læse, blev
han rørt, reiste derpaa til Wittenberg, hørte
Luther, kom hjem og prædikede Guds Ord reent
udi sit Fæderne Land.

(y) Dette bødrog ei lidet til, at Paven
Stoel, blev fastet overende her i Bergen.

Kong FRI-
DERICH
den I gjør
Anstalt til
Kirken
Forbed-
ring.

Alle den reene Lærdoms Effere bleve
ikke lidet glade, da høifalig Kong FRIDERICH
den I. paa Herredagen til Odensee A. 1527.
formanede alle Bisper, at de tilbørligen
skulle forestaae deres Embeder, ingen Hin-
der og Forsang giøre i Lærdommens Udbre-
delse; men for alle Ting stræbe paa, at
Guds Ord, reent og klart kunde prædiktes
og forkyndes udi de dem anførte Stif-
ter. — Denne Formaning grundede Kon-
gen derpaa, at mange for længe siden havde
klaget over, at Guds Ord blev blandet
med urigtige og vildfarende Lærdomme,
samt med usammenhængende Fabler. Den
gudfrygtige Konge ville derfor nu see et
saa skadeligt onde affkaffer udi sine Riger
og Lande. Til den Ende, tillod hans Ma-
jestæt (uagtet at de fleeste Bisper satte sig
derimod) begge Religioner frie Dvelse over-
alt i Rigerne, indtil at et almindeligt Cons-
ilium, som forventedes, kunde blive holdt.
Ved samme Tiid forbød Kongen,
at

(y) Bogtrykker-Kunstens Opfindelse bødrog ikke
lidet til Reformationens lykkelige Fremgang;
thi efterat en Borger i Meins navnlig Joh.
Guttenberg (kaldet almindelig Johannes Fau-
stus) omtrent 1429 gjorde denne Kunst almin-
delig, bleve ikke allene paa mange Stæder, de
vulgere gode Oversættelser af Bibelen, men
derhos og mange gode Skrifter bragte for Da-
gens Lys, som siden, til Christi Riges Udbre-
delse opfod Dinene paa de hidtil Eenfoldige.

at anholde hos Paven, om den saa kalde-
de Bispe-Raabe. Han overdrog Capitler-
ne Electionen; Confirmationen derimod paa
sammes Valg forbeholdt han sig allene selv.
(z) Strax derpaa begyndte man at prædi-
ke det reene Guds Ord her i Norge, sær
udi Bergen (a) thi det antegnes, at en
Munk, ved Navn Anthonius, A. 1528.
prædikede det reene Evangelium offentlig her
i Bergen udi St. Halvards Kirke. Ingen
uden denne Anthonius, finder jeg antegnet,
paa den Tiid, offentlig at have prædiket
det reene Guds Ord i min Fode-Bye.
Maaskee der have været flere; men Nar-
Bøgerne fortier dem. Imidlertid veed man
dog at sige (endskiondt vor bergenske Kirke-
Historie, i denne Sag er temmelig mørk,
fattig og uestervrettelig) at Gud, Tiid efter
anden, her hos os, opvakte saadanne Sub-
jecta, der baade vare duelige og redelige
nok, til at oprykke Klinten, som i mange
Nar havde begroet Guds Ager-Land her
hos os, og gvalet den hos os, af den him-
melske Sæde-Mand udsaaede Sæd. — Gier-
ne onskede jeg, at kunne levere Læserne en
fuldstændig og paalidelig Efterretning, om
hvad der tildrog sig og foresaldt ved Refor-
mationens Tiid, imellem Papisterne og de
Evangeliske; men det er mig plar umueligt
og det af forbemelte Aarsager. Derimod

B 4

(for

(z) See A. Hvidtfeldts Krønif. II. Tom.
Side 1212.

(a) Loc. cit. Side 1528.

(for at sætte Læserne i stand til at fatte et og andet, som siden udi nærværende Forsøg kommer for) vil jeg stræbe, i Korthed at anbringe nogle faae Anmærkninger, alle Historien og det følgende til Oplysning, saasom: 1) om Stiftet i Almindelighed og om en oganden Indretning udi forrige Tider, i Særdeleshed: 2) om de forordnede Lærere i den ældre Tid: 3) om Sognernes Inddeling her i Byen: 4) om de, de trende Tydske Kirker her i Bergen tilhørende Sogners Inddeling m. v. samt: 5) om det tydske Kirkevæsen og Jurisdictionen for de tydske Kirker i Bergen. Hvad sig da angaae 1) Bergens Stift i Almindelighed, da, naar Færve undtages som tilforn henhorede til Bergens, men nu ligger under Siellands Stift, saa var Bergens Stift ved Reformationens Tid ikke saa vidtloftigt, som nu omstunder. Stiftet har i den yngre Tid faaet Tillig saavel paa nordre, som syndre Kant. — Det sidste Provstie i Stiftet (Syndmørs) imod Norden laae i gamle Dage under Tronhiems Stift. Naar jeg kommer til det Cap. om bemelte Provstie, skal jeg fortælle hvorledes at Capitular. Nidros. (endog efter at dette Provstie var henlagt under Bergens Stift) vare Pastores for visse Kald, dem de ved Vicarier lode forsyne, og at ikke de, men vel deres Vicarier stode under Biskoppens Befaling i Bergen m. v. Paa den syndre Kant derimod, blev Bergens Stift forøget (omtrent A. 1648) med Eufjords Kald, der forhen hø-
rede

Stiftet i
Almindelighed.

rede til Stavangers, nu Christiansands Stift, men nu omstunder er et Anney hørende til Hardangers Provfstie her udi Stifter. — Hvad Indretninger som man i den seener Tid har giordt, enten med Provfstierne eller med visse Kalds enten Deeling eller Besættelse med Residerende Capellaner o. s. v. agter jeg uformoden paa dette Sted at anfore, efter som det skal blive erindret, paa sit rette Sted, saa ofte, som der gives Anledning dertil. Til Slutning vil jeg sige, at Stifteret p. r. deeles udi følgende 7 Provfstier: 1) Nordhordlehn, 2) Syndhordlehn. 3) Hardangers. 4) Sogns 5) Syndfjords. 6) Nordfjords og endelig 7) Syndmørs Provfstie. Følgende bør her at anmerkes: Alle Provfstier ere ikke lige store, ligesom ikke heller alle Kald udi samme ere lige vidtløstige. Deels Landets Beskaffenhed, deels Folkemængdens større eller mindre Antal efter Stædernes forskiellige Beskaffenhed er dertil allene Aarsag.

At der saavel strax efter Reformationen, som siden i den seener Tid, baade her i Byen og Stifteret bleve giordte adskillige Forandringer og Indretninger, baade med Kirken og Kirke-Sagerne, ligesom Tiiden bed og Omstændighederne udkrævede det til, er noget, hvorom Forsædrenes efterladte Optegnelser underretter os; thi man finder, at der saavel strax efter Reformationen, som siden blev giort Anstalt til Kirkevæsenets Forbedring. Bisse Nordeners Affkæffelse og

Almindelig
Anmerk-
ninger an-
føres.

god Ordens Bedsigeholdelse i Kirken, drog man al muelig Omsorg for. — Man finder S. E. at der A. 1607. den 30. Nov. (ved Hr. Niels Kruse til Ullerups Gaard, den Tiid Hovids-Mand paa Bergenhuus) blev befalet Byens og Stiftets Præsteskab, at holde sig følgende Poster efterretlige, nemlig 1) Ikke at løfte Kalk og Disk naar de opregnede Sacramentets Ord. 2) Ikke at døbe Børn igien, som vare hiemme Døbte. 3) Ikke at døbe Hore-Børn, forinden der af Prædikestolen i Forveien var giordt Advarsel om Forældrene. o. s. f. Dernest brugte man al den Forsigtighed, som var mueligt, til med Iver at forkynde Evangelium paa den rette Maade, og at fortsætte dens reene Forkyndelse. — Man tillod ingen Udgang til Prækestolen uden de, som ved foregaaende Prøve, vare befundne grundede i Lærdommen, thi saa fremt som nogen Student begierede at øve sig i at Tale offentlig, da blev det ham vel ikke nægtet: Men han maatte i Forveien beqvemme sig til at udstaae en noiagtig Prøve af Superintendenten, hvorefter ham blev meddeelt et Beviis til Stiftets Præster. Og, saafremt som han ikke kunde fremviise saadan Attest, maatte ingen Præst overlade ham sin Prædikestol. Giorde han det, blev han tiltalt derfor, ja efter Omstændigheder afstraffet. — Saaledes S. E. udviiser endnu AA. Capit. Bergens: at S. P. til Kors Kirken Hr. H. B. Friedag, blev A. 1608. den 13. Julii, indkaldet for Capitulet og der

der offentlig sat til Rette fordi han havde tilladt en ung Student (som der ellers havde gode Testimonia at fremviise) uden Bispens Vidende og Samtykke, at Prædike i Kors Kirken. Hovidsmanden, Biskoppen (og heele Capitelet formanede ham, under Embeds Fortabelse, herefter ikke at vove saadant Skridt og tilholdt ham i det øvrige, at giøre offentlig Ufbigt. — Mærkeligt er det ellers, at naar nogen i den ældere Tid begif nogen Uorden i Meenigheden, da blev vel samme tiltalt af den verslige Øvrighed, ligesom og, at Factum blev oplyst for den verslige Ret; men Forbrydelsen selv blev ikke paadomt forinden de skyldige i Forveien vare fremstillede for Capitulet, og man dersfra havde indhentet Forholds Ordre, hvad og hvad ikke, der efter Sagens Beskaffenhed skulle foretages med den Skyldige. Saaledes F. E. finder man, at Söfren Söfrensen (Bye-Foged i Bergen) A. 1609. den 24. Januarii fremstillede 2de Personer paa Capitulet sc. Jacob Schifmann fra Rosstock, som forhen havde staaet udi Contoivrets Tjeneste og Marie Niels D. dem forbermeldte Bye-Foged, nogle Gange tilforn havde fundet i et ondt Levnet, og ifkun paa grebet (dette er Protocolens Ord) Men nu, da han atter befandt dem udi samme paa grebet og fængslet. Disse Personer fremstillede han som meldt paa Capitulet, med denne mærkelige Tilførsel til Protocolen:
,, At han, efter som Skik var, frem-
,, sendte 2de Personer, her af Byen, til
,, Ca

Capitulets „ Capitulet, der havde forbrudt sig imod
 Wøndig: „ god Skik og Orden, samt Kirke-Tug-
 hed. m. v. „ ten og med hver andre levede i ondt Lev-
 „ net. Og som Qvinde-Mennesket skulle
 „ være gift, saa indstillede han til Capi-
 „ tulet: NB. (forinden han noget videre
 „ imod dennem vovede at foretage, els-
 „ ler dennem for deres begangne For-
 „ seelse torde at lade straffe): om disse
 „ to Egteskab maatte tilstædes (efter som
 „ de begjærede det) eller ikke, samt om de
 „ ikke af Dyrigheden burde“ (efter Ca-
 pitulets Sentenz) tilbørligen at afstraffes,
 o. s. f. Herpaa antegnes Capitulets en-
 delige Bestutning med følgende Ord: Ja-
 cob Schifmann og Marie Niels D. bør ikke
 at komme til hobe, „ men Bye-Foged Söf-
 „ ren Tolder, haver dennem for deres
 „ onde Handel tilbørligen, at domme og af-
 „ straffe lade.“ — I forrige Tiider, blev
 vel her i Stiftet alt det, som i nogen Maa-
 de henhørede til Kirke-Sager, Kirke-Tugt
 o. s. v. paakiendet af Capitulet i Bergen;
 men Dom-Stædet var den Tiid paa Raads-
 Huuset, hvor Canonici til disse Tiider for-
 samlede sig, for at domme udi alle geistlige
 Sager (Egteskabs Sager undtagne) thi
 disse bleve den Tiid behandlede paa Capi-
 tulet, blev dog samme i den senere Tiid foran-
 dret, saa at Dom-Stædet blev forfløttet
 fra Raads-Huuset til Dom-Capitulet. Mær-
 keligt er det ellers, at naar nogen til geist-
 lig Stand henhørende med Lov og Ret skul-
 le tiltales, da ihvor hans Boepæl og Op-
 holds

Dom-Stæ-
 det i forrige
 Tiid, m. v.

holdts Stæd end var, var dog Dom-Capitulatet i Bergen hans Bærne-Ting og første Instans, endog udi Gieldts Sager. Derefter ophorede ved Lovens Publication, da enhver fik sit Bærne-Ting, og man bestemmede (See N. L. 1te B. 2. Cap.) de Sager og Tilfælde udi hvilke geistlige Personer burde at dommes af geistlige Mænd og de, som burde under verdslige Dommeres Paadomme at indlades. — Rummet tillader ikke her, at anføre meere om andre Ting og flere Indretninger i den ældere Tiid, dog vil jeg, Historien til Oplysning anmærke følgende.

Ligesom der strax efter Reformationen var en Sognepræst og siden en Medtiener til Dom-Kirken (hvilken sidste Capitulat kaldte og underholdte, og som Prædikede om Tiirsdagen,) saa var der og til Kors-Kirken i Begyndelsen, ifkun en Pastor, som siden kaldte sig en Medarbejder, hvilken i den senere Tiid blev Residerende Medtiener. — Som Folkemængden paa den Tiid udi et hvert Sogn, ikke var saa stor, som nu omstrunder, saa kunde man gierne i Begyndelsen hielpe sig med en Præst, med mindre at Sognepræsten, enten formedelst Alderdom, Svaghed, eller og af andre Aarsager blev tvungen til at see sig om Hielp. I saa fald var det da, ligesom nu, enhver Sognepræst fridt tilladt at kalde sig en Personel-Capellan oc. Medtiener. Som Dom-Kirken fik Præst forend Kors-Kirken

Man finder saae Præster ved hver Kirke i den ældere Tiid udi Bergen.

ken, og da den sidste Meenighed ikke var
 saa vidtloftig, som den første, saa hialp
 man sig med en Præst indtil A. 1562. Men
 da Byen i Velstand tog meer og meere til,
 blev Folkertiig og i sær Kors-Kirkens Sogn
 blev formeeret, saa kaldede bemeldte Mees-
 nigheds Sognepræst sig en Medtiener. —
 Mærkeligt, at disse Medtienerne (Coadjuores)
 ofte komme fore, under adskillige Navne i
 de gamle Protocoller. Snart kaldes de
 Medtienerne og Prædikere, snart Capel-
 laner, snart Prædikantere og Prædikere,
 o. s. v. Naturligviis maatte man falde paa
 at spørge: Hvad vil alle disse forskiellige
 Navnesige? Man veed det ikke til viffe,
 dog vil jeg sige mine Tanker herom. Her
 ere de: De forskiellige Udtrykke tilkiendegis
 ver uden tvivl Personernes ulige Forretning-
 ger. Thi, paa den Tiid, er min Meening,
 at Medtienerne have været saadanne, der
 have gaaet Meenighedernes S. Præster til
 Haande der, hvor de ikke, formedelst
 andre Embeds Forretninger, eller maaskee
 indfaldende Omstændigheder, kunde kom-
 me selv, naar behøvedes. Capellaner der-
 imod saadanne, hvis Forretninger til deels
 haver været tilfældige med Sognepræstens,
 tildeels adskilte fra hans. Prædikantere
 og Prædikere blive uden Tvivl Synonyma
 thi saavidt som jeg har kunder bringe i Er-
 faring har disse Forretninger uden al Tvivl
 været, deels at give Meenighedernes Ung-
 dom den fornødne Underviisning i Christen-
 dommen (3 saafald kan de i nogen Maade
 svare

Medtie-
ners.

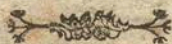
Capella-
ner.

Prædikan-
tere og
Prædikere.

svare til vor Tiids Kateketer) deels at assistere Præsterne i at prædike, dog have de, formodentlig, været beskikkede til visse Kirker, ligesom og, at visse Dage i Ugen har været dem paalagde at prædike m. v. som skal viises paa et andet Sted. — Nye Kirken, hvis Præsteskab herefter udi det sierde Capit. bliver at opregne, blev A. 1622 allerede først opbygget. Herom findes følgende antegnet: At da den Deel af Byens Indvaanere, som boede paa Nordness og der omkring, og forhen sogtede til Dom Kirken, Tiid efter anden formeeredes, og Kirkeveien desuden faldt dem baade lang og besværlig, sær Vinters Tiid, saa finder man (siger jeg) at de udi sliig Anledning, med Forestilling desangaaende vendede sig til Stæders Overighed. Herved blev der da, udi Slots Herrens Hr Knud Guldenskiernes og Biskoppens Doct. N. Paaskes Tiid, besluttet at raade bod paa denne Uleilighed; thi blev der da til den Ende A. 1620 vedtaget, at forbedre de forfaldne Muure af den forrige Bispe-Residentz, og saavidt mueligt var, at betiene sig af sammes Ruderer til et lidet Capels Opbyggelse, hvori Guds Tieneste kunde forrettes for nys bemeldte Byens Folk. Under Opsigt af en brav og fornemme Borger (Claus Ræcken) begyndte man med at opføre dette Capel. Det blev bragt i Stand A. 1622. Strax derpaa blev det et Offer for Uen. Man reiste det, saasnart mueligt var, op af sin Afke, og gav det Navn af St. Povels Kirke.

Nye Kirken
funderes.

Kirke. (b) Siden den Tiid, har det atter prøvet Tidens Grumhed. Ved at bygge det op paa nye, udvidede man det og gav det Navn af Nye-Kirken. I den ældre Tiid var dette Capel et Annex under Dom-Kirken indtil A. 1648. Til bemelte Tiid havde det sælles Sognepræst med Dom-Kirken og kun en Residerende Capellan. — Deels for at lette Meenigheden i deres lange Kirkevei, deels for at forekomme de mange Uleiligheder, som Meenigheden var underkastet, sær Vinters Tiid, blev der forordnet en Capellan, eller som han og kaldes, en Prædikant. Denne skulle boe ved Kirken og opvarte Meenigheden udi Saligheds Sag, prædike om Tiirsdagen og forrette Kirke-Tjenesten alle Son- og Helligdage m. m. — I Aaret 1648 blev, som sagt, denne Kirke giordt til en Sogne-Kirke, affondret fra Dom-Kirken og fik sin egen Sognepræst, der i ingen Maade skulle de-

pen-

(b) Mag. Edvardsen (i hans Msc.) beretter : at da Kirken var færdig, fik den af en Hændelse Navn af St. Povel's-Kirke, efter en Person ved Navn Povel Mortensen Foss, som ved samme Tiid druknede i Søen, strax neden for Kirke-Gaarden, og var den første som blev begravet der i Kirken. For Ildbranden A. 1756, stod der en Kirke af Træ paa Nord-næss, kaldet St. Povel's-Kirke. I Ildbranden blev den lagt i Aske. Den blev ikke siden opbygget, derimod er Kirke-Gaarden endnu til, hvori Sognets fattige Almue begravet. — Aarsagen hvi N. Kirken udi gamle Documenter kaldes St. Clemens-Kirke, overlades til andres Underøgning.

pendere af Dom Kirkenes Sognepræst. Siden den Tid har der bestandig været en Sognepræst og en Residerende Capellan ved Kirken; men i den senere Tid tvende, hvorom meere paa et andet Sted. Nu vender jeg mig til Sognernes Inddeling:

Det første man finder noget om Sognernes visse og ordentlige Inddeling her i Byen er ved det Aar 1646, efter at høisalig Kong CHRISTIAN den IV. ved Brev til Henrich Thott (Herre til Bolting Gaard og Hovedsmand paa Bergenhuus) samt til da værende Biskop Mag. Ludwig Munthe, og Laugmand Jacob Hansen (dateret Fæstningen Glückstad den 30 Aug. A. 1643) Allernaadigst havde bekiendtgjort følgende.

„ At siden man var kommen i Erfaring,
 „ hvorledes der udi Bergen sig nogen Ir-
 „ ring og Mislighed med Kirkerne og deres
 „ Sogning skulde begive, da paa det at
 „ saadant i Tiide kunde forekommes, var
 „ det Hans Majestæts Villie at De (oven-
 „ benævnte 3de Mand) det forderligste skee
 „ kunde, skulde lade udnævne fire Raads-
 „ mænd, tolv af de fornemste Byens Bor-
 „ gere af alle Sogner og 8te andre, som
 „ Byen udi 3de Sogner skulde skifte efter
 „ Kirkerens Storrelse, og ligesom Folkene
 „ boede beileiligst til, dog saaledes, at en-
 „ hver Part kunde være god for en Sog-
 „ nepræst hederlig at underholde, og saa-
 „ fremt, som enten imellem foreskrevne til-
 „ nævnte Borgere selv nogen Tvist kunde

E

„ ind

Sogner-
nes almin-
delige In-
deling.

„ indfalde eller og andre interesserende sig
 „ kunde formeene ved deres giordte Deeling,
 „ at blive fornærmede, da ville Hs. Ma-
 „ jestæt at Hovedsmanden, og Superins-
 „ tendenten med Laugmanden dennem derom
 „ paa Kongens Behag endelig skulle ad-
 „ skille, saaledes som forsvarlighit være kun-
 „ de. Og, eftersom da værende Sognes
 „ præst til Dom-Kirken forestod begge
 „ Sogner (baade Dom-og Nye-Kirkens)
 „ da var det Kongens Villie, at han disse
 „ to Sogner sin Leve-Tiid endnu som til-
 „ forn maatte beholde. Og, skulle Bor-
 „ gerne som boede udi fornævnte Nye K.
 „ Sogn, efter hans Dod, altid frit være
 „ tilladte, sig selv efter Ordinansen
 „ Sognepræst at kalde, som ei skulle de-
 „ pendere af Dom-Kirkens Præst, saa
 „ fremt som de hannem ellers selv ville an-
 „ stændigen lønne og underholde. m. v.“
 Dette var da det fornemste Indhold af forber-
 melte Kongl. Resc. hvorefter man siden
 skulle sætte Grændser imellem Sognerne.
 Ligesom nu Hs. Majestæt forestillede sig
 forud, hvorledes at der under Deelingen
 ville opkomme mange Disputer, saa gif
 det ogsaa virkelig til, thi efter at bemeldte
 Inddeling, en Tiid lang havde været efter-
 ladt, deels formedelst da indfaldende Krigs
 Tiider, deels og, efter som ingen havde
 paatrængt dens Fremgang, saa blev den
 ikke foretaget forend den 23. Jan. 1646,
 da forommelste Hr. Henrich Thott, ud-
 særdigede Befaling til de 2de Borgemeistere
 her

her i Byen, hvis fornemste Indhold var: Deelingen
 „ At de ville udnævne Tolv Borgere, som foretages.
 „ saadan Deeling forderligst kunde foretage
 „ m. v.“ Dette skeede; men disse Mænd
 kunde paa ingen Maade komme overeens;
 thi som deriblandt dem vare udnævnte fire
 Mænd af hvert Sogn, saa ville enhver af
 dem stræbe (som man siger for et gammelt
 Ord) Jhd til sin egen Rage. Enhver ville
 afgjøre Deelingen efter eget Tykke, til sit
 Sogns bedste. Det eene Partie sagde det
 andet imod. Der herskede den største
 Uenighed indbyrdes imellem dem. — Af denne
 Aarsag udstædede et hvert Partie for sig
 selv, forseglede Billeter, hvori indbefattedes
 deres Betænkning og Skions-Forreining
 Deelingen vedkommende. Til sidst for at
 komme til Endskab dermed blev Hovids-
 manden og Superintendenten, samt Laug-
 manden tvungne til, at lægge den sidste
 Haand paa Barket. For samme Sags
 Skyld vare de adskillige Gange forsamlede,
 deels for at tage alle Ting udi Diesyen,
 deels og for, at deliberere om oftbemeldte
 Deeling. Endelig modte de sidste Gang
 paa Bergens Raadhuus, den 13. October
 1647, i Overværelse af de forommældte
 tolv Mænd, hvor de da, efterat have hørte
 deres Betænkning pro & contra fastsatte
 følgende:

Man kom-
 mer ikke
 overeens

1) Anlangende Kors-Kirke-Sogn.

At dette Sogn skulle begynde ved Tor-
 ved paa det norderste Hjørne, og gaae der-
 fra

Kors-Kir-
 kens Sogn.
 Indreling:

fra Syd.Øst, derfra lige ned til Almennin-
gen og derfra omkring det der staaende
Hjørne-Huus, lige Synder igiennem til
den Gade som kaldes Broen og saa Øster
efter, indtil et muuret Hjørne-Huus ved
Dom-Kirken, og derfra i nordvest til Rec-
tors Huuse, hvorved skulle mærkes: At
naar man nu gif den foreskrevne Bei fra
Begyndelsen til Enden, da skulle alle Baa-
ninger som ligge paa Høire Haand svare
til Dom-Kirken og de Huuse, som ligge
paa Venstre Haand til Kors-Kirken. Fra
Rectors Huuse, som ere i et med den latin-
ske Skole, følger fremdeles til Kors-Kir-
ken al Overgaden, med alt det, som lig-
ger norden for Dom-Kirken gandske ud til
Soen, saavidt som Byens Eiendom stræk-
ker sig, desligeste og i Øster, under Siel-
det, saavidt som bebygges kan, undtagen
de Tydske paa Bryggen og hvad dertil hen-
hører, hvilke blive ved deres tydske Kirker
som tilforn. Dog skulle her agtes: at en-
dog, baade Rectors, Capellanens og Klo-
kerens ic. Degnen til Dom-Kirken deres
Huuse saldt, efter denne Deeling ubi Kors-
Kirke-Sogn, eftersom det ikke anderledes
kunde stikke sig efter det Sted, hvor Kir-
kerne staae, saa skulle dog samme trende
Huuse, saalænge de tilhøre Dom-Kirken,
og behoes af dens Berientere, ligge til
Dom Kirke-Sogn. Videre blev besluttet
og fastsat:

2) og 3) Anlangende Dom-Kirkens og Nye-Kirkens Sogner.

Dom-Kirke-Sogn, foruden de Gaarder, som af Lands-Bogden hidtil haver fulgt derunder, skulle begynde ved Land-Porten og saavidt som Byens Eiendom strækker sig ud til den Side som følger alt vesten for Korskirke Sognet efter det Skiel, som tilforn er sat, og i Nord hvor Skifter imellem Dom-Kirke og Nye-Kirke-Sogn skal begynde ved Baagen i Ekels Gaarden, og derfra op igiennem Hennebie-Smuget, derfra over den Gade som kaldes Markveien imellem Lauritz Marcusens Fattighuus og Cornelius Apothekers Huus, derfra igiennem den saa kaldede Corneliuses Have lige ned i Soen, saa at alt det, som ligger Synder for denne Stræg, svarer til Dom-Kirken. (c) Derksom og fleere Baaninger paa nogen af de foreskrevne Stæder bliver bebyggede, da svarer de til det Sogn, hvori Grunden efter denne Deeling ligger. I det øvrige skulle det falde af sig selv, at naar nogen forandrer Baaning, og støtter

Dom-Kir-
kens og
Nye-Kir-
kens-Sog-
ners In-
deeling.

E 3

fra

(c) Det bliver altsaa en Feil hos vor fortræffelige Lands-Mand Hr. Baron Holberg, naar han i di Bergens Beskrivelses 3te Cap. sætter Muur-Almenningen, som Grense-Skiel imellem Dom-Kirke og Nye Kirke-Sogner sigende; at naar man gaaer igiennem den paa Almendingen staaende Muur (Rosenkrantz's Gaard) da gaaer man fra Nye-Kirke, til Dom Kirke-Strand. o. s. v.

fra et Sted til et andet, at de skulde søge den Kirke, udi hvis Sogn deres da Tilflorede Huuse ligge m. v. Denne Anordning (eller som den rettere kaldes Beslutning) blev siden Allernaadigst confirmeret af Høifalig Kong FRIDERICH den III. Og er den Kongl. Confirmation dateret Uggershuus den 24 Aug. 1648. Paa samme grunder sig de 3de forommedte Sogners nu værende Indretning i Bergen. (d) Til Historiens Oplysning bør at bemærkes.

Bed Deelingen faldt nogle faae Huuse til Korskirken, uagtet at de ligge Doms Kirken fiendelig nærmere, ja kun nogle faa Skridt derfra. Dette, maa formodentlig have været Aarsag til den Protest, som da værende Biskop i Bergen Herr Mag. Munthe siden gjorde imod bemeldte Deeling; thi jeg finder antegnet, at da den Kongl. Confirmation paa bemeldte Deeling var ankommen, allerede oplæst paa Prædikestolen og nu blev anvist paa Capitulet, den 20. September 1648., da antegnes (siger jeg) at Biskop Munthe (som dog forhen baade havde bievaaenet og samtykket den giordte Deeling) dog alligevel protesterende derimod lod følgende tilføire Protocolen:

Der gives
res Indsigelser
imod den Kongl.
confirmation
rede Deering.

(d) Herved vil formodentlig de af mine Lesere, som enten have været, eller nu ere, eller og, som i Fremtiden kommer til Bergen, sættes i Stand til, baade at skianne om Sognernes Strækning, saagod, til at domme om det ene Sogns Vidtløftighed frem for det andet.

collen: „ At den Gade, der laae Dom-Kir-
 „ ken nærmere end Kors-Kirken, synderlis-
 „ gen (hedder det i Capit. Protocoll.) den
 „ Gade, som gaaer fra Hans Andersens
 „ og op til Dom-Kirken, burde at høre
 „ til Dom-Kirken.“ — Videre declarerede
 Herr Biskoppen: „ At vel havde han sam-
 „ tykket Deelingen, samt underskrevet For-
 „ verningen; men som baade Gadernes
 „ Strækning og sammes Navne, (den
 „ Tiid da det skeede) var ham ubekiendt,
 „ saa havde han af Uvidenhed og tvertimod
 „ sin Billie fornærmet Dom-Kirkens
 „ Sognepræst, befalede derfor nu, at be-
 „ melte Gades Beboere (indtil videre Be-
 „ skeed) skulle sogne til Dom-Kirken, efter-
 „ som han agtede at forestille Sagen udi
 „ sin rette Sammenhæng for Hans Kongl.
 „ Majestæt.“ — Han gjorde det og virke-
 „ lig; men Udslaget blev, at det skulle have
 „ sit Forblivende med den giordte og af Kon-
 „ gen approberede Deeling, hvormed det og
 „ nu omstunder beroer. — Nu bør jeg at mel-
 „ de et par Ord om,

4) St. Jørgens Hospitals (e) Sogn.

Efter den Kongl. Ordinans, havde
 St. Jørgens Hospital allerførst sine egne
 C 4 Præ

(e) Formodentlig maa St. Jørgen have været
 den Helgen, som enten Paven, eller snarere
 Munkene, i den katolske Tiid, har behaget at
 betroe Inspectionen over de Spedalske, eller
 de, à Scabie Leprosa besængte Mennesker,
 C 4 efter:

Hospita- Prædikere, derefter sine egne Lærere 2:
 lers Sogn. Ordinerede Præster. Ved dette Kirkesogn
 bliver ellers at bemerke: Ikke alt, hvad
 som nu omstunder høres til dette Sogn,
 har fra Begyndelsen lagt dertil; thi efter
 seer man høifalig Kong CHRISTIAN den
 IV. Ordinans af 2. Julii A. 1607 (fol. 17)
 da bestod dette Sogn i Begyndelsen kun af
 det store saa kaldede St. Jørgens Hospita-
 tal, sammenstøbet til et, af alle St. Jør-
 gens smaae Gaarder og Hospitalet i Ber-
 gen. Allerede da, havde bemeldte Hospi-
 tal sin egen Præst, som udi forbemeldte
 Ordinans (fol. 78) udtrykkelig kaldes Sog-
 nepræst. I den yngre Tid, nemlig A.
 1646, fik dette Sogn Tilvæxt ved Manu-
 factur-Huusets Oprettelse. Fra bemeldte
 Huusets første Oprettelse, har det, som det
 endnu er, bestandig været et Annex under
 Hospitalet og Præsten til Hospitalet holde
 Prædiken paa Huuset for sammes Folk,
 udi den dertil indrettede siden Kirke m. v.
 hvilket nærmere sees af den, ved Hovids-
 manden i Bergen (Hr. Henrich Thorr) ud-
 færdigede

Manufac-
 tur-Huus-
 set.

eftersom de fleeste deslige Huuse kaldtes i gamle
 Dage almindelig St. Jørgens Huuse og disses
 Lemmer, St. Jørgens Beedere d. e. St.
 Jørgens Tiggere. Disse, havde lov besalet
 Frihed at betle (See dansk. Magaz. 6te Tom.
 Side 361) Denne dem forandre Frihed blev i
 nogen Maade indskrænket, da de saa kaldede
 Sorte-Brødre, Graabrødre, Karmeliter-
 og Augustini Brødre, ved Kong CHRISTIAN
 den II. Lov af A. 1522 erhølte Jus exclu-
 sivum.

færdigede Anordning, dateret Bergen den 12 Dec. 1647 hvor det iblandt andet lyder saaledes, udi dens 5te Post: „ Naar nogen „ bliver dødelig syg, skal Mesteren lade „ Præsten betiiden kalde, saa at de ikke „ udi deres Saligheds Sag forsømmes „ o. s. v. “ Og atter udi dens 16de Post ere Ordene disse: „ Skal Spise-Mesteren „ annamme Reglerne til sig om Aftenen „ naar Mesteren udgaaer og om Sonda- „ gen, saalænge Prædiken varer. “

Endskiøndt at Prædiken paa bemeldte Huus i nogen Tid blev efterladt, forblev dog Huuset som forhen et Annex under Hospitalet; thi da omtbemeldte Manufactur-Huus, tilligemed Kirken, blev lagt i Aske udi Jildebranden 1702, blev vel Huuset opbygget igien; men ikke Kirken sat i Stand forend A. 1744. Fra Branden blev det Sted, som man forhen benyttede sig af til Guds Tjenestes Forretning indtil A. 1743 brugt til anden Brug, snart til en Arbejds Stue, snart til et Comoedie-Huus, snart til et Material-Bærelse o. s. v. I al denne Tid sogte Huusets Lemmer deres Gudstjeneste udi Hospitalets Kirke. Fra Aaret 1744 har det haft sin egen Kirke, hvori Sognepræsten til Hospitalet, Søn- og Helligedage heider Aftensangs Prædiken, samt naar behoves betiener Huusets Lemmer med Sacramentet.

Bed et Hoi Kongl. Resc. af 25. April

Aarestads
Sogn.

A. 1749 blev dette Sogn atter forsøget med en deel Møllere og Bønder paa Landet af det gamle saa kaldede Aarestads Sogn. (f) som i lang Tid (efterat Kirken paa Aarestad var nedbrudt) havde sognet deels til Birkefjelds Kirke, deels med Øvrighedsens Tilladelse til Dom-Kirken i Bergen. — Til Hospitalets Kirke henhører desuden Lemmerne af de Søfarendes Fattighuus og Enkernes ved Stadsporten. Dette maa

(f) Kirken, eller rettere Capellet, havde ligesom Sognet sit Navn af Gaarden Aarestad (som i gamle Documenter kommer ofte for, under de Navne: Alfrechtsstad, Alrechtsstad, Ulrichsstad o. s. v.) og som i det 12te Aarhundrede var et udi Historien bekendt Konge-Sæde. Paa denne Gaard, som endnu er til, og ligger en kort spadserer Vei, Sydost fra Byen, stod i gamle Dage en smuk liden muret Kirke o: Capel som sidst i forrige Aarhundrede blev efterladt, og i Begyndelsen af dette gandske nedbrudt. I samme holdt den omgænsende Almue deres Gudstieneste. Dette Sogn var et Annex under Fanse Prestegjeld. Efterat Kirken var nedbrudt, blev Almuen henlagt under Birkefjelds Kirkesogn (ligeledes et Annex under nysnævnte Kald.) Men baade for den lange Kirkevei, som og for Besværlighedens Skyld, blev det bemeldte Almue i den sildigere Tid, paa Ansøgning tilladt af Øvrigheden, at søge Dom-Kirken i Bergen, dog imod at yde de sædvanlige Rettigheder til Fanse Kalds foresatte Sogneprest. Denne Indretning stod paa indtil A. 1749, da dette Annex (eller rettere en Deel deraf; thi nogle forbleve ved Birkefjeld, andre bleve henlagte til Afsøens Sogn $\frac{1}{2}$ Mil nordvest fra Byen) blev lagt ved ovenb. bemeldte Nesc. under Hospitalets Kald i Bergen.

maa være nok herom, nu vender jeg mig til sidst til de 3. Tydske Kirker.

De Tydske paa Handels Contoiret eller Bryggen i Bergen havde i forrige Tiider to Kirker nemlig St. Mariæ og St. Mortens Kirke. De andre Tydske, som boede i Byen havde iligemaade deres egen Kirke, nemlig, St. Salwards. Alle vore bergenske Skribentere, komme deri overeens, at de to første Kirker bleve indtagne af de Hanseskiadiske paa Contoiret omtrent A. 1528. Og at de 5. Embter, eller som nogle nævner dem, Haandværkere (saa mange af dem som vare Tydske) ved samme Tiid indtog den tredie se. St. Salwards Kirke. De 5. Embter, hvoraf Skomagerne vare de vigtigste, havde ligesaa liden Ret til at bemestre sig St. Salwards, som hiine til de tvende for benævnte Kirker. Dvrigheden gandske uadspurgt tilegnede de sig dem, betienede sig og af dem længe uden nogens Naatale; thi de saae Byens baade geistlige og verdslige Dvrighed over Hovedet, og taalede ingentunde at man foreskrev dem Love, det jeg nærmere skal viise herefter. Jeg tilstaaer vel, at mange vil falde i Forundring over denne baade Dvrighedens og Borgernes Taalmodighed udi en saa vigtig Sag; men til deres Undskyldning maa jeg sige dette: Lidet og intet var der paa den Tiid at udrette med et Folk, der baade var talrigt, og desuden af Lykken saa stolt, at de bode alle Spidsen, endog deres Overmænd.

Det

Om de 3.
Tydske Kir-
ker i Almins-
delighed.

Det var derfor best i sig Tilfælde at give noget efter, for ikke at paadrage sig de værste Følger.

Om St.
Maria
Kirke.

Jeg har allerede sagt at St. Mariæ Kirke var en af de Toe, som de Tydske paa Bryggen bemægtigede sig. Hvad denne Kirke angaaer, som baade den største og smukkeste af de 3de forbenaævnte, da er den endnu til, og viiser sig i samme Stand (nogle faa enkelte indvendige Decorationer undtagne) som den af de norske var opbygget og indrettet nogle Hundrede Aar for Reformationen. Denne Kirke, som havde været i de tydskes Magt fra forebemeldte Aar 1528 falt tilbage (omtrent 243 Aar derefter) ved et Hoi Kongl. Resc. af 8. Aug. 1771. til de norske og Staden's Indbyggere igien. — St. Mortens Kirke derimod blev tilligemed den største Deel af Staden lagt i Aske udi Ildbranden A. 1702. Efter den Tiid blev den ikke meere opbygget; men Grunden og Kirkegaarden i den yngre Tiid, overladt til Kors-Kirkens Meenighed, som i Aaret 1739 paa Compten lod opbygge en Skole (Christi Krybbe) til Nytte for Sognets fattige Børn af begge Kion. Fra Aaret 1702. haver St. Mariæ Kirke bestandig været Sognes Kirke, for Handels Contoiret i Bergen ikke at tale om for flere (hvorom paa et andet Sted.) Til sidst anmærkes dette: Ligesom den sidste Præst til Mortens Kirke (Hr. Georg Lammers) da Kirken var afbrændt,

brændt, bestandig indtil sin Dods Dag, var Com-Pastor til St. Mariæ Kirke, saa har der og siden bestandig været tvende Præster ved sidstnævnte Kirke, der ere Compastores; dog er det i den senere Tid ved et Hoi Kongl. Resc. allernaadigst fastsat og besluttet, at naar en af dem, endten ved Døden afgaaer eller anden Steds bliver forflyttet, da skal der kun være en Præst ved bemeldte St. Mariæ Kirke.

Jeg har fortaalt i det foregaaende: At de fem Embter eller Haandverkere indtog St. Salwards Kirke omtrent ved samme Tid, som de Tydske paa Bryggen bemægtigede sig St. Mariæ og Mortens Kirke. Vil derfor nu foie dette til: Embterne benyttede sig i nogen Tid af St. Salwards Kirke indtil at den fortreffelige Lehnsherre Christoffer Walchendorph fordrede dem til Regenskab og befalede: at de skulle fremlegge deres Adkomst-Breve og beviise hvad Siemmel de havde til Kirken nr. m. Til den Ende gav han dem lovtig Barset, at møde paa Raadhuset; men da de kom frem, beraabede de sig paa gamle Privilegier og andre Breve (dem de sagde at være skrevne paa gammel Norsk, hvilket de ikke kunde læse) hvorpaa der da bleve nogle udfikkede, som skulle undersøge, hvad der af disse Breve (som de beraabede sig paa) kunde være til deres Fordeel at udfinde. — Til Banheld for Embterne fandtes udi bemeldte Pergaments Breve ikke det allermindste som

C. Walchendorph
kræver
Embterne
til Regenskab m. v.

som kunde tiene i deres Kram, meget meer, man opdagede ved denne Leilighed, at de havde forfalt de Kongl. Privilegier. Herpaa blev da Slutningen denne: Christopher Walchendorph, der ikke ville lade sig noie med Snak, vandt Kirken tilbage til Byen og Borgerne igien, som den havde tilhørt fra Arilds Tid. — Til sidst blev denne Kirke nedbrudt (g) og i den yngre Tid, en Deel deraf (om jeg ikke tager Feil omtrent A. 1632) anvendt til den nordre Floi, eller Udbygning paa Kors-Kirken. Dette maa være nok om disse Tre Kirker; men nu bor jeg derhos at melde noget lidt om disse 3 Sogners Inddeling.

St. Mariae Kirke
Sogn.

Enhver Kirke havde baade sin egen Meenighed og sine egne foresatte Lærere, det jeg paa et andet Sted skal viise. Til St. Mariae 3: Frue-Kirke, var i forrige Tiider henlagt det vigtigste og meest betydelselige

(g) Efter Reformationen vare der i Bergen mange Kloster, Kirker, eller maaffee nyere smaa Capeller, o. s. s. som fra den katolske Tid, deels stode øde og forfalt efter Haanden, deels bleve anvendte til anden Brug. De fleste af de stige Bygninger bleve formedelt de mange Byen overgangne Ildbrande aldeles ubrugbare, hvorfor man tilsidst brød dem af og benyttede sig af Murene deels til privat, deels til Publici Tjeneste. Iblandt disse var oven benævnte St. Halvards Kirke. Noget af sammes Rudera er endnu tilovers og findes ubi en privat Bygning, staaende paa samme Sted, hvor Kirken stod i gamle Dage. Samme vidner om Muurmesterens oprigtige Arbejde.

lige District af Contoivet eller Bryggen,
nemlig følgende 14ten Gaarder, saasom:
1) Stiekken. 2) Drekken 3) Dreggen. 3)
Bremers Gaarden. 4) Guld-Stoen. 5)
Søster Gaarden. 6) Engels Gaarden.
7) Bue Gaarden. 8) Brees Gaarden.
9) Piners Gaarden. 10) Swers Gaar-
11) Jacobsfjorden. 12) Holmedall. 13)
Kappen og endelig 14) Risbmands Stuen

— Man skulle formodentlig tænke, at dette
Kirkesogn var af ringe Betydning, naar
man betragter Gaardenes ringe Antal; men
tværtimod. J. L. Wolf, fortæller, udi hans
Norrigia Illustrata (pag. 94) at udi enhver
Gaard, (i den eene over, og i den anden
under) var, paa den Tid, omtrent 15
Huusbønder, af hvilke enhver havde mange
Kæle, Geseller og Junge under sig m. v.
Og beretter Hr. Peder Clausen (udi Norges
Beskrivelse Side 78) at der i enhver Gaard
var henved 18ten til 24. Stuer og i hver
Gaard meere end 100de Mand. Slaar man
nu dette Tal sammen efter Gaardenes An-
tal, saa kan man nogenlunde beregne og
fastsætte Sielenes Tal udi dette Kirkesogn.
Efter denne Regning, bliver da Tallet om-
trent 1400de Sielse og derover. Dette Tal
var noget anseeligt paa de Tider.

Til St. Mortens Kirke derimod, der
baade var mindre end hiin, og desuden
baade af Anseelse og Vigtighed ringere, var
hentagt en mindre Part af Contoivet,
nemlig følgende Tre Gaarder: 1) Sole-
Gaar-

St. Mor-
tens Kir-
kesogn.

Gaarden. 2) Revels-Gaarden. 3) Leppen. 4) Bratten. 5) Dramshuusen. 6) Finnez-Gaarden. 7) Broder-Gaarden. 8) Vetterlessen og endelig 9) Rothsmænd-Gaarden. Saa mange, som henhorede til disse Gaarde, maatte erkjende Mortens Kirke, for deres rette Sognekirke. Til fornøden Separation imellem Contoiret og Borgernes Huuse, i paakommende Tilfælde, er ved de Byen overgangne Ildbrande, Tiid efter anden afgaaen følgende Gaarder, saa som: Skiekken, Drekken og Bræmers Gaarden paa Nordre-og Broder-Gaarden, Vetterlessen og Rothsmænd-Gaarden paa Syndre Side af Contoiret, hvor ved begge Sogner, omtrent i lige Forhold bleve formindskede.

St. Sal-
wards Kir-
kesogn.

Til St. Salwards Kirke sognede de tydske Folk af de 5. Embter, om hvilke jeg forhen har meldet. Til disse henhorede: Kagerne, Skomagerne, Guld-Smedene, Skinderne og Bartskeerene. — Dette Sogn gav de to forommeldte intet efter i Folkemængde. Formodentligt er det ellers, at samme, formedelst indfaldende Omstændigheder, er bleven forringet, og at saa mange af dem, som ikke droge tilbage til Eydskland; men forbleve her paa Stedet, i den yngre Tiid, (da Walchendorph Tog dem Kirken fra) ere blevene hentlagte, deels til Mariae, deels til Mortens Sogner. — Nu vil jeg da anføre noget lidet om disse 3. Sogners Geistlige Tilstand, og

da bliver at handle, baade om Tilhørerne og de, Meenighederne foresatte Lærere.

Betragter man alle disse 3 Meenigheds Tilhørere strax efter Reformationen, saa vare de (hvad Mængden angaaer) i den jammerligste Tilstand udi det Aandelige. Største Deelen forte et uordentlig Levnet, og mange (dette maae ikke legges mig til Last, som Historieksriver, at jeg, for at blive ved Sandheden, tvinges til at blotte dode Folkes Feit) begik de største Enormiteter, saasom Zoer, Vold, Mord o. s. v. Man indvænde mig kun: Dette bør at beviises. Hertil svares: Dette skeer paa følgende Maade, saavidt som af den ældere Tids Optegnelser findes antegnet:

Paa Over-Gaden, bag Bryggen, antegnes der paa den Tid at have været mange slette Huuse, hvori løse og letfærdige Qvinde-Mennesker opholdte sig. Disse bleve deels underholdte, deels beskættede af Tydskerne paa Bryggen, thi naar der blev nogen Allarm udi eet af disse Huuse, da antegnes der, at Tydskerne brekkede ud af deres Gaarde med Steene og store Zaands Spiger, ofte 20, ja 30, om een Karl, og voidelig tilredede samme Menniske. I dette Raserie begik man ofte Mord, og, som noget mærkeligt, uden at Overigheden nogensinde kunne komme efter Gierningsmanden. Jeg kunne vel her anføre Exemp-
 D med

Meenigheds
 dens aan-
 delige Til-
 stand.

med Forsæt forbie. Anlediget af dette og andet meere resoluerede omsider Lehns-Herren C. Walchendorph til, at bryde disse stette Huuse ned, og at anvise Deboerne Bygge-Plads andensteds, nemlig ved Svendsborg eller Sverrigsborg (hvilket Sted siden blev kaldet Zekkels-Field. At de paa dette Sted maa have continueret deres forrige onde Levnet og være bleven besøgt af de Tydske, skulle jeg og snart falde paa at troe, endskiont jeg kan ikke sige det til nogen Bished. Det, hvoraf jeg er bragt paa denne Tanke, er, at jeg finder antegnet, hvorledes at C. Walchendorph kort derefter blev tvungen til at giøre følgende Skridt: Han lod ved Provsten i Bergen giøre følgende Poster bekiendte af Prædikens Stolen: 1) At ingen Skioge maatte udi Kirken sidde i Stoel hos nogen ærlig Danne-Dvinde. 2) Ikke gaae med Danne-Dvindes Dug og Sette paa Hovedet. 3) Ikke komme til Bryllup og Børsel-Gilde med ærlig Danne-Dvinde at sidde, og endelig 4) naar nogen enten af deßlige Dvinde, eller deres Born, døde, da maatte ingen Pøblinge af Skolen nogenstinde gaae for deres Liig (h). At ikke dette engang maae have haft nogen Frugt, slutes blandt

ans

(h) I forrige Tider var det en vedtagen Skik her i Byen, at naar nogen skulle begraves, da gif Disciplerne af den latinske Skole for Litget, og geleidede samme med Sang til Kirke-Gaarden lige fra Sørge-Huset. I Begyndelsen af dette Aarhundrede blev denne Skik affasset.

andet deraf, at bemeldte Walehendorph i den senere Tid tog sig for, deels at giøre en anden Anordning, deels at jage dette Paf af Byen. Til den Ende udvirkede han, baade af Raader, Lovretter og Byens Borgere et Edict, hvis fornemste Indhold var dette: At dersom nogen leyede siige lose Qvinder deres Huuse, og derom 1, 2 a 3 Gange vare advarede, og ikke jagede dem ud, da skulle Huuset være forgiort til Kongen, med videre. — At Tydskerne i den ældre Tid vare henfaldne til at adspørge Troldmand om hemmelige Ting (tvertimod Guds Billie og Forbud), hvorpaa her kunde anføres Bevis; men da det af andre (i sær en Wolf) anføres, gaaer jeg det forbie, saa kan man fra dette, og hvad jeg alt har anført, slutte sig til disse Meenigheds Kiærlighed, Lydighed o. s. v. imod Gud og i Almindelighed til deres aandelige Tilstand. Men nu maae jeg vende mig fra dem til deres foresatte Lærere.

Hvad sig angaaer de ældste tydske Præsters Lydighed mod den dem foresatte Overighed, da var den kun maadelig og ikke et Haar bedre end hiines, om hvilke alt er talt; thi saasnart som de første tydske Præster kom hid til Byen, lode de sig strax mærke med, at de ikke ville vide af nogen Subordination under den af Kongen foresordnede Overighed i Bergen. Saaledes, f. Ex., finder man, at da Johannes Nyhoff og Christopher Mürens skulle tiltræde

De tydske
Præsters
Forhold.

De vil ikke
være Su-
perinten-
denten i
Bergen
subordine-
rede m. m.

deres Embeder, den ene ved St. Mariæ og den anden ved St. Mortens Kirke, da de declarerede de begge: „At de ikke i noget Tilfælde ville dependere af Superintendenten i Bergen, ei heller i nogen Maade underkaste sig den Kongelige anordnede Kirke-Ordinans m. v.“ Denne deres Driftighed fortrød oftbemelte C. Walchendorph ikke lidet, eftersom han indsaae baade Urimeligheden deraf, og sammes skadelige Følger i Fremtiden. Han lod dem derfor begge indkalde for Retten. Ved denne Leilighed protestuerede Christ. Mühens sig ikke lidet, da han baade i eget og Medbroders Navn gjorde følgende Declaration: „At de vidste af ingen anden Overmagt at sige end Gud og Bibelen; thi den almægtige Gud var deres Superintendent, og Bibelen deres Ordinans, derefter ville de sig forholde og stikke, m. v.“ Saasnart Walchendorph hørte dette deres sølsomme Svar, som blev Protocollen tilført, og som var større Beviis paa Eversmerie end sund Sands og Fornuft, forgik ham al Taalmodighed, hvorpaa han strax replicerede: „At de nu enten skulle pakke sig af Byen, eller og være den Kongel. Ordinans underdanige, som lydige Præster og Prædikantere burde at være; thi han var vis paa (var fremdeles hans Ord) at den Kongel. Ordinans var christelia uddragen og gjort efter den hellige Skrift af vise og lærde Mænd, m. m.“ Hvertil Hr. Nyehoff (som imidlertid havde betænkt sig og var bleven overbevist) declarerede: At det var billigt, at alle

De ydmy-
ges af Wal-
chen-
dorph.

alle Mennsker, saavel Guds Ords Dienerre, som andre, havde Ørighed, paa det at god Orden kunde holdes iblant Mennsker, og at han erkjendede den hoiæ Nødvendighed der var udi een vedborlig Subordination, og saa fremdeeles. Omfider salde og den anden, nemlig Hr. Mühens (til Mortens Kirke), tilføie, og afsbad sin Forsælse, hvorpaa der da strax af denne blev forfattet en skriftlig Revers, den jeg til Historiens Oplysning og for Sammenhængers Skyld ordlydende vil indføre. Den lyder da saaledes:

So habe der ehrebare und veste Juncker, Deres Revers.
 Christopher Walchendorph, von wegen Seiner Königlichén Majestät uns Johan Nyhoff und Herr Christopher Mühens vorgehalten, das wir uns halten und schicken solten nach Königlichén Majestäts Ordinnung, und derselben euserste Vermögen nachleben. Ingleichen auch das wir Doct. Jens (i) für einen Superintendenten erkennen, und uns gegen ihm schicken und verhalten in aller Gehorsamkeit wie es sich billich und recht gebühret. Jedoch den Gehorsamkeit, so wir den löblichen und ehrebaren Ansestäten schuldig sind, ungekränket. Auf solcher vorgeschriebenen Bescheid haben wir Herrn Johan und Herrn Christopher ungezwungen verwilliget und zum Zeugniß unsere Ziegneten hier unter gedrucket. Dat.

D 3

Ber

(i) Dette var Biskopen i Bergen, Hr. Doct. Jens Schielderup.

Bergen den 23sten Dag Julii Anno Dni.
MDLIX.

Joh Nihaji.
(L. S.)

Christoph. Mitius.
(L. S.)

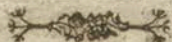
Denne Declaration maae dog alligevel ikke have haft nogen Bestandighed; thi man finder af eet Hoiskongel. Rescript, dateret den 23de Decbr. 1584, at Hoisal. Kong FRIDBRICH den 2den mælder: hvorledes Han var kommen i Erfaring, at der iblant de tydske Prædikantere paa Bryggen i Bergen sig megen Tvist, Tvedragt og stor Ufsiktelighed er begivet, af Hoffart, Egenfindighed og Modvillighed, og det af den Narssag, at ingen Tilsyn haver været med dem af Superintendenten eller andre, som paa Hans Majestæts Begne derudinden skulle raade eller giøre m. m., hvorfor jeg finder, at de ved høitbemeldte Rescript bleve satte vedborlige Grændser, samt befalede, at de skulle være Biskoppen i Bergen subordinerede m. v.

Almindelige Anmerkninger.

At den Sag i de Tider paa begge Sider uden al Tvivl maa være bleven drevet med megen Alvorslighed, det sees blandt andet af den saa kaldede Recess, som blev oprettet i Kiøbenhavn den 28. Junii 1589, da Hanske-Stæderne affendte visse Deputerede til Kongen; hvoraf dog Indholden udi den 25de og 28de Post bliver den samme, som udi forommeldte Rescript af 23de Dec. 1584 var fastsat i Henseende til de tydske Præ-

Præsters Subordination under Biskoppen og den geistlige Jurisdiction i Bergen. Slutningen herpaa blev da denne: At det saa kaldede Riobmands-Raad ved Contoirret i Bergen maatte i August 1598 udstæde deres skriftlige Revers, hvori jeg anmærker som noget rart, det Prædicat, som deri tillægges da værende Biskop Hr Magister Anders Foss, i Bergen, thi det hedder iblandt andet: Ehrwürdigen, Achtbahre und Wohlgelehrte Herrn Magister, dieses Orthes, General-Superintendent. — Derefter finder man en af Præsten til Mortens Kirke (Herr Barthold Lüchmann) udgiven Forspligt ved Embedets Titradelse, dateret den 15. August 1599, hvori han, blandt andet, med følgende Udtrykke, forbinder sig til, at uddeele Guds Ord: Wie die Einhalt Gottes Wortes, in prophetischen und apostolischen Schriften gegründet und, NB. in der Königlichlichen Kirchen-Ordinanz Verfasset" u. s. v. Men forunderligt er det, at udi en seeneres beskikket Præstes (Hr. Jörgen Lammers til Maria Kirke) Hans givne Revers den 22de September 1630, tales der i en anden Tone; thi ved Titradelsen til Embedet maatte han expressis Verbis, forbinde sig til: At ifald nogen Tvist skulle foresalde, enten imellem ham ig hans Medbroder, eller nogen anden, iet være sig Contoirske, eller Nørske, hvortles og imod hvem det være maatte, da skul han dog ikke giøre sin Klage anhangig, enten for Lehns Herren eller Biskoppen

stoppen i Bergen, men underkaste sig Contoirers eller Hanse-Stædernes Eragting. Ligejøm og, at naar han udi saadanne eller andre Tilfælde blev fordret til Lübeck, da skulle han uvægerlig indfinde sig. Saavidt som jeg af alle rimelige Omstændigheder kan komme efter og slutte mig til, har formodentlig den mærkelige Procedur, som Hr. Ambrosius Hennings (Præst til Morsens Kirke) i sin Tid forede, givet Anledning til samme, og at forbenædte Hr. Lammers, ved Tiltrædelsen til Embedet, blev forelagt af Rigsmands Raadet en saa besynderlig Forbindelse, frem for nogen af de andre Tydske Præster for ham! —

Nu bør jeg til Slutning sige mine Læsere noget om Jurisdictionen ved det Tydske Contoir i den ældere Tid. Og bliver da følgende at bemærke:

Om Jurisdictionen ved det tydske Contoir i gamle Dage.

Tydskerne havde i gamle Dage deres egen Ret. Denne bestod af den forordnede Secretaire, Uch-Teiner o. a. s. Naar nogen Trette opkom dem imellem, maatte enhver uden Forskiæl møde for denne Ret. (k) Naar nogen af denne tydske Nation, som i rogen

(k) At man nu omstunder ikke finder betringeste Document eller Papiir, fra de ælde Tyder (en eneste Protocol undtagen) er belageligt, eftersom det skulder meget for os afet, som man ellers kunne have lagt i Dager Marskagen er formodentlig denne: At ligesom Herkaberne

nogen Maade havde med Contoiret at bestille, ved Døden afgik, da forrettede Secretariens Skifter efter samme. End meere forunderligt var det, at de forrettede Skifterne efter de tydske Præster; men dette blev forandret i den senere Tid, thi da Præsten Hr. Joachim Ludolph Bünemann udi Aaret 1747 døde, blev det efter da værende Stifts Provestes Hr. Doct. O. Thidemans Forestillelse, ved et Kongeligt Rescript af 22de Martii 1748, afgjort, at Stifts Provesten i Bergen, som det efter Lands Loven tilkom, at forrette Skifter efter Geistligheden, skulle og forrette Skifterne efter de tydske Præster i Bergen. Denne Sag maa Directionen i Lübeck, uden al Tvivl, have anseet af yderlig Bigtighed, eftersom de i denne Henseende affendte tvende Guldmægtige til Kiøbenhavn, for at afgjøre deres Forestillelse desangaaende; men Udsaldet derpaa blev dette: At det ikke allene skulle have sit Forblivende ved Rescript. af 22de Martii 1748 (betræffende sal. Hr. Bünemanns Skifte.) Men at endog de i Fremtiden foresaldende verslige Skifter, ligeledes af vedkommende Civil Øvrighed i Bergen skulle forrettes, hvilket nærmere af det Høi-Kongelige Rescript af 21de November 1749, er at erfare.

D 5

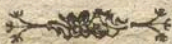
Hvad

berne i Tydskland Tid efter anden folgte deres Stuer paa Contoiret, saa bleve alle Papiirer, Protocoller og Documenter udførte, indtil at det gandske Archiv omsider blev bortsendt til Tydskland.

Hvad jeg nu i denne Indledning, Hi-
 storien og det følgende til nærmere Oplys-
 ning haver anfordret, ville Læseren gunstig
 undskyldde. Underledes bør det ikke at an-
 sees, end som Fragmenter af hvad jeg Tid
 efter anden haver samlet til en Kirke-Histo-
 rie om det Stift, hvori Herren har behaget
 at kalde mig allerførst til Lærer. Sparer
 Gud mig Livet, og mine Bilsage forbedres,
 skal det meere af mine Samlinger med Tid-
 den, i en ordentlig Sammenhæng, beva-
 ret fra Undergang, meddeles Publikum.
 Imidlertid udbeder jeg mig Læserens Til-
 ladelse, at tegne et par Ord til sidst, hid
 henhørende:

Det bør at regnes til Guds Ære, at
 han igiennem saa mange Aar har holdt, og
 holder endnu Evangelii Lys ved Aget iblandt
 os. Samme vidner baade om hans Kirke-
 lighed og Omforg for Kirkens gode Beste.
 Igennem Aarenes Række har han betroet
 Ledsage Embedet til Mænd, der have været
 udrustede af ham selv med ikke mindre For-
 stand end Mod, til at befordre Kirkens
 sande Beste. I hvorvel jeg maa det os til-
 staae, at det iblandt har været Huus-Her-
 rens Villie, at tillade en og anden at kom-
 me ind i Huusholdningen, hvis moralske
 Karakter i nogen Maade kunde trænge til
 Forbedring. Dette forringer i ingen Maa-
 de Huus-Herrens Ære. Langt hellere det
 skader Personerne selv end meere.

Betragter man den store Belgierning, som Gud har beviist vore Forsædte og os, at Guds Ord reent og klart prædiktes iblandt os, da have vi den billigste Aarsag, at op- høre hans Ære, og prise hans uendelige Barmhiertighed. — Vigner man Zions ro- lige Tilstand i Norden, med den megen Bold og Undertrykkelse, som mange af vore Bro- dre mangenstedts har været udsatte for, da maa vore Hjerter altid brænde af Kierlig- hed til Gud, som saa inderlig har elsket os, uden ringeste vor Fortieneste. — Han beva- re selv, som hidindtil, sin Kirke og Mee- nighed iblandt os, fra Bold og Undertryk- kelse! Han der styrer alle Ting, sende selv duelige og Christelige Lærere iblandt os, saa at de, der gaae ud imod Norden Land, maa komme hans Aand til at hvile i Nor- denland, og altid forrette hans Embede saaledes, at de kan bestaae udi Over-Hyr- dens Aabenbarelse. Alle Meenighedens Til- hørere, ville han i Naade bevare fra Guds Ords Foragt og Klodelig Sikkerhed, der i vor Tid synes at have taget temmelig til, paa det at Herrens Trudsel, fordum til sit Folk, ikke skulle opfyldes paa nogen iblandt os: Jeg vil sende Hunger i Landet, ikke Hunger efter Brød, og ei Torst efter Vand, men efter at høre Herrens Ord, og de skal vanke hid og did, fra Hav og indtil Hav, og fra Norden indtil Osten, de skal løbe omkring, at søge Herrens Ord og ikke finde det. Men at Davids forfaldne Hytte meer og meere maa opreises iblandt os

os, og vi alle, ligesom alle vore Efterkom-
mere i Fred og Rolighed, læres af Guds
Ord, trostes ved Guds Ord og efter Guds
Ords Forjættelse erfare i Dagenes Ende
Guds Forjættelsers rige, rigtige og fulde
komne Dpfyldelse.

Første Deels første Bind.

Om

Biskopperne

og

Præstestabet

til

Dom-Kirken i Bergen.

THE HISTORY OF THE

ROYAL SOCIETY OF LONDON

IN TWO VOLUMES

BY JOHN WALLIS

Første Capitel.

Om

Biskopperne

i Bergen.

Saasnart som Ole Torchieldsen, den sidste af de catholske Bisper i Bergen, fornam sin Myndighed ved Reformationen at svækkes, forlod han strax Byen, og tog sit første Opholds-Sted paa Gaarden Aşk, ikke langt fra Staten. Magister Gieble Pederfen blev derpaa udvalgt til Biskop i hans Sted. Iblant de evangeliske Biskopper hos os bliver han i Ordenen den første. At en Ramus, Pontoppidan, o. s. allerede have leveret Esterretning om ham, bør ingenlunde være mig en Marsag til at udelukke ham af nærværende Forsøg; thi jeg troer at kunde tilføie een og anden Anecdote om denne brave Mand, som ikke
for

forhen (det mig er bekiendt) har været Pressen betroet, og saaledes at redde samme fra en uuelig Undergang.

Han var fød paa Gaarden Hæstad i Alstahaugs Præstegjeld udi Norlandene, hans Fader var Peder Gieble, Moderen Ingebor Peders Datter Hæstad. Endskiøndt at Faderen (efter Magister Edwardsens Beretning), skal have været af gammel Norskk Adels, og stammet ned fra de ældste Norske Jarler, saavel paa Sværd- som Qvinde-Siden, saa var dog hans Nærings-vei ikke anden end deres i Almindelighed pleier at være, som boe i Nordland, og ikke beklæder noget offentlig Embede; Men at han derhos maae have været en Mand af en god Opdragelse og steldene Studeringer paa de Læder, slutter man deraf, at han siden blev beskikket til Raadmand i Bergen. Sønnen af denne gamle P. Gieble (a) blev i sine første Ungdoms-Aar indsat i Tronhiems offentlige Skole til Underviisning; Men da Faderen, som meldt, blev Raadmand her i Bergen, blev Gieble en Discipel af den her da værende offentlige Skoole (b), da han i samme havde faaet den

for-

(a) Under dette Navn forekommer han almindeligst i gamle Protocoller og Documenter, ligesom han og undgør sit Døbe-Navn meest er bekiendt og nævnt iblant os. Af denne Aarsag bruger jeg det meest.

(b) Den første offentlige Skole her i Byen stod paa Kannikke-Bierget udi det District af Byen, som nu omstunder er bekiendt under Navn af Slottet eller Communen. Skolen var i Hævd indtil kort for Reformationen, da den tilfjæmed andre og flere stionne Bygninger paa bemeldte Sted

fornødne Underviisning blev han sendt til Alckmar i Holland, for der at udbrede sine Studeringer mere. Det Haab man havde fattet om ham, opfyldte han til Vre for Fædrenelandet. Hvorvidt han i Studeringer havde gjort Fremgang, lagde han for Dagen med en fortreffelig Oration, hvortil man fortæller med følgende Omständigheder Anledningen at have været denne: En Student, der beskrives baade fattig og eenfoldig, begjærede (imedens at Gieble opholdte sig til Alckmar) at han hos Abbeden udi et vist Kloster sammesteds ville gjøre Ansøgning for ham om en liden Hielp til hans Studeringers Fortsættelse. Gieble havde Lyst til at tjene og giere Got, ferseiede sig til Abbeden, og i en jürlig Tale frembragte sit Vrinde. Studenten blev hiulpen, og hans Forbedere indlagde sig saa stor Vnde hos Abbeden, at denne gjorde sig strax Umage for, at overtale ham til at træde ind i deres Orden; men dertil havde Gieble ingen Lyst. Han forlod Alckmar, og begav sig til Lowen, hvor han blev Magister. Han lagde sig efter Mathematik, og i denne Videnskab gjorde temmelig Fremgang, var og en Eiskere af Musik. Da han nogen Tid havde opholdet sig paa dette brabantiske Universitet, reiste han tilbage til Bergen, hvor han

E

af

Sted (hvoriblant den i Historien berømte Apostel-Kirke) Aar 1531 af den saa kaldede Eske Kirke Bryder (Eske Bilde, blev nedbrudt og ødelagt. Skolen blev siden forflyttet til Dom-Kirke-Gaarden i Nærheden af Graabrødre-Klosteret, hvor den endnu er.

af Biskop Andor (c) blev beskikket til Læse-Mester og Rector i den samme Skole, hvori han tilforn havde været Discipel. Han var i sin Tid en fortreffelig Skole-Lærer. Disciplerne elskede ham inderlig for hans Kierlighed, Flid og rare Underviisnings-Gaver. Derefter beskikkede bemeldte Andor ham til Kanik og Messe-Præst ved det saa kaldede høie Alter i Frue s: St. Mariæ (nu de Tydskes Kirke i Bergen) (d). Da denne hans Forfremmer ved Døden afgik, udvalgte Capituluet hannem til at reise ned til Kiebenhavn, for paa deres Vegne at begiære en nye Bisp af Kongen; Men som Høifalig Kong CHRISTIAN den 2. paa samme Tid var indviklet i beshynderlige Affaires, blev svaret: Capituluet maatte selv vælge sig en Bisp. Valget faldt paa Erke-Degnen og Kanikken Oluf Torchildsen, og atter maatte Gieble paatage sig en længere Reise. Nu blev han af Capituluet sendt til Rom, for at sege Pavens Confirmation paa Capitulets Valg; Men som han her blev

(c) Der fortælles, at da man berettede Høifalig Kong CHRISTIAN den 2den, at denne Biskop Andor ved Døden var afgangen, da skal han dertil (jeg veed nu ikke af hvilken Marsag) have svaret: Got, at han nu er død, thi vi have de ellers en Gaas at plukke sammen.

(d) I den katolske Tid finder man mange Altene, hvortil vare henlaagde skønne Præbender for at holde de saa kaldede Siæle-Messer. Noget af dem jeg nu kan erindre vil jeg opregne. De vare følgende her i Byen:

St. Mariæ Alter, Nordre Veggen uden for Koret.
 Mariæ Alter. Vegge i St. Mariæ Kirke.

St. Paals, Halvards, Jacobs, Laurentii, Synneve og Brødre Altene, og andre flere. Ved eet af disse var det uden Tvivl at Magister Gieble tjenede.

blev uden Nødvendighed opholdet, og ham forgik af Taalmødighed, gjorde han følgende mærkelige Declaration: Jeg lover og forsikrer, at vi Norske efter denne Dag aldrig mere skal komme til Rom. Dette skeede og i Estertiden. Da Gieble kom tilbage, blev han beskiftet til Erke-Degn, og forrettede samme Embede indtil An. 1533, da han af Erke-Bispen i Trundhiem blev udvalgt til Biskop i Bergen, hvilket hans Valg derpaa af Capitulet i Bergen blev confirmeret (e). Hvad Tiid at Bisp Gieble først fik Smag paa den evangeliske Lærdom, er uvist; Men at han hemmelig, endog førend han blev Electus, undersøgte den, synes meere end med eet Beviis at kunne gotgiøres. Offentlig har han neppe prædiket den reene evangeliske Lærdom førend ved det Aar An. 1537, og heraf maaskee kommer det, at nogle ikke anseer ham for Biskop førend fra sidstnævnte Aar, da Oluf Torchilsen dog alligevel længe før baade havde forladt Byen og Bispe-Stolen, og var død paa sin Gaard Dufstad No. 1533 (f) ved hvilket Aar Gieble (hos Holberg (g) siges allerede Electus). Formodentlig vil man ikke ansee ham for Biskop førend fra det Aar 1537, da han tilligemed 7

E 2

an-

(e) Paa Rigsdagen Anno 1527 havde Høiselig Kong FRIDERICH den 1ste forbuden at tage Confirmation af Paven m. v. Man seer desuden heraf Capitulets Myndighed paa den Tiid.

(f) See E. Pontoppid. Annal. 2 Tome Side 339. Miltz, Presbyth. Woll. Hard. P. 26.

(g) L. Holb. Berg. Beskriv. Min Tanker er, at han 1533 blev Electus.

andre danske Biskopper blev ordineret af Doctor Pomerano.

Da Gieble tiltraadde Bergens Biske-Stol, forlehnede Kongen ham Renten af Muncheløvs og St. Hankes Klosters i Bergen paa Levetiid. Det første var hans Residens, indtil at samme af den bekiendte Thore Ruch blev stultet i Brand, og Biske-Residensen siden blev forflyttet til Graabredre-Klosteret paa Dom-Kirke-Gaarden, hvor den nu omstunder er. Med Biskopskaber var det kun lidt bevendt da Gieble blev Biskop; han anvendte derfor alle Kræfter for at bringe dem i Flor. En Skole af Træe lod han opføre paa Dom-Kirke-Gaarden, forshnede den med en Læsemester, og anbefalede ham for alle Ting Luthers Catechismus, hvori han skulle underviise de unge, for at kunde faae det rette Begreb om den sande evangeliske Lærdom. For at bringe Skole-Væsenet i Stand hos os gjorde han sig ligeledes megen Umage; Men som han fornam, at Skolen fattedes gode Lærere, paatog han sig og selv dette Arbeide. Han gav selv Underviisning, og deelede Arbeidet med den af ham beskikkede Læsemester eller Rector. Da han fornam, at Kirken var slet forshnet med Lærere, og havde ingen, til hvis Duellighed man kunde forlade sig, saa anholdte han hos Doct. Pallad. om at faae saadanne Subjecta, der kunde fremme med Nidkærhed hans Hensigter; Men dette hans Begier var frugtesløs; thi som man paa den Tiid havde udspreddet det falske Rygte: At Nordmændene sloge de-

res Præster ihjel, saa var der ingen, som ville paa- tage sig denne Tieneste; Man maatte derfor behjælpe sig med dem man havde, saa got som man efter Tidernes Omstændigheder kunde. Dom-Kirken, der nu var for- falden, og ikke siden Branden No. 1463 var bleven re- pareret, besørgede han af egne Midler i Stand sat. Svad han derpaa anvendede, ligesom og paa Sogne- Præstens Residentz (h), kan sees hos Pontoppidan (Annal. 3 Tom. Side 205). Men da dette ikke var flekkeligt nok til Kirkens fuldkomne Istandbringelse, ud- virkede han en Kongelig Resolution, af Indhold: At Landsbys-Præsterne og Kirkerne aarlig skulle yde Cathedraticum til denne Graabrødre-Kirke, som nu blev gjort til en Dom-Kirke m. v. Imid- lertid at nu Gieble saaledes tænkte paa Kirkens Forbe- dring, glemte han derfor ikke den latinske Skole. Han forsynede den med 5. Lærere, og anordnede, at der hver Morgen skulle læses for Disciplerne over Borban. de Morib. og Spangenberg. Comput. Ecclesiastic. I hans tiltagende høie Alder gif han ofte selv ind paa Skolen, og sandt Behag i selv at give Disciplerne Underviis- ning. Imod de Unge, der udmærkede sig enten ved be- synderlig Lyft til Studeringer eller Fliid, og derhos

E 3

vare

(h) Sogne-Præsterne til Dom-Kirken her i Bergen har til- forn haft frie Boelig. Aarsagen til denne Indretnings Ophævelse vil formodentlig Mr. C. Frimann i Samlin- gen af Bergens Fundaker underrette Læseren om. Det var nær ved, at Sogne-Præsterne atter i Aaret 1705 hav- de faaet frit Huus; Men visse Omstændigheder (hvorom i næste Capitel) gjorde, at det gif over styr. Nu faaer Sogne-Præsterne aarlig 64 Rdlr. 4 Mk. til Huuse-Løye.

vare fattige, var han en mageløs Belgierer (i). Af hvad jeg nu har anført, vil Læseren uden Tvil sættes i Stand til at kunne dømme om denne fortreffelige Mandes Karakter:

(i) Jeg formoder, at det ikke skal mishage Læseren, naar jeg, for at vise Biskop Giebles ædelmodige Sjæl og utrættelige Omsorg for at bringe Videnskaberne i Flor her hos os, anfører og opregner nogle af dem, der havde Vægtiser paa hans Gøddædighed, Menneske-Kjærlighed og Yndem. Her ere de:

- 1) Absalon Pedersen Beier (vor Bergenske Archivarius og Slots-Præst her i Byen) om hvem paa sit Sted
- 2) Michel Jonten, Sogne-Præst til Dom-Kirken (om hvem i følgende Capit.)
- 3) Willium, der siden blev Capellan (som Edvardsen beretter) men erindrer ikke til hvilket Kald
- 4) Niels Mortensen, Organist

Magister Absalon fortæller, at Biskop Giebte gav dem alle, foruden frit Bryllup, 5 Berger-Gyl:en i Brude-Stiank, og desuden forsynede dem med Embeder og got Levedrød. Foruden disse, beretter bemeldte Magister Absalon, at Bisp Giebte holdt følgende til Bogen, besørgede deres Undervisning og underholdte dem i Kiøbenhavn, al den Stund de laae ved Univeritetet. De opregnes udi følgende Orden:

- 1) Ole Monsen, der siden blev Sogne-Præst til Rinds Præstegjeld i Søndfiord An. 1551.
- 2) Thuro Johannesen Smidt, som siden blev Sogne-Præst til Ulliswangs Præstegjeld i Hardanger An. 1561.
- 3) Lars Ollen, fød paa Framnæs.
- 4) Peder Simonen, der blev Erke-Dejn i Trunhiem.
- 5) Willum Hansen fra Skotland.
- 6) Oluf Thorsten, blev Sogne-Præst til Agerøen i Trunhiems Stift.
- 7) Henning Due. Denne beskikkede Magister Giebte til Skole-Mester, men omsider blev han forfremmet til Byeskriver. Endelig nævnes
- 8) Ouden. — — Der fortalles en Hoben om Giebtes besynderlige Godhed imod enhver af disse nu opregne:

Historie der neubauenden Kirche

Friedrich Schickel
Thomas Jäger, in Bantz i Bantz
Joh. Jäger, in Bantz i Bantz

1712
Friedrich Schickel
Thomas Jäger, in Bantz i Bantz

1713
Friedrich Schickel
Thomas Jäger, in Bantz i Bantz
Joh. Jäger, in Bantz i Bantz

1714
Friedrich Schickel
Thomas Jäger, in Bantz i Bantz
Joh. Jäger, in Bantz i Bantz

1715
Friedrich Schickel
Thomas Jäger, in Bantz i Bantz
Joh. Jäger, in Bantz i Bantz

1716
Friedrich Schickel
Thomas Jäger, in Bantz i Bantz
Joh. Jäger, in Bantz i Bantz

1717
Friedrich Schickel
Thomas Jäger, in Bantz i Bantz
Joh. Jäger, in Bantz i Bantz

1718
Friedrich Schickel
Thomas Jäger, in Bantz i Bantz
Joh. Jäger, in Bantz i Bantz

1719
Friedrich Schickel
Thomas Jäger, in Bantz i Bantz
Joh. Jäger, in Bantz i Bantz

Tab. I.

Stam-Tavle over Schielderupernes Slegt og Avkom i den nedstigende Linie.

Peder Jensen, en Bonde av Schielderups Sogn i Fyen, fød Ao. 1454, død —.
 * Maren Niels Datter af Shielderups Sogn.

Gurie Marie Sch. Lars Nicolai Sch. Povel Johan Sch. Niels Christian Schielderup. Jens Sch. Doct. Medic. og Biskop i Berg., f. 1499, død 1582. Dalette Sch. Magnilde Sch. Bodil Schielderup.
 * Sufanna —. * Thomas Jørgensen, en Bonde i Fyen.
 * Jens Jensen, en Bonde i Hardanger.

Peder Sch. Mag. Philosoph. og Biskop i Tronh. Adriane Sch.
 * Anna Niels Datt. * Jørgen Erichsen.
 * Gedsehe Lange. Biskop i Stavanger.

I.

I.

I.

I.

2.

Maren Sch. Niels Sch. S. P. til — Bergithe Sch. Jens Sch. Mag. Biskop over Bergens Stift. Anna Sch. Jørgen Sch. S. P. til Schongen i Tronh. St.
 * Meintz Christopherfen S. P. til Dom. K. i Tronh. * Anna Hellekande. * — Thausen S. P. til — * Inger Worm. * Oluf Kock S. P. til St. Nicol. K. i K. * Anna Bulch.
 Karen Sch. Anna Sch. Anders Sch. Prest i Nordl. Rasmus Sch. P. i Nordl. Jens Sch. P. i Nordland. Jørgen Sch. Jens Sch. Thomas Sch. Peder Sch. d. 1668. Hans Sch. død spæc. Svend Sch., død spæc.
 * Mag. — Hoff, Lect. i Tronh. * — Rosing. Peder Schielderup. i Nordland. } Christina Dorothea Sch. Inger Sch. Anna Sch. Michel Agustinusen, * Mag. Ole Tønder, S. P. til Frue Kirke i Tronh.
 * Jens Samuelf. Bugge S. P. til Leganger. * — Trojel Borgemeest. i Bergen. * Johannes Brügger, Student. S. P. til Bestaden. * Jacob Sch. S. P. til Snaasen.
 * Hieronymus Bergholt, Cancell. Raad. * Anna Sch. * Mag. Otte Schruder S. P. til Rye. K. i Bergen. * Clara Taufen.
 * Annanias Wrangel. * Sufanna Schielderup. Jens Sch., d. spæc. * Mag. Raphaël Lund, Proust over Jubberreds Proustie.
 * Giert Miltzow, S. P. til Vos. Oluf Sch., Obriist. — Peder Sch., S. P. til Stohrens Kald.

Jens Sch. Hans Sch. Jonas Sch. Jørgen Sch., S. P. til Stohrens Kald. Sara Sch. Anne Kirstine Sch. Niels Sch. Capit. Lucia Sch. Sara Sch., d. ugift. Peder Sch., Hyttefrev. ved Koraas. Gedsehe Sch.
 * Dorthe Kobbla. * — Horneman, Leutnant. * — Joris With. * Anna Hobral. * — Rasbech, Leutn. * Lucie Hagerup. * Even Stenf. Meldal, Prest til Louset.
 * Pendix Heide, Sorenfkriver.

Maria Sch. Conradine Sch. Clara Schielderup. Peter Stephan Sch., Capit. Joris Sch., Leutn. Clara Sch. Elisabet Sch. Anders Sch., S. P. til Louset. Jens Sch., Proviantst. paa Koraas.
 * Elisabet Meldal. * Ribor Cathrine Lütches.
 Peder Sch. Lucie Sch. d. spæc. Peter Joh. Sch. død spæc.
 Richard Sch., Hyttefrev. ved Meldalens K. B.
 * Aarfele Magrete Junchans.
 Abraham Sch., Proviant. Sriver ved Quifne Verk.
 * Caren Brems.
 Clare Marie Sch.
 * Meintz Aschanius, Proust over Nordmor.
 Anna Elisabet Sch.
 * Ole Tønder, Proprietair.
 Gedsehe Kirstine Schielderup.
 * Claus Schultz, S. P. til Tolgen.

Karakter. Denne store Mand og sande Menneske-
Ben maatte betale Naturen dens sidste Fordring den
7. Martii No. 1555, efter at han mere end i 20 Aar
havde været stiftelig Tilshyns-Mand og gjort sig fortient
iblant os, ikke mindre for Skole- og Kirke-Væsenets
Forbedring end andre og flere nyttige Indretninger (k).

2) Doctor Jens Pedersen Schielderup (l), fød No.
1499 i Schielderup Sogn udi Fyens Stift af Foræl-
dre Peder Jensen og Maren Niels Datter. No. 1544
blev han Philosophiæ Baccalaur., og strax derpaa Phi-
losophiæ Magister ved Kiøbenhavns Universitet, stude-
rede Physik, og med Flid lagde sig efter Medicinen,
blev omtrent No. 1551 Professor ved Kiøbenhavns Uni-
versitet. No. 1554 Doct. Medic., og lige fra denne
Station (som noget mærkeligt) promoveret til Biskop i
Bergen, efter at Bispe-Stolen havde staaet ledig efter
hans Formand omtrent i 2 Aar. Saafernt som Doct.
Schielderup ikke forhen har lagt sig efter Theologien,

E 4

for-

regne, hvilket jeg her med Forsæt gaar forbi for Num-
mers Skyld; men paa et andet Sted dog skal erindre. Man
seer imidlertid heraf, at han med Rette fortjener det Præ-
dicat, Stiftets Formynder, som ham blev tillagt, det
gamle Protocollet og Documenter endnu vidner om.

(k) Vil Leseren have en mere udførlig Esferretning om ham,
da maas den søges andenseds. Jeg nævner blandt flere:
Pontopp. Annal. 3 T. Side 203. seqv. Bergens Vor-
ger-Ben, ved H. Meyer.

(l) Da den Schielderupsche Familie vidtløftig har udbredt
sig hos os, saa vover jeg (i Haab det ikke mi-hager Les-
eren) her at anføre en genealogisk Tabelle over denne
Stamme.

fortiener det at anmærkes, som noget besynderligt, at man valgte en Doct. Medicine til Biskop. At man paa den Tid her til Lands kunde mangle dueelige Subject til dette vacante Embede, er ikke vel at formode. Imidlertid blev dog han udvalgt, og lader det ligesom at han selv frygtede for at gaae ind udi dette Embede; thi man finder, at han tog imod Biske-Stolen ikke uden med disse forud betingede Billaar: „At saafremt som
 „ han i Fremtiden enten formedelst Alderdom eller af
 „ andre gyldige Aarsager skulle finde sig nødsaget til at
 „ opgive Embedet for en anden, da at han maatte finde
 „ en aaben Vei til sit Professorat ved Kiøbenhavn
 „ Universitet igien, hvilket ham blev forsikret (m).“
 Paa disse Billaar kom han da til Gristet, og i Embeds-Sag opførte sig som en kiel og from Mand. A. 1559 maatte han tilligemed Hof-Prædikanten, Hr. Niels Nielsen Cold, assistere Doct. N. Pallad, ved Heiligh Kong FRIDERICH den 2. Krøning. Kongen der holdt meget af ham, skal offentlig have forsikret ham sin Naade. Da han kom hjem til Bergen, foretog han sig alvorlig at fremme den evangeliske Lærdom, og at forbedre Kirken. Den Dvertroe, som allevegne htrede sig hos den almeene Mand, søgte han vel i Besyndelsen at standse; Men da han undersøgte Aarsagerne til samme, erfarede han, at de fra den katholiske Tid overblevne Levninger af Helgenes Billeder for det meeste var Skylden i, at de papistiske Griller endnu sadde Allmuen i Hovedet; Billederne lod han derfor tage bort,

vel.

(m) See Windingii Academ. Hafn. Pag. 91.

velvidende: Cessante Causa cessat etiam effectus. Endskient at Almuens Had blev hans Betalning og deres Estertale (hvortil en blind Religions-Tver havde bragt dem) blev hans Len, vandt han dog sit Siemærke. Imedens han nu tænkte paa at rense Kirken fra Bildfarelse og at forbedre dens Tilstand, tænkte Kongen paa at forbedre hans Indkomme med St. Laurentii Præbende. Da han allerunderdanigst forestillede Hans Majestæt, at det faldt ham for kostbart at holde Graasbrodre Kloster, som ham til Residens var anvist, vedlige med Reparation, efter som samme baade var forfalden, og desuden befandtes at være af vidtløstlig Strækning, saa blev han ved et Korgelig Rescript af 9de Aug. 1565 frietagen for at holde andet og mere deraf vedlige, end hvad til nødvendigeste Beboelse var fornøddet. I sit Embede var han en fortreffelig Mand. Hvad han udvirkede med de tydske Præster her i Staden, skal blive ommeldt paa sit vedborlige Sted i det Capit. om de 3de tydske Kirker.

Hvad Magister Absalon og Edvardsen i deres efterladte Manuscripter fortæller om ham i det øvrige, gaaes her se die. Aar 1582 gif denne vores anden evangeliske Biskop i en usædvanlig Alder ud af Tiiden og ind til sin Herres Hvile. Om hans Egteskab og sammes Frugter kan eftersees den forhen anbragte Stam-Tavle. Hans Eftermand blev

3) Anders Fols (n) gif i Skole i Dannemark, studerede ved Kiøbenhavn's Universitet, reiste udenlands, opholdte sig nogle Aar ved Academierne i Kjøbenhavn og Leiden, besaae Frankrige og Holland, kom hjem, blev beskikket til at forestaae Skolen i Antvorskov, derfra forflyttet til Sogne-Præst i Steege paa Møen, og atter derfra Ao. 1583 forfremmet til Biskop i Bergen. Han var Ao. 1604 med paa Modet, som blev holdet i Bergen til Kirke-Væsenets Forbedring. Han berømmes for en Mand af siældene Studeringer.

Man vil, at der for den store Ildbrand i Kiøbenhavn Ao. 1728 paa Universitetets Bibliothek skal have været henlagde adskillige rare Haandskrifter, udarbejdede i det Historiske af denne Mand, Sal. Hr. Etats-Raad Gram legger stor Berømmelse paa ham i Fortællingen til N. Cragii histor. CHRIST. III., hvor han Pag. 11. kaldes vir insigniter doctus. Han var gift med Maria Roberts Datter Geislaust (o), og avlede med hende 9 Børn.

4) Ma-

(n) At han kan være fød i Dannemark, og henregnes til vore Danske Fødsler, er troligt, men derfor er det ikke afslørt, at han (som nogle vil) er en Broder til den Christen Nielsen Fols, om hvem E. Pontopp. taler. Marmor. Danic. T. 2. P. 209.

(o) Biskop Fols blev formedelst denne sin Hustru indviklet i en kostbar og langvarig Proceß; thi som det var i hans Tid, at de saa kaldede Hæx-Processer paa det ufeliasse bleve førte her i Bergen, saa hændede det sig, at Bispeinden Ao. 1592 blev indkaldet for Retten. Anledningen dertil var denne: En Mand, navnlig Oluf Gaustal, som for

4) Magister Anders Michelsen Kolding (p). Saa vidt man veed, var hans første Forfremmelse, at han blev beskikket til Sogne-Præst i Colding Bye. Mæret er uvist, dog findes han at have været der allerede Aar 1589. At han nævnes som Sogne-Præst paa bemeldte Sted Aar 1607, sees af Dedicationens Dato til hans liden Haand- eller Bønne-Bog, kaldet Bede-Bog i alle Slags Nød. Mens han var Sogne-Præst i Colding, prædikede han for Heisal. Kong CHRISTIAN den 4de saa ofte, som Kongen holdt Hof paa Kolding-Huus. Formodentlig har det givet Anledning til, at nogle regner ham iblant bemeldte Konges Hof-Prædikantere,

for Troldom var actioneret, gav Bispede Fols an, som den, der i noget Maade var impliceret med ham udi Sagen. Hvorledes det løb af, vides ikke, efter som man ikke har været saa lykkelig at blive berøret de, den civile Jurisdiction tilhørende gamle Protocoller, dog troer jeg gandske vist, at Frue Fols er bleven friesunden; thi denne hans Declaration har vel aldrig været andet end et af ham opspundet Kneeb, for, om mueligt, derved enten at besmykke sin Sag, eller og at slippe fra Actionen. Overalt kunde Folk paa den Tid meget let komme i Udraab for at forstaae den sorte Kunst, ja blive sæbede til Daal og Brand. De viiser herpaa kan man finde hos Pontopp. Annal. 3 T. Side 436. J. L. Wolfs Encon. Regn. Dan. Side 383. og Rhes. in Vit. FRIDERICH 2. ved det Aar 1567. s. s. s.

(p) Noget kalder ham, endskiøndt urettelig, Buk. Dette var ikke hans, men hans Hustrues Stamme-Navn. Hans rette Stamme-Navn var Colding. Dette havde han efter de Tiiders Maade taget sig af sin Føde-Bye. Man finder i de ældere Tiider ikke sielden mange deri at have været hans baade Førgængere og Efterfølgere, for Ex., en Ribe, Midelfart, Ebeltoft, Lundbye, Brabye, o. s.

fantere, endffiont han ingensinde havde Bestalling som Hof-Prædikant. Aar 1608 den 10de Januarii blev han Mag. Philos. og Theolog. Baccalaur. Han var med paa den store Rigsdag, som Ao. 1613 blev holdt til Scheen, og hialp til, efter Kongel. Ordre, at undersøge Papisternes Sag, som hemmelig der i Riget havde indsnaget sig. Han var og med at suspendere, samt af Riget at fordrive 6 Jesuitiske sindede Præster, imod hvem man den Tiid havde anlagt Sag. Ved Iliid, Nidkiærlighed og Gudsfrngt udmærkede denne brave Bisfop sig fra først til sidst. Han nedlagde sin Hyrdes Stav iblant os den 4de Aug. Aar 1615, var gift med Bodel Anders Datter Buk, med hvem han avlede 2 Sønner og 1 Datter (Sønnen Anders valgte siden Moderens Stamme-Navn, og blev Præst her i Stifstet, om hvem paa sit Sted).

5) Doctor Niels Paasche, forriges Estermannd, var fød i Lerter Aar 1568. I hans Alders 17de Aar tog Magister Fols ham til sig i Huset (9). Under hans Anførsel freqventerede han den latinske Skole i Wiborg, blev derfra sendt til Academiet i Kiebenhavn, reiste Udenlands, kom hjem Aar 1598, blev Rector i Nalsborg, derefter Sogne-Præst i Nordaae udi Skaane, blev

(9) Denne Magister Fols var først Rector, siden Lector Theologiæ i Wiborg. Denne Mand var ikke frie for calvinistiske Principia, sandt Smag i dem, og søgte at befænge Disciplerne dermed, hvilket Doct Paasche bebreidde ham siden i et Brev, dat. Wram i Skaane 9 Kal. Apr. 1614.

blev No. 1616 den 27de April Doct. Theologiae, og samme Aar beskikket til Biskop over Bergens Stift. Han var een af de Biskopper, der paa den i Bergen Aar 1622 holdte Rigsdag dømte den af sit uordentlige Levnet saa bekiendte Andreas Arreboe (r), Biskop i Trunhiem, fra Embedet. Han var en vel studeret Mand, førte sit Embede med Alvorlighed, var nidkær og flittig, belønnede de Gode som en reedelig Mand, og lod de Uduelige vederfæres Ret efter Fortieneste. De gamle Protocoller indeholdt meget, som foreviger denne Mand. Noes. Han gjorde alle Gode, og bedrovede ingen førend med sin Død, som skeede No. 1636, var gift med Lucia Laurentii (en Sted-Datter af sal. Doct. Par. Rehfen i Kiøbenhavn, som døde No. 1729 den 22de Decbr.

6) Magister Ludvig Hansen Munthe, var fød i Tiesløb Præstegaard No. 1593, hvor Faderen, Hr. Hans Munthe, Stedets Sogne-Præst, og Moderen, Anna Cathrine de Fine, da boede. Han mistede sine Forældre No. 1601 i Pesten. Hans Morbroder, Hans Arnoldsen de Fine, Sogne-Præst i Helsingborg, tog ham derpaa til sig. Her blev han indtil No. 1610, da man sendte ham over til Kiøbenhavn (ventelig for privat at informeres), thi han blev ikke Student førend No. 1612. Ved Academiet anvendede han sin Tid til Fordeel. (S. T.) Hr. Otto Lindenow tog ham an til

Infom

(r) Om denne Biskop Arreboe, See Pontopp. Annal. 3 Tom, Side. 200. seqv.

Informator og Hofmester for 2de af sine Sønner; med disse reiste ha i Udenlands, kom hiem No. 1619, blev samme Aar Mag. Philosoph., og reiste det følgende Aar atter ud med forbemeldte unge Lindenower, kom strax hiem, og blev kaldet til Sogne-Præst for Nordre Borebne Meenigheder i Slaane, blev Aar 1634 Hof-Præst, og derefter No. 1636 beskikket til Biskop over Bergens Stift. I giennem en Tiid af 13 Aar, som han forestod Stiftet, udmærkede han sig ikke mindre ved sin store Gliid end hans mange gode og nyttige Indretninger. Den latinske Skole her i Byen anstaltede han No. 1639 opreist af sin Afke, og formerede den med en Classe. Han drog Omsorg for, at der hver Morgen den ganske Uge igiennem (Prædike-Dagene undtagen) blev holdet en Times Bede-Stund i Dom-Kirken, og alle Estermiddage (undtagen Løverdags) det samme. At der udi Faste-Ugerne skulle holdes Uge-Prædiken i de andre Byens Kirker, ligesom forhen skeed var udi Dom-Kirken, blev ligeledes indrettet af ham. Denne fortreffelige Biskop gif ind til sin Herres Hvile den 12te Martii 1649; Var gift med Inger Friis, og var Fader til 15 Børn. Hans Estermand var:

7) Magister Jens Pedersen Schielderup (den yngre) en Son af Peder Jensen Schielderup (Biskop i Trunhiem) og Anna Niels Datter, var fød i Mandal den 14de Febr. No. 1604. Som Barn maatte han følge Faderen, da han blev kaldet til Slots-Præst ved
Fride-

Friderichsborg. Efter foregaaende privat Information blev han sat ind i vor Frue Skole i Kiebenhavn, og derfra dimitteret No. 1622. I 4 Aar opholdte han sig ved Academiet, reiste Udenlands, studerede ved Wittenbergs Academie, kom hjem No. 1631, blev kaldet til Rector i Lund Skole, blev Magister Philosophiæ, og siden af Biskop Mads Jensen ordineret til Præst for et Kald, som laae under Skolen. No. 1636 udvalgte Capitelet i Lund hannem til Sogne-Præst ved Dom-Kirken i Lund. Følgende Aar den 22de Decbr. beskikkede Høifal. Kong CHRISTIAN den 4de ham til Hof-Prædikant. No. 1639 den 9de Nov. blev han kaldet til Sogne-Præst ved St. Nicolai Kirke i Kiebenhavn, og efter tie Aars Tieneste ved bemeldte Meenighed blev han No. 1649 beskikket til Biskop over dette Stift. Fra første Ankomst her til Stiftet, og til sidste Tiid, opferede han sig som en ferm, retsindig og adelmødig Mand. Han døde den 2den Decbr. 1665. Om hans Giftermaal og Børn, see den tilførn ved Farfaderen anbragte Stam-Tavle.

8) Doctor Niels Randulf, en Søn af forrige Canonie og Dom-Provst i Roskilde, Hr. Enevold Randulf, var fød i Roskilde No. 1630 (s), blev No. 1648 dimitteret fra Roskilde Skole, opholdte sig ved Academiet indtil 1651, reiste derpaa Udenlands, øvede sig i

Spro-

(s) See G. Gelehrte Lexicon. 2 Tom. Pag. 715. Groß Lexic. evangelische Sub. Predig. 3 Tom. Pag. 257, og Fortalen til hans Litig-Tale over Hr. A. Brun, Stifts-Provst og Sogne-Præst til Dom-Kirken i Bergen.

Sprogene, lagde sig efter Theologie og Philosophie, disputerede til Leipzig No. 1652 de Resurrectione Christi, kom No. 1656, eller maaskee først i Maret 1657, hjem, blev Magister, og No. 1661 beskiftet til Sogne-Præst i Kiøge og Provst over Ransøe Herred. Som der just samme Tiid var Krig imellem Naboe-Rigerne, og den fiendtlige Armee, som var falden ind i Landet, havde fortificeret Kiøge, og der oprettet sit Hoved-Magazin, saa maatte han næsten 2 Aar udstaae megen Nød af Fienden. No. 1665 blev han beskiftet til Sogne-Præst ved Hellig-Geistes Kirke i Kiøbenhavn, og imod Enden af bemeldte Aar til Biskop i Bergen (t). I Aaret 1675 blev han creeret til Doct. Theologiae (u). Da Høifal. Kong CHRISTIAN den 5te Aar 1685 var her udi Bergen, nød vores Doct. Randulff Veriis paa Kongens høie Naade, thi Hans Majestæt befalede ham, for sig og succederende Biskopper i Bergen, allerunderdanigst at begiære den Andeel af Indre-Sogns Konge-Tiende i Bergens Stift, som hidtil havde tilhørt Hans Majestæt; denne blev ham og tillagt og alle hans Ef-

ter

(t) Bergens Bispe-Stol blev af Høifal. Kong FRIDERIC den 3die først tilbuden den gamle Enevold Randulf; men som han formedelst sin høie Alberdom frabad sig samme, og begiærede, at Kongens Naade maatte falde paa hans Søn, opfyldte Kongen (der ligesaa inderlig elskede Sønnen, og havde Naade for ham, som for Faderen) hans allerunderdanigste Begiær.

(u) Denne Doctor-Promotion er mærkvardig af adskillige rare Omstændigheder. See G. Tretschows danske Jubel-Lærere Side 94. seqv.

termand ved et Kønigel. Rescript (x) af 12te Septbr. 1685, hvormed endnu aarlig bestrides deels Bispes-Residentens paaløbende Reparations Udgifter, deels Enke-Frues-Bispindernes Pension. Udi IJdebranden, som No. 1702 overgik Bergen, tabte Doct. Randulff det meeste af sin Formue. Intet var ham dog smerteligere end Tabet af hans skionne og kostbare Bibliothek, som blev et Offer for Luen efter Alb. Thur. Vidnesbyrd (y). Man vil, at hans Bibliothek skal have bestaaet af mange smukke og rare Haandskrifter, hvoriblant en accurat og af ham selv udarbejdet Efterretning om Præsterne i Bergens Bys og Stift fra Reformationen indtil hans Tid, hvilket Haandskrift, tilligemed alle de Hielpemidler, hvoraf han havde berient sig, blev et Kov for IJden. Han var en fortreffelig og ferm Mand. Pontoppidan legger en stor Berømmelse paa ham (z). Han fortjener Roes for sin særdeles IJid udi Embedet, som og for sin besynderlige Guds-rygtz thi der fortælles: at han hver Uften holdt en gudelig Ven med alt sit Huus-Folk, ligesom han og alle Sen- og Hellige-Dage holdte dem til sittigen at søge Guds Huus, og naar Prædiken var til Ende catifikerede han med dem

F

m. v.

(x) Jeg kunde vel her give det Kønigel. Rescript Sted, eftersom en ligelydende Copie med Originalen, der berøer i Stiftets geistlige Archiv, er udi mit Eres-Men da Mfr. C. Frimans formodentlig i Samling af Veraens Kundager vil give samme et Num, udelukkes det med IJid paa dette Sted.

(y) In Id. Histor. Liter. Pag. 231.

(z) See E. Pontopp. Annual. Tom. 4. Pag. 241.

m. v. Denne gudelige Biskop døde som Jubel-Læret den 14de Maa 1711, og var der da ingen Præst udi dette ganske Stift (Magister Henrich Oldenborg, Pastor til St. Mariæ tydske Kirke i Bergen undtagen) som han jo havde ordineret (a). Han var gift 1) med Mette Peders Datter, med hende havde han følgende Børn: 1. Johan, Consistorial-Raad, Provst og Sogne-Præst til Nærvæens Kald i Trunhiems Stift. 2. Peder. 3. Margrethe, gift med Peder Rasmussen Finde, Sogne-Præst til Eids Kald i Nordfjord. 4. Anna Sophia, med Samuel Bugge, Sogne-Præst til Veganger. 5. Elisabeth, med Lars Leuch, Sogne-Præst i Eolding ic. 6. Anna, med Hr. Magister Lintrup, Prof. Eloqvencia ordinær. og Theolog. design. i Kiebenhavn pp. Med den anden Hustru, Dorothea Wandal, avlede han følgende Børn: 1. Johan, Student, døde til Drifurt i Engelland. 2. Mette, døde spæd. 3. Mette Dorothea, gift med O. C. Börneman, Biskop i Bergen. 4. Anna Margretha, med Hr. Povel Glad, Sogne-Præst til Eids Kald i Nordfjord. 5. Anna Cathrina Benedicta, med Magister Fogh Albersen Witth, Sogne-Præst til St. Peders Kirke i Slagelse, pp.

g) Magister Niels Smeed (b), var fød her i Byen den 14de Julii 1655. Faderen var Peder Hansen, Naad-

(a) Hans Collega, den anden tydske Præst, var ordineret i Bergen, hin derimod udi Tydskland. Naar jeg kommer til det Cap. om tydske Kirken, skal jeg vise Aarsagen til, at de tydske Præster (efter et Hofkongel. Rescript) maatte ordineres af Superintendenten i Bergen.

b) Hvor-

Maadmand i Bergen. No. 1670 blev han Student, og opholdte sig ved Academiet i 2 Aar, reiste Udenlands, studerede til Wittenberg og ved andre Universiteter, gjorde sig allevegne bekiendt med lærde Mænd, og vandt deres Ynde, reiste siden til Italien (c), besøgte Frankrige og andre Stæder, kom hiem til Kiøbenhavn, blev Magister No. 1680, reiste tilbage til sin Føde-Bye, hvor han blev udvalgt til Canonic. Capit. Bergens., og beskillet til Vice-Lector Theolog., samt til Sogne-Præst for Fanøe Kald, som den Tid var

F 2

Lecto-

(b) Hvorfra han har faaet dette Navn, vides ikke. Formentlig har han taget det efter Moderen, som førte dette Navn.

(c) Hr. Profangler Erich Pontoppidan fortæller os (Annal. 4 Tom. Side 241. seqv.) meget om denne vores Biskop. Iblant andet (Side 242) beretter han: at Biskop Smed reiste til Orienten, besøgte det hellige Land, og besøgte Christi Grav m. v. Dette, som er en Feil hos Hr. P. kan jeg her med saa megen mere Himmel rette, som jeg selv har haft i Hænde, sal. Biskop Smeds egenhændig Kærvne Reise-Journal den (S. T.) Hr. David Brøker, Postmester i Bergen, velbemælte Hr. Biskop Smed nær paatværende, har haft den Godhed at laane mig til Efter-syn; hvoraf jeg seer, at han aldrig har været i Orienten, langt mindre besøgt Christi Grav. Feilen (hos Hr. P.) reiser sig formodentlig deraf, at han, som ikke har seet forbemælte Reise-Journal, har ladet sig confundere af en andens uvidendes Beretning, der vel har hørt noget, men ikke vidst den rette Sammenhæng; thi saavidt jeg af hans Tegne-Bog kan udfinde, bliver Sagen denne: Biskop S. antegner: at han fortalte Don Reggio (en Adelsmand i Italien) hvorledes han havde seet en Copie af den hellige Grav, som efter Mfr. Baldini (ligeledes en Adelsmand) hans Beretning skal have haft en stor Lighed med den virkelige.

Lectoratet aneeteret. Da Magister Hans Daberg No. 1684 døde, succederede han som virkelig Lector. I Mæret 1702 leed han et betydeligt Tab udi den da Byen overgaaende Ildbrand; thi ikke allene blev hans fortreffelige Bibliothek og kostbare Maritet-Kabinet et Offer for Luen, men han traf derhos det Vanheld, at en Person (der kom ind i Huset, hoor han boede, for at bierge) berovede ham et Skrin, hvori var nedlagt en anseelig Deel Juveler. Siden reiste han til Kiøbenhavn, søgte Bente-Brev paa Bergens Bispe-Stol; fik det og siden, succederede forommeldte Doct. Randulff. I den seener Tid blev han indviklet, ved en vis dertil givne Anledning, med Byens 16 Mænd og Magistraten (d). Kort derefter faldt han i Sygdom, og endelig

(d) Anledningen til den imellem Magistraten, de 16 Byens Mænd og ham opkomne Misforstaaelse fortælles med disse Omstændigheder: Da Ildbranden No. 1702 havde lagt den største Deel af Byen i Aske, gav Magistraten her i Bergen og de 16 Mænd efter bemeldte Ildbrand deres allerunderdanigste Forslag ind til Hans Kongel. Majestæt, at visse Tompter (Grunde, hvorpaa forhen havde staaet Huse) herefter, Byen til almindelig Sikkerhed i paakommende Tilfælde, maatte henlægges og forblive ubebyggede m. m. Samme Forslag blev af Hans Kongel. Majestæt allernaadigst approberet. Iblant disse Grunde vare en Deel, som Lector Smed eiede. Da den Kongelige Resolution ankam, gjorde han en hoben Bevægelse; men alle vare uden Frugt. En Commission blev nedsat. Denne havde Kongel. Ordre at taxere forbemeldte Grunde efter Alne-Maal. Med den af Commissionen ansatte Taxt, 5 Rdlr. for hver Kvadrat-Alen) var Lect. Smed ikke fornoiet, men formeente sig at have Ret til at giøre sig sin Eiendom saa nyttig som han best kunde, gif derfor ned til Hans

lig døde No. 1716. Han var gift med Magdalena Fleischer, og med hende avlede 20 Børn.

10) Magister Clemens Smidt, fød i Skanderborg den 2den Febr. No. 1670 af Forældre Wilhelm Smidt og Christina Ravn, blev forriges Estermand. Sont Børn maatte han følge Faderen, da han i Station sont Regiments-Feldtskier fulgte Armeen, til Pommern. Da Faderen tog sin Demission, og satte sig ned i Aalborg, blev Sønnen sat ind udi Aalborgs Latinske Skole, blev Student No. 1689. Conditionerede siden paa adskillige Stæder. At han gav den Pohlske Minister, Hr. Moreaus, i det danske Sprog og i den danske Historie Underviisning, lagde den første Grund til hans Lykke i Verden; thi denne Herre recommenderede ham siden til Hr. Geheime-Raad Otto Krabbe, af hvem han blev antagen til Informator for Fruen Charlotta Amalia Krabbe, som siden kom i Egtteskab med Hr. Ulrich Christian Gùldenlöwe, som No. 1696 befordrede ham til Sogne-Præst for Horløf-Kald i Siellands Stift. Paa Dronning ANNA SOPHIE Recommendation (der ofte havde hørt ham prædike paa Walløe) blev han den 26de Octbr. No. 1716 beskikket til Biskop over Bergens Stift, efter at han forhen fra No. 1709 havde været Provst over Vester-Flakkebjerg Herred i

Hans Majestæt med Forestilling og erholdte Resolution til Faveur, indtil saalange at Vedkommende ved nye Forestilling gjorde det om igien. Dette tog han sig meget nær. p. t. ligge disse Grunde øde, hører Familien til og bortleies til Høve-Num.

Siellands Stift. Han døde meget hastig af Hemiplexie (e) den 26de November 1723, og efterlod sig et got Estermæle af alle.

II) Magister Marcus Möller, en Søn af Doct. C. R. Möller, den Tiid Pastor adjunctus til Nienbroof i Holstein, siden Biskop i Tjen, var fød No. 1683. Da Faderen No. 1684 blev Hof-Prædikant hos Høisal. Kong CHRISTIAN den 5te, kom vores M. Möller over til Kiøbenhavn, og studerede ved Academiet sammesteds, hvor han blev Magister, blev No. 1710 Sogne-Præst for Pastoratet Stubr udi Greoffskabet Oldenborg, blev No. 1718 kaldet til Slots-Præst i Kiøbenhavn; Bisse Omstændigheder forvoldte, at han No. 1721 saldt for en Tiid udi Kongens Naade, og blev befalet, ikke at prædike for det Kongel. Herfskab, men kun for sin Meenighed i Slots-Kirken. Dette vedvarede saalænge, indtil at hans nye ankomne Collega, Hr. Mag. J. Conradi, gif i Ven for ham, og udvirkede ham Kongens Naade. I Aaret 1724 blev han beskillet til Biskop i Bergen, forestod Stiftet i 5 Aar, og leed imidlertid adskillige og mange Fortrædeligheder. Han var to Gange gift. Den første Hustrues Navn veed man ikke, men den anden var Anna Cathrina Nyegaard, som siden kom i Egtefskab med Baron Londemann de Rosenkrone. Biskop Möllers Død traf ind tvertimod alles

(e) Sønnen Hr. W. Smide, der var Sogne-Præst til Storsøens Kald udi Sønderblehn, døde og af samme Svagbed den 28de Julii 1761.

les Formodning; thi som han var en stærk og haard-
 for Mand, ventede alle han kunde opnaae en høj Al-
 der; men et vist Tilfælde forkortede ham Tiden. Sa-
 gen var ellers denne: Biskop Möller, der var en stor
 Elsker af Østers, befalede en Aften-Stund, at man
 skulde bringe ham en Portion raae Østers, det skeede,
 han gjorde et got Maaltid og gik til Sengs; men hen-
 imod Midnat paakom ham en heftig Kærlse (formod-
 dentlig af en stærk Forkærlse), man lod hente en erfa-
 ren Læge, men inden denne kom, var Biskoppen alle-
 rede død.

12) Oluf Cosmusen Bornemann (f), var fød i
 Kiøbenhavn den 28de November 1683 af Forældre
 Cosmus Bornemann (g) (der først var Borgemeester i
 Kiøbenhavn, derefter J. U. Doct. og Prof. ved Kiø-
 benhavns Universitet) og Dorothea Worm. I Be-
 gyndelsen af dette Aarhundrede blev han Student, fik
 No. 1701 Sted paa Borkes Collegium, blev No. 1711
 beskikket til Lect. Theol. i Bergen og Sogne-Præst til
 Fanse Kald, blev Biskop i Bergen No. 1732, og
 fortjener det som noget besynderligt at anmærkes, at
 han var den fjerde Biskop, som Doct. og Biskop Worm
 indviede til Biskop over dette Stift. Om denne dyd-
 ge, fromme og eiegode Biskop (der med Rette fortie-
 ner

I 4

(f) Han nedstammer fra en anseelig Familie i Tydskland, som
 under Høisal. Kong CHRISTIAN den 4des Regiering kom
 ind til Danmark.

(g) Cosmus Bornemann var en Broder til Doct. H. Bor-
 nemann, fordum Biskop over Siellands Stift.

ner Navn af en Menneſſe-Ben, endſſiønt jeg meget vel veed, at han havde mange Avindsmænd, og ofte leed megen Fortred under ſit Embedes Forſe) leverer ſal. Hr. Proceantſler E. Pontopp. i Annal. Tom. 4. Side 245 ſeqv. en heel Eſterretning, hvorfor jeg her allene antegner dette: Biſkop Bornemann døde den 2den Junii 1747. Han var to Gange gift, 1) med Mette Dororhea Randulff, med hende havde han en Datter, Anna Karina, 2) Med Ingebor Maria Hanſen, der gjorde ham til Fader for følgende Børn: 1. Wilhelm, virkelig Erah-Raad og Uſſeffor udi Høyeste Ret. 2. Philip Julius, Capitain ved det danſke Liv-Regiment. 3. Cosmus Bornemann, Premier-Lieutenant ved det Norſke Liv-Regiment, hvilke alle, ſaavidt jeg veed, lever.

13) Doct. Erich Pontoppidan (h), der nedſtammer paa Fæderne Side fra en gammel Præſte-Familie der haver tiønt udi det danſke Zion lige fra Reformationen af (i), var fød udi Aarhus i Jylland den 24de Aug. Mo. 1698 af Forældre Magiſter Ludvig Pontoppidan (Stifts-Propſt og Sogne-Præſt til Dom-Kirken i Aarhus

(h) Jeg har ſat mig for i denne Udgave at beſlitte mig paa mueligſte Korthed, Læſeren holde mig derfor tilgode, at jeg ikke her ſaa udførlig anbringer denne fortreffelige Mandſ Perſonale, ſom det kan eſterlaſes hos ſal. Hr. D. G. Zwerg udi hans Siellandſke Clerefie iblant Hof-Prædikanterne, og hvortil jeg ſiden under nærværende korte Fortælleſe henviſer.

(i) See Zwergs danſke Clerefie, Side 823.

i Aarhus) og Else Sophia Spend (k). Da Forældrene døde fra ham i hans Alders 8de Aar, tog een af Familien, Hr. Justiz-Raad Braks, Herre til Koffedal, hannem til sig, med hvis Son han blev underviist og opdraget; men som Hr. Braks var Enkemand, og sjelden hjemme, leed Hr. P. meget Ont af den knurrende og grumme Informator Ole Falstrup. A. 1709 blev han af sine Venner sat ind i den latiniske Skole udi Aarhus; men af en ældre Broder, Magister Henrich Pontoppidan, Sogne-Præst i Fridericia, taget derfra, og sat ind i Fridericie Skole, blev Student A. 1716. Da han c. l. havde sluttet sit academiske Løb, forlod han Kiøbenhavn i Julii Maaned A. 1718, og begav sig til Holsten, hvor han hos Morbroderen, Hr. Capitain Spend, som boede paa Høyersbüttel, ikke langt fra Hamburg, opholdte sig nogen Tid, og nød meget Got. Paa Venners Recommendation blev han anmodet om at antage Informators Station hos Hs. Excellence Hr. General-Major Kruse i Norge. Som Til-

(k) I et af sal. Hr. Procangler Pontopp. med egen Haand skrevet Exemplar, der indbefatter hans Levnets Løb (som mig af en hvis god Ven har været betroet til Eftersyn under dette Forsøgs Udarbeidelse) findes blandt meget andet dette antegnet: at han paa Qvinde-Siden nedstammer fra gammel Adels; thi Far-Faderen Hr. Henrich Pontopp. var gift med Anna Krabbe (en Datter af Lauritz Krabbe til Olmenes i Halland) og Moderen til vores E. Pontopp., som var en Datter af Hr. Magister Christen Spend, Sogne-Præst til Holmens Kirke i Kiøbenhavn, stammede ned fra de adelige Spender, som i forrige Tider eiede meget Gode udi Wenshyssel, og ere bekjendte udi vores danske Historie.

budet var geleidet med gode Vilkaar', tog han derimod med Fornoielse; men som Oer-Reisen til Christiania formedelst da værende Krigs-Tiider faldt lige saa langvarig, som besværlig, maatte han ved sin Ankomst ubehagelig erfare, at Conditionen formedelst hans lange Udeblivelse allerede var givet bort til en anden; Og som han nu befandt sig paa et fremmed Sted uden Venner og uden Hielp, blev samme hans Sind til en ikke liden Byrde. I disse Omstaendigheder gif han en Dag ud for at fordrive Tanker, og traf af en Haendelse en hvis Officier af Armeen, der var bekiendt med hans Familie, for hvem han aabnede sig. Ved denne blev han recommenderet til Feldt-Præst; men som Sagen havde Vanskeligheder, blev der intet af. Det guddommelige Forsyn opvakte ham Hielpen fra en anden Kant; thi Hr. General-Lieutenant Lürzow tog ham an til Informator for sin Søn; men som den unge Lürzow Maret derpaa blev fordret til Kiøbenhavn for at emploieres ved God-Guarden, blev Informationen afbrudt. Strax derpaa blev han antagen af Commandeur Hvidtfelds Frue til Hofmester for hendes Søn, den unge Hof-Junker Hr. von Hvidtfeldt, for med ham at reise Udenlands. Foraaaret 1720 tiltraadde de begge Reisen fra Bragnæs til Amsterdam, besaae adskillige Stæder i Holland; men da han til Skibs ville begive sig, tilligemed Hof-Junkeren, fra Dodrecht til Antwerpen, geraadede han i yderste Livs-Fare (1), dog blev han reddet fra denne, ligesom fra en anden besynderlig Fare,

hvori

(1) See-Zwergs danske Clerckie Side 827. seqv.

hvori han siden kom udi Engelland (m). Fra Holland reiste han tilligemed forbemeldte Hof-Junker til London, og nogen Tiid opholdte sig til Dersfurt. Efter den første Plan, som var lagt til deres Rejse, havde Hr. P. besluttet at begive sig igiennem Frankrige til Italien; men som han af sine Venner i Dannemark, blev kaldet tilbage til Fædernelandet, forlod han Dersfurt og der tog Afsked med Hof-Junker Hvidtfeldt, før da han paa bemelte Sted traf een Landsmand, som paatog sig udi hans Sted, at gjøre Hof-Junkerens Selskab. Da han kom tilbage til Fædernelandet fornam han, at Guds Raad havde været anderledes, end baade hans og hans Venners Tanker; thi det Kald man havde tænkt ham til, og hvorfore han nu kom Hiem, var allerede bortgiivet til en anden; han reiste, derpaa til Aarhus og siden til Kiøbenhavn, for at oppebie Guds Forsuns Time. Imidlertid blev han antaget til Ins. mator for den unge Herre af Carlstein, forhen Regierende Hertug til Holstein-Pløen, og da denne Hertugdom siden, saavel som det Nordborgske paa Als, efter Hertug Joachim Ernstes Død, tilfaldt den unge Herre og Herfskabet ville residere paa Nordborg, blev han tilbuden, at være Froprædikkens-Præst ved Hove og Aften-Sangs-Præst, i Nordborg. Dette frabad han sig vel første Gang; men da en anden blev derpaa kaldet, som in Exam. Minister, ikke kunde bestaae, blev samme ham atter tilbuden, og da han ansaae samme som et guddommelig Bink, tog han derimod. Bemeldte Embede, tiltraad-

de

(m) See loc. citat. Side 829.

de han A. 1723. men maatte fornemme til megen Byrde under sammes Førelse. Ikke at tale om, at han, som et retfæffen Sandheds Vidne, fandt mange Fiender udi de ryggesløse Hof-Verientere; men derhos geraadede han og i en beshæderlig Dispute med sin Collega, Sognepræsten til Nordborg Hr. Hans Carsten Brandt (der ikke havde det Begreb om Orthodoxie og Pietet, som han) (n) Disputerne vare vidloftige, og varede fremdeles (o) indtil han var kommen til Hakenberg (p) ja, indtil saa længe, at det Fyrstelige Nordborgske Huus kom til Possessionen af det Plauske Fyrstendom, og derimod overlod den Nordborgske Andeel til Kongen af Dännemark. Fra Hakenberg blev han kaldet A. 1734. til Slotspræst paa Friderichsborgs Slot, og Sognepræst til Hillerød. Da han kom til Friderichsborg, fandt han mange eenfoldige Tilhørere udi denne Meenighed.

(n) Anledningen til denne Dispute dem imellem var denne: I en Prædiken paa Christi Himmelfarts Dag havde Hr. P. i Anledning af de Ord: Ivo som troer og bliver døbt, han skal blive salig &c., blandt andet udladet sig med disse Ord: at ved det Ord Troe betegnes ikke en og anden Religions Bekjendelse i Særdeleshed; Men i Almindelighed et hvert bodfærdigt Hiertes Tilflugt til Kristus. Og saa lidt som man kan prise alle Lutheraner salige, saafremt som de samme ere enten Hyflere, eller Ugudelige, saa lidt kan de fordømmes der ikke bekiende sig til vor Kirke, saafremt som samme ikke tage Deel i deres Kirkes grove Bildfarelser, men ere fromme og vandrer i deres Hjerter's Eenfoldighed m. m.

(o) See Zwergs danske Clerckie, Side 831 — 834.

(p) No. 1726 blev han bestiftet til Sogne-Præst for Hakenberg Meenigheder ved Nordborg.

Hed. (q) Fra samme blev han A. 1735. Kaldet til Danff Hof-Prædikant i Kiøbenhavn (†) og samme Aar til Med-Directeur ved de fattiges Bøfsen i Dannemark, A. 1738,

(q) Aarsagen hertil var denne: At hans Formand fal. Hr. J. Grundtvig, som ellers var en from og retfæffen Mand, havde nogle Aar været faa godt som affindig. Anledning gen til denne hans Svaghed fortæller man faaledes: At da Hr. Grundtvig en Gang prædikede for Hans Majestæt, og Kongen flyttede Stolen til den ene Side, da der i Gemak-Døren fandtes Trækvind, anfaae Hr. Grundtvig dette som et Tegn paa Kongens Mishag over hans Prædiken, gif derover fra Forstanden, og endfikt at Kongen forfkræde ham sin Raade, ja gav ham kiendelige Prøver derpaa, faa blev han dog ftedse indtil fin Døds-Dag ubeqvem at forrette fit Embede.

(†) Imidlertid at han var Hof-Prædikant, havde han to Gange kiendelige Prøver paa den guddommelige Bæfkiemelse og Væretægt. Første Gang, da han paa Veyen fra Fredensborg til Kiøbenhavn var kommet til et Sted, kaldet Skandsert, ikke langt fra Rudersdahl, hvor hans Kudff, hver Gang de kom paa dette Sted, var vandt at lade Hestene bete, hvilket og fkeede denne Gang; men som Kudffen havde taget Tømmen bort, og derhos glemt at fpende Hestene fra Chaisen, og disse ved en liden Hunds Gispn bleve satte i Bevægelse, og end mere løbffe ved Kudffens Skriig. De løbe immer fori, og tilfidsf flogede de Chaisen om, faa at Hiulene fode i Veiret og Dækket flæbede paa Jorden, følgerig fiod han, der sad i Chaisen, paa Hovedet, holdende i Stroppeerne. Og dersom Vognens Overdeel havde bleven brækket, da havde det kofiet hans Liv. Men Guds Forsyn lævede det faa, at Vognen standsede imod et maadeligt Træe, og som Sele-Triet var stærkt og Vognen nye, maatte Hestene standsse. Herved aabnede Guds Forsyn ham Veilighed til at krybe ud af Chaisen, hvorved han undgik een ham ellers truende og overhængende Fare. — En anden Gang traf det sig, at han paa samme Vei nær havde fat Hvet til. Hermed havde

1738, til Profess. extraordin. ved Kiøbenhavns Universitet, A. 1740, til Medlem i Collegio de j Curfu Evangelii promovendo, saa og tillige Med-Directeur ved det Kongelige Waarsenhuus. Ikke mindre Naade havde han hos Høiselig Kong FRIDERIC den V. end hos Høiselig Dronning LOVISE; thi da Høistbemeldte Dronning, henimod Vinteren 1743 var kommen ind til Kiøbenhavn, og Hr. P. i det engelske Sprog aflagde sin allerunderdanigste Gratulation, gav samme Anledning til, at han den næstfølgende Vinter, hver Formiddag maatte give hendes Kongelige Høihed een Time Underviisning i det danske Sprog. A. 1747 blev han beskikket til Biskop over dette Stift. Til et Beviis paa Kongens Naade, erholdt han sin Bestalling gratis, og da han udbad sig den Høikongelig Naade: Vinteren over at vedblive sin hidtil havde Station som Hof-Prædikant, blev det ham allernaadigst tilladt. D. D. Invocavit, blev han, A. 1748, ordineret til Biskop. Han prædikede over de Ord af Evangelio: Alt dette vil

det sig saaledes: Han kom ligesendes just i det samme som Hans Majestæt Høisal. Kong CHRISTIAN den 6te kom agende der forbi, og som han steg ud af Vognen for at gjøre sin allerunderdanigste devoir for Kongen, og havde en Svadkjøre-Stok hængende paa Riøle-Knappen, stødte (i det han bukkede sig) sammes ene Ende imod Brystet og den anden imod Jorden med saadan Magt, at den rykkte Knap, som var paa Stokken, derved gik i mange Stykker, ligesom og hans Bryst derved fik en heftig Contusion. Havde Stødet rammet et par Fingers-Bredde længere ned, havde han lagt død paa Stødet. Heraf sees kiendelig Guds besunderlige Varetøgt og Beskiærmelse over Mennesker, i sær over sine Tjenere.

vil jeg give dig, om du falder ned og tilbeder mig. Hans Prædiken gik ud paa at viise: De særdeles Fri-
 steller, med hvilke Sathan søger at forderve de
 Geistlige, og at gjøre deres Embede frugtesløs.
 Exord. var taget af Joh. 14de Cap. 30. v. — All den
 stund han var vort Stifts Lilsuus Mand, udmerkede
 han sig ved en besynderlig Menneffe-Kierlighed, Flid,
 Ketsindighed og Nidkierhed for Guds Huusets Bedste.
 Vort Seminar. i Bergen, er endnu et Beviis for denne
 brave Biskops Omhue for Videnskabers muelige Op-
 komst og Forbedring hos os. Andre sige om denne Stift-
 telse, hvad de vil, jeg, der engang selv har nødt Godt
 af samme, ærer Stifterens Afse med Taknemmelig-
 hed. A. 1754 behagede det Hans Kongelige Majestæt
 allernaadigst at kalde ham ned til Kjøbenhavn, for
 at gjøre en og anden Indretning ved Universitetet; men
 som han derefter blev beskicket til Procankler ved Aca-
 demiet, blev da værende Stifts-Provst i Bergen besalet
 at forrette hans Embede. Dette vedvarede indtil A. 1757
 da han fra Bispe-Embedet allernaadigst blev forløvet,
 dog imod at nyde Bispe-Stolens aarlige Indkomme.
 Han dede den 20. Dec. A. 1764. Var tre gange
 Gift. 1) Med Franssicha Toxverd. 2) Med Helena Da-
 nielsen. Med Hende avlede han følgende Børn: 1. Fran-
 sicha Lovisa. 2. Peter. 3. Christian Friderich og 4.
 Ludvig. 3) med Johanna Maria Hofmann (en Datter
 af Saltg. Hr. Justisraad Söfren Hofmann Herre til
 Schierrildgaard i Jylland) Med denne hans Frue, der
 over

overlevede ham og lever endnu, afledte han følgende Børn: 1. Hellene Sophie. 2. Carl, og 3. Erich.

14. Doct. Ole Tidemand (nu værende Biskop over Christiansands Stift) er fød i Christiania den 31. Dec. 1710. Hans Fader Iwer Tidemand, var Kiskmand sammesteds, Moderen var Elisaber Olsdatter Hellelen, blev dimitteret fra sin Fødebyes Skole A. 1728. absol- verede sit Curs. Academic. c. L. og reiste op til Norge, blev derpaa A. 1734 confirmeret at være Cap. p. Per- son. til Laurwigens og Hedrums Meenigheder i Ug- gershuus Stift, blev Sognepræst for bemeldte Ka A. 1741. den 29. May, blev øverst Residerende Capellan til Nye-Kirken her i Bergen den 2. Jan. 1743, og samme Aar den 5te April beskikket til succederende Sog- nepræst ved bemeldte Nye-Kirken, naar da værende Sognepræst Hr. Mag. F. C. Holberg, ved Døden af- gif. Formedelt forbemeldte Hr. Holbergs høie Alder og store Affældighed, blev han den 28. Dec 1746 be- skikket til Vice-Pastor ved Meenigheden. Det følgende Aar 1747 blev han beskikket til Stifts Proost i Ber- gens Stift, Proost over Nordhordlen, og Boff, og Sognepræst til Domkirken i Bergen, efter at denne rare Casus var indruffen med ham, nemlig, at han efter trende adskillte Bestalninger, simul & semel, var Re- sid. Cap. Past. designat. konstitueret Stifts Proost og Biskop over Bergens Stift. A. 1755 den 2. May, blev han allernaadigst befalet, som Vicar. Episcopi at fore- staae Bergens Bispe = Stol. A. 1757 den 23. Dec. blev

blev han beskicket til virkelig Biskop (s), blev No. 1760 Doct. Theol., og No. 1762 forflyttet fra Bergens til Christiansands Bispe-Stol, hvor han endnu (da dette skrives) lever og arbejder udi tiltagende Alder med den Sindets Munterhed og Embeds Nidkierhed, hvormed han i de yngre Aar haver udmerket sig. Han er gift med Charlotta Eleonora Calludan, en Datter af Hr. Christen Calludan, fordum Sogne-Præst til Sande Herreds Præstegield i Laurvigens Grevskab, og med hvem han har avlet 10 levende Børn, hvoraf nu kun lever 4, nemlig 3 Sønner og een Datter.

15) Friderich Arentz, forriges brave Estermand, er fød udi Stads-Beygdens Præstegield i Trunhiems Stift den 5te Junii 1702. Forældrene vare Hans Peterlen Arentz, Provst i Provstiet og Kaldets Sogne-Præst, og Susanna Schreuder. Hans fortreffelige Genie var Marsag at han blev opofret til Studeringerne, først under privat Information, derefter i Trunhiems Skole, hvorfra han blev sendt til Academiet. No. 1719 sluttede han c. l. sit academiske Leb. Som han imidlertid indstændig havde udbedet sig af sin Hr. Fader, at maatte tillades at besøge fremmede Universi-

G

teter,

(s) Doct. O. Tidemand nød imidlertid intet mere pro Officio end Stifts-Propstiets og Pastoratets aarlige Indkomme. Bispe-Stolens Indtagter hævdede E. Pontoppidans Amanuensis Mr. Jörgen Kiærulf, nu Klokker til Domkirken paa Hr. Procanglerens Vegne. Indre Sogns Konge-Tiende derimod blev udbetalt, hvormed den personlige Capellan, Hr. Johan Plare Bruun, blev salareret som Hr. Biskop Tidemans Vicarius i Pastoratet.

teter, reiste han forberemdelte Aar til Lybeck, derfra til
 Lyneborg, Magdeburg og Leipzig. Friderichs Uni-
 versitet i Halle valgte han, som det Sted i sær, hvor
 han fornemmelig agtede at udbrede sine Studeringer.
 Paa dette Sted frequenterede han Franckes Colleg. Pa-
 ronelic., Michaelis Colleg. biblic., Heineccii Colleg.
 over Kirke-Historien, og Baron Wolfs Colleg. Philo-
 sophic. Et Aar opholdte han sig paa dette Sted. Han
 havde gierne ønsket at forblive længere her. Men som
 hans Hr. Faders Død traf ind, og hans Moder imid-
 lertid sad med mange smaae uforsørgede Børn tilbage i
 maadelig Tilstand, maatte han forlade Halle. Da han
 kom hjem No. 1721, maatte han antage Condition.
 Han anvendte 6 Aar paa at undervise Børn. No.
 1727 blev han antaget til Hofmester for en fornemme
 Mands Søn, med hvem han (saasnart de academiske
 Examin. vare lagte tilbage) skulde have reist udenlands;
 men Kiøbenhavns Ildbrand gjorde samme til intet.
 Strax derpaa blev han af sal. Hr. Biskop Hersleb (som
 Ephorus for Cadetternes Academie) gjort det Tilbud,
 at blive Cadetternes Informator; Imidlertid blev han
 i Januar 1729 beskikket til Sogne-Præst for Asche-
 volds Kald her i Stiftet. Endskjønt at dette er et med
 de meest søe-haarde Kald, beviiste han sig dog i al sin
 Embeds Tid at være uforsagt. Meenigheden befantes,
 da han kom til Kaldet, at være i en slet Tilstand i Hen-
 seende til det Aandelige. Saa kunde læse i Bog, og
 alle manglede gudelige Bøger; men hans Nidkierhed
 for Guds Ære, og Iliid i 31 Aar at catechisere m. v.,
 gjorde,

gjorde, at han kunde ved sin Bortgang overlevere Mee-
 nigheden i en blomstrende Tilstand til sin Estermand.
 No. 1748 blev han beskicket til Proost over Søndfiords
 Proustie. No. 1760 til Sogne-Præst for Nye-Kirken
 i Bergen, og No. 1762 til Biskop over dette Stift.
 Da Alderen tog til, og Legemets Kræfter toge af, søg-
 te Hans Høierværdighed allernaadigst at blive entledi-
 get fra det hidtil havde Embeds tunge Byrde, blev der-
 paa No. 1774 in Julio forlovet, imod en aarlig Pen-
 sion fra Bergens Bispe-Stoel, som han med megen
 Flid havde forestaaet fra No. 1762 indtil bemeldte Tid.
 To Gange har han været gift: 1) Med Catarina Fri-
 derica Holberg, med hvem han avlede følgende Børn:
 1. Hans, Sorensskriver i Søndfiord. 2. Friderich
 Christian Holberg, anden Lector ved Seminar. Fride-
 rician., og tillige Med-Connector ved den latinske Sko-
 le i Bergen. 3. Michael Scub, Sogne-Præst til Haugs
 Præstegield i Nordhordlehn. 4. Susanna, gift med
 Hr. J. P. Bruun, residerende Capellan til Dom-Kirken
 i Bergen. 5. Edel Sophie, som lever ugift, og gaaer
 sin bedagede Fader med datterlig Kierlighed til haande
 i hans Alderdom. — 2) Med Drude Frimann. Med
 hende følgende Børn. 1. Claus Severin, 2den reside-
 rende Capellan til Dom-Kirken. 2. Peter, S. S. Minist.
 Candit., som døde No. 1771 den 4de Octbr.

16) Doct. Eiler Hagerup (†) blev efter forommeldte Forandring beskikket til Biskop over Bergens Stift. Han er fød i Christiansund den 11te Dec. No. 1718 af Forældre Eiler Berthelsen, Kiebsmand sammesteds, og Laurentze Spidberg. I de unge Aar blev han antaget af sal. Doct. og Biskop Eiler Hagerup i Trunhiem, med hvem han var paavorende. Denne sal. Mand dimitterede ham med sit eget Testim. til Academiet. Med Berommelse gif han sit academiske Lev igiennem, kom derefter til Bergen, blev Hører i Bergens Skole, blev No. 1740 Magister, tog Afsted fra Skolen og reiste ned til Kiøbenhavn, blev derefter No. 1743 Sogne-Præst for Høilands Præstegield i Christiansands Stift, blev No. 1753 beskikket til Proovst over Jaderens Proovstie, blev No. 1757 forshyttet derfra og beskikket til Sogne-Præst i Arendal. Herfra blev han atter forshyttet og beskikket til Biskop over Niber Stift (efter at han i Aaret 1760 var bleven creeret til Doct. Theologia). I Aaret 1774 udsaae det guddommelige Forsyn ham til en værdig Tilshus-Mand for dette Stift; thi da forbændvnte hans gamle Formand allernaadigst, som meldt, fra Bispe-Stolen var bleven endlediget, blev hans Høierverdighed, uden mindste sit Vidende,

(†) Jeg vover med min usuldkomme Pen at sœie denne vor retsindige Biskops Personale til de flere hans Formands, efter som denne Forandring med Bergens Bispe-Stol er gaaen for sig inden dette Blad forlod Pressen, haabende, at Læseren tilgiiver mig, da det jeg her leverer i nærværende Udgave, seer kun for at redde fortierte Mænds Bedrifter fra muelig Forglemmelse.

de, allernaadigft befikket i hans Sted. Kongens Naade var ham faa meget mere kjær, fom han til den ene Side anfaae fomme fom et Vink af det guddommelige Forfyn, og til den anden Side, at hans Kald var til et Sted, hvor Hans Høierverdighed allerede i den fremfarne Tid havde opofret nogle af fine Manddoms-Kræfter. I Aaret 1774 den 5te Octbr. blev han befikket til Profes. Theolog. ved Kiøbenhavns Univerfitet, og efter Befaling maatte creere nogle Candidater til Doct. Theologiae. Efter at denne vor ærverdige og fortiente Biffop (fom Medlem af en Kongel. anbefalet Commiffion, der blev nedfat i Kiøbenhavn til Skolevæfenets Forbedring i begge Riger) havde bragt det allernaadigft Paabudne til Ende, forlod han ftrar Kiøbenhavn. I Junii Maaned No. 1775 havde vi den Glæde og Fornøielse at imodtage ham. Nu lever og arbejder han iblant os fom en Mand, der elffes, æres og bør altid af alle at adlydes, da han udmærker fig for alle at være een ikke mindre Guds end Menneffeben. Herren lade fit bergensffe Zion kun faa lykkelig velfignes under denne brave Josvæ Bestyrelfe, fom han opmuntret enhver Levi Sen, offentlig og hemmelig at paapaffe fine Pligter. Hans Hierte er reent for Gud. Hans Omgang med alle, endog dem, over hvilke Gud og Kongen har fat ham til et Die og en Bestyrer, er oprigtig og behagelig. Dette fkriver jeg af egen Erfaring, da jeg har fta første Tid haft den Lykke at kiende ham fom en Guds- og Menneffeben,

der elsker alle og bør elskes igien af alle, da Kierlighed til Gud og Kierlighed til Næsten, Lyst til at glæde Got og Omforg for Guds Huses Beste er hans vade mecum.

Andet Capitel.

Om Præstestabet til
Dom = Kirken.

Første Afdeeling.

Om Sogne = Præsterne.

- 1) Sören Peterfen, fød i Wiborg, er den første Sogne = Præst efter Reformationen, som anmeldes ved Dom = Kirken. Hvad Aar han ankom, vides ikke (a), men at han tillige var Rector i Bergens Skole, og forrettede begge Embeder indtil Ao. 1546, vidner baade J. Ramus om i N. Beskr., Side 62, og Albert Thur. in Idæa histor. Liter. dan. Pag. 92. Af et gammelt Pergaments Huse = Skiede (dateret — Julii efter Guds Viurd 1547) fornemmes, at han var gift
- G 4 med

(a) Mig er forekommet en Attest, som denne Mand Ao. 1539 har udstædet om et Qvinde = Menneske, der var actio: neret for Trolddom, navnlig Brita Björno Datter Harlestad, hvøraf sees, at han allerede da havde været en god Tid Præst ved Kirken.

04 Andet Cap. Om Præstesk. til Dom-Kirk.

med Ingeborg Povels Datter Hiardrup. Han døde No. 1550.

2) Michel Jonfen, blev viet til Præst D. D. X. læpros. No. 1550. No. 1553 blev han Pastor Elect. (b). No. 1558 forbedrede Lehns-Herren C. Walchendorph hans, tilligemed Prædikantens til Dom-Kirken, Hr. Thomas Hansens Indkomme. No. 1569 blev atter hans Indkomme forbedret; thi bemeldte Nar skienkede Dom-Capitelet i Bergen ham det Præbende, som Sogne-Præst til Vegangers Kald, Hr. Jon Røgh (den ældste Canic.) forhen havde haft. Herom vidner Capitelets Brev, der er af følgende Indhold:

„ Vi Capitelet udi Bergen kiendes og giøre vitter-
„ ligt for alle med dette vort aabne Brev, at efterdi
„ Michel Jonfen, Sogne-Præst her til Dom-Kirken,
„ var begierende af os, at vi ville give ham vort Sam-
„ tykke til at nyde og beholde det Præbende, som sa-
„ lig Hr. John døde fra, da, efterdi han har været
„ langsommelig Tid en god Pastor her til Dom-Kir-
„ ken, skicket sig vel udi sit Embede, og havde nu
„ ingen Præbende uden eet, som ligger til Prædike-
„ Stolen, og ingen anden, som han kunde behielpe
„ sig med, om enten Sygdom eller Alderdom slaaes
„ hannem til, om hvilket Kongel. Majestæts Ordi-
„ nantz

(b) Dette vil formodentlig sige det samme, som nu omstun-
der succederende Sogne-Præst.

„ nanz og (c) tilholder; derfor kunde vi ikke andet end an-
 „ see hans lange Tieneste her i Dom-Kirken, og Umage
 „ udi Egteskabs-Sager og andre, som handles her paa
 „ Capitelet, ei heller nægte ham vor Billie og Sam-
 „ tykke, at han jo maae beholde samme Præbende, saa-
 „ fremt som Hans Kongel. Majestæt, vor allernaadig-
 „ ste Herre, vil hannem det unde og stadfæste efter sin
 „ Naades Heimægtigheds gode Behag. Vedende Hs.
 „ Kongel. Majestæt, at han vil fornævnte Hr. Michel
 „ det naadeligen forunde og stadfæste, efterdi han er
 „ den Person, som kan og her ter ved Guds Naades
 „ Hielp med sin Lærdom megen Frugt giøre i den chri-
 „ sten Kirke.“ — Til ydermere Stadsfæstelse trykte
 Vi vort Capitels Secrete her neden fore. Dat. Berg.
 den 27de Julii A. C. 1569. — Bemeldte Brev blev
 derpaa den 18de Aug. samme Aar af Hans Majestæt
 allernaadigst confirmeret.

3) Christen Jønsen, fra Dannemark, kom i næst-
 meldtes Sted No. 1573. Fra denne Mands Residens
 udkom No. 1582 den mærkelige Ildbrand, som lagde
 fast største Deelen af Bergen i Aske. Man fortæller
 Anledningen til denne Ulempe med følgende Omstændig-
 heder: At Hr. Christen var en sittig Læser, og langt
 ud paa Natten fornoiede sig med denne behagelige Tids-
 G 5 fordriv.

(c) Jeg følger her den mig meddeelte Afskrift af Capitulets
 Brev, hvori findes det Ord, og, endskjønt Mening
 synes at tilkiendegive samme at være en Skriv-feil, da og
 maafee er sat i Stedet for os, der uden Tvivl bliver det
 retteste.

fordriv. Man feier til, at naar han blev træt, gif han vel til Sengs, men continuerede dog sin Læsning. Dette skal han have gjort den samme Nat, som Ilden udkom fra hans Huus; men som han imidlertid var falden i Søvn, skal Dyset have antændt Senge-Klæderne. Hans Hustrue med 3 Børn bleve et Offer for Ilden. Han selv derimod blev formedelst denne sin Uforsigtighed saa forhadt her i Byen, at han, for nogenlunde at begaae sig, maatte bytte Kald med Hr. Truls Larsen, og blev Sogne-Præst til Qvind-Herred i Søndhordlehn, hvor han d. 20. No. 1609.

4) Truls Laurfen eller Larsen (d), forhen Sogne-Præst til Qvind-Herreds Kald fra No. 1577 til 1582, da han ved nysbemeldte Bytte med Hr. Jensen kom ind til Byen, og blev Sogne-Præst til Dom-Kirken. Han var Provst i nogle Aar tillige over Nordhordlehn, og døde No. 1600 udi den da grasserende Pest her i Bergen. Det fortiener ellers, som noget rart, at anmerkes udi vor Kirke-Historie, hvad Hr. Conrect. Edvardsen (udi sit Msc. om Bergen) antegner om denne Mand. For at redde samme fra Undergang, vil jeg her indrykke bemeldte Edvardsens Beretning. Ord til andet lyder den saaledes: „ En Søndags Morgen Kl. „ 4, som han eene paa sit Kammer studerede til sin „ Prædiken, samme Dag skulde holdes, hører han en Røst,

(d) J. Ramus udi Norg. Historie kalder ham urettelig Truls Gabrielsen, og siger, at han blev Sogne-Præst til Dom-Kirken 1594 m. v. Hvilken Feil hermed rettes.

„ Koft, som trende Gange kalder ham ved Navn,
 „ Som han fornam, det ikke var nogen Menneſke-Koft,
 „ ſvarede han ſtrar: Tal Herre! din Tienerer hører;
 „ hvorpaa Koſten ſvarede: Faarene ere borte, og
 „ Hyrden ſkal med. Dertil ſvarede han: Ja Herre!
 „ jeg er bereed, gaaer ſaa ſtrar ned og vekker ſin Hu-
 „ ſtræ og eneſte Datter, og ſiger dem, at han vilde
 „ de ſkulle ſtaa op, og berede ſig til at gaae til Alters
 „ ſamme Dag. Konen, ſom ikke tænkte paa noget,
 „ undſkyldede ſig og begjærede, at det maatte opſettes
 „ til en Dag i Ugen; men han bad, hun vilde nu ſaa
 „ lade det være, hvorfor hun og med ſin Datter ſtod
 „ op, og beredede ſig dertil. — Derefter gaaer han til
 „ Kirken og forretter Tienesten. Efter at den ordinai-
 „ re Tieneste paa Prædike-Stolen var endt, begyndte
 „ han en anden Valet-Prædiken, og talter af hos ſam-
 „ lige ſine Tilhørere, ſiden gaaer han til Lehns-Her-
 „ ren og Øvrigheden, og giver dem Haand med Taf-
 „ ſigelse, beder dem at følge hans Liig, og gaaer ſaa
 „ til Alters, og næſte Søndag derefter blev baaren død
 „ til Kirken og begravet. — Saavidt Magiſter Ed-
 „ vardſen. — Jeg overlader denne Omſtændighed til Ex-
 „ ſerens Omdomme.

5) Magiſter Oluf Kock (Olaus Coccius) var fød
 her i Bergen. Hans Fader var Jens Oluffen Kock.
 Efter privat og publiſt Skolegang blev han Student
 omtrent No. 1595, blev Magiſt. legens ved Kiøben-
 havns Univerſitet No. 1597. Næſte No. 1598 tilba-

ge til Bergen med samtlige Professorer ved Kiøbenhavn's Universitet deres Recommendation til Capitelet i Bergen. Blev Ao. 1600 udvalgt til Sogne-Præst for Dom-Kirken her udi Byen. Derfra det følgende Aar (eller maaskee i Begyndelsen af Aaret 1602) forflyttet til Lunde Dom-Kirke i Skaane, og atter derfra forflyttet til St. Nicolai Kirke i Kiøbenhavn, hvor han tiende udi 7 Aar som Sogne-Præst, indtil at han blev indviklet i de bekjendte Disputer med Doctor H. P. Rheesen (e). Disse Disputer havde bedrovelige Følger for Kock; thi først blev han udi en over ham Kongelig anbefalet Commission fradømt sit Kald den 29de Jan. 1614, og dernæst (da Høisæl. Kong CHRISTIAN den 4de samme Aar berammede et Mode at holdes den 21de Feb. paa Coldings Slot) blev der af Kongen selv afsagt Dom udi Sagen, hvis fornemste Indhold var dette:

„ At efter som Magister O. Kock havde besyldt Doct.
 „ Rheesen for adskillige vigtige Wildfarelser; men selv
 „ intet deraf beviist udi den anstillede Undersøgning i
 „ Kongens, i Raadets og i samtlige Biskoppers Over-
 „ værelse, saa havde bemeldte Ole Kock for saadan sin
 „ skammelige Calunnie vel fortient at miste sit Liv;
 „ men Hans Majestæt ville dog af besynderlig Kongel.
 „ Naade hannem samme skienke og unde, derimod skul-
 „ le han inden 14 Dage rømme Kongens Lande og
 Ki-

(e) See herom en mere udførlig Fortælling baade i Hs E. Pontopp. i Annal. 3 Tom. fra Side 612 til 647, og hos Zwerg i hans Efterretning om Stet. Cleresie, Side 140. seqv.

„ Niger, og aldrig (under Livs Straf) sig nogensinde
 „ fordriste der at indfinde. “ Efter at nu denne Dom
 var affagt over Kock, drog han til Hamborg, derfra
 til Stockholm, hvor han omsider døde No. 1619 i de
 fattigste Omstændigheder. Han var gift med Anna
 Schielderup (en Datter af Magister Peder Schielderup,
 den Tid Sogne-Præst til Frue Kirke i Kiebenhavn, siden
 Biskop i Trunhiem). Med hende avlede han 2 Søn-
 ner og en Datter. Datteren døde for Faderen. Søn-
 nerne, Samuel og Severin, overlevede ham, og bleve
 opdragne hos deres Mor-Fader.

6) Magister Andreas Beck, var Provst i Nord-
 hordiehn og Sogne-Præst til Dom-Kirken indtil No.
 1615.

7) Peder Brock, forriges Eftermand, var fød her
 i Byen den 9de Martii 1571. Endskiont han havde
 stor Lyst til Studeringer og et got Ingenium, ville hans
 Forældre dog ikke holde ham til Bogen, efter som deres
 Vilkaar vare kun ringe. Man søgte at formaae dem
 dertil, og de lode sig tilsidst overtale No. 1582 at sætte
 ham ind i Bergens latinske Skole. Hans ugemeene
 Flittighed anskaffede ham strax da værende Rectors,
 Hr. E. Ollens Nnde. Denne hans brave Lærer under-
 styttede ham i Skolegangen, og da han No. 1587 send-
 te ham med sit Testim. til Academiet, udredede han
 hannem som en Søn. Da de academiske Examina vare
 lagte tilbage, underholdte han sig ved at undervise
 Børn,

Børn, conditionerede og nogen Tid i Aggershuus Stift. Man vil, at han skal have reist udenlands. No. 1603 blev han Rector i Bergens Skole. No. 1605 Sogne-Præst til Hammers-Kald, og No. 1615 Sogne-Præst til Dom-Kirken i Bergen, døde No. 1632.

8) Magister Hans Samuelsen Schreuder (f) (en Søn af Samuel Hansen Schreuder, Borgemeester i Cal-lundborg, og altsaa en Sonne-Søn af Hr. Magister H. Schreuder, Provst i Flensborg, som havde bispelig Myndighed, og ordinerede Præster) succederede forrige. Han studerede ved Kiøbenhavns Universitet, derefter blev han udvalgt af Doct. Rheesen til øverst Collega paa Sorøe, derfra kaldet til Rector i Aalborg, siden til Sogne-Præst i Horsens, hvorfra han udi Kønserens Krig No. 1628 er forskrevet ved Hr. Olaf Parsberg, da Lehnsherre paa Bergenshuus, og strax derpaa voveret til Medtiener ved Dom-Kirken, hvor han var udi 4 Aar, og i nogen Tid sin Pastors Magister P. Brocks Suffraganæus. Han døde den 17de Julii 1647. Om hans Egteskab og Børn, see hosfeiede Stam-Taale.

9) Magister Engelbrecht Jørgensen, en Søn af Jørgen Hansen, forduin Vice-Pastor til Jørgensfjorden Kald paa Søndmør, og Karen Engelbrechts Datter,

(f) For at Læseren ligesom med et Dickast kan oversee denne Stamme, der vide har udhædet sig her til Lands, leveres en Slagte-Taale over bemeldte Afkom.

S. P. 1694. Mag. Samuel H. Sch. Cap. til D. K. d. 1706.

- * Cicilia Owes Datt.
- * Agnete Burnæus.

Anna Schreuder.

bet Ki K. * O. Storm, Stifs-Propst og S. P. til D. K. i Berg.

s Sch. Maren Sch.

id. * Claus Ursin, Lect. Theol. i Christianssand.

Karen Sch.

* Johan Carl Gustaff de Besche Apotef. i Berg.

Owe Sch. Cap. p. P. til D. K. i Bergen.

* Janniche Hans D.

Me igen. Hans Sch., Kammer Raad og Told Forvalt. i Berg.

* Beathe Kirstine Burnæus.

Kirstine Schreuder.

* Kraft, Capit.

— Schreuder.

iden. * Povel Juel, Amtmand ic.

— Schreuder.

37.

* — — —

Elfe M Henrich Sch., Controleur og Skibs Maaler i Bergen.

Ped. igen. * Mette Marie Heiberg.

S. P. * Helene Lem.

I.

Peder Sch., Studios. juris.

I.

Bergitha Magrethe Sch., død.

* Philip Fleischer, resid. Capell. til Indvigen.

Stam-Table over Schreudernes Slegt og Avkom i den nedstigende Linie.

Mag. Hans Schreuder, Provst udi Flensborg.

* — Hans Datter.

Samuel Hansen Sch., Borgemeester i Calundborg.

* Catrine —.

Mag. Hans Samuelsen Sch., Stifts Provst i Berg., Provst over Nordhordl. og S. P. til D. K., fød — død 1647.

* Anna Hans D. Block.

* Johanne Magrete —.

Peder Sch. S. P. til Eidsfjord, død 1692. * Magrete Owes Datt. * Drude Frimann.	Catrine Sch. * Abfalon Beyer S. P. til Jndvigen.	Anne Sch. * Otte Jonæfen S. P. til Afskøvd.	Hans Sch. Provst over Nordst. og S. P. til Jndvigen, d. 1707. * Anna Beyer.	Herman Sch., Stud. Jens Sch. S. P. til Glopp., d. 1683. * Anna Jørgens D. Beyer.	Mag. Otte Sch. Provst og S. P. til N. K. i Berg., d. 1694. * Magrete Miltzow. * Anne Schielderup.	Mag. Samuel H. Sch. Cap. til D. K. d. 1706. * Cicilia Owes Datt. * Agnete Burnæus.
Jonas Sch. Kloff. ved D. K. i Berg. — Schreuder, døde spæe.	Maren Angnete Sch. * Erich. Leganger S. P. til Carfund.	Dorothea Magrete Sch. * Peder Finde Provst og S. P. til Jndvigen.	Pernille Sch. Karen Sch. Elifabet Kirst. Sch. — Sch., Kloff. ved N. K. i Berg. Maren Sch. * — — — Prest i Tronhjem. Elifabet Sch. Jørgen Sch. Stud. d. Ane Sch. * Rasmus Finde S. P. til Glopp. K.	Mag. Jens Sch. S. P. til Schioldts K. Dorothea Sch. * E. Edvardsen Conrect. i Berg. Karen Sch. * C. Weinwig S. P. til Bosse Kald. Hans Sch. Collega i Berg. Skole. Anna Sch., døde ugift. Inger Magrethe Sch. * Thom. Ruus, resid. Cap. til Dns. Dorothea Sch. * D. Deuch. Commerce-Raad. * — van Rechen i Bergen. Sulanna Sch., * Hans Arentz, S. P. til Stadsbøygden. * Michael Stub, S. P. ibd. Peder Sch., S. P. til Glopp. K., d. 1737. * Barbara Finde.	Anna Schreuder. * O. Storm, Stifts-Provst og S. P. til D. K. i Berg. Maren Sch. * Claus Urfin, Lect. Theol. i Christianssand. Karen Sch. * Johan Carl Gultaff de Besche Apotek. i Berg. Owe Sch. Cap. p. P. til D. K. i Bergen. * Janniche Hans D. Hans Sch., Kammer-Raad og Told-Forvalt. i Berg. * Beathe Kirstine Burnæus.	
Ludvig Sch., Stud., døde ugift.	Hans Christoph. Sch. Cap. Leutn.	Kirstine Maria Sch.	Dorothea Magrethe Sch. * Samuel Baar S. P. til Jndvigen.	Maren Sch., d.	Anne Catrine Sch.	
Maren Sch. * Anders Schiøtte, S. P. til Harams K. paa Soudm.	Hans Sch., Kloffer i Christianssand. * — Schreuder.	Jens Sch., vice Pastor til Lindaaß. * Johanne Magrete Norenberg.	Inger Beata Sch. * Hugo Hiorthøy, S. P. til Klep.	Else Magrethe Sch. * Ped. Rasm. Brandal, S. P. til Ganøe K.	Otte Sch., S. P. til Baudelven. * Kirstine Lax.	Anna Schreuder. * Jacob Widding, S. P. til Davigen. * Barbara Sch. * — Rantzouw, Capit.

— — Schreuder, Student.

Barbara Maria Sch. Jens Sch., døde spæe.

Peder Sch., Capellan til Baudelven.
Niels Christian Sch.

I.
Peder Sch., Studios. juris.

I.
Bergitha Magrethe Sch., død.
* Philip Fleischer, resid. Capell. til Jndvigen.

ter, var| fød i Jørgensfiorden No. 1592, nød privat Underviisning til hans Alders 11te Aar, gik siden i Bergens Skole, blev Student No. 1614, opholdte sig ved Kiøbenhavns Universitet i 5 Aar, blev No. 1619 Rector i Bergens latinske Skole, blev No. 1621 Magister, det følgende Aar Sogne-Præst til Hammers Kald i Nordhordlehn, derfra forshyttet No. 1647, og beskiftet til Sogne-Præst for Dom-Kirken i Bergen, hvor han vøde No. 1659. Var to Gange gift: 1) Med Dorthe Due (en Enke af Hr. Mag. Erasm. Afsens). Med hende avlede han 5 Sønner og 1 Datter. 2) Med Anna Wrangel, som overlevede ham. Hun gjorde ham til Fader for følgende Børn: 1. Hans, var Student, og reiste udenlands. 2. Annanias, ligesledes Student, og 3 Dorothea (den bekjendte Bergens Poetinde). *Dalmedgiftinden fødte 16 Januar 1634. † 17/16. gift med Ambrosijus Hardenbeck.*

10) Magister Ambrosius Hardenbeck, var fød den 30te April 1621 her i Bergen. Hans Forældre vare: Lucas Hardenbeck (Organiste ved St. Mortens tydske Kirke her i Byen) og Anna Westhoff. Han blev Student 1637, reiste til Kostoek, kom tilbage til Kiøbenhavn, fik Plads paa Communiteter, blev beskiftet til Decan., sluttede No. 1639 sit academiske Løb c. l., blev Hofmester No. 1642 hos Hr. Lars Ebbesen (Befalingsmand paa Skanderborgs Slot). To Aar derefter reiste han til Kiøbenhavn, logerede frit udi Doct. L. Schavenii Huus, holdt imidlertid private Collegia over Theologien, blev Magister No. 1645, kom
samme

samme Aar til Bergen, blev Amanuensis hos Bisskop L. Manthe; d. t. følgende Aar 1646 blev han Conrector i Bergens Skole. No. 1650 residerende Capellan til Dom-Kirken, og nie Aar derefter beskiftet til Sogne-Præst ved bemeldte Kirke, blev Provst i Nordhordlehu No. 1661. Han døde den 13de Junii No. 1683. Var gift med forbemeldte Dorothea Engelbreets Datter, med hvem han avlede 5 Sønner og 4 Døttre. Engelbreect og Lucas Hardenbeck overlevede Faderen.

Jenssen

11) Magister Deihlev/Lucoppidan (g) fød i Land-
bye Præstegaard paa Taasinge under Fyen, hvor Fade-
ren, Jens Monsen Høysum, var Sogne-Præst fra No.
1649 til 1679, blev No. 1680 beskiftet til Sogne-
Præst for Kors-Kirkens Meenighed i Bergen, derfra
forslyttet No. 1683 til Dom-Kirken udi lige Station.
Han ventede ved denne Forslyttelse tillige at blive Provst.
Men det slog Feil; thi Søster Schieldrup (h) lavede det
saa

(g) Formodentlig var han en Broder til den gamle Hr. Mo-
gens Lucoppidan, Sogne-Præst til Øster-Skierringe og
Hunstrups Meenighed udi Fyen fra 1678 til No. 1727.
(See Treschow. d. Jubel-Lær. Side 310.)

(h) Denne Søster Schieldrup (See Stam-Tavlen) var en
Datter af Bisskop J. Schieldrup i Bergen. Hun op-
holdte sig længe til Hove, blev gift med Hieronymus
Biergholtz. Denne skilte hende siden ved al hendes ti-
melige Belsfærd. Han satte hendes Fædrene Arv over styr,
og da Sviger-Moderen, Inger Worm, døde, blev den
ham i Boet tilkommende Arv ikke allene lequideret med
hvad han debiterede til Stervboet, men han blev desuden
og skyldig til Stervboet Summa 13916 Rdlr. Enkes
Dronningen, Frue Helle Rosenkrantz, og andre flere,
der

saaledes hos da værende Biskop, Doct. N. Randulff, at hendes Svoger, Magister O. H. Schreuder, blev udnævnt til Provst i Hardenbecks Sted. Denne Sag tog Magister Lucoppidan sig meget nær. Endelig udvirkede han et Kongel. Rescript af 21de Decbr. 1689, hvis Indhold var dette: „At Sogne-Præsten til Dom-Kirken i Bergen (i den da værende Provstes Sted, naar han enten døde, eller Bestillingen paa anden Maade blev ledig) maatte udi hans Sted til Provst forordnes, og at Sogne-Præsterne til Dom-Kirken herefter i Bergen, som paa andre Stæder brugeligt var, tillige skulle være Provster m. v.“ Endskiont at nu Magister Lucoppidan ved dette Rescript havde Haab om at blive Provst med Tiden, saa blev dog hans Duffe ikke opfyldt; thi han døde 1690. Man roser ham som en Mand af gode Studeringer. At han var en Ven og Velgiører imod Fattige, derom vidner hans Legat for fattige Enker, hvoraf mange nyde got i vor Tid.

12) Magister Söfren Glud, en Søn af Doctor S. Glud (i), fordum Biskop i Wiborg, og Ide Christian

der havde forstrakt ham med Penge imod Sviger-Moderens Caution, gjorde Arrest paa Arven, og da de merkedde, at der blev intet for ham udi Boet at arve, gjorde de Indførsel udi det Stervboet tilhørende Jordegods, og vandt Lams Høt derpaa. Herved tabte de andre Arvinger mere end mangan een maaskee skulle tænke og troe.

(i) Doct. J. Glud blev 1679 optagen udi Adels-Standen og benaadet med adeligt Vaaben. Foruden denne Søn havde

Line Moth (k), var fød i Høy-Laastrup Præstegaard i Siellands Stift, hvor Faderen var Sogne-Præst fra 1648 til 1673. Hans første Lykkes-Trin var, at han blev Rector i Holbeck, derefter Provst paa Regenzen, siden virkelig Professor Mathæs. og Theolog. designat. ved Kiøbenhavns Universitet, og derfra kaldet til Stifts-Propst og Sogne-Præst ved Dom-Kirken i Bergen. Han døde den 16de Febr. 1696 og blev succederet af

13) Magister Anders Bruun. Han var fød i Kiøbenhavn den 16de Septbr. 1654. Hans Forældre vare Thomas Bruun og Anna Rasmus Datter. I de unge Aar frequenterede han Kiøbenhavns latinske Skole, blev og derfra dimitteret med Hr. Doct. H. Bornemans Teknim. (l). Af Høisæl. Kong FRIDERICH den 3die blev han beskicket til at forestaae Musiquen paa Slottet, og ned imidlertid det dertil tillagde Stipend. Music., som et Kongel. Gratiale. Derefter fik han Plads paa Regenzen, ned og Sted paa Communitetet, samt sluttede sit academiske Løb No. 1674 c. l. Blev antaget No.

de han flere Børn, hvoraf een Søn (Peder Glud) siden døde som Justis-Raad og Amtmand over Kommer-Rige øster paa Norge.

(k) Hun var en Søster til Sophia Amalia Moth, Grevinde af Samsø, med hvem Høisæl. Kong CHRISTIAN den 5te avlede de Herrer Gøldenlöver. Deres Broder var Hr. Matthias Moth, Ridder af Dannebrog, Geheim-Raad og Ober-Secretair ubi det danske Cancellie.

(l) Doct. Henrich Bornemann var først Rector i vor Frue Skole ubi Kiøbenhavn, men døde siden som Bisop over Siellands Stift.

No. 1675 til Informator hos Magister W. Berring. Derefter kom han til Hr. Statholder Bieleke som Informator for den unge Herre, Hr. Jens Jørgen Marschiald. No. 1679 blev han Amanuensis hos Doctor H. Bagger, blev No. 1682 Capellan til Christianshavns Kirke i Kiøbenhavn, blev No. 1686 beskikket til Sogne-Præst ved bemeldte Kirke. No. 1696 blev han beskikket til Sogne-Præst ved Dom-Kirken i Bergen og til Provst over Nordhordlehn. Døde den 25de Novbr. 1705. Man fortæller mange besynderlige Ting om denne Mand. Blandt andet, for Ex., dette: At da Ildbranden No. 1702 overgik Bergen, og hans Huus-Folk ville redde hans Eiendeele, skal han ikke alene have forbudt dem samme, men derhos betydet dem: at de skulle ikkun staae stille, og med Forundring see paa Herrens Frelse. Man siger for vist, at Ilden tre Gange angreb det øverste Stok-Værk af Huset, men strax blev slukket, ligesom at hans Eiendom allene af alle omstaaende blev sparet for Ildens Grumhed. Videre, man legger til, at han nogle Uger for bemeldte Ildbrand (i sær næste Fredag tilførn) i adskillige Fredags-Prædikener over 1 M. B. 19 Cap. 12, 13 Vers alvorlig skal have bestraffet de paa den Tid i Evang gaaende Synder, og fast paa en prophetisk Maade betydet sine Tilhørere den overhængende Ulykke. Man ansaae hans Ord for Enthusiasm., og drev Spot dermed i offentlige Selskaber (m). Strax derpaa indfaldt den

H 2

max

(m) Denne Relation lader jeg staae for sit Værd, endskjand man af Historien haver parallelle Exempler. Saaledes s. Ex.

mærkelige Jdebrand, som berøvede mange af dem, der havde fornsiet sig paa hans Bekostning, deres baade Huse og Belfærd. Det er og tillige en Sagn, at han skal have stienket sit Huus til en vedvarende Præstefidens for Sogne-Præsterne til Dom-Kirken. Herom vil formodentlig Msr. Friman underrette os. nærmere i

Sam-

Er. berettes der om den gamle Hr. C. H. Knoph (Hof-Prædikant hos Høisal. Kong FRIDERICH den 2den), at han forud sagde sin Død; Det heder derfor i hans Eoisthaphio: ultimæ horæ præsciis. (See Pontopp. Marmor. Danic. L. I Side 33). Tredie Søndag i Advent 1737 tog han Afsked med Meenigheden, og døde den 5te Jan. 1738. (See Tresch. Jub. Lærer. Side 212). — Hr. S. J. Buch sagde ligedant sin Død forud (See loc. cit. Pag. 289 og Marmor. Danic. Lib. II. P. 245). Om Hr. Mag. Mort. Keenberg i Kiøbenhavn fortæller man det samme, og legger til, at det gif saa vidt med ham, at han bestemmede Maaden og Tiden, og da det lafskede dertil, kiserede han om og bad sine Venner Jarvel. — Om Msr. J. Lenfant, Confesseur hos forrige Konge af Preussen, fortæller man, at da han ved en vis Feilighed kom til Hove, skal han have sagt: At som hans Fræskilleses-Time var nær, og han vidste tillige, at Kongen snart skulle følge ham efter, ville han førstkommande Søndag berede baade Kongen og sig til denne vigtige Reise, som forestod dem begge. — Hvad seer? — Han valger næste Søndag disse Prophetens Ord til Text: Beskif dit Huus, thi du skal døde og ikke leve! Han holder en rørende og opbyggelig Tale over samme; men just i det han ville stige ned af Prædike-Stolen, angribes han af et Slag, og saa Timer derefter opgav sin Aand. Saa Dage derefter gif Kongen ud af Tiden. Jeg lader nu disse anbragte Exemppler staae for sit Værd. Endskiont at man ikke enten kan indsee deres Aarsag, eller til Guldkommenhed besdømme dem, saa holder jeg dog for, at man ingen Grund finder for, at kalde dem aldeles i Tvivl, efter som de paa lidelig antegnes af troværdige Mænd. Ividlerid indlader jeg dog samme til Læserens Skjøn og Dom.

Samlingen af Bergens Fundaker. Hr. Bruun var gift med Cathrine Bylling. Var Fader til følgende Børn, som overlevede ham: 1. Rasmus. 2. Thomas. 3. Christen. 4. Anna Cathrine og 5 Maria Sophia.

14) Magister Ole Storm. Han var fød udi Westens Kald i Nordlandene No. 1646. Faderen var Michel Olsen Storm, frequenterede den latinske Skole i Tronhiem, og blev derfra dimitteret. Da de academiske Examina vare lagte tilbage, kom han til Bergen, i Tanke at reise til sit Føde-Sted; men blev imidlertid recommenderet til Informator hos en ubenævnt Herre i Kiøbenhavn. Blev No. 1683 Sogne-Præst til Kors-Kirken her i Bergen. Blev No. 1705 Sogne-Præst til Dom-Kirken og Stifts-Propst ic. Døde No. 1721 i Novbr., var gift med Anna Samuels Datter Schreuder, som overlevede ham. Han efterlod sig følgende Børn: 1. Michael, Amtmand efter paa Norge. 2. Samuel, Raadmand i Bergen. 3. Owe, døde daarlign. 4. Ole Römer, Procurator. 5. Hans, Bedemand til Dom-Kirken i Bergen, og 6. Cicilia Sophia.

15) Peter Matthias Tanch, Consistorial-Assessor og Vice-Bisshop til Tronhiems Stift, var fød i Kiøbenhavn No. 1681 af Forældre Jörgen Hansen Tanch og Sophia Amalia Tychoff. Da han havde sluttet sit academiske Løb med Berømmelse, reiste han udenlands til Tydskland, Engelland, Italien ic. Kom hjem, blev Hofmester hos en vis Herre i Kiøbenhavn, derefter

Sogne-Præst til Niibe og Worlew Kald i Jylland, derefter Stifts-Propst og Sogne-Præst til Dom-Kirken i Bergen. Underveis til Bergen tog han til Christiania, og Vinteren over, No. 1722, opholdte sig hos sin Hr. Sviger-Fader, Conferens-Raad og Biskop Deichmann, gjorde under frit Kongel. Reise-Pas i Aaret 1727 en Reise til Christiania udi vigtige Affaires. Blev Episcop. designat. i Tronhiem; men havde siden den Banlykke, at bemeldte Biske-Stol ved indfaldende Vacance blev No. 1731 givet bort til en anden. I Aaret 1746 traf der ham her i Dom-Kirken det mærkelige Tilfælde: At da han traadde frem paa Gulvet for at døbe et Barn, og med Besvær fik udsagt disse Ord: Far herud, du ureene Aand! og giv den Hellig Aand Rum! fik han et Slag, tabte sit Næse, faldt om paa Gulvet, og blev baaren hjem for en Død. Efter en Maanedes Forløb omtrent kom han sig igien; men det følgende Aar blev han paa nye langt heftigere angrebet af samme Svagthed, og da maatte han den 18de April 1747 bide i Græsset. Han var en brav Præstemand og en ferm Jurist. Var to Gange gift. 1) Med Elle Deichmann. Af dette Egtteskab overlevede følgende Børn deres Fader: 1. Bartholomæus, døde som Ingenieur i Vestindien. 2. Peter Matthias, Skipper. 3. Carl, Student. 4. Christian. 5. Elle, gift med Sr. Danielsen i Bergen. 6. Sophia Amalia, med Tolder D. Danckertsen i Bergen. Anden Gang var han gift med Elle Maria Garmann. Af dette Egtteskab var følgende Børn: 1. Karen Elisabeth,

beth, gift med Børge Rosenkilde i Stavanger, og 2. Johan Garmann, der tilligemed Moderen døde den 6te May 1739.

16) Ole Thidemann fra No. 1747 til No. 1762.

17) Jens Renneord, fød den 5te Mai 1702 udi Namots Præstegjeld i Aggershuus Stift, kom i de unge Aar til Hr. Justiti-Raad og Raugmand Lachmann i Christiania. Og da denne Tiid efter anden mærkede hans ugemeene Eyst til Studeringer, overdrog han ham til Studios. O. Werdals Information; derefter blev han sat ind i Christiania S.ole, blev Student No. 1728, nød frie Underholdning i Kiøbenhavn af en Landsmand, Jac. Leuch, fra Christiania, sluttede sit academiske Løb, kom tilbage til Christiania, conditionerede hos Kiømand Sr. J. Eliæsen, blev No. 1733 residerende Capellan til Kngge og Mof i Aggershuus Stift, blev No. 1738 residerende Capellan til Bergens Dom-Kirke, derfra 1740 forflyttet til Kors-Kirkens Meenighed som Sogne-Præst, blev No. 1758 constitueret Stifts-Propst, blev beskiftet til virkelig Stifts-Propst og Sogne-Præst ved Dom-Kirken No. 1762, og døde den 2den Sept. 1770. Han var en brav Mand, elskede Gud og sin Næste, ville ingen ont, men alle vel. Var gift med Anna Christine Pipper, med hvem han, foruden en Datter, som døde i sin Ungdom, avlede følgende Børn: 1. Ludvig, p. t. Birke-Dommer over Svaneø Birk i Svendsfiord. 2. Maria, var gift med Hr. N. Sunde.

3. Marthe, var gift med Hr. Jørgen Ibsen, residerende Capellan til Stordalsen i Tronhiems Stift, og 4. Anna, er gift med Iver Bredal i Bergen.

18) Magister Hans Mossin, er fød udi Eversied Præstegaard den 16de April 1716. Faderen var Peder Mossin, Stædets Præst, Moderen Anna Giesling. I hans Alders 10de Aar blev han faderløs. I Begyndelsen blev han holdt til Studeringer under privat Information, derefter indsat i Søbye Skole under Magister Thom. Andrups Information. Af denne Lærer profiterede han meget. Da hans Moder døde, og Farbroderen, Hr. Hans Mossin, da værende Sogne-Præst til St. Nicolai Kirke i Kiøbenhavn, kaldede ham over til sig, maatte han med inderlig Bedrøvelse forlade forbemeldte sin Lærer, der meget elskede ham. Imidlertid havde han kiendelige Prover paa Guds Forsyn. Hans Farbroder recommenderede ham til sin Svoger, Magister C. Nannestad, for at sættes ind i Fridrichsborgs latinske Skole. Af denne Mand profiterede han ikke lidet, saavel i Henseende til sine Studeringer, som det indvortes Mennesskes Forbedring. — Fra sidstmeldte Skole blev han dimitteret No. 1733. Iblant Professoreerne fandt han mange Belyndere. No. 1739 blev han Alumnus paa Borches Collegium, og samme Aar Decanus paa Klosteret. Omtrent ved denne Tid ville sal. Hr. Consistorial-Raad Hvid have bragt ham i Forslag til Catechet-Embedet ved Holmens Kirke; men som hans Lyst var at blive ved Akademiet, frabad han sig

sig samme. Men som bemeldte Embede nogen Tid derefter blev vacant, og hannem atter tilbudet, anfaae han det som et Guds Kald, og derfor troede sig forbunden til at adlyde. Derefter blev han beskikket til Præst for Abel Carrine-Boderne i Kiøbenhavn, og ved Hr. Etah-Naad Gram, hans store Belynders Mellemhandling, recommenderet til at holde Cabinets-Prædiken hos Hs. Excellence sal. Hr. Ober-Kammerherre von Plessen. A. 1751 blev han beskikket til 2den Capellan ved Nye-Kirken i Bergen (n). Ao. 1757 til øverst residierende Capellan ved Dom-Kirken her i Byen, og det, som er mærkeligt, uden at han nogensinde vidste at det var ledigt. Ao. 1762 blev han beskikket til Sogne-Præst ved Kors-Kirkens Meenighed, blev Magister 1769, blev Ao. 1770 beskikket til Stifts-Provst, Provst over Nordhordlehn og Wosß, samt Sogne-Præst til Dom-Kirken. I dette Embede lever og arbejder denne lærde og retskafne Mand nu, da dette skrives, med god Helbred i tiltagende Alder. Han fortjener ei mindre Ære og Kierlighed af alle i Almindelighed, end af sin Meenighed i sær, for hans redelige Hierte og uskyldige Omgang. Han har været to gange gift: 1) Med Anna Sophia Nyeborg, med hvem han avlede 1. Sen, Haas, død. 2. Anna, som endnu lever. 2) Med Anna Bea-

(n) Jeg anmerker, som noget besynderligt, hvad han (udi den mig meddeelte Relation) anfører, nemlig dette: At han tre Aar tilførn (uden selv at vide det) var, tilligemed Formanden i Embedet, allerunderdanigst foreskillet Hans Majestæt til dette samme Embede at erholde, som han nu allernaadigst blev confereret.

ta Fleischer, en Datter af Hr. Cancellie-Raad og Sørens skrifer Johan Sechman Fleischer.

Anden Afdeeling.

Om Prædikanterne, Medtjenerne og de residerende Capellaner ved Kirken.

Svab Tid at Dom-Kirkens Meenighed i Bergen først fik de saa kaldede Prædikere 3: Medtjenerne, kan ikke med nogen Vished enten oplyses eller bestemmes. Derimod bliver det snarere en Sandhed, at man i Begyndelsen ved denne, ligesom ved de andre Kirker her i Byen, har behjulpet sig med en Præst alleene, der var Sogne-Præst. I den seener Tid, da Almuens Tal vorte til, sandt man for got og nødvendigt at forsyne Sogne-Præsten med en Medarbejder. Denne havde Navn af Medtjener. Jeg maae her iagttage en vis Orden udi deres Opregnelsse, og naar jeg i Forveien har sagt Læseren dette: At de første, som man strax efter Reformationen betienede sig af, kaldtes Prædikere, saa vil jeg anføre dem, just udi den Orden jeg finder dem antegnede og ommeldte, som er denne:

1) Thomas Hansen, blev indsat No. 1551 til at være Prædikant. No. 1558 den 13de Septbr. traf han (i at gaae hjem fra en Syge-Berettelse) det Vandheld at brække sit Been. Og som han desformedelt blev ubequem til at forrette sit Embede, blev det forshnet ved en anden, hvis Navn man ikke finder antegnet. Han døde No. 1559.

2) Magister Mathias Tierp, fød No. 1488 udi et Kirke-Sogn i Sverrig af samme Navn, gif i de unge Aar udi Lunde Skole, siges at have reist udenlands og opholdt sig til Wittenberg, hvor han først skal have faaet Smag paa den evangeliske Lærdom. Da han kom hjem, blev han forskrevet hid til Norge, hvor Magister Edvardsen (i Msc.) beretter, at han var udi Tjeneste paa den hellige Kirkes Vegne i 60 Aar. Han var Haand-Skriver baade hos Biskop Andor og Oluf Torchildsen, derefter blev han Sogne-Præst (uden Tvil til Hammers Kald i Nordhordlehn) (a) men hvad Aar, veed man ikke. I Doct. J. Schielderups Tid blev han bestiftet til den første residerende Medtiener ved

(a) Det, hvoraf jeg gjør mig denne Slutning, er følgende Ord, som jeg finder antegnet udi een af Capitulets gamle Dag-Protocoller. Ordene ere disse: „No. 1556, den 13. Mai, havde Hr. Mester Mads paa Hamer ladet 8 Almues Mænd (af bemeldte Hammers-Gield 3: Præste-Kald) her for Retten indkalde, epter som hannom susnedes, at samme Mænd hannom udi hans vonlige Varsols-Gaffer havde fornærmet.“ Saavidt Protocollens Ord.

ved Dom-Kirken her i Bergen (b). Han døde som Jubel-Pæder den 7de Jan. 1571.

3) Matthias Christian Schiørte, fød No. 1535 udi Leirdals Præstegield i Sogns Proustie af Forældre Peder Matthiæsen (c), først Degn, siden Præst i Kaldet, og Sigrie Asbiørns Datter. Den første Anviisning til Studeringer gav Faderen ham selv, derefter blev han sat ind i Bergens latinske Skole, hvorfra han blev sendt til Kiøbenhavns Universitet. Da de sædvanlige academiiske Prøver vare lagde tilbage, blev han No. 1560 ordineret til Prædikant ved Bergens Dom-Kirke. No. 1562 reiste han til Leirdal, og blev Faderens Adjunct.

Han

(b) Jeg finder antegnet, at det No. 1559 først i Aaret blev besluttet, at der skulle forordnes en residerende Medticiener til Dom-Kirken. Formodentlig er da Hr. Tierp bemeldte Nar bleven beskicket dertil, efter som han var den første af de saa kaldede Residerende. Imidlertid maa Læseren ikke opholde sig over, naar han udi dette Tids-Rum fra No. 1560 og indtil Hr. Tierpes Død finder en Schiørte, Jenssen, Jörgensen, Riiber, Bonde og Steinhardten anførte. Hiin var residerende Capellan, disse derimod, endskjønt ordinerede Mænd, dog kun Prædikantere, det er saadanne, der paa visse bestemte Tider prædikede for Mee-nigheden, og gavede den tilbørlige Underviisning i Christendommen, eller i det mindste havde Inspectionen derover. — Ved Tierpes Død ophørede denne Indretning. I den yngre Tid forordnede man to residerende Capellaner. Herom paa et andet Sted mere.

(c) Det er en Sagn: At efter som denne P. Matthiæsen skal have været en ferm Skjotte og Jæger, saa skal Børnene deraf have taget Anledning til at føre Stamme-Navnet Schiørte. Hvor vidt samme er at lide paa eller ikke, laader jeg saae derhen.

Han døde No. 1569, og var gift, men med hvem, vides ikke.

4) Jörgen Jensen.

5) Niels Jörgensen. Han var først Capellan til Kors-Kirken, blev derfor No. 1563 stadfæstet af Capitulet til Medtiener ved Dom-Kirken et Aar omkring, og blev hannem lovet 45 Rdlr. (d). Magister Edvardsen beretter: at han No. 1564 blev Præst paa Admiraltens Skib, og med dem drog til Trondhiem for at indtage den fra de Svenske, som havde erobret den, og at Magister Abfalon tog imidlertid vare paa hans Prædiken om Tiirsdagen (e).

6) Jens Jacobsen Riber, fød i yttre Holmedals Kald ndi Syndfiord, hvor Faderen, Jacob Riber, var Capellan hos Sogne-Præsten L. J. Krog, blev No. 1565 kaldet fra Kiøbenhavn for at være Medtiener ved Dom-Kirken. Strax derefter blev han kaldet afen Proprietair i Danmark, hvor han omsider døde (f).

7) Jens

(d) I gamle Dage havde Dom-Capitulet i Bergen Ret til at kalde Prædikantere. Disse bleve antagne paa en vis Tid og af Capitulet betinget Løn.

(e) Denne Abfalon var vor bekjendte bergenske Antiquarius Abfalon Peterlen Beier, som siden blev Slots-Præst her i Bhen, og om hvem jeg skal give Efterretning iblant Slots-Præsterne ubi det 7de Capitel.

(f) Til Historiens Oplysning og Læserens nærmers Estertanke kan jeg ikke undlade at tilføie følgende Anmærkning: Iblandt andet

7) Jens Jensen Bonde tiende (siger Edvardsen) Capitelet for en Prædikant. Han skal være fød udi Ulvigs Kald i Hardanger omtrent A. 1525. Faderen var en Bonde; Moderen derimod en Søster til Doctor og Biskop J. Schielderup i Bergen. Sogne-Præsten til forberemelte Ulvig, Hr. Lauritz Knudsen, tog ham an først til privat Opvarter, derefter, da han fornam hans Lyft til Studeringer, og mærkede hans fortreffelige Genie, gav han ham den første Underviisning, siden blev han indsat i Bergens latinske Skole, blev Student, kom hjem, og A. 1565 kaldet af Capitlet til Dom-

andet beretter Magister Edvardsen udi det osebemelte Manuscript, at denne J. J. Riiber kom fra Dom-Kirken til Woss, og siden drog til Kjøbenhavn, hvor han A. 1563 blev beskicket til den første Superintendent paa Ferrøe o. s. v. Men denne Efterretning bliver uden Tvil en Feil. Thi om man end for et Dieblit ville antage denne Relation for rigtig, og ifkun tilstaae en Feiltagelse i Aars Tallet, enten hos Edvardsen selv, eller Copisten, saa bliver det dog ikke at antage, for det første, at han skulle have været Præst paa Woss; thi i saa Fald havde Hr. Miltzow, der i det øvrige har udmærket sig ved sin bekjendte Nøiagtighed, vist nok antegnet ham, in Serie Pastorum Wossens. For det andet eier jeg selv et gammelt Pergaments Huuse-Skiøde af A. 1565 (udstædet af denne Riiber, Prædikant ved Dom-Kirken). Samme Skiøde viser tydelig, at han bemeldte Aar endnu var i Bergen, og mageskiftede N. B. sin tilkøbte Huuse-Baaning med en anden Eiendom (beliggende paa Droen) der kaldt ham mere beleiig. Saafermt som man (uagtet disse mine Indvendinges Grunde mod Edvardsens anførte Efterretning) enten skulle ville have ham alligevel til den J. Riiber, om hvem Luc. Debes i sin Ferroa Rekerata taler, da kan man om samme eftersee E. Pontopp. Annal. 3 Tom. P. 210, endskiønt jeg (for min Deel) er af den Tanke, at disse ere to adskilte Personer.

Dom-Kirken, døde udi den grasserende Pestilenke det næstfølgende Aar.

8) Tolleif Steinhardsen, en Præste-Søn fra Is-land, kom i Stædet før forrige. Denne Mand skal have haft besynderlige Hændelser. I de unge Aar kom han til Skaane. Ved hvad Leilighed, er ubekjendt. I Skaane tjente han for Hyrde-Dreng; men da nogle Creature af dem han var sat til at passe paa, kom ham fra, og hans Huusbonde desformedelst baade med- handlede ham ilde og jog ham paa Dør, kom han i Tieneste hos en gammel Adelsmand paa Wisbye Slot ved Navn Söffren Nordbye, og da denne blev bekriget af en Skibs-Capitain fra Lybeck (Berent van Mühlen) blev han formodentlig fangen ført til Lybeck, kom derpaa i Tieneste hos en Skipper sammesteds, med hvem han fra No. 1527 til 1532 gjorde adskillige Rejser til Bergen. Tilfidsst gif han fra Skipperen, og kom i Tieneste hos Mægister Erich Lofs, Rector i Bergens latin- ske Skole. Denne, da han fornam, at han havde lige saa stort Genie, som Lyst til Studeringer, tog han ham ind i Skolen. Han var flittig, og gjorde i Hast en mærkelig Fremgang, blev Student No. 1537. Man siger, at Biskop Gieble holdt meget af ham, og skal (da han kom tilbage til Bergen) have recommenderet ham til Capitelet i Bergen. No. 1568 blev han ordi- neret til Prædikant ved Dom-Kirken. No. 1571 blev han paamindet, saavel af Capitelet, som af Biskoppen, om sin Prædiken, den han havde holdt nogle Gange
om

om Alterens Sacramente (g). Han var tilligemed Dom-Canonicus, og døde No. 1572.

9) Erich Fols, formodentlig af de danske Foller, blev af Slots-Herren Mads Schæel, Bisp, Borge-mesterne og Raad paa Stranden boende (h) udi Kans-nikkernes Nærværelse efter lang Samtale udvalgt til at være ordinaire Medtiener (i) til Dom-Kirken udi sal. Hr. Magister Tierps Sted, og skulle beholde det lille Præbende, som Hr. Mads havde før, og de to Syncker Barning af Munkeløvs Grundeleie, saa længe som han formaaede at giere Tieneste ved Dom-Kirken.

10) Abfalon Abfalonsen fra 1582 til 1589.

11) Niels Mauritzen, døde den 18de Dec. 1594.

12) Hans Kruse (som mærkeligt) blev beskiftet af Kongen til forriges Eftermand (k), derefter blev han *for Capellan* Sogne-

(g) Dom-Capitulets Dag-Protocoll i Bergen for bemeldte Aar beretter: At han udi nogle Prædikener, holdne om Tiirsdagen, havde yttret Calvinismum, hvorfor han blev kaldet ind for Capitulet og sat til Rette; men som han lovede at affaae derfra, blev Forseelsen ham efterladt.

(h) Saaledes udtrykker Magister Edvardsen det i hans Manuscript, som jeg ofte citerer.

(i) Det vil sige det samme som residerende Capellan.

(k) Anledningen hertil fortæller man paa denne Maade: Capellaniet havde staaet ledigt efter Formanden over 2 Aar, efter som der var Striid imellem Capitulet og Meenigheden. Meenigheden formeente sig efter Ordninghen at have Jus vocandi, Capitelet derimod gjorde sig stor Umage for en erudit Student. Ingen af de stridende Partier ville give efter. Tilfids slog Kongen imellem, og beskiftede ovenmeldte Hr. Kruse til Capellan.

Sogne-Præst til Legangers Kald i Sogns Provstie, hvor han døde No. 1620, efter at han udi nogle Aar havde været Provst i Provstiet.

13) Peder Nielsen Fols, forriges Eftermand. Om ham i næste Capitel.

14) Marcus Kiær var Comminister No. 1613, blev siden Sogne-Præst i Fyen.

15) Hans Paludan blev Sogne-Præst i Siellands Stift, efter at han i kort Tid havde været Capellan her ved Kirken.

16) Jacob Andersen Mann (1), forriges Eftermand, blev siden Sogne-Præst til Forde Kald i Syndfiord.

17) Biörno Kock skal være fød i Syndfiords Provstie. Vender vare hans Forældre, gif i Bergens Skole, blev Student, opholdte sig i 4 Aar ved Academiet, kom hjem No. 1588, blev No. 1609 Sogne-Præst til Wigør Kald, hvorfra han adskillige Gange søgte Forsyttelse (m), blev Capellan No. 1616 til Dom-Kirken, og døde No. 1618 udi den grasserende Pest meget pludselig paa Gaden. Han var gift med Lucretia Storek, en Datter af Hr. Berthel Storek, Sogne-Præst til Ham-

I

mers

(1) Noget kalder ham Mann, andre Morsianus, og atter andre Morsianus. Under det første og sidste Navn har jeg fundet ham paa adskillige Stæder udi Capitulets gamle Protocoler.

(m) Harsagen til, at han saa yppig søgte Forsyttelse, beretter man at have været denne: At Zondahls Anney, som man holdt for Sogne-Præstens bedste Indkomme, blev taget fra Wigør. Herom mere paa et andet Sted.

mers Kald, og en Enke af Hr. H. Johannelen, Sogne-Præst til Wiger.

18) Magister Hans Samuelsen Schreuder.

19) Daniel Wilchensen, en Søn af Wilchen Tarmodsen (n) og Karen Jens Datter, var fød her i Bergen No. 1599, blev No. 1625 Sogne-Præst til Fjeldbergs Kald i Synthordlehn, blev No. 1632 Medtjener til Dom-Kirken, døde No. 1644.

20) Peder Nielsen Leem, fra No. 1644 til 1651.

21) Magister Ambrosius Hardenbeck.

22) Samuel Hansen Schreuder (en Søn af H. S. Schreuder og Anna Jens Datter Block) var fød i Ealslundborg. Allersørst var han Faderens Adjunctus i nogle Aar, derefter blev han Magister Engelbrecht Jørgensens Capellan, siden blev han af Bissen og Byens Dyrighed ved Hardenbecks Forslyttelse beskikket til Capellan her ved Kirken, derefter til Notarius juratus udi alle Skifter i Bergens Bye og Stift (o), blev derfor

fal-

(n) Wilchen Tarmodsen var først Raadmand her i Byen i 7 Aar, derefter var han Borgemeester i 34 Aar, og døde omsider udi en hoi Alder af 85 Aar og 6 Maaneder.

(o) I forrige Tider, ja lige fra Reformationen indtil denne Mand's Død, var det vedtaget her i Bergen (jeg skal nu ikke kunde sige, enten lov-befalet eller ikke) at een af Capitelstedske holdte Protocollen udi de geistlige Skifter. Vore Skifterne paa Landet, da maatte han enten selv være tilstæde, eller have en Mandataire, som paa hans Vegne forrettede alle Ting, og derefter sendte det ind til Byen, da denne antagne Notarius besørgede det i saa Fald fornødne. Denne Indretning ophørede ved Hr. Schreuders Død.

Andet Cap. Om Præstefk. til Døm-Kirk. 131

kaldet Notarius regius. Han døde Emeritus Anno 1706.

23) Magister Johan Widing.

24) Magister Casper Römer, var fød i Christiania No. 1683. Hans Fader var Jacob Römer, (Notarius Public. og Procurator ved Ober-Hof-Retten i Christiania) blev dimitteret fra Christianiæ Skole, conditionerede siden hos Hr. Capitain de Tønder, med hvis Enke-Frene han siden indlod sig i Ægteskab. No. 1710 blev han kaldet til Feldt-Præst (p), blev Capellan til Døm-Kirken No. 1713, og da han var saa usorgsigtig, uden Kongel. Tilladelse, hiemme i Huset at copulere et par Folk, blev han for samme efter Kongel. Ordre actioneret No. 1717; men som han afsbad bemeldte sin Forsælse, blev den hannem efterladt og den anlagde Action ophævet efter et Kongel. Rescript af 9de Mai 1718. Han døde No. 1737; var gift med Marthe Pharoe, og efterlod sig en Datter, Maria Elisabeth, siden gift med Hr. Major C. F. Blichfeldt i Bergen.

25) Jens Rennord fra No. 1738 til 1740.

3 2

26) Mat-

(p) Dette skeede meget hastig, thi da han, som Proprietair, var kommen ind til Christiania, blev han tilbuden ovenmeldte Station, og da han dertil var villig, blev han strax ordineret. Men da han derpaa kom hjem for at tage Afsked med sin Familie inden han reisste til Armeen, ville hans Hustru (som herom var vridende) ingenlunde troe, at han var bleven Præst, efter for denne Forvandling fra Proprietair til Præst i saadan Hast, kom hende noget mistenkkelig for.

26) Matthias Albert Haberdorff fra 1741 til 1747.

27) Lyder Fasting (q) var nederst 5: 2den Capellan til Dom-Kirken fra No. 1741 til No. 1747. Der-
 efter overst Capellan ved bemeldte Kirke fra sidstnævnte
 Aar til 1757, da han blev beskikket til Sogne-Præst
 for Jansee Kald i Nordhori Lehn.

28) Christen Selmer, var nederst Capellan fra No.
 1747 til 1762, da han blev beskikket til overst reside-
 rende Capellan til Kors-Kirken.

29) Hans Mollin fra No. 1757 til 1762.

30) Lyder Sinning (r), var fød her i Byen den
 21de Octbr. 1716. Forældrene vare Didrich Sinning
 og Magrethe Omsen, blev Student No. 1736, op-
 holdte sig i 3 Aar ved Academiet, informerede Børn
 indtil No. 1742, reiste atter til Kiebenhavn for at sege
 Promotion, blev Vice-Pastor til Jørgensfiordens Kald
 paa Sendmer, blev No. 1750 residerende Capellan til
 Kors-Kirken, derfra forflyttet til overst Capellan ved
 Dom-Kirken den 24de Junii 1762, døde samme Aar
 den 16de Julii meget hastig af et Slag. Var gift med
 Megrele Margrethe Calluben, som overlevede ham,

og

(q) Ved hans Ankomst til Meenigheden blev der beskikket to
 residerende Capellaner. Af disse blev han den nederste.
 Denne Indretning vedvarer endnu. Den ene af disse Ca-
 pellaner, nemlig den 2den, er tilligemed Sogne-Præst
 til Alkøens Sogn uden for Byen.

(r) Han døde forinden han fik Kongens Brev paa dette Ca-
 pellante. Ikke d. smindre vover jeg dog, for saaridt som
 Enken efter Mandens Død maatte indsøge Konge-Brevet,
 at give ham Sted iblant Præsteskabet til Dom-Kirken.

og efterlod sig 2 Døtre, Lydia Johanne og Clare Magrethe.

31) Johan Plate Bruun.

32) Jörgen Wiggers, er fød i Christiania den 15de Junii 1723. Faderen, af samme Navn, var Sold- og Tiende-Skriver sammesteds; Moderen, Maren Berg. Efter privat Information af Studios. J. Rennord og flere Lærere blev han derefter sat ind i Christiania Skole, reiste siden ned til Kiøbenhavn, blev privat informeret og dimitteret No. 1743 af Hr. Magister Hvid, nu værende Stifts-Provst i Kiøbenhavn (s). I Begyndelsen var hans Tanker at applicere sig til det Juridiske, tog derfor Condition hos Hr. Cancellie-Raad Hartmann, By- og Raadstue-Skriver i Roeskild. Men som hans Venner hellere ønskede at see ham employeret i den geistlige Stand, saa (beretter han) at han No. 1746 underkastede sig Exam. Theologic., blev Capellan No. 1750 til Faaberg Kald i Aggershuus Stift, reiste No. 1758 ned til Kiøbenhavn, blev Skibs-Præst paa den Kongel. Flode, kom hjem til Kiøbenhavn, blev No. 1762 beskikket til 2den Capellan her ved Dom-Kirken, blev No. 1769 overst residerende Capellan ved bemeldte Kirke, er gift med Bergithe Magrethe Bessel, Enke af Kiøbmand Sr. Herm. Cramer i Bergen.

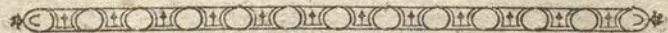
33) Claus Severin Arentz, en Søn af Biskop F. Arentz, er fød paa Askewolds Præstegaard den 1ste

I 3

April

(s) Det er noget mere end almindeligt, at to Stifts-Provster haver været denne Mands Informatores.

April 1742. Efter privat Information af Broderen, F. C. H. Arentz, blev han Student No. 1756. Da han c. Charact. haud illaudabil. havde sluttet sit academiske Løb, kom han tilbage, conditionerede derefter hos Farbroderen Hr. H. Arentz, p. r., Provst over Stavanger Provstie og Sogne-Præst i Stavanger, var Faderens Amanuensls fra No. 1764 til 1769, da han blev anden Capellan til Dom-Kirken og Sogne-Præst til Ufveen uden for Byen. Han er gift med Alida Charlotta Augusta van Krog.

Tredie Afdeeling.

Om

De personelle Capellaner ved Kirken.

1) **O**we Schreuder, en Søn af Samuel Hansen Schreuder, blev kaldet af Faderen til Capellan, men døde efter halvandet Aars Tjeneste omtrent.

2) Peder Annaniassen, fød paa Søndmør her i Stiftet, blev kaldet No. 1646 til Capellan for Sælløe Meenighed af da værende Sogne-Præst, Isach Jørgensen, var i lige Station hos Estermanden, reiste omtrent No. 1658 ind til Byen, blev No. 1661 kaldet til Capellan af Hr. Schreuder, og af Kongen beskikket No. 1669 til hans Vicarius udi de geistlige Arve-Skifter, som Notar. public. jurat., døde No. 1675. Var gift med Maren Sörens Datter, og efterlod sig 2 Børn: Annanias og Karen Magrethe.

3) Do-

3) Dominicus Nagel, fød i Bergen af Forældre Berent Nagel og Karen Hauritz, var Capellan fra 1723 til 1730, reiste ned til Kiøbenhavn, blev kaldet til Sogne-Præst for Biri Kald i Aggershuus Stift, byttede siden med Kongelig Tilladelse samme Embede med Skiolds Kald i Christiansands Stift, hvor han omfider dede som Provst i Provstiet. Var gift med Magrethe Elisabet Grønbeck, med hvem han havde vist 2, om ikke 3 Børn.

4) Hans Henrich Rafnsberg, en Søn af Kiebmænd Sr. Niels Rafnsberg og Frøche Meyer, var fød den 29de August 1707 her i Byen, blev Capellan No. 1737, dede ugift den 18de Mai 1740.

5) Johan Plate Bruun fra No. 1755 til 1762, da han blev anden Capellan til Kirken.

6) Thomas von Wester Angel, om ham iblandt Hospitalets Præstefkab udi det 5te Capitel.

7) Albert Hating. Min Fede-Bye er Bergen. Der saae jeg Verdens Lys allerførst den 14de Mai 1742. Mine Forældre, som begge ere dede, vare: Jörgen Hating, Sogne-Præst til Hospitalet (om ham siden) og Catarine Hedevig Pendsfeldt (en Datter af Hr. Cancellie-Raad og fordum Amtmand over Odensee Amt, Hr. Friderich Pendsfeldt). Den første Anviisning til Studeringer fik jeg af min Fader selv. Men da Embeds-Forretninger ikke tillod ham at give mig saa flittig Underviisning, som jeg behøvede, saa blev jeg sat til Skolens Collega, Msr. O. Omsen. Hans Information blev snart afbrudt. Jeg blev en Discipel af
Ber-

Bergens Skole, derefter privat informeret af en ferm Lærer, Knud Grove, atter i Aaret 1759 en Discipel af den publique Skole, var under hans Information i Skolens 4de Classe, omtrent $\frac{1}{2}$ Aar derefter frequente-rede jeg Skolen et Aar i den everste Classe under Hr. Cancellie-Raad Boalths Underviisning. Min Fader fandt derpaa for got at tage mig ud af Skolen, og atter under forbemeldte K. Groves Information at lade mig privat informere hiemme i sit Huus indtil No. 1762, da jeg med denne brave Lærers Testim. blev sendt til Academiet. Det følgende Aar sustinerede jeg c. l. Exam. Philosophic., reiste hjem. Hjalp min Fader, naar behøvedes, at prædike. Dermed fik jeg en temmelig Øvelse, reiste saa No. 1765 til Kiøbenhavn, og det følgende Aar i Martii Maaned c. Charact. haudillaudabil. udstod Exam. theol., og sluttede mit academi-ske Løb c. l. strax derefter. I Septbr. No. 1767 voce-rede min Fader mig til Capellan. Henved 3 Aar maatte jeg allene forrette hans Embede, efter sem han for det meeste var sengeliggende. I Aaret 1769 traf mig den rare Casus, at jeg (efter min Faders indstandige Begier) copulerede ham med sin anden Hustrue. I Aaret 1770 blev jeg kaldet til Capellan ved Bergens Dom-Kirke af sal. Hr. Stifts-Provst J. Rennord. I denne Station staaer jeg endnu hos sammes Eftermand, den brave Hr. Magister og Stifts-Provst H. Mossin. Min Hustrue er Maren Wirtmann Brüghmann, med hvem jeg (nu da dette skrives) har avlet 2 Børn, nemlig: 1. Jörgen, fød den 25de Julii No. 1773. 2. Steen Wirtmann Brüghmann, fød den 3die Julii 1775.

Ende paa det første Bind.

Forsøg

til en

Præste-Historie,

eller nogenlunde

Efterretning om Biskopperne og Præsterne
i Bergens Bys og Stift,

fra Reformationen til værende Tid,

sanket tilfammen

af gamle Documenter, Protocoller,
Pergaments-Breve, Haandskrifter ic.

og udgivet

ved

Albert Hatting,

Medtiener i Ordet ved Dom-Kirkens Meenighed i Bergen.

~~~~~  
Første Deel.

~~~~~  
Andet Bind.

~~~~~
Kiøbenhavn, 1775.

1803

1803

THE HISTORY OF THE

REVOLUTION

OF THE UNITED STATES OF AMERICA

IN THE YEAR 1776

BY

JOHN ADAMS

ESQ.

1789

PHILADELPHIA

PRINTED BY B. BELL

IN THE CITY

OF PHILADELPHIA

1789

BY B. BELL

PRINTED

IN THE CITY

OF PHILADELPHIA

1789

Første Deels andet Bind.

Om

Kors-Kirkens,
Nye-Kirkens, St. Jörgens
Hospital,

de trende

tydske Kirker

og

Slots-Kirkens Præsteskab
udi Bergen.

Sehr viele sind auch

in

der Welt

und die meisten sind

in

der

Welt

in

der Welt

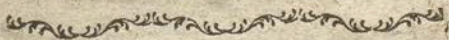
in

Tredie Capitel.

Om

Præsteskabet til Kors = Kirken.

Første Afdeeling.

Om Sogne = Præsterne.

Den første Sogne = Præst man finder antegnet at have tiend ved Kors = Kirken, efter at denne Kirke fik Præst, som var senere end Dom = Kirken, om hvis Lærere jeg har fortalt i det foregaaende andet Capitel, er:

1) Johan, (maaskee) John Haraldsen. Af en Attest, dateret den 13de Jan. 1547, sees, at han allerede havde været Præst ved Kirken i nogle Aar. Mer =

feligt, at han underskriver bemeldte Attest saaledes: Joh. Harald. Island. Past. Templ. St. Cruc. Bergens. & Canonic. Heraf (endskönt uden videre Hiimmel) gjør jeg mig den Tanke, at han formodentlig kan være fød i Island.

2) Jens Wiborg fra Danmark, blev Sogne-Præst 1549, var tilligemed Canonicus, og døde det følgende Aar udi Pesten.

3) Jens Hansen, blev viet til Præst 1550, var Canonicus og tilligemed de andre Canonic. domte udi den bekiendte Jacob Christensens Sag, som havde forfalsket Kongens Brev (a). Han døde Ao. 1564. Var to gange gift: 1. Med Magdalena — her fra Byen. 2. Med Maren — fra Dannemark, som overlevede ham.

4) Tho-

(a) Denne Jac. Christensen var Skolemester eller Rector i Bergens Skole. Han havde længe studeret ved Kiøbenhavns og Wittenbergs Universiteter, samt opholdt sig til Paris, dog sig selv til liden Nytte. Til et Forsøg blev han paa et halvt Aar antaget til Rector i Bergen, derefter frasagde han sig denne Station, først hos Doctor J. Schielderup, siden offentlig paa Capitelet. — Han gjorde heri meget vel, thi om ikke dette havde skeet, havde man sat ham fra Embedet, ikke mindre for hans uordentlige Levener, end Uduelighed. Derpaa reiste han ned til Kiøbenhavn, og foregav for Kongen, at han endnu var Skolemester udi den latinske Skole i Bergen, beklagede sine ringe Vilkaar og flette Løn, tilvandt sig derpaa underfundig Kongens Brev paa et Præbende, som Slots-Præsten Hr. Jørgen Erichsen tilforne havde haft. Hans Dumdriftighed gif endog saavidt, at han forfalskede Kongens Brev. Og, i Stæden for at der stod, som et Skolemester i Bergen,

4) Thomas Jensen, en Søn af forrige kom i Faderens Sted No. 1564, efterat han tilforn omtrent 7 eller 8 Aar havde tient Faderen som Capellan ved Kirken. Han døde den 12te Febr. No. 1582. Var gift med Birthe Povels Datter, og havde med hende 2 Sønner og 1 Datter.

5) Trod 5; Truls Pedersen var Sogne-Præst udi Hr. Niels Bildes Tiid. Han fik ont paa Prædike-Stolen og døde 1586.

6) Niels Simonson. Han skal være fød i Skaane. No. 1549 kom han som Barn hid til Norge med sine Forældre, blev først privat informeret, derefter sat ind i Bergens latinske Skole, derfra sendt til Kiøbenhavn's Academie, studerede til Wittenberg, blev Sogne-Præst til Kors-Kirken No. 1586, og døde No. 1588.

7) Hans Jørgensen fra No. 1588 i December, til No. 1590.

R 4

8) Pe-

gen, Eradsede han ud det Ord er, og skrev, som var Skolemester i ic. — Saasnart dette Bedragerie blev aabenbaret, blev han af Velbyrdige Hr. Erich Rosenkrantz, efter Kongel. Befaling, med Lov og Ret tiltalt, som en Falskner. Tilfaldt blev han dømt (som noget mærkeligt, hvori jeg ikke er i Stand til at hitte Næde), NB. fra al præstelig Embede, uagtet han aldrig var nogeninde enten bestikket eller ordineret til Præst. Videre, han blev dømt fra Vre, Belfærd og Liv. Kongen skænkede ham Livet. Derimod maatte han udrede store Bøder, hvorved han blev en i Grund og Bund forarmet Mand.

8) Peder Pedersen Kolding, fød No. 1550, studerede til Wittenberg, blev derefter forskreven til Opsloe, blev siden Præst til Westerbygd, reiste til Kiøbenhavn No. 1587, og blev Sogne-Præst til Korskirken No. 1590. Men som hans Helbred kun var maadelig, kunde han lidet og intet forrette af Embedet. Han døde den 23de Dec. 1591.

9) Hans Baltzeren Frierag (b) kom i forriges Sted, efterat han havde været forhen udi nogle Aar Præst i Wardøe-Huus-Lehn og Finmarken. Han testamenterede 100 Rdlr. til den latinske Skole her i Bergen. Han døde den 15de Martii No. 1609. Dette er og alt hvad jeg har fundet om ham. *han har skrevet en bryllupsredegørelse om 8 brudepar, som blev gift i Bergen 1601.*

10) Peder Nielsen Fols, forriges Eftermand, reiste, saasnart han var bleven Student, udenlands, opholdte sig ved Universiteterne i Saxen, studerede nogen Tid til Wittenberg, kom hjem til Fædrelandet, blev som en, for gode Studeringer berømt Student, af Hr. M. Nielsen, (Sogne-Præst til Wiger) forskreven hid til Norge, blev Capellan til Wiger No. 1599, succederede sin Sogne-Præst Hr. Joh. Galthung No. 1601, var Provst udi nogle Aar udi Provstiet; Men da Jondahls Anner, (som man holdte for Sogne-Præstens bedste Indkomster, blev taget fra Kaldet), saa søgte han

(b) Om denne Mand nedstammer fra de bekjendte Freytager, eller ikke, om hvem C. G. Jöcher i sit gelehrte Lexicon (Edit. 1733) Pag. 1150 seqv. ommælder, lader jeg være usagt. Det overlades til andres Undersøgning.

han af alle Kræfter Forfløttelse, blev derpaa No. 1608 residerende Medtiener til Dom-Kirken. Efter omtrent 6 Maaneders Forløb blev han derfra forfløttet og beskikket til Sogne-Præst ved Kors-Kirken. Den Uforsigtighed som denne Mand begik deels i Henseende til sin vildfarende Lærdom og forunderlige Prædike-Maade, deels i Henseende til sin Opførsel og Forhold, gjorde, at han tvende gange blev indkaldet for Capitulet, og alvorligen paamindet. Capitulets Protocoll viser, at det skeede første gang formedelsst den første Forseelse, den 6te April 1610. Og den anden gang, for sidste Sags Skyld, den 12te Aug. 1612. Denne gang betydede man ham, engang for alle, at holde sig fra den megen Klammer, hvortil han var henfalden, saafremt han sin Bestilling ville vedblive. Han døde No. 1615.

11) Magister Anders Anderssen Buck, blev Sogne-Præst til Kors-Kirken No. 1615, blev 1618 beskikket til Sogne-Præst paa Woss. (Om ham paa sit Sted).

12) Jonas Pedersen fød udi Senjens Fogderie i Nordlandene paa Trondenefs Bispe-Gaard den 13de Januarii 1592. Hans Forældre vare Peder Pedersen, først Vice-Pastor til Tronden, siden Sogne-Præst til Alstahaugs Kald paa Helgeland, Moderen var Kirkine Hans Datter. Indtil hans Alders 13de Aar blev han privat informeret, frequenterede Tronhiems Skole 13 Aar, siden Kiøbenhavns Skole 1 Aar og Helsingøers

udi 4 Aar, reiste derefter udenlands, opholdte sig ved Wittenbergs, Rosocks o. fl. Universiteter, endelig da han havde besøgt de fornemste Stæder og Academier i Meissen, samt alle de vendiske Søe-Stæder, reiste han til Bergen, derfra til Helgeland, blev kaldet den 25de Nov. 1618 til Faderens Capellan ved Alstahaugs Mee-nigheder, blev beskicket den 19de April nest følgende Aar til Sogne-Præst ved Kors-Kirken i Bergen, stod 52 Aar udi dette Embede, og døde som Jubel-Lærer den 19de Oct. No. 1671.

13) Magister Jens Söfrensen Hoffmann, fød her i Bergen den 22de May 1642, af Forældre Söfren Jensen, Borgemester her i Byen, og Giertrud Hans Datter, blev dimitteret fra Bergens Skole, sluttede sit academiske Løb, reiste til Engeland, Holland, kom hjem efter 2 Aars Forløb, blev No. 1666 beskicket at være den gamle og sengeliggende Hr. Jonæ Pederzens Adjunctus, og hannem udi Embedet at succedere (c). No. 1670 maatte han reise til Kiøbenhavn, eftersom en anden, sc. Hr. Peter Müller, som kaldes Hs. Excellences Hr. Güldenlöves Præst, havde saaet Bente-Brev paa Kaldet. No. 1671 tiltraadde han Kaldet som virkelig Sogne-

c) Forunderligt, at endskönt han havde Kongens Brev paa at være Adjunctus, som sagt, saa blev han dog ikke ordineret førend den 29de Julii No. 1669, altsaa nesten 3 Aar derefter. Hertil veed man ingen Aarsag. Men at samme medfører Rigtighed, kan jeg med saa megen mere Visshed forstke, som jeg selv har ekstraheret dette af hans egen originale Stamme-Bog, den en af Familien har været saa god at laane mig til Igjennemlæsning.

Sogne-Præst, blev Magister 1675, døde den 28de Martii 1680, var gift med Else Peders Datter, og efterlod sig følgende Børn: 1. Severin. 2. Peder. 3. Niels. 4. Johannes. 5. Nicolaus. 6. Henning og 7. Margrethe Hoffmann.

14) Magister Derlef Lucoppidan fra No. 1680 til 1683.

15) Magister Ole Storm fra 1683 til 1705.

16) Magister Jens Sökrensen Bergendal, fød den 1ste Jan. 1650 i København, blev No. 1671 Collega i vor Frue Skole, No. 1678 Sogne-Præst til Munkerbierrebne og Brumme Meenigheder i Sødland, blev Magister 1682, blev Sogne-Præst til Kors-Kirken No. 1705, og døde den 1ste Jan. 1720, var gift med Anna Carrina Spend, havde følgende Børn: 1. Hans. 2. Jens, som siden blev Sognepræst i Fridericia. 3. Søren. 4. Anna Helena og 5. Anne Carrine.

17) Magister Anders Bing, en Søn af Jens Bing, Raadmand og Bysfoged i Tronhiem, og Clara Meldal, blev No. 1695 residerende Capellan, (d. e. Vice-Pastor) for Brawæhr og Smølen, nu Udeens Kald i Tronhiems Stift, blev No. 1721 Sogne-Præst til Kors-Kirken, derfra forflyttet No. 1724 til Dnsse Kald i Aggershuus Stift, hvor han levede endnu No. 1737, var gift med — og havde en Datter, som siden blev gift med Herr Justitz-Raad Munck til Dværnes. Om han

Han havde flere Børn, foruden denne Datter, med for-
bemeldte sin Kone, lader jeg være usagt (d).

18) Jens Jonsen Marisger fra Danmark, var Præst
i nogle Aar paa eet Ostindiff Skib, blev No. 1724 be-
skillet til forriges Eftermand. Denne brave Mands Afse-
ber æres, ikke mindre for hans Gudsfrugt og Gliid udi
Embedet, end for hans Omsorg for den fattige Ungdoms
Underviisning i Sognet, thi han drog Omsorg for, at
den nu værende Fattig-Skole, Christi Krybbe, blev
sunderet. Han døde den 12te May 1740, var 2 gange
gift, 1. med Maren Jens Datter, med hende havde hann
mange Børn, som døde smaa. 2. Med Margrethe
Garmann. Af dette Ægteskab følgende: 1. Johan
Garmann, død. 2. Henrich, død. 3. Jens iligemaa-
de. 4. Jon, Kiebmænd i Bergen, lever.

19) Jens Rennord fra 1740 til 1762.

20) Magister Hans Mossin fra 1762 til No. 1770.

21) Nicolay Christian Friis, Consistorial-Assessor
og Biskop, blev ved Hr. Magister Mossins Forstøttelse
beskillet til Sogne-Præst ved Kirken; men nedlagde
med Kongel. allernaadigst Tilladelse samme Embede udi
Aaret 1774, da udi hans Stæd blev beskillet den nu
værende Sogne-Præst.

22) Johan Nordal Bruun.

Anden

(d) Denne Anders Bing var en Broder til Hr. Etats-Raad
Jens Bing, forðum Doctor Medicina i Kiøbenhavn.

Anden Afdeeling.

Om

De residerende Medtjenere ved Kirken.

- 1) Niels Jørgensen, en ung Person, blev No. 1562 taget af Bergens latinske Skole, og viet til at være Hr. Jens Hansens Adjunctus, det følgende Aar blev han Capellan til Dom-Kirken.
- 2) Thomas Jensen, tjenede først i 7 Aar som Personell-Capellan. Om ham i forrige Afdeeling.
- 3) Theophilus Theophili fra No. 1614 til 1621, da han blev Sogne-Præst til Fanne Kald i Nordhordelshn. (Om ham paa sit Stæd) (a).
- 4) Matthias Berendsen. (Om ham udi næstfølgende Capitel).
- 5) Mogens Jonsen Schanche.
- 6) Otto Rasmus Stroud. (Om ham i det 4de Cap.)
- 7) Otto Jonæsen, en Søn af Sogne-Præsten, Jonas Pederfen, frekventerede Bergens Skole, blev Student

(a) Det lader nesten utrosligt, at man fra No. 1564 og indtil No. 1614 har været i Stand til med een Præst at kunne opvarte denne Meenighed i Saltigheds Sag; Jeg er derfor af den Tanke, at der i dette Mellemrum maa have været een eller flere, hvis Navns nu ikke findes antegnede.

dent No. 1645, opholdte sig ved Academiet i 3 Aar, kom hjem, blev No. 1648 Faderens Capellan, derefter beskiftet No. 1653 til Sogne-Præst for Ushewolds Kald i Søndfiord, var tilligemed Provst udi Provstiet, døde No. 1690, var gift med Anna Hans Datter Schreuder.

8) Christen Nielsen Kiöbenhavn, blev Commi-ster til Kors-Kirken No. 1653, og døde No. 1669.

9) Jens Jonæsen, en Søn af den gamle Jonas Pedersen, var først Collega i Bergens Skole, blev ordineret No. 1666 til at være Faderens Capellan, Aaret derpaa blev han kaldet i lige Station af Ablalon Jørgensen, Sogne-Præst til Indvigens Kald i Nordfiord, og endelig No. 1670 beskiftet til at være Commi-ster ved Kors-Kirken i Bergen. Han døde No. 1688, var gift med Kirsten Christophers Datter.

10) Magister Jochum Kaae var fød her i Bergen No. 1654, frequenterte Bergens latinske Skole, blev Student No. 1674, kom hjem og blev No. 1680 kaldet til Medtiener af Formanden, blev residerende Medtiener 1688, døde den 20de Julii 1722, var to gange gift: 1. Med Formandens Enke. 2. Med Gedſche Johanne Ehlers, med hende avlede han følgende Børn: 1. Jan. 2. Anna, gift med Hr. Consistorial-Raad G. Geelmeuyden, Sogne-Præst til Dus Kald. 3. Barbara, med Kiøbmand Friderich Ehlers i Bergen. 4. Gedſche Johanne, med den bekiendte Severin Garboe, Borge-

Borgemester her i Bergen, (som kom fra Embedet, blev siden Hof-Raad i Saren, og døde omsider som Medicinæ Doctor i Kiøbenhavn omtrent i Aaret 1772).
5. Susanna og 6. Margrethe Kaas.

11) Willum Aagaard, fød i Drammen, gif i Christianiæ Skole, blev Student 1703, blev derefter Personel-Capellan i Aggershuus Stift, reiste ned til Kiøbenhavn, blev Præst paa et til Ostindien bestemt Skib, kom hjem, blev No. 1722 residerende Capellan til Kors-Kirken, døde den 24de Sept. 1725, var gift med Anna Sophia Svirzer, og efterlod sig en Søn Lars, som siden blev Præst i Jylland, og en Datter Wilhelmine Dorothea.

12) Christen Jensen Thunboe (b), fød den 7de Sept. 1697 udi Assens i Fyen, hvor Faderen, Jens Christensen, da boede. I de unge Aar ned han Underviisning udi Sorø Skole, hvorfra han og blev sendt til Academiet. Imidlertid han opholdte sig ved Academiet, var hans Fader bleven beskikket til Controleur ved Bergens Told-Kammer, hvorfra han, saasnart de sædvanlige Examina vare lagte tilbage, forlod Kiøbenhavn og kom hid til Bergen, blev Amanuensis hos Biskop Müller, derefter Capellan hos J. Kaas, og da denne strax derpaa døde, reiste han ned til Kiøbenhavn, for at søge Befordring, blev saa No. 1725 beskikket til residerende

(b) Stamme-Navnet er taget af en Gaard, Thune kaldet, beliggende i Fyen.

siderende Capellan ved Kors-Kirken, døde den 1ste Nov. 1750, var gift med Gedſche Johanne Ehlers, Enke af Magiſter J. Kaae (c).

13) Lyder Sinning fra No. 1750 til 1762.

14) Christen Selmer, fød No. 1717 udt Øster Suede i Jylland, kom som Student til Christiania, blev Catechet til vor Frelseres Kirke sammesteds, reiste derefter ned til Kiebenhavn, havde den Naade at prædike for Høifalig Kong CHRISTIAN den 6te, blev No. 1747 beskikket til anden Capellan ved Dom-Kirken her i Byen, derfra forstøttet No. 1762 til Kors-Kirken; men døde samme Aar. Var to gange gift: 1. med — Pimper. 2. Med Adelus Maria Hejberg.

15) Johann White, var fød paa Mangers Præstegaard den 19de Martii 1719. Faderen var Stædets Sognepræst, Magiſter Hans White, Moderen Anna Maria Madsen. Han gik i Bergens Skole, blev Student 1736, sluttede sit academiske Løb 1738, opholdte sig derefter udi Drammen hos Morbroderen Mads Hagerup i 3 Aar, kom hid til Byen, blev constitueret tredje Lectie-Hører i Bergens Skole, reiste siden til Nordland, blev No. 1748 kaldet til Missionar. Ordinar. for Lyngens Capel, blev dertil indviet af Provssten Hr. Junc-

(c) Forinden Hr. Thunboe giftede sig med benævnte Enke, som overlevede ham, var han forlovet med en Zomfrue von der Wida. Brylluppet var berammer. Men samme Dag, som de skulde have været ægtesviet, fik hun pludselig ondt, og døde inden saa Limer.

Junchans efter Kongelig Tilladelse udi Thromsøens Kirke. Vigtige Omstændigheder tvang ham Aaret derpaa at reise til Kiøbenhavn. Hvori de bestode, veed jeg ikke, men at Kaldet eller Missionariatet blev bortgivet til en anden, er vist. No. 1750 kom han til Bergen, blev derpaa constitueret til at forrette den residerende Capellans Embede ved Kors-Kirken udi Naadens Aaret. No. 1751 blev han Personel-Capellan til bemeldte Kirke, i Aaret 1762 beskikket til anden Capellan ved Kirken; Men da Hr. Selmer døde, og et høyt Kongeligt Rescript indløb til Biskoppen den 11te Nov. 1763, hvis Indhold: „At saa lange da værende Sogne-Præst H. Mossin ved Meenigheden forblev, da skulle det, som forhen, have sit Forblivende med den eene nu værende residerende Capellan, (Johan White) ic.“ Da Hr. Mossin 1770 blev forflettet til Dom-Kirken, indsendte nogle visse Personer af Sognet deres Ansøgning til Cancelliet, og begjærede, at der herefter ved Kors-Kirken, som tilforn, maatte vare ifkun een residerende Capellan. Ved Kongelig allernaadigst Resolution blev dette den nem bevilget. — Da denne Mand udi Vacancens Tid, (forinden nogen Sogne-Præst blev beskikket ved Kirken, udi forbenævnte Hr. Mossins Stæd), var saa uforsigtig, hiemme i Huset at øgte-vie adskillige deels troløvede, deels utroløvede, saavel af Kors-Kirkens, som Dom- og Nye-Kirkens Sogner, og det uden Kongelig Tilladelse, blev han efter et Kongelig allernaadigst Rescript af 8de Nov. 1771 derfor actioneret. For Provstet-Retten blev han dømt fra Embedet, m. m. For Con-

istorii Retten det samme. Han indstævnedes Sagen til den Kongelige Ober-Hof-Ret; Men som han imidlertid, efterat disse to Domme vare gangne, blev fremdeles ved, som forhen under Sagens Procedur, at copulere uden Kongelig Tilladelse hjemme i Huset, og samme af (S. T.) Hr. Biskop F. Arentz blev meldet i det danske Cancellie, blev han ved et Høykongeligt Rescript af 11te Nov. 1773 suspenderet fra alle præstelige Forretninger, indtil Sagens endelige Udfald. Hans Embede blev imidlertid forrettet af den da ved Kirken værende personelle Capellan. Vor H. Erre indkaldede omfider denne Mand, at giøre Reede for sin Huusholdning, den 5te Junii 1775, for den allersidste Dom-Stoel, efterat han havde omtrent 6 a 7 Dage forhen maattet holde ved Sengen. Han var gift med Johanne Norenberg, en Enke af Hr. Jens Schreuder, forrige Vice-Pastor til Lindaas Kald i Nordhordlehn. I denne Mandes Sted blev beskicket den nu i Kaldet værende, og af ikke mindre Gudsfrøgt, end Embeds retskafne Færelse udmærkede residerende Capellan.

16) Johan Sebastian Cammermeyer. Han er fød i Kiøbenhavn den 11te April No. 1730. Faderen var Siegfried Cammermeyer, Moderen Anna Margrethe Tanch; Efter privat Information og offentlig Skolegang i Kiøbenhavns latinske Skole, blev han Student No. 1750, sluttede sit academiske Løb 1754, og samme Aar reiste hid op til Bergen, fandt strax udi sin gamle Lærer, Hr. Magister Jac. Höyer, (som imidlertid var bleven

bleven Rector i Bergens Skole), en sær stor Belynder. Formedelsft denne Belynders Recommendation fik han Tid efter anden adskillige unge Menneſker, dem han ſom en brav Mand informerede og dimitterede til Academiet. Noſte af hans Diſciple ere dode, andre beklæder offentlige Embeder iblant os. Sal. Hr. Fride- rich Faſting, (Capellan til Nye-Kirken i Bergen), overlod til ham ſamme Tid at forrette Froe-Prædikenerne i bemeldte Kirke, ſom og undertiden at forrette Af- tensangs-Prædikener. Derved fik han en god Dvælle i Prædike-Stolen. No. 1759 blev han kaldet til Perſo- nel-Capellan for Janøe Præſtegiæld, af Sogne-Præſten Hr. L. Faſting, var i lige Station hos Eſtermanden, Hr. Mariager; Men da denne dode, og Succellor (Jör- gen Meldall) var af ſaa god Helbred, at han ſelv kunde forrette ſit Embede, ſaa tog han Afſkeed No. 1765 fra Kaldet, efter at han paa 6te Aar med megen Velſig- nelse havde arbeidet paa dette Stad. Samme Aar reiſte han til Kiøbenhavn, for at ſøge Forfremmeſe. Saa lykkelig var han, at han fandt udi (S. T.) Hr. F. Qviſt, Hof-Prædikant, en gunſtig Belynder. Naar det Kongelige Herſkab laae ude paa Landet, blev han af denne Belynder beſkicket til at forrette Kirke-Tjene- ſten paa Slottet. No. 1766 blev han allernaadigſt be- ſkicket til reſiderende Capellan for Sunds Kald, udi Nordhordlehn. I Aaret 1775 blev han derfra forſlet- tet til reſiderende Capellan ved Kors-Kirken i Bergen. Han er gift med Anna Chriſtina Gude, med hvem han har avlet tolv Børn, af hvilke ti findes (nu da dette ſkrives) udi Live.

156 Tredie Cap. Om Præstest. til Kors-Kirken.

Tredie Afdeeling.

Om

De personelle Capellaner ved Kirken.

1) **A**bsolon, som tiende Hr. Peder Pedersen Koldin for Capellan omtrent eet Aar, og siden blev Sogne-Præst til Gloppens Kald i Nordfiord.

2) Jens Söfrensen Hoffmann, fra 1666 til 1671.

3) Magister Jochum Kaae, fra 1680 til 1688.

4) Christen Jensen Thunboe.

5) Thomas Georg Krog, fra 1733 til 1742, da han blev Sogne-Præst til Davigens Kald i Nordfiords Provstie.

6) Friderich Fasting, fra No. 1743 til 1748.

7) Dithmar Kahrs, fra 1748 til 1751, da han blev Sognepræst til Fjeldbergs Kald i Sondhordlehu.

8) Johan White, fra 1751 til 1762.

9) Christian Ludwig Mossin, fra 1764 til 1775, da han blev residerende Capellan til Sunds Kald i Nordhordlehu. (Om ham paa sit Sted).

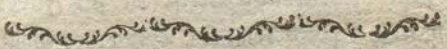
Fierde

Fierde Capitel.

Om

Præsteskabet ved Nye = Kirken.

Første Afdeeling.

Om Sogne-Præsterne.

Jeg har tilforn fortalt mine Læsere, at Nye-Kirken i Bergen blev opbygget i Aaret 1622, og at samme fra bemeldte Tid, indtil 1648 var et Annex under Dom-Kirken. Af denne Aarsag maae jeg nævne de to første Sogne-Præster for denne Kirke, endskiont jeg allerede har fortalt om dem udi det andet Capitel.

1) Peder Brock til 1632.

2) Magister Hans Samuelsen Schreuder. Denne var den sidste af Dom-Kirkens Præster, som tillige var Sogne-Præst for denne Kirke.

3) Otto Rasmusen Stoud (a) var fød her i Bergen No. 1620. Faderen var Rasmus Larsen Stoud, Borgemeester sammesteds, efter privat Information blev han Student, reiste No. 1631 udenlands, studerede i England paa det Academie Cantabres, opholdte sig til Drfurt og London i 2 Aar, i Kiebenhavn udi 4 Aar, og siden til Grønningen og Leyden et halvt Aar, besøgte siden adskillige Stæder i Holland, Tydskland og Frankrige, især opholdte han sig til Paris og Orleans, kom efter 10 Aars udenlands Reise til sin Fødebye, blev derpaa No. 1646 (som een, for udmærket Erudition habiliteret Student) kaldet til residerende Medtiener ved Kors-Kirken. Imidlertid at han stod i denne Station, forbedrede Hønsalig Kong CHRISTIAN den 4de hans Ven med St. Magni Præbende, hvilket siden ved et allernaadigst Rescript af 25de Jan. 1648 blev videre extenderet og stænket de succederende Capellaner ved Kors-Kirken. I Aaret 1647 (omtrent i Dec.) blev han beskiftet til Sogne-Præst ved Nye-Kirken, døde No. 1657, og var gift med Carrine Munthe. Hans Born sees af Stam-Tavlen.

4) Magister Otto Hansen Schreuder, (en Søn af Magister Hans Sam. Schreuder og Anna Jens Datter Block) succederede forrige. Hans første Lykkes Trin var, at han No. 1648 blev kaldet til Capellan paa Woss her i Nordhordlehn af Sogne-Præsten Hr. G. H.

(a) Formodentlig vil Læseren ikke fortryde, at jeg her leverer en kort Stam-Tavle over Stoudernes Familie.

Tab. III. iii i den nedstgigende Linie.

428.

Magrete Stoud.
Hard van Mühlen.

Anna Laurfine Stoud.
* — —

442.

Jacob Stoud S. W.
* Maren
oud. Meyden,
Bergen.

Knud Stoud Byefoged i Berg. d. 1660.
* Johanne Peders D.

Sören Stoud Leutn.

Anna Stoud.

* Jacob v. d. Wieda, Inspecteur ved
Manufactuur, Husset i Bergen.
Peder Stoud Præst i Gindmarken.

* M

Knud Stoud.
Johanne Stoud.

Tab. III. Stam-Tavle over Stoudernes Slegt og Avkom i den nedstigende Linie.

Lars Pederfen. Proprietair i Holsien, fød 1384, død 1428.
* Anna Rebecca Rasmus Datter.

Michel Pederfen Stoud, f. 1412, d. 1457. Peder Larsen Stoud, d. spæ. Magrete Stoud. Anna Laurfine Stoud,
* Aalcke Catrine van Harbitz fra Flander. Peder L. Stoud f. 1426, d. 1490. * Eberhard van Mühlen. * — — —
* Magrethe —.

Lars Pederfen Stoud. Ræbm. i Aalborg.
* Giertrud Stranges Datter.

Rasmus Larsen Stoud, Borgemeest. i Berg., f. 1578, d. 1642.
* Karen Marie Johans D.

Jacob Stoud S. P. til Selsøe, d. 1657. Otte Stoud S. P. til N. K. i Berg. Anne Stoud. Karen Stoud. Knud Stoud Byefoged i Berg. d. 1660.
* Maren Sörens D. * Catrine Munthe. * Peder Finde Provst og S. P. til Førde. * Giert Geelmeyden, Ræbm. i Bergen. * Johanne Peders D.

Mag. Ludvig Stoud Biskop i Christianсанд,
fød 1649, død 1705.
* — — —

Christine Stoud.
* Mag. Lauritz Luja, Profess. Philosoph.
ved Gymnas. i Odense.

Rasmus Stoud. Capit.
* Christence Miltzow.
Lars c. Lobing Stoud d. spæ.
Otte Stoud. S. P. i Fyen.
Ludvig Stoud S. P. paa Møen.
Elisabeth Magrethe Stoud.

Sören Stoud Leutn.
Anna Stoud.
* Jacob v. d. Wieda, Inspecteur ved
Manufactuur-Huusset i Bergen.
Peder Stoud Præst i Tindmarken.
* — — —
Knud Stoud.
Johanne Stoud.

H. Miltzauw, derfra blev han den 30te Oct. 1657 befordret til Sogne-Præst for Nye-Kirken i Bergen. I Aaret 1683 blev han beskicket til Provst i Byen og Nordhordlehu. Han døde den 18de Sept. 1694. Om hans Egteskab og dets Frugter vilde Læseren eftersee den forhen anbragte Stam-Tavle over Schreudernes Familie.

5) Magister Jens à Möinichen (b), en Søn af Morten Sixtus à Möinichen (c), (Chirurgus), og Margrete Dobbelskeim, var fød i Kiøbenhavn, studerede ved Kiøbenhavns Universitet, blev Magister, derefter Vice-Pastor til Boddøens Kald i Nordlandene, derfra blev han No. 1698 beskicket til Sogne-Præst ved Nye-Kirken i Bergen, døde No. 1712 (d).

6) Magister Johan Widding, var fød her i Byen. Hans Fader var Jacob Andersen, (een i sin Tiid af Gudsfrugt, Nersindighed og a. m. bekiendt Kiøbmand i Bergen). Nogle Aar reiste han udenlands, kom hjem, blev Magister, kom til Bergen, blev Hr. Sam. H.

§ 4

Schreu-

(b) I den følgende eller 2den Deel skal jeg levere Læserne en Stam-Tavle over denne Familie.

(c) Denne Morten Sixtus à Möinichen var en Broder til Justits Raad à Möinichen, Doct. Medicin. i Kiøbenhavn, og Kongel. Archiat, altsaa en Farbroder til Hs. Excellence Hr. Christian à Möinichen, forrige Ober-Secretaire i det danske Cancellie, og omsider Cristamtmand her i Bergen.

(d) Den eene Datter, Sophia à Möinichen, var ugift, og blev borte paa Stads-Havet, da hun vilde reise til Nordland, for at besøge sine Venner.

Schreuders Adjunctus, blev residerende Capellan til Dom-Kirken, blev No. 1711 Sogne-Præst til Nye-Kirken, døde No. 1737 meget gammel, var to gange gift. Den første Hustrues Navn veed jeg ikke. Den anden var en Swartzkoph.

7) Magister Friderich Christian Holberg, en Søn af Hr. Christian Holberg (e), og Abel Lem, var fød her i Bergen No. 1676, nød Underviisning i Bergens Skole, blev derfra dimitteret til Academiet, blev No. 1710 residerende Capellan til Ejds Kald (f), blev No. 1717 beskikket til residerende Capellan ved Nye-Kirken, i Staden for Hr. Mich. Røgh (g), som vel havde saaet Bestal-

(e) Denne Mand er bekjendt her i Norge, meest under det Navn Christen Nielsen. I de unge Aar stod han i venetiansk Tjeneste, tog ogsaa i nogle Aar Maltbæfernes Sold, tog siden Afsked og gik til Fods heele Italien igjennem, kom omsider tilbage til Fædrelandet, hvor han først fik Station som Capitain, derefter (da han saa tappert havde udmerket sig, baade ved Tronhiems Indtagelse fra de Svenske, saa og ved Friderichshalds Beleiring), blev han beskikket til Maor af Infanteriet, derefter til Oberst-Lieutenant og Interims-Commendant paa Bergenhuus Fæstning. Høent som eier Oppugnat, Friderichshaldens, per J. Rist. (Mj.), saaer deraf meere Efterretning om denne ubi vor norske Krigs-Historie ellers saa bekjendte Mand. Dette bør jeg dog ell rs sige Læseren: at han ubi forbenævnte Manuscript (formodentlig af en Skriver-Feil) kaldes Christian Holbeck, i Staden for Christ. Holberg.

(f) I hans Tiid var Ejds, og nu Davignens Sogne-Kalde combinerede, men i Aaret 1739 bleve de separerede og gjorde til tvende Sogne-Kalde.

(g) Da denne M. Røgh, strar efter at han var kaldet til residerende Capellan, gif fra Forstanden, blev Hr. Magister Hol-

Bestalning paa Embedet, men kom ikke hid til Stædet, blev Sogne-Præst ved bemeldte Kirke No. 1737, og døde No. 1747. Han var en jovialff Mand, havde et ypperligt Genie, forstod god Latin og var lykkelig i den latinske Poesie. Var gift med Karen Krog, (en Datter af forrige Provst over Sønder og Sogne-Præst til Ørskauws Kald, Hr. Truls Krog,) og havde følgende Børn: 1. Catarina Friderica, gift med (S. T.) Hr. Biskop Arenz. 2. Edel Sophia. Og 3. Abel, gift med Kjøbmand Sr. Hans Sem her i Bergen.

8) Mathias Albert Haberdorff, fød i Kiøbenhavn, blev fra vor Frue Skole dimitteret til Academiet, studerede i nogle Aar ved Academiet, nød imidlertid Stæd paa Regenzen og det Kongel. Communitet, blev No. 1729 Conrector i Bergens latinske Skole, blev 1733 beskikket til Sogne-Præst for Hospitalet, forrettede begge Embeder indtil No. 1741, da han blev øverst residerende Capellan til Dom-Kirken, succederede Hr. Holberg No. 1747 som Sogne-Præst til Nye-Kirken, blev derefter Consistorial-Raad, siden Prof. Theol. extraord. ved Kiøbenhavns Universitet, blev No. 1759 Stifts-Propst og Sogne-Præst til vor Frelseres Kirke i

Holberg, som meldt, beskikket til hans Estermand. Og maatte han igiennem en Tiid af 19 Aar betale ham aarlig Pension, 120 Rdlr. in Specie. Omfider kom han sig, og fik et meget godt Sogne-Kald i Sieland, (hvis Navn jeg nu ikke kan erindre), men var ikke desmindre dog saa begjærlig, at han ville beholde Pensionen af Nye-Kirkens residerende Capellanie, for hvilken dog at yde, Hr. Holberg, som billig var, blev befriet.

Christiania, hvor han døde No. 1762. Han var gift og efterlod sig nogle Børn. Saavidt jeg veed, lever ingen flere af disse, uden Johannes Haberdorff, Regiments-Quarttermester og Sorensskriver i Nordhordlehn.

9) Friderich Arentz, fra No. 1760 til 1764.

10) Gabriel Heyberg (h), var fød den 13de Junii No. 1708, blev No. 1733 tredie Lectie = Hører i Bergens Skole, blev Personel-Capellan til Nye-Kirken No. 1735, blev No. 1738 Sogne-Præst til Gloppens Kald, var Provst i nogle Aar udi Provstiet, blev beskicket til Sogne-Præst for Nye-Kirkens Meenighed No. 1765, døde den 15de Nov. 1768, var gift med Cicilia Catarina Widding, med hvem han havde følgende Børn: 1. Johan, Sogne-Præst til Gloppens Kald i Nordford. 2. Arve Christian, Vice = Pastor til Strands Kald i Christiansfands Stift. 3. Jacob Widding, Student. 4. Oluf Borneman, Student. 5. Gabriel, Lieutenant. 6. Karen, gift med (S. T.) Hr. Stiftsamtmand C. Bager. 7. Margrete, med Hr. Jens Andreas Krog. 8. Christiane, ugift.

11) Friderich Fasting, var fød den 19de Julii 1718 her i Bergen. Hans Fader var Claus Fasting, Borge- og Politimester her i Bergen, Moderen Anna Tormö-

(h) Nest Schielderupernes Familie have vi ingen Familie her i Stiftet, enten aldere, eller som længere have bevaeret sig, end Heybergernes. Jeg skal derfor paa et andet Sted levere en temmelig udførlig Stam-Taale over denne gamle Præste-Afkom.

Tormölen, blev privat informeret af den bekendte Ole Camstrup, blev Student No. 1736, var Faderens Fuldmægtig ved Politie-Væsenet fra bemeldte Aar, indtil No. 1739, da han atter reiste ned til Kiøbenhavn, for at slutte sit academiske Løb, conditionerede siden hos Magister Casp. Wildhagen, Pastor til Berg-Staden Kongsberg, kom No. 1742 til Bergen, blev 1743 (sin Fødselsdag) kaldet til Capellan ved Kors-Kirken, blev No. 1748 residerende Capellan ved Nye-Kirken, og den 2den Oct. 1750 beskiftet til øverst residerende Capellan ved bemeldte Kirke, stod saa udi denne Station indtil Aaret 1769, da han blev beskiftet til Sogne-Præst ved Kirken, endskjønt han døde forinden Bestalnings-Brevet ankom, nemlig den 19de Junii bemeldte Aar. Han var gift med Gerhardine van Göllich, og og efterlod sig en Søn, Claus, Studios. Jur.

12) Johan Plate Bruun, var fød her i Bergen den 19de October No. 1728. Faderen var Hans Bruun, Studiosus og Kunst-Skildrer sammesteds, Moderen Cathrine Elisabet Plate. Allersørst kom han No. 1737 til Hr. Hans Rafnsberg, (Personel-Capellan til Dom-Kirken i Bergen), deels som privat Discipel, deels som Opvarter; Men da denne strax derpaa ved Døden afgik, blev han sat ind i Bergens Skole, blev Student 1747, kom strax tilbage til Bergen, og tiltraadde den Condition, som ham var betinget sørend Medreisen hos (S. T.) Hr. Friderich Arentz, da værende Sogne-Præst til Ushewolds Kald i Sendfiord.
No.

No. 1751 reiste han atter ned til Kiøbenhavn, sluttede sit academiske Løb, og blev Philosoph. Baccal., kom tilbage til Bergen, blev derefter antagen til Informator af Hr. W. Frimann, (Sogne-Præst til Mangers Kald i Nordhordlehn), for hans Broder = Son Msr. C. Frimann, blev 1755 kaldet af (S. T.) Hr. Doct. Ole Tidemann, (da værende Stifts-Propst og constitueret Biskop over Bergens Stift) til at være Capellan pro Persona ved Dom-Kirken, No. 1762, den 24de Jul. blev han beskikket til anden Capellan ved bemeldte Kirke, samt til Sogne-Præst for Ushøens Sogn uden for Byen. Samme Aar, den 19de Nov. blev han beskikket til øverste Capellan til Kirken, derfra forfløttet den 1ste Sept. 1769 til Nye-Kirken som Sogne-Præst, døde den 27de Junii No. 1772, og var gift to gange: 1. Med Susanna Arentz, (en Datter af Hr. Biskop F. Arentz). 2. Med Wencke Cicilia de Besche. Begge Egteskabe vare uden Livs Arvinger.

13) Josva Schaffner, var fød i Slagelse den 12te May 1716, blev Student 1738, sluttede sit academiske Løb No. 1743, kom til Bergen No. 1751, informerede adskillige brave Folkes Børn indtil No. 1755, da han blev beskikket til residerende Capellan for Haugs Kald i Nordhordlehn, blev beskikket den 12te Novbr. 1772 til Sogne-Præst ved Nye-Kirken i Bergen, hvor han (under et Liig-Følge) døde meget pludselig den 15de Oct. 1773 midt paa Nye-Kirke-Gaarden. Var to gange gift: 1. Med Fresken Christiane Augusta von Lyme,

Lyme, (en Datter af Hr. Conferens-Raad Jonas Lyme, forrige Præsident i Bergen). Med hende havde han tre Sønner, der døde alle smaae. 2. Med Jfr. Anna Sophia Bager, (en Datter af (S. T.) Hr. Cancellie-Raad og Laugmand Bager i Bergen). Det sidste Egteskab var usfrugtbart.

14) Christian Friderich Hagerup, Præpositus honorarius, er den i Kaldet nu værende Sogne-Præst.

Anden Afdeeling.

Om

De residerende Capellaner ved Kirken.

1) Jens Thisted er den allerførste residerende Mediciner, som man finder antegnet ved denne Kirke. Han nævnes ved det Aar 1626. Jeg har ei været i Stand til at finde anden Efterretning om ham, end denne, som antegnes udi een af Nordhordlehns gamle Justitii-Protocoller for bemeldte Aar, hvor Ordene ere disse: „Samme Tid, var som Rættens Medlem tilstæde, ogsaa Hr. Jens, Prædikant til St. Povelis Nye-Kirke, m. v.“

2) Matthias Berendtsen, var fød i Stavanger, blev kaldet fra Kors-Kirkens Capellanie til residerende Capellan ved denne Kirke. Han tjenede til almindelig For-

Fornøielse ved Kirken i 29 Aar; Men da baade hans Alder tog til, og Kræfterne toge af, samt Meenigheden vorede, blev ham udi Hr. Magister Hans Samuelsens Tid adjungeret en Medhjælper, (Jonas Elluffsen, om hvem i næste Afdeeling). Hr. Berentzen døde No. 1653.

3) Johan Carsten Wildenrath, fød i Bergen, og dimitteret fra Bergens Skole, var først Capellan i Vægangers Kald omtrent No. 1620, blev 1653 residerende Medtiener til Nye-Kirken, døde 1688 emeritus.

4) Magister Hans Lydersen Stevner, fra No. 1688 til 1693, var gift med Sissle Anders Datter Hjøring, en Datter af Hr. Anders Matthiasen, Sogne-Præst til Heiligeistes Hospital og Berne-Huset i Kiøbenhavn. Med hende en Datter, Clara, som siden blev gift med Christian Cassuben, Vice-Pastor til Jørgensfiords Kald paa Sendiner.

5) Magister Jens Jerfin, fød i Callundborg af Forældre: Jacob Jerfin (a), S. S. Theolog. Doct., da værende Sogne-Præst i Callundborg, siden Biskop i Stavanger, og Alida Burchardsen, blev forriges Eftermand No. 1693, blev No. 1698 beskikket til Stifts-Propst og Sogne-Præst i Christianssand, hvor han døde No. 1708 (b). 6) Magi-

(a) Denne Jac. Jerfin var en Søn af den bekjendte Doctor Joh. Dinesen Jerfin, fordum Biskop i Ribe.

(b) Borens Magister Jerfin var en Datter-Søn af Joh. Burchardt,

6) Magister Johan Bæver, en Søn af Christian Bæver, først Lieutenant ved Artillerie-Choret, siden Capitain ved Fortificationen i Tronhiem, blev dimitteret fra Frue Skole, opholdt sig nogle Aar ved Kiøbenhavns Universitet, reiste udenlands, kom hjem, blev Magister, holdt i nogle Aar offentlige Forelæsninger, blev Capellan til Nye-Kirken i Bergen Ao. 1698, døde den 24de Junii Ao. 1707. Var gift med Marthe Svends Datter Saxe. Havde følgende Børn: 1. Anna og 2. Amalia Margretha.

7) Magister Michel Snog, var fød den 13de Martii Ao. 1675 i Wægeen udi Nordlandene. Forældrene vare: Jens Snog, Provst over Helgelands Provstie og Sogne-Præst til bemeldte Wægens Kald, Moderen Giertrud Stephans Datter Sophius, (en Datter af Hr. Stephan Sophius, Sogne-Præst til Gillesgaard udi bemeldte Provstie). I de unge Aar kom han til Bergen, blev dimitteret fra bemeldte Byes Skole, kom i Condition hos sin Fætter Hans Blix, Proprietair til Kopanger-Gaard i Sogns Fogderie, med hvis Søn, (som siden fik det Navn de Blixencrone), han siden reiste ned til Kiøbenhavn, opholdt sig en rum Tid ved Academiet,

chardt, Biskop i Nibe. Hans Fæster var Maria Jerfin, gift med den i Historien bekiendte N. Chronich, Lect. Theologiæ i Christiania i Norge, (om hvem see Profess. Worms Vericon 1ste Deel. Side 219). Hun fulgte sin Mand i Landflugtighed, og døde omsider i Amsterdam. — Jeg skal paa et andet Stæd levere en Stam-Tavle over denne merkværdige Familie.

demiet, blev Magister, og 1707 beskikket til residerende Capellan ved Nye-Kirken, døde No. 1716, var gift med Kirsten Blix, og var Fader til følgende Børn: 1. Jens. 2. Giertrud Kirstine. 3. Sara Dorothea, gift med Kjøbmand Sr. Jens Holm i Bergen.

8) Magister Fridrich Christian Holberg.

9) Niels Römer, fød i Aggershuus Stift, hvor han og var Capellan pro Persona i nogen Tid, reiste siden ned til Kiøbenhavn, blev No. 1737 residerende Capellan til Nye-Kirken, og døde No. 1742. Ved denne Mands Omsorg blev Fattig-Skolen udi dette Sogn (Bethlehem) allerførst oprettet. Han var gift med Karen Garman, og efterlod sig 2 Børn: Johan Garman, og Anna, begge døde.

10) Albert Top, var fød den 9de Martii 1697 i Begangens Præstegjeld udi Sogns Provstie, hvor Faderen Niels Albertsen var Degn; Efter privat Information af Faderen selv, blev han sat ind i Bergens Skole, blev Student No. 1716, conditionerede hos Hr. Weinrich, Sogne-Præst paa Woss, blev Missionair i Grønland omtrent 1723, kom tilbage 1727, maatte efter Ordre reise til Christiania, for der i Commissionen, (som blev præsideret af Statholder Wiibe og Conferens-Raad Deichmann), at giøre Reede for Missionens Fremgang i Grønland, derefter reiste han til Kiøbenhavn, for at søge Forfremmelse, blev No. 1728 Sogne-Præst til Aasfjordens Kald i Tronhiems Stift, blev

blev No. 1742 dersfra forflettet til Bergen som Capellan ved Nye-Kirken, men døde, forinden han erholdt den Kongelige Bestalning, nemlig den 31te Oct. 1742. Var gift med Anna Christina Ruus, en Datter af den forrige residerende Capellan til Dus Kald i Søndhordlehn. Af 8te Børn er ifkun en Datter, (Maren Top) i Live.

11) Ole Tidemann fra 1743, til 1747.

12) Henrich Stevner var først Sogne-Præst til Sunds Kald i Nordhordlehn fra No. 1740, blev derefter residerende Capellan til Nye-Kirken 1747, og døde meget hastig No. 1750. Var gift og efterlod sig een Søn og 2 Døttre.

13) Hans Mossin, anden Capellan ved Kirken fra 1757.

14) Fridrich Fasting, øverste Capellan.

15) Cort Lyderfen, (anden Capellan) var fød i Kiøbenhavn den 17de October 1720, var først en Discipel i Frue Skole, blev siden Hører i samme Skole, blev Capellan til Nye-Kirken No. 1758, døde den 22de Nov. 1759 her i Bergen (c).

M

16) Lau-

(c) Da Hr. Lyderfen døde, erholdt sal. F. Fasting den Kongelige Naade, at der for hans Levetid kun skulle være en residerende Capellan, og han have Sogne-Præstes Ret til at kalde sig en Personel-Capellan.

16) Lauritz Wittrup, (øverste Capellan), er fød her i Byen den 24de April No. 1721. Faderen Lauritz Wittrup, Moderen Kirken Rofs, gif i Bergens Skole, blev Student No. 1743, erholdte det følgende Aar Exam. Philosophicum, reiste til Jylland, kom Aaret derpaa til Bergen, forrettede Prædike-Tjeneste for adskillige af Byens Præster, i sær sal. Hr. Professor Haberdorff og min Fader J. Hatting, kom No. 1748 i Condition hos sal. Procangler Pontoppidan, (da værende Biskop i Bergen), som Informator for hans Børn, blev Skoleholder for Dom-Kirkens Fattig-Skole, derfra forfremmet No. 1759 til residerende Capellan for Indvigens Kald i Nordfiord, hvilket Embede han i Aaret 1762 forlod, og paa venlig Anmodning imodtog en af Hr. Biskop Arenitz udsærdiget Vocation, til at være Personel-Capellan ved Nye-Kirken, blev No. 1769 befuldmægtiget til øverst residerende Capellan ved bemeldte Kirke. I hvilket Embede han nu, da dette skrives, lever og arbejder. Han er gift med Catharina Fridericha Sem (d).

17) Hans Matthias Whitte, (anden Capellan) er fød paa Mangers Præstegaard den 12te Decbr. 1722. Faderen Magister Hans Whitte, Stædets Præst, Moderen Anna Maria Madlen. Han var neppe 5 Aar gammel,

(d) Hr. Wittrups Husfrue er en Datter af Riibmanden Sr. Hans Sem, en Datter-Datter af Hr. Magister F. C. Holberg, en Broders Datter-Datter af Hr. Baron L. Holberg, og en Kones Søster-Datter af Hr. Biskop Fridrich Arenitz.

mel, da han mistede sine Forældre, kom derpaa til Hr. Jens Garmann, den Tid Capellan i Wiigs Kald i Sogns Provstie; Men som denne Mand strax derpaa døde, tog Sogne-Præsten til Wiig (Anders Daae) hannem til sig, og besørgede hans Underviisning. Med Studios. Eleaser Faabergs Testim. blev han sendt til Academiet No. 1739, blev ved Academiet indtil 1744, var Hører i Bergens Skole indtil 1751, reiste siden til Kiøbenhavn, kom tilbage til Bergen No. 1756, blev constitueret Lect. Seminar. Friderician. Bergens., blev 1760 kaldet af Hr. F. Fasting til Capellan ved Nye Kirken, men traf strax derpaa det Vanheld at gaae fra Forstanden, saa at bemeldte Hr. Fasting desaaarsage i hans Sted maatte kalde sig en anden Medtiener, der aarlig maatte give ham 100 Rdlr. Pension. Han kom sig efterhaanden meer og meere, indtil han tilsidst blev saa frisk, at han kunde assistere Broderen (Johan Whitte), No. 1769 blev han beskikket til anden Capellan ved Nye Kirken, men atter traf det forrige Vanheld, saa at han siden den Tid fast intet har været i Stand til at forrette af sit Embede, men bestandig i nogle Aar har været nødsaget at lade sit Embede ved een eller anden ordineret Mand forshue. Han befinder sig endnu i disse beklagelige Omstændigheder. Han er gift med Alida Johanna à Möinichen.

Om

De personelle Capellaner ved Kirken.

1) **J**onas Ellaffen (a), fød paa Sendmør i Bergens Stift. Hans store Lyft til Studeringer, hans ugemeene Genie og mageløse Gliid forskaffede ham snart baade Capitelets Ynde i Bergen, saa og mange Lærdes Høiagtelse. Først var han Herer i Bergens Skole, derefter blev han kaldet til Hr. Berendsens Adjunctus, blev siden No. 1643 beskicket til Sogne-Præst for Mangers Præstegield her i Nordhordlehn, hvor han døde No. 1668. Han var gift med Margrethe Oves Datter, som overlevede ham (b).

2) Giert Jüger, fød her i Bergen, blev kaldet No. 1668 til Medtiener af Hr. Wildenrath, tog No. 1673 Afsked fra Meenigheden, i Tanke at blive Sognes Præst til Schaanevigs Kald i Sendhordlehn; Men da dette Haab slog ham feil, tog han sig Sagen saa nær, at han kort derefter maatte bide i Græsset.

3) Hans

(a) Fra denne Ellaffen nedstammer den bekjendte Mangors Familie i Kjøbenhavn.

(b) Af en gammel Kirke-Stoel (tilhørende Mangers Præstegield), sees at denne hans Hustru har givet 8te Røer til Mangers Kirke, for at vedligeholde hendes sal. Mand's Begravelse.

3) Hans Peterfen Arentz, fød den 24de May No. 1670. Hans Fader var Peter Henrichlen Arentz, Sogne-Præst til Qvindherreds Kald i Søndhordlehn, Moderen Sara Tharalds Datter. — Imidlertid at han endnu studerede ved Kiøbenhavn's Universitet, fik han Disqvist. de origine Nominis Juul, som findes indført i Bircherod. Palæstr. Antiquit. Hans første Forfremmelse var, at han No. 1694 blev kaldet til Personel-Capellan ved Nye-Kirken i Bergen. Derefter blev han, ved Hr. Conferens-Raad Worms Hielp, befordret til Sogne-Præst for Stadshøvdens Kald i Tronhiems Stift No. 1696. — I Maret 1718 blev han beskikket til Provst i Provstiet. Denne Mand bar stor Omforg for sin Meenigheds Oplysning, samt Skole-Væsenets Forbedring der i Kaldet. Efter nogle Aars Bryst- og Steen-Svagthed døde denne brave Mand No. 1720. Han var gift med Susanna Schreuder, og efterlod sig 4 Sønner og 2 Døttre.

4) Gabriel Heyberg fra 1735 til 1738.

5) Jens Bergendal fra 1741 til 1749, da han blev Sogne-Præst til Hammers Kald i Nordhordlehn. (Om ham paa sit Sted).

6) Hans Matthias Whitte.

7) Jacob von der Lippe, fød i Stavanger, blev kaldet 1762 af Hr. Fasting til Medtiener udi nysbe-

nævnte Hr. Whittes Sted, da han (som er meldt i forrige Afdeeling) gif fra Forstanden. Da Hr. Fasting døde, reiste han i Aaret 1770 til Kiøbenhavn, for at søge Promotion, blev derpaa beskillet til Sogne-Præst for Solum og Mæhlums Præstegield i Aggershuus Stift, hvor han nu, da dette skrives, lever og arbejder, som en brav Mand, med megen Belsignelse. Tre gange har han været gift: 1. Med Magdalena von Fyhren. 2. Wenche Elisabet Dancheitsen. 3. Med Wenche Dissingthun, Enke af Skipper Henrich Ibsen,

Femte Capitel.

Om

Præsteskabet ved St. Jörgens Hospital og underliggende Meenighedder.

1) **J**ust Oluffen. Ved det Aar 1584 nævnes han som Prædikant ved Kirken. Jeg har ingen fundet antegnet for ham. Han skal være fød i Stavanger, og der have gaaet i Skole. Han døde No. 1598. Var gift med Appelone Peders Datter, og efterlod sig følgende Børn, som overlevede ham: 1. Ole. 2. Ben-oni og 3. Ragnilde.

2) Christen Pedersen var baade Hører i Skolen og Præst til Hospitalet fra April No. 1599, blev derfra forflyttet No. 1609. Hvorhen, veed jeg ikke.

3) Söfren Sörensen Thorup antegnes at have været baade Hører i Skolen og Prædikant ved Hospitalet indtil den 12te Novbr. No. 1616, da han ved Capitulets Dom formedelst begangne Enormiteter blev dømt fra Embedet.

4) Anders Jonæsen, forrige Estermand og (saa vidt som jeg af Act. Capit. Bergens. kan slutte mig til) tilligemed hans baade Anklager og Avindsmand. Han var ligesom Formanden, 2den Lecties Hører i Skolen og Prædikant her ved Hospitalet, og forestod begge disse Embeder indtil Aaret 1622, da han, uden i Forveien at have været svag, døde meget pludselig i Kirken, efter at han samme Dag baade havde prædiket og forrettet af den øvrige Kirke-Tjeneste.

5) Samuel Heliæsen (formodentlig Heljesen) fød i Hardanger, gif i Bergens Skole, blev No. 1616 Sogne-Præst til Wigors Kald i Hardanger, hvorfra han 1622 blev forflyttet til Hospitalet i Bergen, og tjenede udi dette Embede indtil No. 1628.

6) Matz Baltzerfen Hoff, var fød i Bergen den 1ste Jan. 1596, blev Student 1615, blev No. 1620 Collega i Bergens Skole, tog det følgende Aar Afsked fra Skolen, i Tanke at reise udenlands, men blev i samme Tid voceret til Medtiener ved Holmedals Mee-nigheder i Syndsfjord, hvorfra han den 12te Martii 1628 blev forflyttet til Hospitalet. Han døde den 11te Octbr. 1648. Han skal have været en meget gudfrøgtig Mand. Man fortæller endnu, at han almindelig havde dette Mundheld, naar han gif til nogen Embeds Forretning: Lader os nu gaae. Og naar nogen spurgte, hvad han hermed meenede, svarede han: Jeg meener baade den treenige Gud og mig selv, som udi sam-

sammes Haand kun er et svagt Medskab. Han var gift med Mette Dorothea Sperling. En Søn af denne Mand, Baltzer Hoff, døde som Brygger her i Bergen.

7) Casper (Jesper) Johannesen Lercke fra Danne-mark, blev No. 1642 kaldet til Medtæper paa Woss, blev No. 1648 beskikket til Sogne-Præst ved Hospitalet. Han døde den 29de Augusti 1654. Han var gift, og efterlod sig en Datter, Anna, gift med Magister Hans Daberg.

8) Thomas Gilbertsen Thamson, var fød her i Byen den 18de Septbr. 1619. Forældrene vare: Gilbert Jörgensen Thamson og Magrethe Berendis Datter Engsetter, blev dimitteret No. 1639 fra Bergens Skole, havde mærkværdige Hændelser paa sin Red-Reise til Kiebenhavn, thi da Skibet, hvorpaa han var, kom udi Kattegat, reiste der sig en forfærfelig Storm, saa farlig, at man frygtede for, hvert Dieblik at gaae til Grunde. Videre, der opkom Ild i Skibet, og tilsidst blev Nat-huset (hvori Compasset var) af Stormen kastet over Bord. Endelig havde de Mangel paa Vand, o. m. I denne bedrøvelige Tilstand maatte de holde Soen næsten udi fem Uger. Omfærd bragte Guds Forsyn dem lykkelig til Sundet. Hr. Thamson maatte derpaa (efter som det var saa silde ud paa Naret) tage imod Condition hos Hr. Capitain Alb. Jach, conditionerede indtil 1643, reiste til Kiostock, blev sammesteds indskreven iblandt Studenterne, reiste siden til Gripps-

wald, men af Frygt for den Svenske Armee, som der var forventendes, maatte han forlade samme Sted, og begive sig til Kiøbenhavn, hvor han blev Student No. 1644, opholdte sig ved Academiet udi 3 Aar, blev 1652 kaldet til Sogne-Præst for Gravens Kald udi Hardanger, dog, efter som Dyrigheden lagde sig derimellem, blev der intet af; derimod blev han No. 1653 kaldet til residerende Medtjener ved Fænee Præstegjeld i Nordhordlehn. Samme Aar henimod Høsten blev han af Bergens Dyrighed (a) kaldet til Sogne-Præst for Hospitalet, At denne Mand's moralske Character var den beste, troer jeg ikke, (saavidt jeg af Act. Capit. Bergens. har erfaret). Jeg vil vist nok ingen bestemme, dog bør jeg derfor ikke legge Dølgemaal paa den historiske Sandhed. — Jeg vil ikke antegne alt det jeg har fundet om denne Mand, kun dette vil jeg anføre se., een Doms Final af 19de Martii 1669, afkæst for Capitulet i Bergen, Ord til andet saa lydende:

„ Efterdi Hr. Thomas har ladet sig finde udi Verts-

„ huus, og der har givet sig udi Selskab til offentlig

„ Drik, hvor han er geraadet udi Klammer og Slags-

„ maal, som og gagen der til Sengs at sove, besyn-

„ derlig paa en Loverdag, da han billigen burde have

„ studeret og mediteret til hvis han anden Dagen skulle

„ prædikke, haver og imod Necessen ladet en Skole-

„ Dreng

(a) I fordum Tid havde Dyrigheden i Bergen Ret til at kalde Præst til Hospitalet. Hr. Thamlon blev kaldet af da værende Lehns-Herre paa Bergenhuus, Hr. Owe Bieleke, Biskop J. Schielderup, de 2de Borgemeistere, Hr. Søren Jensen og Owe Jensen.

„ Dreng læse af en Bog paa Prædikke-Stolen for
 „ Meenigheden i de Søefarendes Fattighuus o. s. f.
 „ — Saa kiendes Hr. Thomas hermed til tiuge Rdlrs.
 „ Mulet til fattige Præste-Enker, den halve Part at
 „ betale til førstkommande Pinke-Dag, og den anden
 „ halve Part til næste Juul derefter. — Derhos ad-
 „ vares han heresterdags, sig fra saadan og anden
 „ Uffikkelihood, en Præstemand usømmeligt, at tage
 „ vare.“ — Endskjønt at nu dette saa synligen stiller
 ham frem fra den ubehagelige Side, bør jeg dog der-
 hos at sige til hans Berømmelse dette: Han har det Es-
 termale, at han i Embeds-Sag var en ferm Mand.
 Han berømmes og for at have besiddet gode Studerin-
 ger. Man haver endnu af ham i Haandskrift en Be-
 skrivelse over den Engelske Flodes Angreb paa Bergen
 og den der i Havnen liggende Hollandske, Ostindie- og
 Smirna-Flode udi Aaret 1665 (b). Samme (skrevet
 paa danske Vers) vidner om, at han var een i sin Tid
 ikke uhædlig Poet. Han døde Ao. 1672, og var gift
 med Elisabeth Christophers Datter Balcken.

9) Robert Robertsen Feiff, var fød i Stavanger
 Aar 1642, af Førelde Robert Feiff og Gynethe Wil-
 lums Datter Kay. Nød Information i sin Fødebyes
 Skole,

(b) Denne Beskrivelse er baade den fuldstændigste og vaaliden-
 ligste Efterretning, som man har om dette i vor Bergens-
 ske Historie saa bekiendte Sde-Slag. For Ildbranden
 Ao. 1756 beroede Originalen hos min gunstige Belynder
 (S. T.) Hr. Cancellie-Raad H. Meyer i Bergen, som
 endnu eier en accurat Gienpart af samme.

180 Femte Cap. Om Præsteskabet til St. Jørgens

Skole, blev Student No. 1664, studerede ved Kjøbenhavn's Universitet i 5 Aar, kom tilbage til Bergen 1669, blev samme Aar kaldet til Capellan ved Hospitalet, succederede Hr. Thamson No. 1673. Hans Overmand holdte meget af ham. Sal. Biskop Smed var stor Godhed for ham; thi imidlertid at han endnu var Lect. Theologiae i Bergen, finder man antegnet, at han (No. 1701) overdrog et Menneſſe af beſynderlige Egenſkaber til denne Hr. Feiffes Siele-Sorg. Og ſom Sagen er af mærkvardige Omſtændigheder, vil jeg, for at bevare den fra Forglemmelse, her indføre den; thi i mine Tanker fortjener den at bekiendtgjøres; -- Sagen var denne:

Et fattigt og venneleſt Menneſſe, ved Navn Knud Olſen, ſom af Moders Liv var fød Stum, gif her paa Byens Gader omkring ſom et Spectakel i den ynſkverdigiſte Tilſtand. Dennes Nød gif Rector Smed ſaa nær til Hierte, at han tog ham i ſin egen Gaard, og gav ham Underholdning. Og ſom bemeldte Menneſſe var arbeids-fer, lod han ham forrette de Haand-Gjerninger, ſom han var i Stand til. Imidlertid fik han den nødvendige Forſlegning; -- Men dette var endnu det mindſte; thi ſom han nok kunde mærke, at bemeldte Menneſſe eſter Anſeelse maatte være henved 40 Aar gammel, og formedelſt denne medfødde Naturens Feil var opfødt, og havde frembragt ſin Tid udi yderſte Van-kundighed, anſaae han dette for det beklageligſte af alt, og derfor ſelv paa viſſe Tider læſede for ham og underviſede

vifede ham i Christendommens fornemste Stykker. Han vilde ikke betroe denne Underviisning til nogen anden, saasom han frygtede for, at de ikke saa vel kunde lempe sig efter hans Omstændigheder. Imidlertid at dette vaarede, løsnedes den bundne Tunge nogenledes, saa at han paa nogen Maade kunde udtale et og andet Ord, hvilket tildrog sig med følgende Omstændigheder: Alt som Lect. Smed i lang Tid havde mærket paa ham en besynderlig Nørelse og Andagt naar han var i Kirken, og saae Communicanterne at blive meddeelte det hellige Aalterens Sacramente, saa begyndte han at preparere ham dertil, og at vise ham ei allene hvad det er, og hvorledes det skal bruges, men endog hvad Nytte dermed er foreenet. Da han adskillige Gange havde igientaget dette for ham paa den eenfoldigste og fatteligste Maade, spurgte han ham tilsidst: om han ikke fandt nogen Længsel hos sig at vorde deelagtig udi dette Gode! og det i Tanke, at han ved et eller andet Tegn skulde give sin Meening tilkiende, som han var vandt under saadan Samtale at gjøre. — Men — hvor blev ikke Lector Smed indtagen af baade Forundring og Glæde, da han hørte den Maallose svare til dettt Spørsmaal med en ugemeen stærk Affect et tydeligt Ja! hvilket var det allerførste Ord han havde talet i Verden. — Da det nu var bragt saavidt med dette Menneffe, haabede Lector Smed med Tiden at bringe det videre, men som han mærkede, at det gik langsom til dermed, og at det vilde gaae temmelig Tid hen, førend han nogensunde kunde lære at exprimere sig m. v., og han desuden for-

nam,

nam, at han havde stor Bængsel efter Sacramentet, kunde han ikke bære det længere over sit Hierte at holde ham derfra. Hvorfor han, efter eget Begiar, blev recommenderet til Hr. Feiff. — For at nu Læseren kan desto sikkere forlade sig paa denne Relation, vil jeg til Beviis anføre Magister Rector Smeds egenhändig skrevne Brev efter Originalen (som bærer hos (S. T.) Hr. Cancellie-Raad og Borgemeester Meyer i Bergen) benævnte Brev er af denne Indhold:

Plurim. Reverend. Domine Pastor

Dom. Robert. Feiff!

Ærværende Knud Olsen, fød paa Boss, har en Tidlang arbeidet i mit Huus, og sig ærlig, skikkelig og christelig forholdet, men som han af Gud haver været paalagt den Skrøbelighed og Naturens Feil, at han fra sin Ungdom Maal og Mæle haver været betaget, indtil for stakket Tid siden, da han nogen End ved Gud kan fra sig give, saa har Gud opvakt i hans Hierte en sær Bængsel og Attraae at blive, efter en gudelig Beredelse (som han mere med Geberder fra Hiertet, end med Tungen kan udføre og bekiende) deelagtig baade udi en naadig Afløsning til Syndernes Forladelse, saa og udi Jesu Christi hellige Legems og Blods Samfund, hvorfor han af mig indstandig haver været begiærende til Rever. Domine Pastorem at blive recommenderet dertil at maatte annammes; hvilket og herved tienslig begiæres,

gives, stedse igien forblivende til al behagelig Tieneste
forbunden.

Bergen, den 15de Vestre Rever. Ohservatiff.
Octbr. 1701. N. Smed.

Heraf seer man tillige, at R. Feiff maae have været
en ferm og brav Mand i sit Embede. Han døde No.
1725, var gift med Anna Magrethe Müller, og efter-
lod sig følgende Børn: 1. Didrich. 2. Hermann Hen-
rich. 3. Maria og 4. Johanna Feiff.

10) Svend Hiorberg fra Danmark, var først Ca-
pellan hos forrige (c), blev siden hans Eftermand; men
som han deels ikke fandt sig fornoiet her i Byen, deels
ikke kunde komme ud med dette Kalds ringe Indkomme,
saa søgte han Forslyttelse, blev No. 1733 Sogne-Præst
udi Aalborg Stift, hvor han kort efter ved Døden af-
gik. Han var gift med Christine Söffrens Datter.

11) Matthias Albert Haberdorff fra 1733 til 1741.

12) Jörgen Hatting var fød den 13de Martii 1697
udi Karise Præstegaard i Sieland, hvor Faderen,
Henrich Hatting (Stædets Sogne-Præst) da boede.
Blev først privat informeret af sin Fader, derefter sat
ind i Kirge Skole, blev Student No. 1712, opholdte
sig ved Academiet i nogle Aar, nød Sted paa Borches
Colle-

(c) Af Act. Capit. Bergens. sees, at Hr. Feiff ved det Aar
1702 havde en Capellan ved Navn Niels Baltzerlen.
Maaskee Hr. Hiorberg kan være kommen udi dennes
Sted.

Collegium og Kost paa Communitetet, gav adskillige unge Mennecker Information, og præparede nogle til den dem forestaaende Exam. theologic., sluttede sit academiske Løb c. l. No. 1721, reiste tilbage til Faderen, assisterede ham med at prædike indtil at han af en yngre Broder (Hans Hatting) (d) blev afløst. Derefter reiste han atter til Kiøbenhavn, hvor han blev beskikket til Catechete ved Garnisons-Kirken og Skoleholder ved Krigs-Hospitalets søndre militaire Skole, hvorfra han No. 1741 blev befordret til Sogne-Præst for Hospitalet i Bergen; Han døde den 15de Jan. 1770. Var 2 Gange gift: 1) med Catarina Hedevig Pendsfeldt (en Datter af Fridrich Pendsfeldt, forrige Amtmand over Odensee Amt). Af dette Ægteskab vare vi tre Brødre: Henrich og Friderich, døde begge smaae. Jeg allene overlevede min Fader. 2) Med Catrine Schilling.

13) Thomas von Westen Angel (nu værende Sogne-Præst ved Hospitalet) er fød den 6te Jan. 1719 paa Gaarden Naavigen under Helgelands Fogderie i Nordlandene. Faderen, Rasmus Angel. Moderen, Judith

(d) Denne min Farbroder blev siden Præst til Hatting Kald i Aarhus Stift, hvor han døde No. 1763. Stamme-Faderen til vor Familie (Sieghrant Hatting), som i Reformationens Tid, tilligemed flere af sine Landsmænd, kom ind fra Holland, satte sig ned paa bemeldte Sted. Det ganske Herred fører Navn af denne vor Stamfader. Søn efter Fader har nu siden bestandig tient i det Danske og Norske Zion, saa at jeg er den 12te udi den næstliggende Linie, som beklæder Præste-Embedet.

the Wolqvartz. Efter sal. Hr. Lect. Thom. v. Westens Begjær blev han holdet til Bogen. Hans Broder, Albert Angel, gav ham den første Underviisning, siden blev han indsat i Trunhiems offentlige Skole, blev Student No. 1742, kom her til Bergen No. 1744, sluttede sit academiske Løb 1748, blev Capellan p. Persona til Lindaas Kald No. 1750, tog Afsskeed fra samme 1761, i Forsæt at reise til Kiøbenhavn; men opholdte sig i nogen Tid hos sine Sviger-Forældre indtil No. 1763, da han blev kaldet til Capellan p. Persona ved Dom-Kirken, hvorfra han No. 1770 blev forflyttet til Hospitalet, og beskikket til min sal. Faders Estermand. I dette Embede lever og arbeider han nu, da dette skrives. Han har været to Gange gift: 1) Med Pauline Christiane Friile, en Datter af forrige Stads-Major Christian Friile i Bergen. 2) Med Karen Kirskine Mörck fra Nordland. I begge Egteskabe har han været Fader til 19 Børn.

Siette Capitel.

Om

Præsteskabet ved de trende tydske Kirker.

Første Afdeeling.

Om St. Halvards Kirkes Præsteskab.

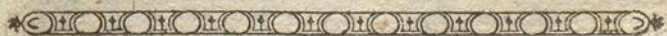
Jeg har paa et andet Sted (se. udi Indledningen til dette Forsøg) anmerket, at det var i denne St. Halvards Kirke, som den reene evangeliske Lærdom allerførst blev offentlig forkyndet her i Bergen af en Munk, navnlig Antonius. Som Magister Edvardsen beretter, blev denne Antonius siden beskicket til den første Sognes Præst ved bemeldte Halvards Kirke. — Jeg har ligeledes viist paa et andet Sted, at denne Kirke strax efter Reformationen tilhørte de Nordske, og at den af de Tydske blev dem fratagen m. m., som her gaaes forbie. Det Antal af Lærere og tydske Præster, som have tient ved denne Kirke fra den Tid Tydskerne (som før er meldt) tiltog sig den, og indtil at C. Walchendorph tog den fra

Siet. Cap. Om Præst. ved de trende thdske Kirf. 187

fra dem, er kun ringe. Ingen Lærere bleve kaldede til denne Kirke af de thdske Haandværkere forend udi Aarene 1549 og 1550. Jeg finder ingen flere antegnede end disse to:

1) Sigismundus. — Han døde No. 1550.

2) Melchior Pillegrim blev kaldet ind fra Tydskland No. 1549, da de Contorske havde tiltaget sig de 2de forommeldte Kirker. Han var fød i det Brandenburgiske; Men der Walchendorph besøet, at de skulle aflægge Trofskabs- og Lydigheds-Eed til Kongen, og nogle (som det ikke ville) maatte rømme herfra, da reiste denne Melchior med til Tydskland, hvor han No. 1558 blev Præst hos Græven af Embden.

Anden Afdeeling.

Om

St. Mortens Kirkes Præsteskab.

Læseren erindrer nok, at jeg forhen har fortalt, hvorledes at baade denne St. Mortens, ligesom og St. Mariæ Kirke (vor Frue Kirke) begge udi Aaret 1528 bleve tagne i Besiddelse af de Tydske paa Bryggen. Heraf slutter jeg efter al Rimelighed, at Tydskerne paa Contoret maae uden al Tvil i nogen Tid have besient sig af uvisse Lærere 3: Hielpes-Præster; thi man

N 2

finder

finder ingen vis og ordentlig Lærer at være bleven kaldet enten til denne eller til St. Mariæ Kirke førend hen ved de Aar 1548 og 1559, da Doct. Johannes Nihaji det førstnævnte Aar blev kaldet til St. Mariæ Kirke, og derimod til St. Mortens Kirke blev No. 1559 som første Sogne-Præst beskikket.

1) Christopher Mitius (Mythens) fra Flanderen. Man finder antegnet, at han blev beskikket udi en anden Præstes Sted, som kaldes Hr. Melchior. Denne Mythens har da altsaa ikke været deres første Lærer, men formodentlig den, som først er bleven kaldet og beskikket til ordentlig Lærer ved denne Kirke. For nu at opløse Sagen, bliver fornødent at opløse eller besvare dette Spørgsmaal: Hvem var denne Melchior, som Mythens succederede? Efter al Rimelighed (svarer jeg) maae det have været den Melchior Pillegrim, om hvem er talt i forrige Afdeeling, som tjenede ved Halvards Kirke, og som formodentlig kan have opvartet baade Embterne udi St. Halvards og de Tndsse paa Bryggen udi St. Mortens Kirke. — For det øvrige haves ingen anden Efterretning om denne Hr. Mythens, end at han No. 1562 var med paa Capitulet (a) og undertegnede et Edict., hvis Indhold, at ingen skulle hænges noget

Script.

(a) Jeg antegner dette som noget mærkværdigt, at han, som tndsk Præst i Bergen tilligemed var Capitularis. Ende skjøndt jeg neppe troer ham nogenstunde at have haft Capitels-Gods, er det dog noget besynderligt, at han, som en Fremmed, i denne Sag med øvrige Capitularib. var Dommer.

Script. famos. (b) paa enten Alter, Prædike-Stoel eller Kirke-Dør, m. m. Han døde No. 1596 udi Pesten.

2) Antonius — fra Lübeck, havde tilforn været Præst i det Mecklenborgiske, uden for Rostock. Han var ikke her paa Stødet Præst engang Aaret omkring, thi han døde No. 1565 udi den grasserende Pest.

3) Herman Münther, forriges Estermand, blev No. 1570 kaldet ind for Capitelet i Bergen af nogle Borgere, der tilforn havde været paa Contoiret 3:

N 3

Bryggen

(b) Læseren kan forsikre sig til, at jeg af Nygierighed og Curiositet har gjort mig megen Umage, for at udfinde, hvori disse saa kaldede Skam-Skrifter, (der saa tit tales om udi gamle Protocoller) have bestaaet. Hvad enten de angif den hlotie Kirke-Tugt, eller de til enkelte Personers offentlige Beskæmmelse bleve ophængte, veed jeg endnu intet om. Det eeneste jeg finder om denne Sag, og som nogenledes synes at kunde oplyse den, er følgende, som jeg udi een af Capitelets gamle Dag-Protocoller finder antegnet: „ No. 1563 den 12te Aug. blev paa Capitelet fremlagt et Script. famos. om Berthel Jüdiche, opslaget paa Dom-Kirke-Dør, i hvilket Meenigheden tilkiendegives, ligesom og Præsten Hr. Michel, hans (B. Jüdiches) begangne grove Forseelse, med den her i Byen bekiendte lse Qvinde, Aassele Jans Datter, ser hvad som vaserede sidstleden Løverbags Nat, o. s. f. — Videre her der det (udi bemeldte Protocoll) besluttede Capituloet, at der af Prædike-Stolen skulle (NB. som forhen ofte skeet var), neste Søndag oplæses Forbud imod deslige Skam-Skrifter.“ Saavidt Protocollens Ord herom. — Heraf slutter jeg, at disse Skam-Skrifter maase have bestaaet deri, at naar nogen begik noget vordentligt i en Meenighed, er det strax offentlig ved et saadant Skrift bekiendtgjort. Endskiønt denne Bei var ikke (i mine Tanker) den beste; thi mangen een kunde paa denne Maade af sin Fiende blive offentlig beskæmmet, og det uden Grund.

Bryggen i Bergen; men nu vare boefatte i Bnen. Anledning hertil berettes at have været denne: At Hr. Münther udi en Prædiken skulde have talt om Meens-Ged, og viist, hvor farlig Synd denne var, hvilket det tænkte, han meente dennem med; men da han erklærede, at han ikke havde meent dem med sin Prædiken, med mindre de vilde declarere sig selv skyldige, saa blev Sagen strax det selgende Aar forsligt. No. 1572 reiste denne Mand til Hamborg. Om han nogen Sinde kom tilbage, veed man ikke (c).

4) Christen Commerovius. Denne skal have været noget særfindet, saavel imod sin Collega, Hr. Wolfgang Siegfridum, (Præst til St. Mariæ Kirke), som imod Aldermændene og die achtzehen Meistermännens. Dette gjorde, at han No. 1590 kom fra sin Bestilling.

5) Garlevius — kom No. 1589 her til Bnen, imidlertid at Formanden Hr. Commerovius var suspenderet for sit onde Sind, og endnu laae i Proces. Han succederede ham omsider; men døde kort derpaa, No. 1591.

6) Laurentius Brüning.

7) Bartholdus Lüthman fra Lübeck, kom No. 1599 til Embedet; da han udi nogle Aar havde forrettet samme, reiste han tilbage til Tydskland, og blev omsider Præst til St. Hans Kirke i Lübeck.

8) Am-

(c) For Spøgs Skyld vil jeg anføre, hvad jeg finder antegnet om denne Mand, nemlig dette: At han af Curiositet lod sig engang veie, og befandtes at være 24 Wismer Pund af Vægt.

8) Ambrosius Hennings var fød i Lübeck af Forældre Simon Hennings, (Secrétaire udi Stads-Raadet samme Steds), og Wendel Hennings. Han blev Præst til St. Mortens Kirke i Bergen No. 1603 (eller maaskee rettere No. 1605). Samme Embede forestod han med megen Berømmelse i 35 Aar, blev tilsidst Emeritus, og nedlagde Embedet, samt reiste ned til Kjøbenhavn, opholdte sig i nogle Aar hos Sonnen Simon Hennings (d), hvor han omsider døde udi en Alder af 75 Aar. Han var gift med Wendel Eggers, en Kjøbmands Datter fra Kjøbenhavn. At han var en brav Mand udi sit Embede, er en Sandhed, som alle bør lade ham; Men at han derhos og leed megen Fortræd, er unægtelig; thi ikke at tale om, at han for Evangelii Skyld maatte lide meget af mange; men saa blev han og tilsidst, som en retskaffen Evangelii Tjener, suspenderet af sin egen Meenighed. Sagen var ellers denne: De Tydske paa Bryggen i Bergen lode Hr. Hennings citere, at møde for deres Ret. Blant andre Poster, som Sigtelsen indeholdt, vare følgende de fornemste: 1) At han ikke kunde komme overeens med den anden Præst, (Hr. Gypner til St. Mariæ Kirke). 2) At hans Kone, (som jeg meget vel troer, efter hvad

N 4

jeg

(d) Denne S. Hennings var Præst til St. Petri Kirke i Kjøbenhavn fra 12te Mai 1632, men som han i den senere Tid blev indviklet i de Uheldelcke Affaires, maatte han forlade Embedet, og reise ud af Landet, blev derover Hof-Præst hos Græv Uheldt, (tjenede der indtil 1654) blev Præst Aaret derpaa til St. Petri Kirke i Bremen, hvor han døde den 19de Junii A. 1661.

jeg har fundet), skulle være et trettekiært Menneſſe (e). Strax ved Stevningens Forkyndelſe exciperede han forum, og henſkød ſig til Biſkoppen og Ministerium i Bergen. Ikke desmindre da Tøgte-Dagen kom, mødte han for Retten, og indleverede ſin ſkriftlige Excep-tion.

(e) Saavidt ſom jeg af Act. Capit. Bergens. kan ſlutte mig til, har denne hans Huſtrus ikke været af det beſte Gemyt-te; thi jeg finder meget antegnet om hende, ſom beſtyrker ſamme. Saaledes anføres der ſ. Ex., at Manden No. 1623 for hendes Skyld blev indkaldet for Capitelet af ſin Collega (Hr. Güpner), eſtersom hun om dennes Kone ſkul-le have digtet en ſkammelig Viſe til Veſtkammelle m. v. — Det følgende Aar maatte Hr. Hennings atter, for hendes Skyld, med bemeldte ſin Collega udſtaaе en nye Proceſ. — Hun havde (ſom Protocolen viſer), tillagt Güpners Huſtrus mange grove Gravamina, (dem jeg her, for Riknets Skyld, bør og vil ſkule). Mærkeligt er det ellers, at Proceſduren meere var henrettet paa den uſkyldige Mand, end den ildetankende Kone. — Jeg bør ikke ved denne Leilighed fortie Sandheden, men frit bekiende, at bemeldte Güpners Kone var (eſter alle Omſtændigheder) af et ligesaa ſlet Gemyt-te. — Ikke at tale om, at hun ved alle Leiligheder bragte Manden i Harniſk imod mange; Men ſaa røbede hun derhos og nu paa een, nu paa en anden Naade, ſin Ondskab imod andre, dem hun havde hidſet ham til at angribe; thi ſaaledes finder jeg ſ. Ex. (af be-meldte Protocol), at hun med Eed offentlig for Retten, udi forbemeldte Sag, forſtrede: at hun aldrig ſkulle give ſig tilfreds, forinden hun havde ſkilt Hr. Hen-nings ved Pre, Kald og Embede, m. m. — Heraf merker da enhver Konens ſlette Gemyt-te og fordærvede Tan-kemaade. At dette, eller (maaſkee noget deraf) kan have givet Anledning til den ovenbenævnte Citation, ſlutter jeg blant andet deraf, at da Hr. Hennings ikke ville mode for Riksmands Raadet, eller underkaſte ſig deres Dom, (ſer i den ſidſte Sag), blev der nedſat en Kongel. Commiſſion, ſom ſkulle dømme dem imellem; Men inden Dom blev af-fagt, blev Sagen, formedelſt Bennerſ Nælleſehandling, forligt og ophævet.

tion. Denne var aldrig saasnart taget ad Acta, sereud Kiebmands Raadet lod folgende tilfore udi deres Pro-
 tocoll: „At saadan Procedur var utilborlig, efterdi dens
 „ ne Exception skeede ikkun paa den blotte og bare Ci-
 „ tation, uden at derpaa var falden nogen Decision,
 „ hvilket de ansaae for noget, hvormed Hr. Hennings
 „ paa en ulydig Maade modvillig handlede tvertimod
 „ sin Pligt, og offenderede det arbare Kiebmands
 „ Raad, der var hans foresatte christelige Dyrighed,
 „ m. m.“ Mærkeligt er det ellers, at de under Sa-
 gens Procedur kalder sig: Hans Brod-Herrer (Tutores
 & Provisores m. v.). Da nu Hr. Hennings ingenlun-
 de vilde erkiende Kiebmands Raadets Ret for sit forum
 Competens, men vedblev, at henskylde sig under Bi-
 sphen og Ministerium i Bergen, saa kaldede Kiebmands
 Raadet den gandske Martini Meenighed sammen, deels
 for at forestille dem Sagen, deels for at indhente deres
 Betænkning: Kiebmands Raadet (som er noget forun-
 derligt,) forestillede derpaa Meenigheden: „ At nu
 „ havde Hr. Hennings opsagt dem al Huldskab, Tro-
 „ skab og Lydighed, og hang efter fremmet Dyrighed,
 „ m. m.“ Herpaa besluttede man eenstemmig, at for-
 dre Kirke-Meglerne fra Klokkeren, og at ophæve Kirke-
 Tienesten indtil videre, eftersom (sagde de) at de, p. t.
 ikke saae sig i Stand til at underholde deres Lærer.

Saasnart som Meenigheden havde gjort dette ulov-
 lige og uforsvarlige Skridt, vendede Hr. Hennings sig
 strax til da værende Biskop i Bergen, Hr. Doct. N.

Paasche, forestillede Sagen, og klagede over, hvad som var skeet. Biskoppen raadede ham derpaa, at han godvillig skulle møde for Kiebmands Raadet, for i det mindste at here, hvad de ferede i Skildet. Da nu Hr. Hennings mødte personlig for Kiebmands Raadet den 11te Aug. Ao. 1632, blev han tilspurgt: 1) Hvorfor han var sin tilbørlige og foresatte Dyrighed saa ulydig? 2) Hvorfor han havde underkastet sig fremmet Dyrighed? og 3) Om han ikke erindrede sig den Revers, som han ved Tiltrædelsen til Embedet havde givet fra sig i Lübeck, m. v.? Hans Svar til et hvert Spørsmaal var baade mandigt og grundet. Han igiendrev sine Modstandere, (der baade vare hans Anklagere og Dommere), paa en Maade, der robede stor Forstand; thi han forestillede dem blant andet, hvor uchristeligt, hvor ubilligt og formasteligt de hidtil havde handlet imod ham, i at inhibere ham udi hans Embeds Førelse, da han holdt for, (saaledes lyder hans eget Dikt til Protocollen), at det ikke var en saa let Sag, at opsigge ham hans Tjeneste, som det kunde skee med een af deres enten Geseller eller Jünnger. Samme gjorde saa god Virkning, at hans Modstandere begyndte at give lidt bedre Kieb: Kiebmands Raadet betydede ham: at saafremt som han herefter NB. in Civilib. ville være dem lydige, da skulle ham tilstædes Afgang til Embedet igien. Da han nu fornem, at de begyndte at tale i en anden Tone, og ikke spændte Buen saa heit, som tilforn, viiste han ogsaa i nogen Maade Frielighed fra sin Side. Han gav dem derpaa

En Slags Declaration. Disputerne bleve for saavidt ophævede. Klokkeren fik Kirke-Møglerne tilbage, og Hr. Hennings blev ved fremdeles, som forhen, at forrette sit Embede. Hvad sig angaaer de mange Disputer imellem ham og Hr. Gypner, da gaaes de med Flid forbie paa dette Stad, dog bør jeg anmærke, som noget rart og usædvanligt: Ingen af dem vilde underkaste sig Kiebmands Raadets Kiendelse; men begge stridende Partier henstiede sig til Consistorii Kiendelse udi Bergen.

9) Magister Henrich Lemmichen, eller maastee Lemmich, forriges Estermand, var fød i Lübeck den 31te Dec. 1601. Forældrene Hieronymus Lemmich, og Elle Hübing. Efter foregaaende Information udi sin Føde-Byes offentlige Skole blev han i sin Alders 22 Aar sendt til Kostock, opholdte sig ved Academiet sammesteds i 6 Aar, indlagde sig stor Ndest hos mange Lærde, sær hos Doct. Qvistorph. No. 1629 reiste han til Wittenberg, opholdte sig der eet Aar, siden drog han til Jena, hvor han atter kom i Bekiendtskab med lærde Mand, reiste omsider, da hans Forældre døde, tilbage til sin Føde-Bye. Noget Tid derefter reiste han atter til Kostock med en Raadsherres Son. Blev Magister i Kostock No. 1632, kom siden i Condition hos Patriitium H. Eller i Lübeck, som tilbød ham at blive Præst ved den tydske Kirke i Stockholm. Samme Station frabad han sig af vigtige Aarsager. No. 1638 blev han kaldet til Præst ved St. Mortens Kirke her i Byen, forestod saal dette Embede med megen Belsignelse i 35 Aar,
nemlig

nemlig indtil den 7de Martii No. 1674, da han døde emeritus (f). Han var tre gange gift. 1. Med Ellsabeth Humborg. 2. Med Anna Spieckers, og endelig med Margrethe Kirekring, som overlevede ham.

10) Magister Jörgen Jörgensen Lammers, var fød her i Byen No. 1637. Hans Fader var Georg Lammers, Pastor til St. Mariæ Kirke, Moderen Ellsabe Samsøns. Blev holdt til Studeringer deels hjemme, deels uden for Fædrelandet, opholdte sig siden ved fremmede Universiteter i Tyskland, kom hjem, hialp Faderen nogle Aar udi hans høie Alderdom med at prædike. Da Faderen døde, reiste han til Lübeck, blev derpaa kaldet til Præst for St. Mortens Kirke. — Han var den første af de tyske Præster, som efter det Kongel. Rescript

(f) Da Hr. Lemmich ikke var i Stand til, længere eene at beskride Embedet, søe estersom hans Collega, Hr. Magister Jacob Oldenborg, (Præst til St. Mariæ Kirke) ikke saa tilstrækkelig, som fornødent var, kunde assistere, søgte han Stads-Raadet i Lübeck om, at saae en Adjunctum. Det blev ham bevilget, og man oversendte ham en ordineret Mand, ved Navn Joachim Bang; Men som denne, baade i Lerdom og Levner befandtes anstødelig, blev han sirax derpaa sendt tilbage til Lübeck. I Anledning af denne Omstændighed udvirkede da værende Biskop Doct. N. Randulff et høyt Kongel. Rescript, hvis Indhold: At endskönt Riobmands-Raadet i Lübeck, herefter som forhen, skulle have Jus Vocandi, saa skulle dog de af dem hidsendte Candidater ordineres af Superintendenten i Bergen, og i Fald det undertiden traf ind, at den eller de, som man oversendte til Præst, for St. Mariæ, samt Mortens Kirke, forhen i Tyskland vare ordinerede, da skulle dog saadan Mand, forinden han Embedet maatte tiltræde, underkaste sig Superintendentens Prøve i Bergen.

Rescript blev ordineret her i Bergen. Hans Ordination skeede udi St. Mariæ Kirke af Bissop Randulff. I hans Tid blev St. Mortens Kirke No. 1702 lagt i Aske. Han var altsaa den sidste af Præsterne til bemeldte Kirke, endsskiont han levede længe efter bemeldte Ildbrand og ikke døde førend No. 1712, i sin Alders 73de og sit Embeds 38te Aar. Imidlertid var han Compastor til St. Mariæ tydske Kirke. Siden den Tid har der ved St. Mariæ Kirke bestandig været tvende Præster, som have været Compastores.

Tredie Afdeeling.

Om

St. Mariæ Kirkes Præstefabe.

Det fortiener som noget besynderligt at anmærkes : At endsskiont St. Mortens Kirke efter Ildbranden No. 1702, (som før er meldt) ikke meere blev opbygget ; Men at St. Mariæ Kirke derimod fik tvende Præster, som kaldes Compastores, saa have dog disse i den seenere Tid (strax efter at Kirken var afbrændt) været kaldede udi deres Bestalninger : Pastores til St. Mortens Kirke. Hertil vides ingen Aarsag. Den første Præst som jeg finder antegnet, at have tient ved Kirken, er :

1) Doct.

1) Doct. Johannes Nihaji eller Nychoff. Han blev kaldet til Meenigheden No. 1548. No. 1566, maatte han allene udi begge Kirker forrette Tienesten, eftersom Sogne-Præsterne Hr. G. Mythens og Hr. Antonius begge vare døde udi Pesten, for Resten haves ingen Efterretning om ham, uden hvad som man nogenlunde kan uddrage af det over ham opsatte Epithaphio, som endnu er til (a) og findes udi Kirken.

2) Berenhard Schröder kom No. 1567 til Kirken, og var kun med sær Bilskaar antagen paa to Aar. Han var ifkun som en Adjunctus udi forbemeldte Hr. Müntners og Hr. Nihaji Tid, siden drog han til Lübeck, for at søge sin Forbedring.

3) Wolfgang Siegfridus var No. 1585 Præst til denne Kirke. Han skal have været en from og sagtmødig Mand; men blev derover foragtet af hans Collega, med hvem han maatte møde paa Raadhuset. I Aaret 1590 lukkede de Lydske paa Contoiret Kirke-Dørrene uden

(a) Under hans Billede, som i fuldt Legems Størrelse hænger i Choret, læses følgende Opkrift:

Reverendi ac docti Viri
Domini JOHANNIS NIHAJI,
Qvi

[Anno Ætatis 55 Ministerii vero 25 pie obiit,
Anno Christi MDLXXIII. d. 10 Januar.

Nihavii faciem effinxit manus æmula quondam,
Qvi pius hęc sacrã, Pastor in æde fuit;
Sed Mentem ac lingvam, sed sedula verba docentis
Ingenitque decus, fingere non potuit.

uden mindste Aarsag for hannem, og forbed ham Prædike-Stolen m. m. Endskient at baade Lehns-Herren og Bynens Øvrighed lagde sig der imellem, og han for deres Ret baade Geistlig og Verdslig befandtes at være uskyldig, vedbleve de dog fremdeles at fortrædige ham.

4) Magister Lambertus Nardanus, (formodentlig den, med hvem nysbenævnte havde saa mange Disputer), var ved Kirken No. 1588.

5) Johannes Deling, ankom No. 1592.

6) Peder Westhoff kom No. 1598 til Kirken, og døde No. 1608.

7) Christopher Gypner, af Fødsel en Thüringer, succederede forrige, efter at han forhen 2 Aar omtrent havde været Præst hos en Adelsmand i Særen, navnlig Henrich Hufan. — Denne Mand var meget hengiven til Riv og Trætte. — Saa snart han tiltraadde Embedet, begyndte han at vise, hvad der boede i ham; thi man finder antegnet, at der var en farlig Allarm, da han skulde imodtage Embedet, og efter Kongel. Majestæts Befaling møde paa Capitulet, deels for at fremvise sin Bestalning, deels for at aflegge sin Trofskabs-Ced til Kongen, m. m. Jeg finder antegnet, at da han den 29de Sept. No. 1609 mødte paa Capitelet (i foremeldte Henseende) gjorde han ei allene mange Indvendinger imod Lydigheds-Cedens Afleggelse; men sagte og, at forbeholde sig adskillige Poster, dem han paa-

stod

stod af Formularen at burde udelades, og som han ingenlunde vilde underskrive. — Efterat han længe havde brugt mange Udflugter, beqvemmede han sig dog omsider til, at forsegle, samt ubi Protocollen at underskrive den Eeds Formular, som Superintendenten og Capitlet her i Bergen overleverede ham. Endskjønt at nu denne Sag for saavidt var bragt i Rigtighed, stod der dog en anden uafgiort tilbage. For at give Læseren et Begreb herom, maa det tillades, at fortælle samme. Den var af følgende Beskaffenhed:

Som han var tilforn ordineret i Sæxen, erfarede man, ved hans Tiltrædelse til Embedet, at han der havde underskrevet Formulam Concordiæ, og nu, at han havde bragt den med sig hid til Byen, samt at den endnu fandtes udi hans Eie. I denne Anledning foreslittede baade Superintendenten og Capitlet hannem meget høflig: At som samme Formula Concordiæ ikke kunde taales her til Lands, maatte han efter Kongelig Befaling ikke allene skille sig ved denne Bog; men derhos være betænkt paa, saasnart skee kunde, at skaffe den ud af Landet, m. m. Hvortil han svarede med en trodsfende Mine: Det skal aldrig skee. Derefter sagde han: At som han eengang havde antaget Formulam Concordiæ, og underskrevet den, saa kunde han ikke nu giøre samme om igien, og handle troles; thi (sagde han) dette stridede imod hans Samvittighed. Han vidste ikke rettere, (lagde han til), end at han eengang havde betalt denne ukyldige Bog, som man nu af

over:

overdrevet Nidkierhed og ugrundet Religions Iver for-
 bød Stæd i hans Bog-Samling, og som den ikke til
 denne Tid, beviist, havde anrettet noget ondt, saa
 kunde han ikke indsee, paa hvad Grund man vilde dom-
 me den til Landfhygtighed. Af denne Aarsag, declares
 ved han, at han ikke skilte sig ved den, det maatte
 koste, hvad det koste vilde, m. m. som han samme
 Tid tilføiede Protocollen, og Act. Capit. Bergens. ends
 nu udviser.

Men da saavel Biskoppen, som det gandske Capis-
 tel alvorligen betyndede ham: At enten skulle han straf-
 fraskrive sig den, og bringe den ud af Landet, eller og
 skulle han vige Embedet og Landet, da han, her til
 Lands, ikke kunde taales, som Lærer, med mindre han
 vilde underkaste sig Kongens allernaadigste Billie, som
 udi alt andet, saa ogsaa udi dette. Da han nu for-
 nam, at man tog Sagen paa alvorlig Fod, saa gav
 Manden kiøb, og gandske ydmyg declarerede: At efter
 som han nu fornam, det han tilforn ikke vidste,
 (saaledes lyder Protocolkens Ord:) saa vilde han gierne
 finde sig deri, baade at fraskrive sig den, og at
 sende den ud af Landet, m. v. I det øvrige decla-
 rerede han, at han vilde som en retskaffen Præst rette
 sig i alle Ting efter Hans Majestæts Billie, samt for-
 holde sig aldeles efter Bibelen og Confession. Augu-
 stan. o. s. f. — Hvorpaa han da (sub prævia Exami-
 natione & admonitione) blev antagen til Embedet, og
 af Biskoppen, samt de øvrige Capitularib. overleveret

det sædvanlige Antagelses Brev, som han siden for Slots-Herren, da værende Hr. Niels Wind, Herre til Allerups Gaard, havde at fremvise, naar han for ham, paa Kongens Vegne, sin Trofskabs-Eed skulle aflegge. Ligesom han nu ved det første Trin til Embedet gjorde Bevagelser, saa robede han og under Embedets Førelse sandsynlig, at hans Hierte ikke var af det beste Slags. Capitulets Protocol viser meget, som jeg ikke her vil anføre, undtagen dette, at han No. 1625 blev suspenderet af Capitulet. Derefter reiste han til Tyskland. Om han nogenstunde der blev Præst, eller ikke, lader jeg være usagt. Han var gift med Margrethe. — (b).

8) Magister Henrich Janniche, var fød i Lüneborg den 7de Dec. 1595. Faderen Christopher Janniche, Moderen Margrethe Stophræi Datter, gif først i Lüneborgs Skole, blev siden underviist i Schwerin, derfra sendt til Wittenberg, hvor han blev Magister, blev beskicket den 10de Febr. 1625 til Præst ved St. Mariæ Kirke. Jeg finder at han bemeldte Aar den 3die Junii fremstillede sig paa Capitulet tilligemed Oldermændene

(b) At denne hans Hustru ikke var af det beste Gemytte, derom har jeg i der seregaende underretter Læseren; Jeg vil allene derfor paa dette Sted sige dette: at da hun No. 1625 mødte paa Capitulet, for at høre Dom udi tvende Mandens Sager, begyndte hun, (saasnart man oplæste Dommen), deels at raabe og bruge megen Stov, samt at udøse mange Skields-Ord, deels paa den grueligste Maade at forbande enhver af dem, der havde været hendes Mand's Dommere, og trængte sig derefter med Magt ud af Capitulet. Og, da Kirke-Tieneren vilde hindre hende fra at gaa bort, fik han til Belønning et par Drefigen.

den paa Bryggen, og i Overværelse af den anden tydske Præst til Mortens Kirke, (Hr. Hennings), og i Følge den ergangne Anordning om de tydske Præster i Bergen, af Aar 1589, fremsviede sin Bestalning m. v., samt underskrev, forseglede og beedigede den ham af Slots-Herren, Bispen og Capitulet forelagte Formul. Obligationis. Og som denne Formula Obligationis, som de tydske Præster, ved deres Tiltrædelse til Embedet, maa underskrive, deels ikke er almindelig, deels giver et Lys i Historien, (for saavidt den giver tilkiende, hvad de tydske Præster maatte forbinde sig til), saa vil jeg ved denne Leilighed (i Haab at det ikke mishager Læseren), anføre, Ord til andet, den Formulam, som Hr. Janniche underskrev, der var nest Navnet, Titel og Dat. den samme, som alle de andre tydske Præster her i Bergen maatte underskrive. Her er den:

„ Ego Magister Henricus Jannichius Lyneburgen-
 „ sis, acceptus in Nomine Domini & repræsentatus à
 „ Civitatibus Wandalicis ad S. S. Ministerium Verbi
 „ divini in Ecclesia mariana apud honoratissimos Do-
 „ minos Mercatores Pontanos inclyti hujus Emporii
 „ Bergensis obeundum, persancte ac solenniter in con-
 „ spectu Dei & Venerandi hujus Coetus consistorialis
 „ promitto & recipio, me cum bono Deo in omni-
 „ bus officii hujus ardui partibus, ex præscripto Ver-
 „ bi Divini, Scriptis prophetiis & apostolicis compræ-
 „ hensis nec non ordinatis Ecclesiastic. Sereniss. Reg.
 „ Majestatis exeqvendis, tum in Doctrinæ Sinceritate,
 D 2 „ juxta

„ juxta augustanam Confessionem invariata, & Sa-
 „ cramentorum administratione legitima, tum in Viræ
 „ morumque honestate bonis & cordatis omnibus ita
 „ probaturum, ut *pium, pacatum, sedulum & à scan-*
 „ *dalorum quorumlibet Labé abhorrentem Servum Je-*
 „ *su Christi decet, convenit & oportet. —*

„ Promitto etiam Obedientiam ac Subordinatio-
 „ nem Submissionemque Reverendo Domino Episcopo
 „ Bergensi juxta Ordinationem Serenissim. Reg. Maje-
 „ statis ecclesiasticam cæterasque regias Constitutiones,
 „ super hoc negotio consignatas aut promulgatas, &
 „ fraternam insuper in Domino Concordiam mei cum
 „ omnibus ac singulis S. S. Ministerii & Consistorii hu-
 „ jus venerabilis membris servaturum inviolatè omni-
 „ noque in hoc divinâ affulgente gratiâ incubiturum
 „ sedulo & per me (indignum licet Christi Domini ser-
 „ vulum) gloria Dei imprimis & Ecclesia Christi ex-
 „ ædificatio, tum etiam erga Serenissimam Regiam Ma-
 „ jestatem obedientia Subjectissima Reique Publicæ
 „ hujus inclytæ emolumentum pax & tranquillitas, un-
 „ na cum Auditorum meorum omnium salutem studiè
 „ indefesso in vero Dei timore quærat & propage-
 „ tur: Quo etiam Receptionis nomine solo dictis Ci-
 „ viratibus Ansaticis seu Wandalicis sum obstrictus id-
 „ que citra ullum prorsus præjudicium Sereniss. Reg.
 „ Majestatis Daniæ & Norvegiæ, ita me Deus ter Op-
 „ timus maximus per S. S. Evangelium adjuvet heic
 „ & in hora mortis, Amen,

„ Hæc

„ Hæc à matura deliberatione ita à me promissa,
 „ sancte Reſteqve ſervanda teſtificor manu mea ſub-
 „ ſcripta propria & ſigillo meo de Conſenſu ampliffi-
 „ mi Viri Domini Senioris & totius Senatus hujus Pon-
 „ tani affixo.“ Die 3 Junii A. C. MDCXXV.

Magiſter *Henricus Jannichius.*

Corde & manu ſubſcripſi.

Da nu Herr Janniche ſaaledes havde beediget foreſtaaen-
 de Formulam, og for Capitulet fremlagt ſine medbragte
 Atteſtata fra Tydſkland, blev han annanumet med al
 broderlig Kierlighed, ſamt meddeeleſet det forommeldte
 Capitulets Brev, m. m. — Da han i Maret 1628 mi-
 ſtede ſin Huſtrue Catrina — ſaldt han til Lungſindig-
 hed, nedlagde ſit Embede No. 1630, og kied af Ber-
 gen, reiſte til Hamborg, hvor han blev Diaconus til
 St. Catharinæ Kirke. Ti Dage forinden han døde,
 holdt han en Tale over 1 Sam. 25, 29 Vers. Von
 geiſtliche Sterb-Uhr (c). Hr. Janniche tænkte den gang
 maafkee ikke paa, at blive en ſaa ſandſigende Prophete,
 ſom Udfaldet viiſte. Denne brave Lærer døde den 21de
 Dec. No. 1655. Han var to gange gift: 1. Med Ca-
 trina Dobblin. 2. Med Maria Geſner.

9) Georg Lammers var fød i Lüneborg den 20de
 Oct. 1601. Da Formanden fraſagde ſig Embedet, blev
 han beſkillet til Præſt ved denne Kirke No. 1630. Han
 døde den 7de Martii 1647, og var gift med Ellſabe

D 3

Sam-

(c) Denne Prædiken blev ſiden befordret til Trykken af Hr. Ma-
 giſter Dav. Scharff.

Samson, med hvem han avlede 4 Sønner og to Døttre (d).

10) Cornelius Hachmann. Ottersted fra Bremen, kom i Støden for forrige; men efter 13 Aars Tjeneste maatte han, saavel formodelsft sit Legems Svaghed, som sin høie Alderdom frasige sig Embedet. Han døde udi sit Alders 75 Aar No. 1667.

11) Magister Henrich Oldenburg kom hid til Bhen No. 1660, var udi 7 Aar den gamle og svage Otterstadii Suffragan, og da denne døde, succederede han ham. Hr. Oldenburg døde den 11te April No. 1703 som Emeritus.

12) Magister Henrich Henrichsen Oldenburg, en Søn af forrige, og Margrethe Müller, var fød her i Bhen den 4de Martii 1667. Efter privat Information og offentlig Skolegang i Bergens latinske Skole, blev han Student No. 1688, reiste udenlands, studerede ved Academierne i Rostock, Leipzig, Halle, Jena og Wittenberg, kom til Lübeck No. 1696, blev samme Aar i Julio af Stads-Raadet beskicket til Faderens Adjunctum og Successor her i Bergen, blev Magister No.

1700

(d) Man beretter mig, (som jeg nesten ikke kan troe), at den yngste Søn, Georg Lammers, endnu skal være i Livet, og opholde sig som Pastor Emeritus i Delmenhorst. Hers om vil formodentlig Hr. Cantor Giessing i sine belovede Aditament. til sal. Treschows Jubel-Lærere underrette os.

1700, succederede Faderen 1703, døde 1713, og var gift med Anna Dorothea Widderich fra Lübeck, efterlod sig følgende Børn: 1. Johan Henrich. 2. Jacob. 3. Magrethe. 4. Dorthe Elisaberh, og 5. Ide Johanno.

13) Frantz Henrich Smidt fra 1713 til 1722, var gift med Formandens Datter Magrethe, med hvem han avlede adskillige Børn, hvoraf en Søn: Frantz Henrich var Sogne-Præst til Schierstad, siden til Wardøen i Finnmarken.

14) Joachim Riesmann kom No. 1714 til Kirken. Han var en from og nidkier Mand udi sit Embede, var derfor meget ilde lidt af dem i sin Meenighed, som ikke kunde taale Sandheden. Man nægtede ham den fornødne Underholdning. Og dette er det eeneste Baaben, som Bantroen har, til at saare Evangelii Tienere og Sandheds Vidner med. Omfider lønnede hans Herre ham best, da han kaldede ham den 1ste Martii 1716 hjem til Guds Folkes Hvile. Han var gift med Maria Eleonora Grenio, med hvem han avlede 2 Døttre, hvis Navne jeg ikke veed.

15) Johan Friderich Spiesmacker, forriges Eftermand, fra 1717 til No. 1751. Han var to gange gift: 1) med Formandens Enke, med hvem han avlede 8 Sønner og 6 Døttre. 2) Med Maria Sibylla Renara Berenfeldt, der overlevede ham, og siden kom i Ægteskab med Sr. Sinning, Kiøbmand i Bergen. Med hende avlede han to Sønner og to Døttre.

16) Joachim Ludolph Bünemann, fød den 14de Aug. 1693 udi Calbe i Alt-Brandenburg, af Forældre Jacob Arnhold Bünemann og Magrethe Bünemann. Da han udi sin Alders 7de Aar mistede sine Forældre, havde han strax kiendelige Prøver paa det guddommelige Forshn, i det han af Fremmede blev antagen, fremsød og oplært. Studerede til Halle, gjorde sig bekiendt med lærde Mænd, rejste til Hamborg No. 1720, indformerede Børn, og øvede sig udi Prædike-Stolen sammesteds. Dette varede indtil den 12te Nov. 1723, da han blev kaldet til Præst ved denne St. Mariæ Kirke i Bergen. Mærkeligt, at endskjønt denne Mand ankom her til Stedet først i Aaret 1724, blev han dog ikke ordineret førend den 7de Mai 1725 (e). Han var en gudsfrygtig og retskaffen Evangelii Tiener. Døde meget hastig den 31te Oct. No. 1747. Han var gift med Maria Elisabeth Jüger, som overlevede ham. Han efterlod sig mange Børn.

17) Johan August Büttner, succederede forrige No. 1748, og lever endnu, da dette skrives. I hvor giern jeg ønskede at levere Esferetning om denne bræve

(e) Anledningen hertil var denne: Da værende Stifts-Propst (Peter Matthias Tanck), som da var constitueret Biskop, vilde ingenlunde ordinere ham, (som brugeligt var), udi St. Mariæ Kirke; men paastod, at han, ligesom andre Candidater, skulde lade sig ordinere i Dom-Kirken. Ordinationen blev derfor udsat saa længe, indtil at Hr. Lector Borneman (siden Biskop) maatte fornye Ordinationen paa Biskop M. Müllers Begne, som vel var beskiftet til Biskop i Bergen; men end ikke ankommen.

ve Mand, (som efter Sigende skal have haft fra Ungdommen af en merkværdig Skiebne), maage jeg dog med Stiltienhed gaae ham forbie, eftersom jeg ingen Efterretning har været i Stand til at erholde. Derimod kan jeg levere noget om den anden brave Lærer ved Kirken.

18) David Nicolaus Schönfeldt. Denne lærde og arbeidsomme Mand er fød i Klostock den 23de Martii No. 1715. Fæderen Nicolaus Schönfeldt, Moderen Catharina Magrethe Seedorff. Da han var 7 Aar gammel, mistede han sin Fader, blev privat informeret af Hr. Magister Joh. Herm. Becker, (som siden døde No. 1759 som Præst til St. Mariæ Kirke i Lübeck), blev Student i Klostock No. 1732, opholdte sig i 3 Aar ved Universitetet sammesteds, hørte imidlertid Aepinii, Burgmans, Kampfers, Beche. Rönbergs o. a. f. deres Forelæsninger. I denne Tid slog han sig igiennem ved Informationer, kom No. 1736 i Condition hos Ritmester von der Lühe, (Herre til Farenhoop). Formeddelt hans svæge Helbred blev han tvungen efter 2½ Aars Forløb at vende tilbage til Klostock, hvor han da af forebemeldte Hr. Becher blev antagen til Informator, deels for hans tvende Sønner, deels for den unge Herr von Heinen, (som siden blev Stiftsbefalingsmand i Tjen). Han opholdte sig udi Hr. Bechers Huus i 6 Aar, og dette (siger han) var ham til en ikke ringe Fordeel. Ved en trykt latinsk Afhandling: (De usu Revelationis in Philosophia & imprimis in Theolog. natural. &c.)

sandt han Leilighed til at bevidne Hr. Aepinius sin Hengivenhed. Aa. 1744 blev han af bemeldte Hr. Aepinio bragt i Forslag til et Sogne-Kald, som laae under Consistorium. Men som Meentighedens Valg faldt paa een af de andre Foreslagne, nemlig Hr. Magister Tarnauw, blev der den gang intet af. Fra bemeldte Aar indtil 1751, opholdte han sig paa adskillige Stæder udi det Mechlenborgiske, indtil at han i Begyndelsen af sidst-meldte Aar reiste tilbage til Rostock. Og, som det vacante Pastorat ved St. Mariæ Kirke her i Byen just samme Tid blev ham tilbudt, saa ansaae han denne Vocation som et Bink af det guddommelige Forsyn; tog derfor imod samme med saa megen meere Fornøielse. Samme Aar kom han hid til Bergen, blev ordineret den 20de Januar Aa. 1752 udi St. Mariæ Kirke af da værende Biskop Doct. E. Pontoppidan. I dette Embede lever og arbejder han, som en ferm og afholdt Mand. Om hans Skrifter vil formodentlig Hr. Professor J. Worm underrette os.

Syvende Capitel.

Om

Slots = Præsterne i Bergen.

Slots-Betienterne i Bergen, Garnisonen og andre did henhørende havde i forrige Tider deres egen Præst, som blev lønnet af Kongen og havde frie Værelser paa Bergenshuus, Ildbrand o. s. v. Hvad Tid man begyndte med denne Indretning, kan ikke siges til nogen Visshed, efter som man savner de fornødne Antegnelser om denne Sag fra de ældre Tider; men efter alle rimelige Omstændigheder synes denne Indretning allerførst at være begyndt omtrent ved det Aar 1560. Ligesom og at den første Slots-Præst man finder antegnet, er:

1) Jörgen Erichsen. Han var fød A. 1535 i Hadersleben, studerede til Wittenberg, hvor man tilhød ham Magister-Graden, den han dog forbad sig. Hans første Lykkes-Trin var, at han blev beskikket til Rector i Bergens latinske Skole, blev A. 1560 kaldet derafra og beskikket til Slots-Præst. Han havde vor
Frue

Frue Præbende (som den affatte Skolemester, Jacob Christensen, om hvem jeg forhen har givet Underretning, ved falsk Beretning havde tilbødet sig Kongens Brev paa). Om trent No. 1564 reiste han til Kiøbenhavn, blev Magister No. 1566. I al den Tid han laae i Kiøbenhavn, nød han sin Andeel af bonis Communib., som No. 1670 tilbage til Bergen, blev strax udvalgt til Canonicus, blev det næstfølgende Aar bestillet til Biskop i Stavanger, og samme Aar den 29de Julii ordineret af Doct. Paul Madlen. Da han kom til Stiftet, foresandt han alle Ting i den største Uorden; thi der herskede en overmaade Fiendskab imellem Bønderne og Præsterne udi bemeldte Stift angaaende Tienden, den Bønderne vøgrede sig ved at betale. Denne Ueenighed kunde ikke andet end svække den Frugt, som man ellers af Lære-Embedet kunde vente sig. Biskoppen anstrengede derfor alle Kræfter for at høre denne dem imellem værende Dispute. Ikke desmindre vare dog alle Anstalter og al derpaa anvendet Møie næsten forgiæves. Om sider bragte dog Biskoppen det derhen, at der No. 1576 blev berammet en Rigsdag til Scheen. Bønderne, som boede Syndensfielbs, bleve befalede at møde til bemeldte Rigsdag, og for Stadtholder Paul Hvidtfeldt at fremkomme med deres idelige Klager og Besværinger Tiender vedkommende m. m. Dette udrettede lige saa lidet, som alt andet man havde foretaget sig; thi Bønde-Nykkerne krøbe frem, og enhver sagde: Min Får ga ikkie Tiende då Præstie, so giær og ikkie heiller, di kan no jære qva di will,

Da qvitte ikke mæg 3: min Fader gav Præsten ingen Tiende, saa gjør jeg ikke heller, de kan nu gjøre hvad dem behager, jeg bryder mig ikke derom. Og som der paa bemeldte Rigsdag blev intet udrettet i forbemeldte Sag, paatog Biskop Erichsen sig (for at see disse Affaires bragte til et fordeelagtigt Udfald) at gjøre en Reise til Kiøbenhavn, hvor han, saavel hos den unge Kong CHRISTIAN den 4de, som og hos dem, der i hans mindre Arighed stode for og bestyrede Regjeringen, blev sær naadig imodtaget og forsikret Understyttelse. Ikke desmindre blev det dog det samme siden som før. — I denne brave Mandes Tid kunde der ikke bringes fordeelagtig Udfald paa disse fortredelige Sager. — No. 1604 maatte denne Mand efter Kongelig Ordres reise hid til Bergen, for at arbeide paa en nye Kirke-Ordinanz i Norge. Han døde da her i Byen samme Aar den 5te Junii, og blev begravet i Døms-Kirken, hvor hans Epithaphium var at see (for Ildebranden). Han var gift med Adriane Schielderup, en Datter af Doctor J. Schielderup, fordum Biskop her i Bergen.

2) Magister Absalon Pederfen Beyer var fød her i Byen No. 1529, eller maaskee No. 1530. Hans Farbroder satte ham udi hans Alders 6te Aar ind i den da værende offentlige Skole her i Byen. Denne Skole frekwenterede han indtil sin Alders 15de Aar, og ned imidlertid stor Yndest og Godhed af den store Biskop i Bergen, Gieble Pederfen, som tog ham i Skole:
Gan-

Gangen ind paa Bispe-Gaarden og underholdte ham, og siden beviste ham meget got ndi mange Ting. Hr. Absalon selv fortæller Anledningen til denne Biskoppens Goddådighed med følgende Ord: „Ao. 1543 omtrent
 „ ved den Tid, da Magister Gieble lod læse Borbon, i
 „ Skolen, gif jeg til Gieble, for at bede ham, at han
 „ ville laane mig samme Bog, den jeg og fik; men
 „ der jeg kom paa Kirke-Gaarden lidt efter Kl. 12
 „ Slet, talede Skolemester mig til, hvor jeg havde
 „ været, medens jeg kom saa silde, da svarede jeg, at
 „ jeg var hos Bispen, og laante af hannem Borbon.,
 „ paa det jeg kunde skrive Versene ret; thi jeg havde
 „ exciperet dem vrangeligen, hvorover Skolemester
 „ blev vred, og gav mig Hug, at jeg ikke havde bes-
 „ spurgt mig med hannem, og ladet hannem forbedre
 „ hvis Wildfarelser derudi kunde være; der jeg havde
 „ brugt Bogen, bar jeg den til Magister Gieble igien,
 „ da havde han spurgt, at jeg havde faaet Hug hos Sko-
 „ lemester, fordi jeg laante Bogen hos hannem. Han
 „ trestede mig, sigendes: Giv dig tilfreds, tag det til-
 „ gode af din Skolemester, jeg skal giøre dig tilgode
 „ for det, at du fik Hug for min Skyld. Du skal være
 „ min Sen o. s. f.“ Videre beretter Magister Absa-
 lon: At Bispen (fra den Tid) tog ham ind paa Bispe-
 Gaarden, gav ham Herberge, Seng og en Svensk
 Degn (a), som skulle læse over med hannem. Aaret
 der

(a) I Reformationens Tid forlode mange Svenske deres Fædrene Land, og komme her til Norge. Og som man den Tid her til Lands havde Mangel paa duelige Subjecta, saa

derpaa No. 1544 sendte Biffop Gieble ham ned til Kiøbenhavn, og recommenderede ham til Doctor og Biffop P. Pallad., hos hvem han opholdte sig 5 Aar. Magifter Gieble betalte for hans Kost og Underholdning, al den stund han laae i Kiøbenhavn, aarlig 20 Rdlr., foruden hvad Skient, som han sendte Pallad. og hans Hustrue for deres Umage med hannem. Efter Doctor Palladii Raad reiste han hjem No. 1549. Palladius begjærede derhos af Gieble, at han ville holde ham nogen Tid ved Univerfitetet i Wittenberg, hvortil Biffoppen gav sit Samtykke. Indtil No. 1552 opholdte han sig ved bemeldte Univerfitet. No. 1553 gjorde Biffoppen hans tilligemed 4 andre deres Vryflup, og gav ham desuden 50 Berger-Gyllden til Medgift. Bemeldte Aar beskikkede Magifter Gieble ham til Lector Theolog. i Bergen. No. 1560 blev han med al Capitulets Samtykke udvalgt til publicum & juratum Capituli bergensis Notarium. No. 1566 blev han ordineret til Slots-Præft paa Bergenhuus (b). Samme Aar

faa befordrede man disse Tid efter anden til Embeder i Norge. Jeg skal paa andre Stæder udi dette Forsøg antegne mange fødte i Sverrige, som have været Præfter her i Stiftet.

- (b) Til et Lys udi Hiftorien ville Læseren holde mig tilgode, naar jeg, anbringende denne Anmerkning, anfører hvad Magifter Abfalon et Sted udi sin (faa kaldede) Protocol antegner. Ordene ere disse: „No. 1567 den 19de Maat
 „ fom Bønder-Knektterne hjem med Skiftte-Baa-
 „ dene — — dsde to af dem, som vare skude,
 „ — bleve begravne udi vor Frue Kirke-Gaard
 „ (i: St. Mariæ Kirke-Gaard). Jeg prædikede over
 „ dem

Naar fik han Vocations-Brev fra Tronhiems Dom-Capitul, at være deres Archi-Diaconus og Rector, samt at nyde begges Indkomme; men han vilde ikke tage derimod. Hvad naar han døde veed jeg ikke til visse; derimod kan jeg sige Løseren, at han var en Mand af utrettelig Fliid og Vindskibelighed. Han sankede af alle Kræfter sammen hvad mueligt var at bringe tilveie af Alderdommens Levninger. Han tegnede flittig op hvad som tildrog sig i hans Tid. — Han holdt en Protocoll, hvori enhver Tildragelighed blev indført. Denne vil jeg

„ dennem denne Sentens: Milita bonam militia.

„ &c.“ — For nu at Løseren kan forstaae, hvad Hr. Magister Absalon vil sige med dette, maa det tillades mig at fortælle følgende: Disse Soldater (som han her kaldte Bønder-Knegter) vare udruste paa Bergen for at undersøtte Tronhiem imod de Svenske. Da disse nu kom tilbage, døde to af dem. Naar han fremdeles siger, at de bleve begravede i vor Frue Kirke m. m., som før er meldt, saa bliver heraf at bemærke: At endskiønt de Tydske paa Bryggen No. 1528 (som jeg paa et andet Sted har fortalt) allerede havde indtaget denne Kirke, saa er den dog i nogen Maade henved 40 Aar derefter bleven brugt af de Norske. Endskiønt at Historien i denne Sag er temmelig mørk, saa kan man dog heraf udlede dette: At Garnisonen i det ringeste maa have haft Net til at begrave deres Døde ubi bemeldte Kirke-Gaard. — Videre bliver til Historiens Oplysning at anføre, hvad man paa et andet Sted i bemeldte Protocoll finder Magister Absalon at antegne. Ordene ere disse: „No. 1566 den 16de Julii blev jeg Magister Absalon ordnet til Præst, og at være Hr. Erich Rosenkrantz Prædikant paa Bergenhuus o. s. v.“ Heraf seer man da med hvad Net han kom til at prædike over de to forommeldte Døde. Som Slots-Præst tilkom det ham ligesaa vel at opparte Garnisonen, som Slots-Præstens Betjente i alle Embeds Tilfælde.

jeg i Henseende til dens Indretning kalde hans Dags-Protocoll. Denne er saa meget mere rar, som den aldrig har været trykt, dog kiender jeg den her i Byen, som eier en accurat Gienpart af samme. Meget har denne underrettet Efterkommerne om mange Tildragelser i den ældere Tid her i Byen og Stiftet. Magister og Conrect. Edvardsen har for en stor Deel betient sig af denne Protocoll, da han forfattede sit bekiendte Manuscript om Bergen. I den yngre Tid har flere gjort det samme. Jeg vil ikke tale meget om den ziirlige Lov-Tale, som denne brave Magister Absalon har udarbeidet over sin store Belynder, Hr. Magister og Biskop Gieble Pederfen. Dette vil jeg kun sige: Den røber at han havde et got Hierte og en dydig Tankemaade.

3) Berthel. — Han opvartede Slottets Betientes re No. 1569 imidlertid at Hr. J. Erichsen var nedreist til Kiøbenhavn. Videre har jeg ikke fundet antegnet om denne Mand. — Siden var denne Bestilling nogen Tid efterladt, indtil Hr. Joh. Casp. von Cicignons Tid, som No. 1666 antog (c) en ordineret Mand,

P font

(c) Det er ikke vel rimeligt, at Slots-Meenigheden i dette Tids-Rum (fra Hr. Berthels Tid og indtil bemeldte Aar 1666) har været aldeles uden Præst. Formodentlig har man enten benyttet sig af uvisse Præster, eller og har Garnisonen m. v. i denne Tid sognet til en eller anden af Byens Kirker. — Man finder intet herom; derfor er man uvis i Sagen. Efter alle rimelige Omstændigheder holder jeg for, at saavel Slottets Betientere, som Garnisonen har (i forbemeldte Tids-Rum) været henlagt til Hospitalet i Vera

som paa Slottets store Sahl holdt Prædiken for Slottets Verientere, og desuden opvartede Garnisonen. Sammes Navn var:

4) Knud

i Bergen, i det ringeste i nogen Tid. Det, hvorpaa jeg grunder denne min Tanke, er (foruden hvad jeg tilforn icke ved Hospitals-Præstens Hr. Thomas Gilbertsens Personale høver anmærket) dette, som jeg nu til Læserens nærmere Eftertanke har foresat mig ved denne Leilighed at anbringe: I Aaret 1734, den 29de Mai, finder man antegnet, at Rente-Kammeret udi Skrivelse af bemeldte Aar og Dato formærkede da værende Proviantens-Forvalter i Bergen Mængels-Post (iblant andre Fæstningens Inventar.) for en Slottet tilhørende Sølv-Kalk og Disk. Efter at man videløstigt havde undersøgt Sagen, erfarede man tilsidst, at bemeldte Kalk og Disk beroede udi Hospitalets Kirke efter en Attest, som Commendanten, sal. Hr. General-Major Thuchsen, i Aaret 1716 derom havde udstædet. Bemeldte Attest var af denne Indhold: „At han
 „ (Commendanten) vidste ikke at give nogen Oplysning,
 „ hvorledes og paa hvad Maade at denne Kalk og Disk
 „ var kommen under Fæstningen, uden allene efter gammel Sagn, at den i Formaalets Tider havde været brugt
 „ ved St. Halvards Kirke, og mueligens efter Slots-Herrens Befaling taget til Slottet. Og som der omtrent
 „ A. 1680 blev lønnet en egen Præst, som paa den store Sahl forrettede Gudstjenesten for den her værende Garnison, da var samme Kalk og Disk i den Tid til dette
 „ hellige Brug; Men efter at ingen Præst blev mere holdt, er den i den senere Tid udlaant til den efter Brandens
 „ A. 1702 nye opbygde Hospitals-Kirke, hvor den endnu findes endnu ved Hospitalet en gammel Kalk og Disk. Jeg er af den Tanke, at denne er den selv samme, hvorom tilforn er meldt; thi af Curiositet har jeg ladet den veje, og befunden dens Vægt aldeles overensstemmende med den Vægt, som forommeldte Rente-Kammerets Brev bestemmer at den skulle have, som hørte Slottet til og blev om-

4) Knud Rasmusen Falster. Han skal være fød i Dannemark, og der have gaaet i Skole, blev No. 1656 antagen til Præst paa den Kongel. Gløde; men som han ikke kunde taale Søen, byttede han Station med en anden, som var Feldt-Præst, kom siden til Bergen, og blev antagen til Slots-Præst, blev No. 1673 dømt fra bemeldte Embede formedelst adskillige Endemiteter, hvor han siden kom hen, vides ikke.

5) Johan Bechmann blev beskicket i forriges Sted til Slots-Præst. Han havde forhen været Sogne-Præst til Findaas Kald i Søndhordlehn fra No. 1653 til No. 1669 (d). I dette Embede mødte ham megen

N 2

For-

omspurgt. — Det, som kommer mig meest forunderligt for, er, at der paa den Kalk, som nu omstunder tilhører Hospitalet, findes med fulde Bogstaver det Navn: Thomas Gilbertsen Thamsen, med anbragt Aars-Tal: 1662. Min Tanke herom er denne: At Hr. Thamsen i den Tid, da han opvartede Garnisonen m. v., kan have faaet den fra Fæstningen, og benyttet sig af den fremdeles, eller og (som uden Tvil bliver det rimeligste, efter som hans Navn findes anbragt paa Kalken) at han selv kan have bekostet den og laant den til Slottets Tjeneste i den Tid, da han opvartede Garnisonen, saa at den besaarsag i den senere Tid af Uforsigtighed kan være annoteret blant Slottets Inventarier. Overalt bliver af dette sansonlig at udlede, at Garnisonen m. v. haver i forrige Tider iblant berient sig af uviste Lærere; thi at Kalken (som ovenmeldte Attest udtrykker) skulde have tilhørt St. Halvards Kirke, tviler jeg paa, og lige saa ubegribeligt er det og, at den (sem Hr. Thamsens Eiendom) kunde beroe paa Slottet indtil No. 1702. Jeg overlader til andre, at grebe denne forviklede Hæspe.

(d) Han var i nogle Aar (hvor mange, veed jeg ikke) Capellan hos Sogne-Præsten til Findaas, Hr. C. J. Seljõe.
Og

Fortred, i sær leed han meget af en Kirke Ombuds-
Mand (Albert Christensen) som boede udi bemeldte
Præstegield; thi denne, jeg veed nu ikke af hvad Aarsag,
havde fattet et udødeligt Had til ham, havde ogsaa i
offentlig Selskab og udi Vidners Paaher udladet sig
med: At han aldrig skulle give tabt, forinden han
havde skilt Hr. Bechmann ved Vere, Embede og ti-
melig Belfærd. Saavidt som jeg har fundet af de
gamle Capitulets Protocoller, saa merker jeg, at denne
ildtænkende og onde Mand i Fremtiden desværre! alt
for meget holdt sit flette Løfte. Læseren holde mig til-
gode, at jeg anfører disse Disputer imellem denne og
Præsten, saavidt som jeg har foresundet og af Protocol-
lerne uddraget dem. Jeg forsikrer, at det ikke skeer i
anden Henseende end for at vise Bantroens Ondskab
imod Sandheds Vidner, det er Evangelii Tienere, og
hvorvidt at Satan kan faae Magt over det Mennekses
Hierte, som ikke bevarer sig imod ham. Jeg finder an-
tegnat om denne Ombuds-Mand, at han eggede Al-
muen udi forbemeldte Kald til (sær i Bommels Sogn)
deels til at indgive Klage over Præsten til da værende
Biskop i Bergen, deels til anden Ondskab. Biskop-
pen lod derpaa, i Folge Almuens Klage, Hr. Bech-
mann No. 1663 indkalde for Capitulet. — Under Sa-
gens Procedur blev det beviist, at Ombuds-Manden
var Ophavsmand, og at han havde lokket en anden af
Sogne-

Og som han var over 50 Aar udi Kirkens Tieneste, hør
han som Semifecularis antegnes iblant vore norske Jus-
tel-Lærere.

Sogne-Mændene med sig, Engelbrecht Ahlvig, til baa-
de at klage over Hr. Bechmann, og til at indkalde ham
for Retten! Saavel Klagen, som Sigtelsen, gik ud
paa følgende Poster: 1) At Hr. Bechmann skulle have for-
sømt Kirke-Tienesten udi Bommels Sogn. 2) At han
ikke (naagtet han var nær ved Kirken) vilde døbe Børn
i Kirken, men forrettede Døbe-Akten udi Bønder-Stuer.
3) At han ikke vilde gravfæste A. Christensens Barn,
foruden mange andre og flere grove Beskyldninger, dem
jeg her med Glid udelader. Klagen, som ogsaa Sig-
telsen, bestod af syv Poster. Alle bleve for geistlig og
verslig Ret i Søndhordlehn undersøgte paa det nøieste;
men ved de holdte Forhører blev oplyst, at Sigtelsen for
det meeste var usandsfærdig og Beskyldningerne urigtige.
F. Er. Henseende til den første Beskyldning blev beviist,
at Bind og Veir havde forvoldet, at Kirke-Tienesten
var bleven forsømt. Henseende til Klagens 2den
Post, at Ombuds-Manden havde lukket Kirke-Døren
og naagtet Kirke-Nøglerne m. m., og saaledes næsten
ved hver Post befandtes deres Andragende af langt an-
dre Omstændigheder. Omfider kom Sagen til Paa-
dømmelse ind for Capitulet, hvor der da (efter at Sa-
gen havde været i 6 Aar) blev affagt Dom den 13de
Decbr. 1669, hvis fornemste Indhold var følgende:

1) Henseende til Albert Christensen.

„ At han for sit forargelige Levnet, sin lange Ude-
„ blivelse fra Sacramentet, Foragt paa Guds Ord,

„ store Dudskaab imod Hr. Bechman, saavel i at undsige
 „ ham paa Tre, Embede, timelig Belsfard, ja Li-
 „ det, som i at lukke Kirke-Dørrene udi Bømmels
 „ Kirke, og i at hindre ham fra at forrette sit Embe-
 „ de, sær for hans udbiste Modvillighed til at lade
 „ sit døde Barn af Præsten gravfæste m. v. burde
 „ sit Kirke-Ombuds-Mands Embede at have forbrudt,
 „ og desuden for sine begangne grove Forbrydelser (NB.
 „ tilligemed sin Hustrue e) stande aabenbare Skrif-
 „ te: Videre (heder det i Dommen, som noget mær-
 „ keligt og rart) skal hans (Albert Christensens) Barn,
 „ der nogle Aar forhen er nedsat uden Jord's Paa-
 „ kastelse, strax gravfæstes, hvortil Provsten usor-
 „ tovet forordner en af Probstiets Præster, saa-
 „ snart skee kan, og mueligt er (f).“ Dernæst (hvil-
 „ ket jeg anmærker som noget rart) hedder det udi be-
 „ meldte Dom:

2) Hen-

(e) Konen var lige saa slem som Manden imod Hr. B.; thi
 jeg finder antegnet, at hun, da Hr. Bechmann engang
 prædikede udi Bømmels Kirke (maaskee noget længere end
 denne gode Kone skittede om) skal mit under Prædiken
 have raabt med høi Stemme til Præsten, som stod paa
 Prædike-Stolen: Hold din Mund Herr Jahn! be-
 tænk, at du skal hiem til din Tøs: Dieneste-Pige,
 mens det end er Dag! Og da han kom ned af Prædike-
 Stolen, gav denne Amasone ham et par Dre-Signer un-
 der Sangen, og lovede ham dobbelt, saafremt som han en
 anden Gang prædikede lige saa længe, som denne Gang,
 med mere.

(f) Alle de Beskyldninger, som selve Dommen tillegger Al-
 bert Christensen, havde Hr. Bechmann for Hiem-Tin-
 get med lovsafte Vidner oplyst og afbevist.

2) Henseende til Hr. J. Bechmann.

„ Ut efter som han udi adskillige Maader sig imod
 „ sit præstelige Kalds Pligt og Skyldighed havde for-
 „ seet, endog udi de Poster, hvorom han tilforn af sin
 „ foresatte Dyrighed var bleven paamindet (g), og dog
 „ ikke havde rettet sig derefter, besynderlig og NB. ef-
 „ ter som Hans Kongel. Mts. Brev paa Findaas
 „ Kald naadigst var givet Hr. Hans Meintz o. s. v.,
 „ saa burde Hr. Johann fra sit Kald og den præstelige
 „ Tjeneste, som han hidtil Dags udi Findaas Præste-
 „ giæld havde været betroet, aldeles at være fraktendt
 „ og endlediget. Dog efter Naadens Aarets For-
 „ løb (dette er Dommens Udtryk) eragtet vi det
 „ christeligt og medlideligt, at Hr. Johann, paa
 „ Kongel. Mts. naadigste Behag nyder det beste
 „ Anney, og det selv betiener, al den Stund og
 „ saalænge, som han sig skikkelig og ærbar forhol-
 „ der (saasom det en Præstemand sommer) eller og
 „ at han ved andre Leiligheder bliver forsorget (h).“

P 4

Saa:

(g) Jeg finder udi en af Capitulets Protocoller antegnet, at da Almuen No. 1662 gav Klage ind over Hr. Bechmann til Biskoppen for Kirke-Tjenestens Forsømmelse (thi det var vel ikke aldeles saa frit, at han jo iblant forsømede) saa blev han derfor admoneret og tilholdt, at forholde sig som en stittig og troe Præstemand tilkom, m. v.

(h) Det fortiener, som noget besynderligt, at anmærkes: at denne Doms-final var af et saa besynderligt og rart Indhold, thi først betragter man ham sagsældig, tværtimod de fremlagte Beviser, og fraktender ham Kaldet for begangne Enormiteter, derefter tilkiender man ham det be-
 ste

Saa snart som Dommen var forkyndet, maatte Hr. Bechmann strax vige Findaas Hoved-Sogn, og begive sig til det ham (efter Dommens Formeld) af christelig Medlidenhed ic. forundte Anner. Samme forestod og betienede han i nogen Tid; men som han kom udi Disputer med Estermanden, Hr. Meintz, som og med Almuen, blev han tvungen til at frasige sig Embedet, reiste derefter ind til Byen, og blev Slots-Præst omtrent No. 1672 til 1673. — Af Uforsigtighed begik han mange Enormiteter udi denne Station. Capitulets Protocoll antegner dem vidtseftig; thi jeg finder, F. Gr., at han No. 1691 blev anklaget for Bispen af Sogne-Præsterne til de 3de Hoved-Kirker her i Byen, efter som han, i at agtevie adskillige af deres Meenigheders Folk, havde faldet døm ind udi deres Embede, samt indkaldet for Capitulet; men som de 3de fornærmede Præster selv bade for hannem, blev der udi Sagen assagt Kiendelse i stæden for Dom den 27de Martii No. 1691, hvis Indhold var dette: „At endskient Hr. Bech-

ste af Kaldets Annerer, ret ligesom at Hoved-Sognet burde have en lydeløs, naar derimod Anneret kunde være tiemt med en for Enormiteter fra sit Embede af dømt Præstemand. Dette viser blant andet de Tidens forunderlige Tænke-Maade og ubegribelige Jurisprudence. At Hr. Meintz havde tilvundet sig Kongens Brev paa Kaldet, var uden Tvivl Aaledningen til denne ugemeene Doms Fiinal. Paa et andet Sted skal jeg vise Læseren et tilstrækkeligt Beviis paa den guddommelige Giengieldelses Ret, naar jeg nemlig kommer til at fortælle om forommeldte Hr. Meintz,

„ Bechmann havde fortient at miste sit Kald, saa dog,
 „ siden han bad om Naade, og Citanterne desuden selv
 „ havde bedet for ham, saa ville man for denne Gang,
 „ i Betragtning saavel af hans høie Alderdom, som
 „ ringe Indkomme (i), samt stette Vilkaar, hannem
 „ Forseelsen estergive. “

Endskjønt han denne Gang slap meget let ud af Snaren, blev han dog for lige Forbrydelse No. 1699 indkaldet for Capitulet, og ved Dom af 11te Januarii 1700 (udi sin høie Alderdom) da han var saa got som emeritus) frakjendt sit Kald og sin præstelige Habit m. m. Til Lykke for denne gamle Mand døde han samme Aar udi Julii Maaned.

Da nu denne Mand, som meldt, kom fra Embedet, holdt man det for Estertiden usfordent at besætte hans Post. Man forestillede Hans Majestæt allerunderdanigst: At denne Bestilling maatte efterlades, og at Garnisonen, samt Slottets Betientere, maatte henlægges til eet eller andet af Byens Hoved-Sogner. Man nævuede egentlig Kors-Kirkens. Et Kongel. Rescript indløb derpaa, udi hvilket blev befalet, at Garnisonen i Bergen herefter skulle er-

P 5

lien-

(i) Jeg finder antegnet: at alle hans Indkomme, som Slots-Præst (foruden Ildbrand og frie Værelser) var 34 Rdlrs. aarlig Løn.

Kiende Kors-Kirken sammesteds for sin rette Sogne-
Kirke o. s. v. Hermed beroer det endnu i vor Tid.
Jeg vil nu ikke tale om, at Garnisonen i den see-
nere Tid deels har sognet til Nye-Kirken, deels til
St. Mariæ Kirke. Denne Indretning haver allerede
Ende, efter som det nu garnisonerende Mandskab
for værende Tid sogner til Kors-Kirken.

Register

over

de udi denne første Deel forekommende Biskopper og Lærere, efter Alphabeth indrettet, og med hosfoiet Henviisning til Side-Tallene.

A.

	Side		Side
Aagaard Willum	151	Bertel	217
Abfalonsen Abfaløn	128	Beyer Abfaløn Petersen	
Abfaløn	156	Magister	213
Angel Thomas v.		Bing Anders Mag.	147
Westen	135. 184	Bonde Jens Jensen	126
Annaniæsen Peder	134	Bornemann Oluf Cos-	
Anthonus	189	musen	87
Arentz Hans Petersen	173	Bünneman Joachim Lu-	
— Fridrich	97. 162	dolph	208
— Claus Severin	133.	Bürtner Johan August	208
		Buck Anders Andersen	

B.

Bever Johan, Magister	167	Magist.	145
Bech Andreas, Magister	109	Brock Peder	109. 157
Bechmann Johan	219	Bruun Andreas Magi-	
Bergendal Jens Söffren-		ster	114. 133
sen Mag.	147	— Johan Plate	135. 163
— Jens	173	— Johan Nordal	148
Berønsen Matthias	149. 165	Brünning Laurentius	190

C.

	Ⓒ.	Hennings Ambrosius	191
		Heiberg Gabriel	162. 173
Cammermeyer Johan		Hiljefen Samuel	176
Sebastian	154	Hjortberg Svend	183
Commerovius Christen	190	Hoff Mads Baltserfen	176
		Hofman Jens Söfrensen	146
		Holberg Fridrich Chri-	
		stian Magister	160. 168

Elluffen Jonas	172
Erichsen Jörgen Mag.	211

Ⓕ.

	Ⓕ.	Janiche Henrich Mag.	202
		Jensen Christen	105
Falster Knud Rasmussen	219	— Jörgen	125
Fasting Lyder	132	— Thomas	143. 149
— Fridrich	156. 162. 169	Jersin Jens Magister	166
Feiff Robert Robertsen	179	Jonsen Michael	104
Fofs Anders	74	Jonassen Otto	149
— Erich	128	— Jens	150
— Peder Nielsen	129. 144	— Anders	176
Friedag Hans Baltserfen	144	Jüger Giert	172
Friis Christian Nicolaji	148	Jörgensen Niels	125. 149
		— Engelbrecht Mag.	110
		— Hans	143

Ⓖ.

Garlevius	190
Gläd Söfren	113
Güpner Christopher	199

Ⓖ.

	Ⓖ.	Kaæ Jochum Mag.	150. 156
		Kahrs Dithmar	156
		Kiøbenhavn Christen	
		Nielsen	150
Haberdorff Mathias Al-		Kiær Marcus	129
bert	132. 161. 183	Kock (Coccius) Oluf	
Hagerup Eiler Doct.	100	Magister	107
— Christian Friderich	165	— Biörno	129
Hansen Thomas	123	Kolding Peder Pedersen	144
— Jens	142	— Michel Andersen	
Hardenbech Ambrosius		Magister	75
Magister	111. 130	Krag Thomas Georg	156
Haraldsen Johan o. Jon	141	Kruse Hans	128
Hatting Jörgen	183		
— Albert	135		Ⓔ.

E.

Otterstad Cornelius Hackmann

206

Lauritsen Truels 106
 Lammers Jörgen Jörgensen Magist. 196
 — Georg 205
 Leem Peder Nielsen 130
 Lemmich Henrich Mag. 195
 Lercke Jesper Johansen 177
 Lippe Jacob von der 173
 Lüthman Barthold 190
 Luccopidan Detleff Magister 112, 147
 Lyderfen Cort 169

P.

Paasche Niels Doct. 76
 Paludan Hans 129
 Pederfen Gieble Mag. 63
 — Sören 103
 — Trod z. Truls 143
 — Jonas 145
 — Christen 175
 Pillegrim Melchior 187
 Pontoppidan Erich 88

M.

Man Jacob Andersen 129
 Mariager Jens Jonfen 148
 Mauritsen Niels 128
 Moslin Hans 120, 132, 148
 — Christian Ludvig 156
 Müller Marcus Magister 86
 Munthe Ludvig Hansen

R.

Rafnsberg Hans Henrich 135
 Randult Niels Doct. 79
 Rennord Jens 119, 131, 148
 Riber Jens Jacobfen 125
 Riesmann Joachim 267
 Römer Calper Mag. 131
 — Niels 168

Magister 77
 Mütthens Christopher 188
 Münther Hermann 189
 Mönichen Jens a Mag. 159
Mölnis, Christophorus 188.

S.

Schafner Joswa 164
 Schanche Mogens Jonæfen 149
 Schieldrup Jens Doct. Med. 71
 — Jens Pederfen Mag. 78
 Schiötte Matthias Christian 124
 Schreuder Hans Samuelfen Mag. 110, 130, 157
 — Samuel Hansen 130
 — Otto Hansen Mag. 158
 — Owe Samuelsen 134
 Schröder Berenhard 198

N.

Nagel Dominicus 135
 Nardanus Lambertus Magister 199
 Nihaji z. Nyehyff Johannes Doct. 198

O.

Oldenburg Henrich Mag. 206
 — Henrich Henrichl. 206
 Oluffen Just 175

Schiönfeldt David Nicolaus 209
 Sel.

Selmer Christen	132. 152	Thidemnn Ole Doct.	96. 169
Siegfridus	- 198	Tierp Mattias Mag.	123
Sigismundus	- 187	Thiestedl Jens	- 165
Simonfen Niels	- 143	Thorup Söfren Sörenfen	175
Sinning Lyder	132. 152	Topp Albert	- 168
Smed Niels Magister	82	Thunboe Christen Jensen	151 156
Smith Clemens Magister	85		
— Frantz Henrich	207		
Snog Michel Magister	167		
Steinhardten Tölleif	127		
Stevner Hans Lydersen			
Magister	- 166		
— Henrich	- 169		
Storm Ole Mag.	117. 147		
Stoud Otto Rasmusen Ma-			
gister	- 149. 158		
Spiesmacher Johan Frid.	207		

E.

Tamson Thomas Gilbert-			
len	- 177		
Tanck Peter Mattias	117		
Theophili Theophilus	149		

B.

Westhoff Peder	- 199
Wiborg Jens	- 142
Widding Johan Magi-	
ster	- 113. 159
Wiggers Jörgen	- 133
Wilchenfen Daniel	- 130
Wildenrath Johan Carst.	166
Whitte Johan	152. 156
— Hans Mattias	170. 173
Wittrup Lauritz	- 170

D.

Öeling Johannes	- 199

